

99762

Slovenska čitanka

za
drugi razred srednjih šol.

Sestavil in izdal

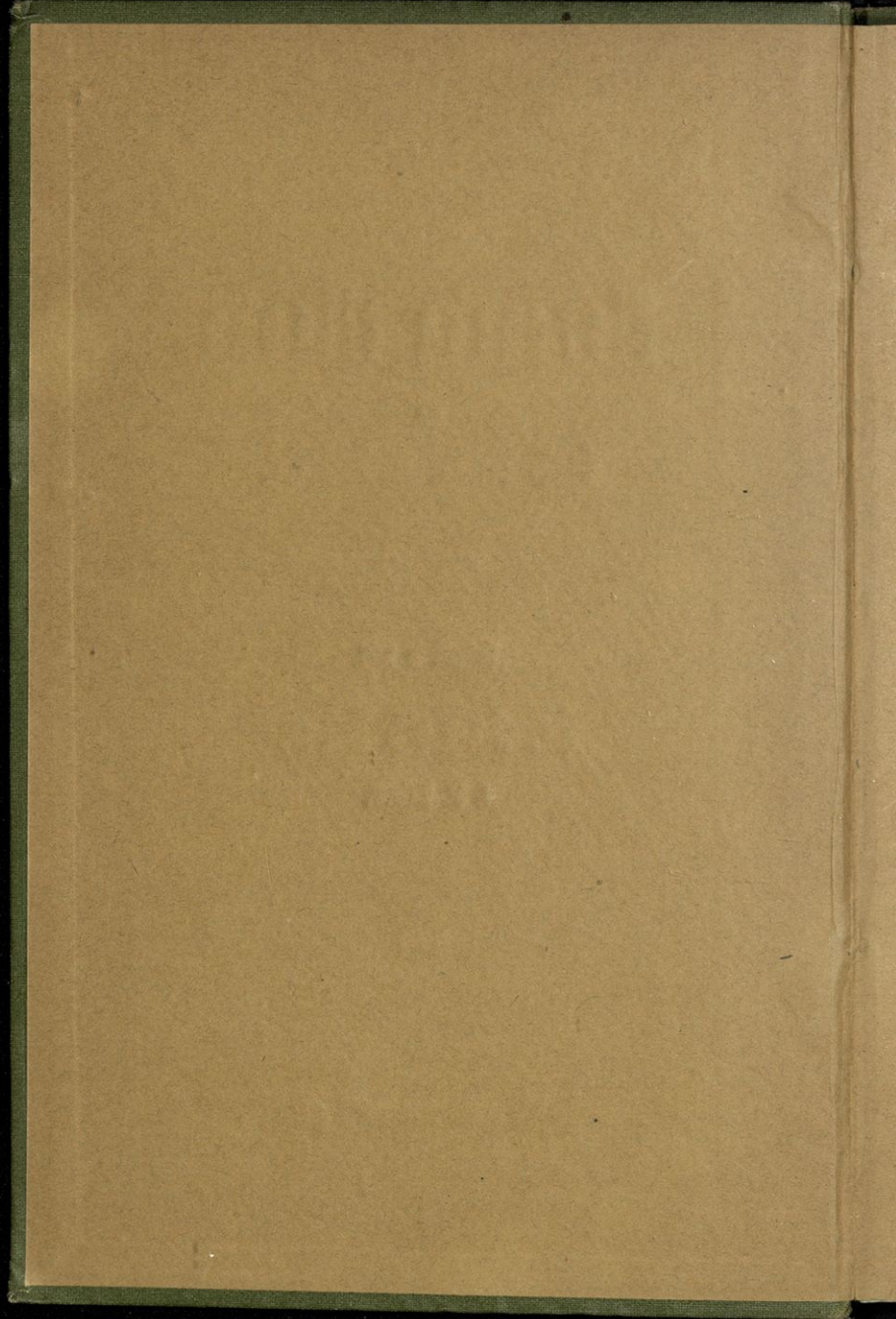
dr. Jakob Sket

c. kr. profesor.

II.

Velja trdo vezana 1 gld.

SLOVENSKA ČITANKA

Slovenska čitanka

za

drugi razred srednjih šol.

Sestavil in izdal

dr. Jakob Sket,

e. kr. profesor.

II.

Druga, popravljena izdaja.

Velja mehko vezana 1 K 60 vin., trdo vezana 2 K.

— V Celovcu 1901.

Tiskala in založila tiskarna Družbe sv. Mohorja.

Slovenska štampa

knjižnica

Dr. Jakob Škerb

20966 / 2, 1901

99762

1. Vesela pridnost.

1. Hvala Bogu, da živimo!
Bog nam ljubo zdravje da.
Šole se razveselimo,
Šola bod' pozdravljena!
Pridni biti, se učiti
Skrbno vselej hočemo,
To veselje naše bo.

2. Zgodaj ptički žvrgolijo,
Hvalo stvarniku dajat';
Pridne čbelice letijo
Si po rožah strdi brat.
Tudi mravlja si pripravlja,
Se za zimo oskrbi,
Pridnim biti nas uči.

3. Sveti duh, ti nas razsveti,
In nam pravo pamet daj!
Božjih naukov se prijeti,
Greha pa var'vati naj!
K božji časti daj nam rasti,
V nauku ino v čednosti:
To nas v šoli veseli.

A. Stomšek.

2. Junaška žena.

Ko so pridrli Francozi leta 1809. tudi na spodnje Štajersko, so se pomikali Avstrijci pred njimi nazaj. Ali prebivalci so bili zvesti državljani ter so pošiljali ali nosili cesarskim vedno vesti, kaj počenjajo Francozi, koliko jih je, itd. Seveda Francozom ni moglo biti dolgo skrito, kaj se jim snuje za petami. Dobro so pazili ter prijeli vsakega, ki je bil le količkaj na sumu. Sodba je bila kmalu izrečena; krogla je bila plačilo. 5

Ko se je pomikal francoski general skoz Slovenske gorice, priženó straže nekega večera mladega, krepkega kmeta kot vohuna pred njega. Gotovo je bilo, da je bil dotičnik v zvezi z Avstrijci; 10 pri njem so dobili neovržnih dokazov za to. Drugo jutro so bili namenjeni ustreliti ga.

Še tisti večer pride mlada žena z otrokom na rokah, pade pred generala na kolena in ga prosi, naj pusti njenemu možu življenje. A bilo je vse zastonj. 15

Ker ji ni mogel obljubiti, da bo pustil moža živega, prosi reva, naj bi ji vsaj dovolil, da bi govorila še zadnjič z možem

ter ~~mu~~ pokazala otroka, naj ga blagoslovi pred smrtjo. General dovoli to. Mož je bil zaprt na nekem skednju, in za pol ure dobi
20 general naznanilo, da je žena z otrokom že odšla od obsojenca.

Drugo jutro na vse zgodaj pelje oddelek vojakov obsojenca pred vas, da bi ga ustrelili. Slučajno pride ravno general mimo. Obsojenec se mu nekako čuden zdi. Stopi bliže. Ravno si je hotel obsojenec sam zavezati oči, kar zavpije general: „Stoj!“
25 Stopi bliže, pogleda natanko in vidi, da je žena, katera je prejšnji večer prosila za moža. — Zvečer je bilo, na skednju je bila dala svojemu možu obleko in otroka. Straža ni pazila dosti, mož je odnesel srečno pete. General se začudi toliki hrabrosti preproste ženice. Imel je dobro srce in ji reče: „Pojdi za možem! Saj
30 vemo, da imamo same sovražnike okoli sebe. Jeden manj ali jeden več, to ne dé veliko. Ali varuj se, da ne nalétiš na huje!“ — S solznimi očmi se zahvali žena, ki je bila tako rešila svojemu možu življenje.

Fr. Hubad.

3. Hrepenenje.

1. Le enkrat še, le enkrat še
Bi stopil rad na gore,
Ki žarno se spreminjajo
V bliščobi zlate zore.	3. Le enkrat bi tam videl rad
Še hišico na trati,
Kjer v radosti mi tekli so
Mladosti dnevi zlati.
2. Le enkrat bi pogledal rad
Še iznad gor v dolino,
Ki zvati jo pred svetom vsem
Smem drago domovino.	4. Le enkrat še poljubil rad
Bi te, gomila sveta,
Ki mi zagrebla v groba noč
Si mater in očeta.

5. Takó srce črez gore tja
Vzdihuje mi in sili;
Kdaj vidim spet domači svet,
Kdaj vidim dom premili?

J. Gomilšak.

4. Deček in živali.

Bil je majhen deček; stariši so ga poslali v šolo. Jutro je bilo prekrasno, solnce je žarno sijalo, glasne ptice so veselo prepevale; dečku pa se ni hotelo učiti se, a hotelo se mu je malo poigrati. Oziraje se, zagleda čebelico, ki leta od cvetlice
5 do cvetlice. „Čebelica,“ reče, „poigraj se malo z menoj!“ — „Ne,“ odgovori čebelica, „ne utegnem; moram nabirati medú.“

Preide deček nekoliko stopinj, sreča psa in mu reče: „Pesek, poigraj se malo z menoj!“ — „Ne,“ odgovori pes, „ne utegnem; moram stražiti dom svojega gospodarja, da ne pride tat vanj.“

Malo dalje zagleda deček ptico, ki s kljunčkom svojim iz 10 plasta vleče šopke sená. „Ptica,“ ji reče on, „poigraj se malo z menoj!“ — „Ne,“ odgovori ptica, „ne utegnem; moram nabrati sená, maha, volne, da si napravim gnezdece.“

Nato vidi deček konja in mu reče: „Konjiček, poigraj se malo z menoj!“ — „Ne,“ odgovori konj, „ne utegnem; moram 15 zemljo orati. Če ne bom oral, ne bo nihče žita sejal; če pa žito ne bo posejano, ne bo ničesar jesti.“

„Nihče se noče igrati,“ si misli deček; „vidi se, da je tudi meni treba delati.“ In šel je hitro v šolo.

5. Slovenska cesarska pesem.

<p>1. Mi ponosni smo vojaki,
Iz Slovenskega domá,
Po telesu smo junaki
In pogumnega srcá.
Za pravico ostre meče
V boju sučemo krepkó,
Ko pa kri sovražna teče,
Vsi zavriskamo glasno:
Bog ohrani nam cesarja,
Ljube Avstrije vladarja!</p>	<p>3. Vse pod solncem kmalu mine,
Vse se stara, vse mrje,
Pa ljubezen ta ne 'zgine,
Ona vekomaj cvetè;
In ljubezen za Avstrijo
V srcu hrani vsak od nas,
Naše želje se glasijo
Danes kakor slednji čas:
Bog ohrani nam cesarja,
Krasne Avstrije vladarja!</p>
<p>2. Naj sovražnika prihruje
Kakor listja in travé,
Naš pogum ne omaguje,
Nam ne trepeta srcé;
Kakor skala vsi stojimo
Zoper moč sovražnih čet,
In ko zmago zadobimo,
Krepko se razlega spet:
Bog ohrani nam cesarja,
Močne Avstrije vladarja!</p>	<p>4. Blagor néba naj razlije
Se nad Avstrijo krasno,
Zlata sreča vsem naj sije,
Ki pod njenim ščitom so;
Vez jedinstvi naj druží
Nas, sinove njene, vse,
Drug rad drugemu naj služi,
Vseh pa geslo bodi le:
Bog ohrani nam cesarja,
Slavne Avstrije vladarja!</p>

Filodemus.

6. Ako Bog dá.

Turek je vprašal Vlaha, ali gre drugi dan na semenj. „Grem, aga,“ odgovori Vlah, „ako Bog dá.“ — „Tudi jaz grem, Vlaše, naj dá Bog, ali naj ne dá.“

Ko drugo jutro napoči dan, vstane Vlah, se napravi na 5 semenj in, mimo hiše Turkove gredé, pokliče Turčina: „Aga, čuješ, greva na semenj!“ — „Prijetelj, jaz ne morem,“ mu odgovori Turek, „nocoj mi je poginil konj.“

Česar Bog noče, s tem človek ne more razpolagati; zato ima prav naš narod, da pravi pred vsakim početjem: „Ako Bog 10 dá;“ zakaj vse je v rokah božjih; kar on dopusti, to se zgodi.

Nár. pričica. — *Novice.*

7. J a n k o.

1. Tam, kjer čuda polna Pivka
Med dolinami šumi,
Predno za skalovje sivo
Pod zemljo se izgubi,
2. Tam pred dvakrat dve sto leti
Bival kranjski bogatin,
Korenják, postave krepke,
Janko, vrli domačin.
3. Hišico je imel krasno,
Polno zatega blagá;
Mlado ženko in otroke
In prijat'lja stokrat dva.
4. Al' zberéjo se oblaki,
Grom in ploho dá nebo;
Divje Pivke breg se širi
In odnese hišico.
5. Jedva ženo in otroke
S čolnom reši iz vodé;
Zlato, blago pa valovi
V áno globoko potopé.
6. Janka ta nezgoda peče,
Kaj je reva, zdaj spozna;
Pa srcé krepkó ostane,
Solz točiti mu ne dá. —
7. Janko, žena in otroci
Srčno hvalijo Bogá;
On jih hrani, on podpira,
Ne prijat'lja stokrat dva.
8. Dokler vstaja gorko solnce,
Zemlja ima sad in cvet;
Dokler sije blaga sreča,
Z nami brati se ves svet.
9. Ali v težkih, bridkih dnevih
Sam le Janko je ostal;
Vsi od njega so bežáli,
Kar prijat'ljev je poznal.
10. Janka ta nezgoda peče,
Kaj nesreča je, spozna;
Pa srcé krepkó ostane,
Solz točiti mu ne dá. —
11. Grozovita smrtna kuga
Po deželi se vali;
Predno dvakrat solnce zajde,
Žene in otrok več ni.
12. Vidim na grobéh ga novih,
Tamkaj lomi on roké;
Trepetaje k nebu gleda,
Žalost trga mu srcé.
13. Janka ta nezgoda peče,
Kaj je reva, zdaj spozna;
Pa srcé krepkó ostane,
Solz točiti mu ne dá. —
14. Predno luna trikrat sije,
Carski mu veli ukaz:
„Janko, beži 'z domačije!“
To je njemu smrtni glas.
15. Zlato, blago, prijatélje,
Otročiče in ženó
Zgubil je, pa se mu vendar
Ni solzilo še okó.
16. Vstavi se na kranjski meji,
Gleda v svoj domači kraj,
In okó mu prenesrečno
Solze lije še le zdaj.

M. Vilhar.

*711/na Kalvar
1871*

8. Ptice človeške prijateljice in do- brotnice.

Med vsemi živalmi, karkoli jih je ustvarila božja roka ter jih podvrgla človeškemu gospodarstvu, so ptice človeku najljubše. Dobro vemo, da so nam mnoge druge živali pri hiši in pri gospodarstvu potrebnejše; vemo, da bi nam brez njih bilo težko, skoro nemogoče živeti, ali vendar so nam ptice najbolj prirastle k srcu. Že od nekdaj je človek rad gledal in opazoval njih vedenje in poslušal njih petje. Vsakega, komur srce ni skoz in skoz popačeno, mora razveseliti, ako gleda ptico, kako vesela po vejah skaklja in svoje čute izliva v glasno pesem. Kako žalosten bi bil svet, kako dolgočasen, kako mrtev bi bil najlepši kraj, ko bi ga ne oživljale ptice s svojim petjem! Saj vemo, da lepo je le tam:

Kjer ptičice pojó
In rožice cvetó.

Slovenski narod je po svoji rahli in blagi čudi vedno nagibal k mirnemu poljedelstvu in pastirstvu, rad je opazoval naravo, zato se je pa tudi sprijaznil z njo in ostal naraven. V posebnem číslu je imel ptice, one so že od nekdaj bile njegove ljubljenske. Prepričal se je, da ptice marsikaj poprej spoznajo in čutijo, nego on sam; oznanjevale so mu zlasti premembe vremenske, in ni se mu čuditi, da je v starih časih izkušal po njih zvedeti svojo prihodnjost. Še sedaj, akoravno pojemajo vraže, deklica zvesto šteje, ko na pomlad prvokrat začuje kukavico v zelenem bukovju. Nikar ji ne zamerimo tega nedolžnega veselja, saj pravi, da ne veruje ptici. Vraže naj se zatró, ljubezen do ptic naj pa ostane na veke.

Ker se je slovenski rod rad pečal s pticami, zato je tudi v njegovih pesmih tako živo, kakor v zelenem logu. Ptice se z njim veselé in z njim žalujejo. Zdi se mu, da ga ptica razume, in on si zopet prizadeva, da bi razumel njeno petje. Zdi se mu, da ga sedaj tolaži v žalosti, sedaj ga izpodbada na delo, a sedaj se zopet šegavo posmehuje njegovemu trudu. Mnogo ptičje petje si je človek tudi prestavil v svoj govor. Kadar na primer spomladi sliši peti škrjanca visoko nad seboj, se mu dozdeva, da ga kliče na delo, govoreč: „Delaj, delaj, delaj, orji, orji, orji, sej, sej, vrzi, vrzi!“

Slovenski narod ima sto in sto svojih pesmij, v katerih nagovarja ptico, a ona mu odgovarja. Tako na pr. v ljubeznivi pesmici:

40	„Poj mi, ptiček, poj, Ljubi ptiček moj!“	„Poj mi, ptiček, poj, Ljubi ptiček moj! Če boš pel vesel, Skobca ti bom jaz ujel.“
	„„Kak' bom revček pel, Skobec mi je družo vzela.““	

Deklica ptici odkriva svoje skrivne misli, ki so se ji rodile v mladem sreću; mladenič ptici izročá srčni pozdrav, naj ga nese v daljni kraj. Ubogega jetnika, ki za trdnim zidovjem v železju vzdihuje, pride ptica na okence tolažit in kratkočasit. V neki narodni pesmi pride klicat slavnega kralja Matjaža, naj se pripravlja na vojsko, in pozneje mu prileti na bojišče oznanjat, naj hiti domov, ker so mu Turki uplenili kraljico Alenčico.

V vseh pesmih so ptice človeške prijateljice, ki mu zmeraj samo dobro želé. Neka srbska narodna pesem pravi: Tri ptice so goro preletele, vsaka nosi neko znamenje: prva pšenični klas, druga vinsko trtico, tretja pa zdravje in veselje. Prva je sedla v banatsko polje, druga na Fruško goro, tretja se spušča med nas, da bodemo zdravi in veseli.

Največ so se ptice prikupile s petjem. V sladko pesem izliva ptica vse svoje čute, kakor jih čuti njeno drobno srce: veselje in žalost, ljubezen in hrepenenje. Kakoršen je čut, taka je tudi pesem. Sedeč blizu gnezda, kjer mu zvesta družica vali, sedaj z donečim glasom oznanja svojo radost, sedaj zopet v strahu tiho cvrči in toži za tovarišico, katero mu je odnesel skobec. Ptičje petje budi tudi v človeku take čute, in ptičje hrepenenje se izliva v srce človeško. In ko so človeka objele skrbi in reve, toži ptici svoje bolečine in jo proseč nagovarja:

65	Zapoj mi, ptičica, glasno, Zapoj mi pesem žalostno, Ki bo mi v srce segala, Občutkom se prilegala.
----	---

Ptice so tedaj v resnici človeške prijateljice.

Ptice pa niso samo naše ljubeznive prijateljice, ampak so tudi naše največje dobrotnice. Ako bi iz naših krajev hipoma izginile vse ptice, kmalu bi bilo drevje po gozdih in vrtilih obrano in golo; senožeti in polja bi bila postrižena in do zadnje bilke opustošena, in to vse brez kose in brez srpa. Temni roji vsa-

koršnega škodljivega mrčesa, kakor so na primer črvi, žužki, 75
 hrošči, gosenice, metulji, molji, muhe, komarji, mravlje, ušice,
 kobilice, cvrčki, in še druga taka drobna golazen bi dejala v
 kratkem vse rastje v nič. Človeška moč omaga pred takim, ako-
 ravno majhnim, ali strahovitim sovražnikom, kateremu se mora
 naposled umakniti tudi človek, kar se je tu in tam že tudi v 80
 resnici dogodilo.

Ptiči neutrudno preganjajo vse te nadležne gomazni, ptiči
 skrbé, da se nikjer preveč ne zaplodé, oni so jim vedno za pe-
 tami, oni jih vedó poiskati v njihovih najvarnejših kotih in
 skriviščih. Ptičje bistro oko ne izgreši tudi najmanjšega črvička, 85
 ono zapazi ravno tako lahko zeleno gosenico na zelenem listu,
 kakor drobna sivkasta jajca pod razpokano skorjo.

Kjer človek pusti ptice v miru, ondi se rade nastanijo, ondi
 rade gnezdiijo, in taki kraji ne trpé toliko od požrešne golazni.
 Le poglejmo vrt in polje samotnega hribovca, ki je svojim otro- 90
 kom prepovedal loviti ptice in razdirati gnezda. Njegovo zelje,
 repa in drugi poljski sadeži so zdravi in neobjedeni, sadno drevje
 se pa jeseni šibi pod težo obilnega sadja. Kako pusti in žalostni
 so pa pogosto vrta in zelniki na ravnem polju, kjer je le malo
 ptičev po iztrebljenih prereditih gozdčih, in še tu jim zanikarna 95
 in malopridna mladina ne dá gnezdit v miru. Po golih obgri-
 zenih vejah lazijo grde požrešne gosenice, na zelniku stojé pa
 kapusni kocnji in kažejo namesto zelnate glave sama gola rebra.
 Žalosten je navadno pogled na vrte večjih vasij, trgov in mest,
 kjer leni postopači in izprijeni paglavci strežejo na vsako ptico, 100
 ki se oglasi v sosedstvu.

Da bi se prav natanko prepričali o koristi ptičev, in da bi
 potem tudi druge ljudi mogli preveriti o tem, so opazovali mnogi
 ptičji prijatelji take drobne ptice v njih delovanju in vedenju,
 zlasti takrat, ko so imele mladiče v gnezdu. 105

Bradley je opazoval vrabca, ki je pital mladiče v gnezdu.
 Vsako uro je prinesel do 40 vsakoršnih gosenic, tedaj v dvanajstih
 urah 480, v enem tednu 3360. Ni mu torej zameriti, ako se
 jeseni včas nazoblje prosa, saj si ga je pošteno zaslužil. — Mo-
 gočnemu pruskemu kralju Frideriku Velikemu so se vrabci hudo 110
 zamerili; zato se jim je zagrozil, da bo dal vse pokončati. Za-
 povedal je vrabce loviti in streljati, in za vsako vrabčevo glavo
 je plačal šest vinarjev. Res so povsod planili na vrabce, davili
 jih, da je bilo groza, in država je v nekih letih izplačala tisoče

115 in tisoče kron za ujete vrabce. Ali kmalu so se pokazali škodljivi nasledki tega neopravičenega divjanja. Gosenice in drugi požrešni žužki so se tako zaplodili, da so požrli vse sadje in tudi listje. Kaj je bilo storiti? Kralj je spoznal, da ni pametno ravnal, ter je preklical svojo zapoved. Pa kaj še! Drugod so
 120 morali za drag denar kupovati vrabce, katere so potém izpuščali po opustošenih vrtih. In tako je zaničevani in preganjani vrabec zopet prišel do prave veljave.

Ravno tako koristne so sinice, ki posebno rade iztikujejo za metuljevimi jajci. Grof Kazimir Vodicki piše: Leta 1848.
 125 so snedle gosenice listje na mojem drevju do dobrega tako, da je bilo popolnoma golo. Jeseni sem videl milijone s kosmato odejo pokritih jajčec viseti po vejah in deblih. Mnogo delavcev sem najel, da bi jih obirali, pa kmalu sem izprevidel, da človeške roke ne morejo odpraviti te nadloge, in že sem mislil, da se mi
 130 posušijo najlepša drevesa. Ko je nastopila zima, so prileteli vsak dan celi tropi sinic in šmarnic. Spomladi je delalo deset parov gnezda na vrtu, prihodnje leto je bilo že malo gosenic, in leta 1850. so ti mali pernati vrtnarji že tako očistili drevje, da je vse poletje ostalo lepo zeleno.

135 Neizrečeno mnogo mrčesa pokončajo tudi škorci. Škorec pozoblje vsako uro 10 slinastih polžkov brez hiše, ona ravno toliko, mladiči pa še več. Recimo, da škorec poletnega dne po 14 ur lovi hrano za se in za svojo družino; tedaj ne bo preveč, ako na vsak želodec štejemo 150 slinarjev na dan.

140 Pri Grünheimu na Saksonskem je delal neki žužek strašno škodo na drevju. Lastnik je črez 2000 kron plačal delavcem, da bi zatrli škodljivca — ali vse ni nič pomagalo. Potem mu je nekdo nasvetoval, naj napravi hišice za škorce, in gospodar ga je poslušal. In glej, škorci so prišli, se nastanili v lesenih hišicah,
 145 pregnali in ugonobili žužka, in drevje si je zopet opomoglo.

Ta ali oni zmaje morebiti z glavo, rekoč: Bog vedi, ali je pa to tudi vse res, kar se tukaj piše o pticah! — Ako nočeš samo biti neveren Tomaž, temveč ako ti je do resnice, se prepričaj prav lahko sam o veliki koristi, ki jo imamo od ptičev.
 150 Jedno uro ali kaj pazi na lastovice, ki gnezdiyo pod hišnim nadstreškom. Videl boš, da se od 4. ure zjutraj do 8. ure zvečer trudita oba nasititi požrešne širokoustne paglavce; vsako uro je vsak vsaj dvajsetkrat pri gnezdu in vsakokrat prinese po 10 do 20 mušic in druge take drobnjave. Recimo, da jih prinese samo 10,

to je na dan že 6400 mrčesjih glav. Sama záse pa gotovo potre- 155
bujeta kakih 600, tedaj pokonča jedna rodovina v jednom dnevu
7000, v jednom mesecu 210.000, vse poletje vsaj 500.000 vsakor-
šnega mrčesa. Ako v jedni vasi gnezdi 100 parov lastovic, po-
končajo te v jednom letu črez 50 milijonov sitnega in škodljivega
mrčesa. 160

Veliko in zdatno korist ima človek tudi od nekaterih večjih
ptic, kakor na pr. od sove, *manjše sovje*, *postolke* in drugih manjših, *svetih*
ujed, ki so razen druge škodljive golazni posebno poljskim mišim
napovedale hudo vojsko. Anglež White je opazoval navadno
sovo in videl, da je skoro vsako uro prinesla miš v gnezdo. Celó 165
mal skovir je poletnega večera svojim mladičem nalovil 11 mišij.
Razen mišij zoblje tudi gosenice, in dr. Martin je v želodeu
neke sove našel razen nekoliko mišij tudi 75 gosenic.

In kako povračuje budalasti človek svojim dobrotnicam?
Strelja jih ali iz neumne vraže ali iz prešerne objestnosti ter 170
jih mrtve — sebi v največjo sramoto — še celó pribija na paž
ali na hlevna vrata.

Ali si je mogoče misliti večje nehvaležnosti, večje bedastoče
in večje surovosti? *1834-87 Fr. Erjavec.*

9. Zlata ptička.

1. Zlato ptičko so ujeli
Trije fantje mladi.
Kdo imel bo zlato ptičko?
Vsi bi ptičko radi.	5. Tretji fantič je govoril:
„Daj mi srce tako —
Hudi časi, vedro čelo,
Jasno uro vsako.“
2. Zlata ptička govorila:
„Če me izpustite,
Prvo željo vam izpolnim
Vsakemu. Želite!“	6. Kar želeli, so imeli,
Pa so šli po svetu:
Vsak po svoje so živeli
Na tem božjem svetu.
3. Prvi fantič je govoril:
„Daj mi tako časo —
Vedno pijem, ne popijem.“
„Želel si, imaš jo.““	7. Prvi fant samo popival,
Po jarkéh polegal;
Drugi fant je kvartopiril,
Se s sleparji kregal.
4. Drugi fantič je govoril:
„Daj mi tako mošnjo —
Vedno štejem, ne preštejem.“
Vslušala je prošnjo.	8. Tretji fant o zori vstajal,
Hodil je na delo,
V mraku je domov se vračal,
Pa zapel veselo.

O. Zupančič.

10. Kaj si pripoveduje naše ljudstvo o Indiji?

Ljudstvo pravi, da je Indija Komandija* 99. dežela, in sicer pod nami. Rodovitna in lepa dežela je to, v njej se cedi mleko in med, ali krog in krog je obdana z morjem. V Indiji Komandiji je le malo ljudi, in ti živé med seboj kakor bratje. Ker pa tam 5 delati ni treba, zato se prebivalci te dežele le kratkočasijo. V Indiji Komandiji je večna pomlad in jesen, ker tam ima drevje cvetje in sadje ob jednom. Hiše so tam narejene iz sira in surovega masla, katero rabijo namesto apna. Duri in okna so iz slanine in pleč. Lese pa, t. j. vrata na dvorišče in vrt, so 10 spletene iz samih klobas in prasetovih reber. In na vrtilih je vse drevje polno sadja, da se šibijo veje, in drevje je nizko, da ni treba plezati nánje. Na vrtilih se nahajajo najlepše rožice, in najslajše vino teče tam v potokih, katero pa malokdo pije.

V Indiji Komandiji je neizrečeno strm hrib, vrh katerega 15 nihče ne more. Samo pečevje ga obdaja. Vrh tega hriba raste najboljša trta, katera rodi neizrečeno sladko grozdje. Ker pa nihče vrh hriba ne more, dozori grozdje tako, da se jagode razpočijo in jagodni mošt zleze v zemljo. In to je najboljše vino, ki teče izpod studenca pod goro. Zraven studenca je mož, ki deli 20 vino. — V Indiji Komandiji je še drug hrib, vrh katerega se kuhajo štruklji. Ker pa ti štruklji močno vró, meče puh štruklje iz kotla, in taki štruklji se valijo po hribu navzdol, ki je s sirom in sladkorjem potresen. Ondi čaka množica ženskih in moških, ki štruklje lové. Tako hodijo prebivalci te dežele vsak dan pod 25 oni hribček kósiti. Ko se pa tega naveličajo, gredó zobat grozdja, katerega posamezne jagode so tako debele kakor jabolka. — V Indiji Komandiji je še tretji hrib, in sicer sredi lepega vrta. Na tem hribu rastejo lepodišeče rožice in najlepša drevesa. Senca je gosta in hladna, da se hladé srečni bratje, ki stanujejo 30 v Indiji Komandiji, in se veselo pogovarjajo.

Prišel je bil desetnik (deseti brat), ki je iskal izgubljene sreče po svetu, v Indijo Komandijo. Prebivalci so ga pozdravili kot brata in mu razkazali lepoto dežele. Dolgo časa je ostal pri njih in zajemal rujno vince iz studenca. Ali pregrešil se je bil 35 v nečem, in tedaj so ga zaprli v neko hišo. Ker je pa njemu

* Komandija = Koromandija, t. j. morsko obrežje „Koromandel“ v Indiji.

dišal sir in surovo maslo, je začel objedati zid, dokler ga ni toliko objedel, da je prišel skozenj. Potem je pa še raztrgal dvo-riščne lese in pojedel vse klobase. Spečega so prebivalci zopet prenesli v naše kraje. Ker je bil pa ravno poprej vtaknil nekaj smokvic in črešenj v žep, zato so mu te ostale. Nesel jih je 40 nekemu gospodu, ki mu jih je dobro plačal in se čudil, kako da jih ima v najhujši zimi.

Tudi neki mož, ki se je bil prekuenil v globoko brezdno, je prišel v Indijo Komandijo. Zagledal je bil tam daleč svetlobo. Hitro je skočil po koncu in se odpravil tja. Kar mu pride bela 45 žena naproti, ga sprejme prijazno in pelje na silno lep vrt. Le dve uri se je mudil tam doli, potem je pa zlezal na zemljo nazaj, ker ga je bila žena zopet privedla z vrta v tisto brezdno. Ali med tem so bili njegovi znanci že odmrli, in na zemlji ga ni poznal nihče več. Mnogo, mnogo let je bil tam doli, in vendar 50 se mu je zdelo, da ni bil več nego dve uri; tako lepo in prijetno je bilo v Indiji Komandiji.

Besednik,

11. Slovenski svet.

1. Slovenski sveti, ti si krasán!
Ti poln nebeške si milote,
Ti poln največje si lepote,
Ti biser meni vse zemljé.	4. Slovenski svet, ti si krasán!
Oziram v tvoje se planine,
Pod njimi v brda in doline,
V ozidje mest in kočé sel.
2. Slovenski svet, ti si krasán!
Zarés nebó te je ljubilo,
Da te takó je obdarilo.
Kakó bi te ne ljubil jaz?	5. Slovenski svet, ti si krasán!
Tam log je, mračno zeleneči,
Vijè po njem se vir šumeči,
Užè od nekđaj znanec moj.
3. Slovenski svet, ti si krasán!
Po tebi petje se razlega,
S poljá, 'z lesov, ravnin in brega
Razlega se najblažji glas.	6. Slovenski svet, ti si krasán!
Kaj drugo meni vse trpljenje?
Le tí si moje hrepenenje,
Pozemeljski si ti mi raj.

J. Freuensfeld,

12. Palček in orel.

Ptiči so hoteli imeti kralja in so sklenili, tisti naj bode njih kralj, ki vzleti v največjo višavo. Vsi ptiči se vzdignejo, in tudi palček je mislil, da ne sme zaostati. Ali revče je dobro vedelo, da se v letanju ne more meriti z drugimi ptiči; zato je

*1861 - 93 Radinski
* v Kapeli blizu Gradca
od 1880 učitelj v jutranj
5. Pra
1885. št.
dva in dva*

5 poskusil z zvijačo priti do največje časti. Moj palček, ne bodi len, smukne pod letečega štrka in se skrije med perje, česar pa štrk še zapazil ni. Ptiči leté in leté vse više in više, ali sčasoma opeša drug za drugim, in nazadnje se samo še orel in štrk zibljeta v zraku. Naposled jame tudi štrk pešati. Zdajci pa mu
10 stržek izleti izpod perja in se drzne z orlom meriti. In glej, orel res omahuje, stržek ga premaga in hoče biti kralj. Toda ptiči, zvedevši njegovo prevaro, so ga hoteli ubiti in bi ga tudi bili, da se jim ni o pravem času izmuznil in skril v mišjo luknjo. V njegovo sramoto so mu pa zdeli ime kraljiček, kakor ga tudi
15 imenujejo pri nas sem ter tja. *Fr. Erjavec.*

13. Cerkvica.

1. Čerkviča vrh goré,
Čerkviča bela,
Vsak dan pozdravlja te
Duša vesela.	5. Zvonček me tvoj budi
Zjutraj iz spanja,
K delu, k pokoju spet
On mi pozvanja.
2. Zjutraj že, ko zlati
Solnce planine,
Srčne pozdrave ti
Diham z doline.	6. Pa če otožnost med
Mir se zaplet'je,
V tebi le, cerkvica,
Najdem zavetje.
3. Tebe črez dan okó
Zmer pogleduje,
Srce večerno ti
Vzdihe daruje.	7. Tvoje zavetje res
Mirno, tihotno,
Kak' dé nemirnemu
Srcu dobrotno!
4. Saj mi takó ljubó
Gledaš z višave,
S holmca zelenega
Daješ pozdrave.	8. Torej pa vrh goré,
Cerkvica bela,
Vsak dan pozdravlja te
Duša vesela.

Fr. Levce.

14. O r e l.

Kar je lev med četveronogimi živalmi, to je orel med pticami. Že stari so ga imenovali „kralja vseh ptičev“, in kakor drugo roparsko zverjad so tudi njega samosilniki in vladarji že nekdanj radi jemali v svoje grbe za znamenje mogočnosti svoje
5 in oblasti. Kakor lev si tudi orel sam lovi, česar potrebuje za živež; kakor levu se tudi orlu že v zunanji postavi in v vsem

držanju in vedenju vidi drzna plemenitost. Krepko telo na čvrstih nogah drži skoro po koncu, kljukasto zakrivljeni kljun in močni, srpasto zaviti kremplji so priča njegovega roparskega rokodelstva, veliko in bistro oko pa, ki se mu žari globoko pod obrvno kostjo, 10 ga dela nekako predrznega in veličastnega.

Kakor sploh mogočniki tudi orel ne mara za družbo. S svojo družico, ki mu do smrti ostane verna, živi samotno in ne trpi v svojem kraju drugega orla, še manj pa se druží z drugimi pticami. Zjutraj, ko so druge ptice že davno zapustile svoja pre- 15 nočišča in šle za živežem, orel še mirno sedi ondi, kjer je prenočil. Ko se je solnce pomaknilo že precej visoko, striplje s perotnicami, si poravna perje ter se spusti v zrak. Sprva počasi maha s perotmi, pozneje pa, ko se je dovol v neko višino, plava mirno z razprostrtimi kreljutmi. Včasí kakor pribit visi v zraku, potem 20 pa zopet ure in ure kroži črez hribe in doline. Iz te neizmerne višave razgleduje svet pod seboj in preži na plen. Njegovo bistro oko zapazi v nižavi pod seboj letečo ptico ali kako drugo žival na zemlji. Ako je kaj zagledal, se spušča v velikih krogih počasi niže, pritegne peroti k sebi, privrši z odprtimi kremplji 25 od strani na žival, jo pograbi in odnese s seboj v višavo, še predno se je prav zavedela nevarnosti.

Orel napade vsako žival, katero si upa vzdigniti od tal. Srnce, jagnje, kozlič, lisica, pes, kokoš in jerebica — vse je dobro, tudi krta in miši ne zameta. Kadar pritisne lakota, zlasti po 30 zimi, mu gre tudi mrha v slast. Dovolj je znanih primerov, da je celó otrokom nevaren. Tudi slabejšim roparjem iztrga njih plen. Uplenjeno žival rad odnese na stanovito mesto, katero se mu za mesarjenje zdi posebno pripravno. Ptico najprej površno oskube, potem jo začne jesti od glave s kostmi in s perjem vred. 35 Za nekoliko dnij vrže sesvalkano perje iz želodca, kosti pa prebavi popolnoma.

Po kosilu gre počivat in v miru prebavljat. Popoldne se odpravi še enkrat na lov, proti večeru pa se tiho spusti na svoje navadno prenočišče. 40

Orel gnezdi na strmih, nepristopnih pečinah ali na visokem drevesu. Gnezdo je veliko, široko in visoko; napravljeno je iz debelih vej in krepelov, na katerih je nastlana drobnejša suhljad, dračje in resje; jama v sredi je včasí še obložena z mečjo drob- 45 njavo. Zgodaj na pomlad znese samica jedno ali dve, redkokdaj tri jajca in vali sama, on se pa okoli nje suče po zraku ter jo

zabavlja s svojo letalno umetnostjo. Konec petega tedna se izvalé s sivim puhom obrastli mladiči, katerim oba prinašata obilne hrane. Iz gnezda vzet orlič se dá ukrotiti, se privadi
 50 popolnoma človeka in hiše ter je včasi tako domač, da hodi med kuretino po dvorišču in ne dela nikakoršne škode. Svojega gospodarja hitro spozna izmed drugih ljudij in ga z veselim krikom pozdravlja, če se mu bliža.

Orli čakajo visoko starost. Na Dunaju so imeli orla za-
 55 prtega od leta 1615. do 1719., in ravno ondi je leta 1809. poginil orel, ki je bil 80 let jetnik.

Gledé na škodo, ki jo delajo orli, skoro ne moremo govoriti o njih koristi za človeka. Baškiri v Aziji vadijo orle, da jim lové druge ptice. Sploh v ceni so pa orlova peresa. Povsod je
 60 orlovo pero znamenje pogumnosti in junaštva; tudi imenitna državna pisma še dandanes podpisujejo z orlovimi peresi.

Med vsemi največji, najmočnejši in najpredrznejši je planinski orel (Steinadler). Po dolgem meri blizu jeden meter, z razprostrtimi kreljutmi pa čez dva metra v širjavo; samec je,
 65 kakor pri vseh ujedah, nekoliko manjši. Perja je zamolklo rjavega, skoro črnega; do šest centimetrov dolgi, na koncu zakrivljeni kljun je plavkast, voščénica, t. j. voskasta koža na korenu kljuna je pa rumena; kraki so tja do rumenih prstov pernati. Planinski orel prebiva pri nas povsod po planinah, po zimi ga pomanjkanje
 70 hrane prižene tudi v nižave. Gnezdi pa le na planinah v strmem skalovju; na Črni prsti, na Čavnu in celó na Kumu so našli že njegovo gnezdo.

Neustrašena drzovitost planinskega orla se najbolje razvidi iz sledečega resničnega dogodka.

75 Kmet iz Rateč blizu Kranjske gore na Gorenjskem se je leta 1869. peljal s svojim hlapcem v hrib po steljo. Domači pes srednje velikosti je tekel za vozom. Ko se peljeta nekoliko časa, zagledata v brezdnu crknjeno govedo. Na mrhi se je poznalo, da so jo že obirale zveri. Vozeč se dalje, začujeta blizu sebe neki
 80 šum. Ko se ogledata, vidita planinskega orla na skali sedečega. Kmet hitro priveže konja k bližnjemu drevesu in začne pobirati kamenje, hlapec pa ravno tako, in zdajci začneta vsak od jedne strani kamenjati orla. Zdaj tudi pes zagleda ptiča in skoči proti njemu. Toda v tem hipu se vzdigne orel v zrak. Ko pa psa

dobi na oči, se spusti nanj in mu zasadi kremplje v prsi, pes 85
 pa popade orla za kljun. Nekaj časa se tako mikastita, ali orlu
 je menda bilo boja že dosti; torej razgrne peroti in se s psom,
 ki ga je še vedno držal za kljun, vzdigne v zrak in leti prek
 bližnjega jezera. Bodisi, da mu je bil pes pretežek, bodisi, da
 se ni mogel po volji gibati, ker ga je sovražnik še vedno držal 90
 za kljun, orel se spušča niže in niže, in naposled padeta oba v
 jezero. Ta nepričakovana kopel je bila menda obema neugodna,
 kajti hitro sta bila narazen. Orel si je hotel s plavanjem poma-
 gati in se odnesti, ali pes mu je bil kmalu zopet za petami, in
 pričel bi se bil v vodi nov boj, ako bi kmet ne bil odgnal psa 95
 z osorno besedo. Orel je moral biti truden; plaval je h kraju,
 da bi si oddahnil in si posušil perje. Zdajci pa vrže kmet svojo
 suknjo na orla in skoči z obema nogama na njo. Revez je bil
 ujet. S hlapcem mu zvezeta noge in ga peljeta domov. — Isti
 kmet je bil tudi pred nekoliko leti ujel živega zlatega orla, ki 100
 je potem prišel v last nadvojvode Albrehta.

Na Švicarskem je planinski orel pograbil in odnesel dve-
 letno deklico. Na otrokov krik prileti oče in hiti za roparjem v
 skalovje, in orel res izpusti težko breme. Toda otrok je bil tako
 razmesarjen, da je za nekoliko dnij potem umrl. Isti orel se je 105
 pa še zmeraj klatil po okolici, in oče je vedno stregel nanj. In
 končno se mu je res posrečilo, da ga je živega ujel v železje.
 Ko kmet zagleda morilca svoje hčerke, ga pograbi v pravični
 jezi, ali tako nerodno, da ga je ptič hudo ranil z jedno prosto
 nogo ter ga obsekaval s kljunom, dokler niso pritegnili sosedje 110
 in hudodelca pobili s palicami.

Da se planinski orel loti tudi odrastlega človeka, to nam
 potrjuje Nordmann, ki piše: „Lačen orel se je sredi vasi
 spustil na težko svinjo, ki se je drla na vse grlo, da so leteli
 ljudje vkup. Kmet priteče in odpodi orla, ki je prav nerad pustil 115
 mastno pečenko. Pa jedva se vzdigne iznad svinje, se zakadi
 zopet na mačka, ga pograbi ter sede z njim na plot. Kmet bi
 bil tudi mačka rad otel, pa si ni prav upal s praznimi rokami;
 torej teče v hišo po nabito puško. Ko pa orel zagleda kmeta,
 ki mu ne dá mirú in ga že tretjikrat moti pri kosilu, izpusti 120
 mačka in se zapraši v moža. Zdaj so se drli vsi trije: prestrašeni
 lovec, debela svinja in stari maček. K sreči so prihiteli drugi
 kmetje na pomoč, zgrabili orla, ga zvezali in izročili jednemu
 mojih prijateljev.“

Fr. Erjavec.

15. Živopisec in Marija.

- V Rôvih cerkev so zidáli,
Da Mariji bi jó dali,
Ki rodila nam Bogá
V ôdkúp vsega je svetá.
- 5 Mnogo let je teklo delo,
Predno streho je imelo.
Kadar bilo je pokrito,
Dvigalo se ponosito,
V Rôve sel je kamenar,
10 Skladat spredaj nov oltar,
Dolben s kosa celega,
Mramora prebelega.
- Še je drugi mož prišel,
Velik je klobuk imel,
15 Mlad je bil, kodrávih las,
Širopleč, tenák êrez pas.
Tudi ta je rabil tam,
Pisat hodil novi hram
Ter na odru prelepó
20 V strop obrazil tó in to:
Zjutraj se je zgodaj trudil
In do mraka tih pomudil.
- Stal na odru je nekdaj,
Okončaval sveti raj:
25 Otea, sina in duhá
V blišču svetlega nebá.
- Kadar to je dokončal,
Počivaje ni prestal;
Vzel iz hrambe nov je kist,
30 Gibek ves, tenák in čist,
Ter nebeški je kraljici
Z njim obsolnčil devski lici,
Bogozárnost njima dal,
Da sijála bi do tal,
35 Z vrha tam, kjer njo klečečo,
Roci sklenjeni držečo,
Sredi blaženih družin
Venčal otec je in sin.
- Kadar to je cvet imelo,
40 Kakor da bi vse živeło,
Zdaj svetnice in svetnike,
Sivobrađe, mladolike
- Dodelaval je okrog,
Gledal na cerkveni lok.
- Zdelal je i to povsod; 45
Kista ni položil v kot,
Da praznovat bi odšel,
Ker je posla se imel:
Zbore angeljcev perutnih,
Goloplečih, dolgoskutnih, 50
Tod je čéлил, tam vršil,
Dokler ni dovoljen bil.
- Pot si vroč je zdaj otrl
In po stropu se ozrl.
- Dokončal je. — Ves obraz 55
Svetil se mu je ta čas,
Ker gotovo malo ne
V cerkvi se bleščálo je,
Kar je mislil narediti
In po stropu razdeliti; 60
Le Marijin še rokav
Nekaj hotel je poprav.
Kadar tudi to stori,
Tih na lestvi posloni.
- Zahrešči pod njim deská 65
In prelomi se prhká:
Z odra pade ropotaje.
Oder se za njo zamaje.
Les je grmel, hram bobnel,
Živopisec obledel. 70
Lestva se je z njim zibála,
V cerkev izpod nog zdrčála.
Jedva se je sam ujel,
Z desno kljuke oprijel,
Ki železna in podvita 75
V strop cerkveni je zabita,
Da svetilnik pozlačên
V kljun prijemlje zakrivljên.
- Tam je visel doli v grob,
Milo se ozrl na strop, 80
Kjer devica je klečála,
Venčana se priklanjála.
Pregloboko je vzdihnil,
Glasovito k njej zavpil:

- 85 „Mati, vselej sem na sveti
 Zelel tebi v čast živeti;
 Oh, iztegni zdaj rokó,
 Drži me po koncu z njo!“
 Kaj zavpil je, kaj dejal,
 90 Razumela ni druhal,
 Ki strahóma blizu vrat
 Gledala je v cerkvi zad:
 Razumela deva mila,
 Roko mu je pomolila
 95 Ter med nebom in zemljó
 Držala ga kvišku z njo,
 Da pritekli so ljudjé,
 Spústili ga na deské.
- Ne izgine osem dnij,
 V cerkvi oder nov stoji, 100
 Živopisec na deskàh
 Zopet ima kist v rokàh,
 Piše devi z njim na čast,
 Káko visel je v propast,
 Z nje pomóčjo bil otet, 105
 Iznad brezdna smrti vzet.
 To v zahvalo in spomin,
 K znanju poznih rodovin
 Dél na zid je v levo stran,
 Kjer je še današnji dan. 110
- Fr. Levstik.*

16. Sraka in pavovo perje.

Sraka je pavovega perja nabrala in se z njim ozaljšala in našopirila. Te posojene lepотиje se je tako prevzela, da je druge srake zaničevala. Zapustila je svoje sestre in se vrinila v krdelo lepih pavov. Ali pavi so kmalu spoznali svojo last in začeli kljuvati srako; vse posojeno perje so ji izpulili. Osramočena se vrne k svojim sestram, katere jo pa silno črté, preganjajo in tako hudo oključujejo, da še svoje perje izgubi; po tem takem jo zaničujejo njene domače in tudi vse druge ptice. 5

Ne povzdiguje se črez druge, ne obetaj si in ne želi nikdar, kar ti po pravici ne gre. Ošabnost pelja v zaničevanje in so-10
 vraštvo. Bodi v resnici in ne po dozdevku, kar biti želiš.

Fr. Metelko.

17. Ljubo domá, kdor ga pozna.

1. Ljubo domá,
Kdor ga pozna,
Pregovor stari že pravi;
Torej, moj dom,
Ljubil te bom,
Dokler me v grob smrt ne spravi. | 2. Tebe poznam,
Te ne izdam,
Kakor so mnogi storili;
Záte živim,
Záte gorim,
Kraj moj slovenski premili! |
|---|---|

3. Lepšega ni,
 Kakor si ti,
 Záme nikjer več na sveti;
 Ti me rediš,
 Ti me živiš,
 Záte pripravljen sem vmreti.

V. Kurnik.

18. Odisej.

Od grških junakov, ki so se vrnili iz Troje domov, je blodil Odisej s svojimi tovariši celih deset let po svetu, predno je došel na Itako. Od Troje veslajoč, je prišel tudi na otok Eejo, kjer je bivala čarovnica Kirka. Odisej si je z nekega hriba 5 razgledal otok in še le tretji dan poslal nekoliko tovarišev v Kirkin grad. Na potu jim prileté levi, tigri, volkovi in razne druge živali naproti, toda bile so krotke in so prijazno mahale z repom; kajti bili so ljudje, katere je izpremenila mogočna čarovnica v živali. V gradu je Kirka ravno tkala prekrasno obleko 10 in miloglasno prepevala; ko pa zagleda tujce, hitro vstane, jih prav vljudno pozdravi ter jim pripravi obilen in okusen obed. Med obedom se jih dotakne s čarobno palčico, in kar v hipu se vsi gostje izpremené v svinje. Jediní Evriloh je še ušel ter sporočil Odiseju o žalostni usodi svojih tovarišev.

15 Izkušeni Odisej opaše meč in gre sam v grad, da reši svoje prijatelje. Med potjo sreča božjega poslanca Hermeja v podobi lepega mladeniča, ki mu dá neko zelišče, katero varuje zoper vsa čarodejstva Kirkina. Prišedši v grad, pozove Odisej Kirko in zahteva, naj mu izroči tovariše. Priljudna čarovnica ponudi 20 zmagovalnemu kralju kozarec strupenega vina in ga udari s palčico. Tú zgrabi Odisej za meč in mahne po njej, kakor da bi jo hotel umoriti. Kirka zakriči, pade pred pogumnega junaka na kolena in ga milo prosi, naj ji ohrani življenje. Ali premeteni Odisej je ne pusti prej, dokler mu ne priseže, da mu izroči 25 tovariše, in da prihodnjíč ne bo nikdar več nobenemu od njih storila nič žalega. Kirka vse trdno obljubi, podeli začaranim svinjam zopet njih prejšnjo podobo in pozove tudi vse ostale tovariše z ladij v grad, kjer jim streže vse leto kakor kraljem. Težko so se Grki ločili od tako prijetnega bivališča. Pred od- 30 hodom svetuje Kirka Odiseju, naj gre na spodnji svet, češ, tam mu bo vedež Tirezij povedal, kako mu je potovati, da pride srečno domov.

Dalje potujoč, so prijadrali na prijazni otok Trinakrijo, koder so se pasla goveda solnčnega boga Helija. Odisej se je hotel 35 kar dalje peljati, ali utrujeni veslarji so ga prosili, naj jim dá na otoku malo počiti, in so mu za trdno obljubili, da se svetih goved níti dotaknili ne bodo. Ker pa zaradi neugodnih vetrov

ni bilo varno odriniti, so morali Grki ves mesec ostati na Trinakriji. Med tem jim je na ladji vsa hrana pošla, in jeli so loviti ribe in ptiče streljati. S tem pa se krepki mornarji niso 40 mogli nasititi.

Nekega dne, ko je Odisej ravno spal, sklenejo, da je boljše takoj poginiti, nego po malem od gladú umirati, zakoljejo najlepša goveda in jih spekó. Zdaj se Odisej vzbudi, zmerja nespametne tovariše, ali bilo je prepozno. 45

Nekoliko dnij potem se odpeljejo dalje. Kmalu pa se je nebo naoblačilo, strašen vihar je nastal, bliskalo se je in grmelo, da je bilo groza. Že so vetrovi potrgali vse vrvi ter zlomili jadrnik, kar udari strela v ladjo in jo razbije. Poginili so vsi tovariši razen Odiseja, ki je na brunu razbite ladje čez deset dnij 50 priplaval na otok Oigigijo, kjer je bivala vila ali nimfa Kalipso.

Tú je moral ostati sedem let. Lepa vila ga ni hotela odpustiti ter mu je celó obetala neumrjočnost, ko bi vedno ostal pri njej. Toda Odisej je želel le k svoji zvesti ženi Penelopi in k ljubljenu sinu Telemahu ter se nikakor ni hotel vdati za- 55 peljivim besedam. Vzdihujoč po domu, je šel vsako jutro na obrežje, da bi zagledal kje v daljavi domače hribe ali kako ladjo, ki bi ga vzela s seboj. Nazadnje se sam Zen usmili žalujočega junaka ter pošlje svojega poslanca Hermeja h Kalipsi z ukazom, da mora takoj odpustiti umrljivega moža. Kaj nerada se je lepa vila po- 60 korila božjemu povelju in dala ljubljenu gostu sekiro, da si izteše majhen čolnič. V štirih dneh je Odisej dovršil svoje delo, in ko ga je Kalipso preskrbela z živežem in obleko, je odrinil proti domu.

Sedemnajst dnij se je srečno vozil po morju in ni imel več daleč do Itake. Kar ga zapazi morski bog Pozejdon, Polifemov 65 oče. Jezen na Odiseja, ki mu je oslepil sina, jednookega Kiklopa Polifema, razburi s svojim trizobom morje in napravi strašen vihar. Pogumni junak se zdaj trese in zavida prijateljem, da so pri Troji slavno poginili. V tem ga močni valovi ženó ob morski pečini, čolnič se razsuje, in slavni junak bi bil skoro utonil, ko 70 bi ga ne bila rešila boginja Levkoteja. Ta mu svetuje, naj sleče težko obleko, in mu ponudi tančico, ki jo naj prepaše okoli iznemoglega telesa. Odisej stori po naročilu dobre boginje in srečno priplava na fejaški otok Sherijo. Tu vrže tančico nazaj v morje, gre za grmovje kraj brega, kjer se nag zavalí v listje in sladko 75 zaspi.

1. Ejo
2. Trinakrijo
3. Oigigijo

Drugi dan je prišla Navzikaja, hči kralja Alkinoja, s svojimi tovarišicami k morju prat perilo. Po pranju so se deklice skopale in na bregu malo poigrale. Bile so žogo. Ko se je perilo posušilo in so bile vesele devojke že namenjene domov, jim pade žoga v morje. Tedaj zakričé na ves glas in vzbudé spečega Odiseja. Deklice se ustrašijo neznanega moža, ki je bil ves z listjem in morskim glenom pokrit, in zbežé; le Navzikaja stopi srčno pred njega in ga nagovori.

85 Odisej ji v kratkem pové svojo nezgodo in jo prosi malo obleke. Ginjena kraljična pozove svoje tovarišice in jim ukaže, naj prinesó možu spodnjo suknjo in plašč ter zlato steklenico mazilnega olja. Nato gredó deklice v kraj, Odisej pa se okoplje v reki, ki se je iztekala ondi v morje, pomazili umito telo z dišéčim oljem in obleče prekrasno oblačilo. Zdaj gre k deklicam, ki so kar gledale lepega in krepkega moža ter bi skoro ne verjele, da je to isti tujec, kateri je malo poprej spal za grmom. Ko se je Odisej okrepcal z jedjo in pijačo, ki jo je imela Navzikaja s seboj, so odšli vsi skupaj proti mestu.

95 Pred mestom prosi sramežljiva kraljična neznanega moža, naj malo vzadi ostane; kajti ne spodobi se, da bi tuj človek spremljal pošteno devojko. Hotela mu je povedati, kod naj hodi; a tu se pridruži nesrečnemu itaškemu vladarju boginja Atena v podobi deklice, ki je baš nesla vodo, in ga pelje v kraljev grad, 100 kjer se je vse lesketalo od zlata in srebra.

Odisej se prikloni kraljici, ki je ravno sedela pri ognjišču, ji poljubi spoštljivo kolena ter jo prosi, naj ga gostoljubno sprejme v svoji hiši. Nato je sedel na ognjišče kraj pepela, kraljica pa je šla kralju napovedat tujega gosta. Kralj Alkinoj pride takoj 105 v kuhinjo, prime neznanega moža za roko in ga pelje v prostorno dvorano, kjer mu ponudi prekrasen stol.

Zdaj so na kraljevem dvoru na vso moč častili neznanega tujca, kakor je bila navada v tedanjih gostoljubnih časih. V veselih zabavah in pri sijajnih gostijah je čas hitro minil. Prišel 110 je tudi pevec Demodok in popeval o trojanski vojski, o lesenem konju, s katerim so Grki vzeli močno Priamovo mesto, in o zvitem Odiseju, katerega ni poznal. Vsi so se čudili zgodbam pogumnega itaškega kralja, le Odisej se je globoko zamislil in molčal. Tedaj ga vpraša Alkinoj, kdo je, in odkod prihaja, da 115 ga tako občutljivo ganejo pesmi o slavnih junakih.

Vsi ostrmé, ko se jim Odisej razodene ter pripoveduje mnogotere nezgode in nevarnosti, koje je doživel na svojem potu od Troje. Fejaki so bili dobri mornarji in so že marsikaterega tujca, ki so ga zanesli k njim morski viharji, na svojih brodovih peljali domov. Tudi Odiseju obljubijo, da ga bodo spremili v 120 ljubljeno domovino.

Pred odhodom se zberó vsi fejaški knezi v kraljevem gradu, da se poslové od slavnega zmagalca trojanskega mesta, in mu dadó mnogo dragocenih darov v spomin. Nato ga spremijo do obrežja, kjer je bila najlepša kraljeva ladja na pot pripravljena. 125 Odisej zloži obilne darove pod klopi, na katerih so sedeli veslarji, se ozre zadnjikrat po gostoljubnih Fejaki, potem pa leže na mehko blazino sredi ladje in kmalu sladko zaspi. Fejaški mornarji urno veslajo po mirnem morju in pridejo srečno do Itake. Tu položé spečega kralja tiho na obrežje, razložé kraj njega 130 bogate darove in se hitro vrnejo.

Ko se je Odisej vzbudil, je bila tako gosta megla, da ni mogel spoznati svojega domačega kraja. Že je mislil, da so ga Fejaki grdo prekanili ter ga izložili na kak pust otok. Toda megla je padla, in dolgo preganjani kralj je z radostnim srcem 135 pozdravil domača tla. Nato se mu prikaže boginja Atena, mu pomaga skriti dragocena fejaška darila v neko jamo ter se z njim posvetuje, kako bi naj pomoril snubače, ki so nadlegovali Penelopo in zapravljali njegovo imetje.

Najprej ga pošlje k svinjskemu pastirju Evmeju, najzvestej- 140 šemu hlapcu, ki je na kraljevi pristavi ves čas jako skrbno opravljal domačo živino. Da bi pa nihče kralja ne spoznal, ga izpremeni Atena v starega, raztrganega berača s plešasto glavo in nagubano kožo.

Evmej si je ravno iz debele volvske kože rezal nove pod- 145 plate, ko je Odisej, opiraje se na beraško palico, počasi stopal proti njemu. Zvesti pastir odloži začeto delo, gre tujcu naproti, ga prijazno pozdravi ter pelje v svojo kočó, kjer mu postreže z mlado prasentino. Med jedjo se pogovarjata o marsičem; Evmej toži svojemu gostu nadloge, ki so prišle nad kraljevo hišo, odkar 150 ni gospodarja domá, dozdevni berač pa pripoveduje svoje izmišljene nezgode, po katerih je on, nekdanj kneževski sin iz Krete, prišel na beraško palico. Trdil je, da je med potjo čul o slavnem Odiseju, ki se mora vsak čas vrniti z mnogimi zakladi na Itako,

155 kjer se bo strašno maščeval nad predrznimi snubači. Ali Evmej
mu ne verjame in méni, da so dobrega njegovega gospodarja že
davno požrle ribe ali pa divje zveri. Tako je minil večer, in
hlapec in berač sta šla na listje spat.

Drugo jutro se je vrnil Telemah s svojega pota iz Šparte
160 in je na vse zgodaj potrkal na vrata zvestega služabnika; kajti
hotel je pri njem pozvedeti, kako je domá, predno bi šel sam v
mesto. Berač spoštljivo vstane pred lastnim sinom in se mu
hoče umakniti s klopi; priljudni kraljevič pa mu veli, naj sede,
češ, on si bo že drugje našel kak prostor. Telemah pošlje nato
165 Evmeja v mesto ter sporoči skrbni materi, da se je srečno vrnil.

Ko sta bila oče in sin sama, izpremeni Atena raztrganega
berača v lepega in krepkega junaka v prekrasni spodnji obleki
in dragocenem plašču. Telemah ostrmi, misleč, da stoji kak bog
pred njim. Tu se mu Odisej razodene in pové, da ga boginja
170 Atena izpreminja v berača, ker sicer ne bi bil varen pred hu-
dobnimi snubači. Neizrečeno je bilo veselje vrlega sina, ki je
s solznimi očmi poljuboval težko pričakovanega očeta. Zdaj se
zmenita, kako bosta pomorila snubače. Med tem se je pastir
vrnil iz mesta, in Odisej je bil zopet berač. Telemah si je vse
175 dobro zapomnil, kar mu je naročil oče, šel v mesto k materi, pa
ji nič ne povedal, da je oče na pristavi.

Drugo jutro gre Odisej kot berač z Evmejem v mesto. Med
potjo ga zasramuje kozji pastir Melantij, ki jo je bil s snubači
potegnul, in vpije za Evmejem: „Kaj pelješ lenega požeruha v
180 mesto, tega sitnega berača, ki se plazi od vrat do vrat, ne da
bi šel delat. Naj le pride v grad, snubači ga bodo s poleni
zapodili, da mu vsa rebra popokajo.“

Odisej se ne zmeni za besede nezvestega služabnika in gre
dalje. Pred gradom je videl na gnoju ležati starega psa, ki je
185 takoj spoznal svojega nekdanjega gospoda ter jel prijazno mahati
z repom, ali bil je že tako slab, da mu ni mogel več priteči na-
proti. Odisej se je jedva premagal, da ga ni šel pobožat, v tem
pa se je stari hišni varuh zgrudil in obležal mrtev. Dozdevni
berač gre zdaj v grajsko dvorano in prosi zaporedoma vse goste
190 miloščine. Telemah in tudi snubači mu podelé vsak kak kosček
kruha ali mesa, le Antinoj ga zapodi in udari s podnožnico po
plečih; toda Odisej mirno prenaša vsako nemilo ravnanje.

Po Itaki se je tedaj klatil star berač. Ir po imenu, ki je
vsak dan beračil od hiše do hiše in zahajal tudi k snubačem.

Ni mu bilo prav, da je to pot našel še drugega berača, ter ga je 195
jel grdo psovati. Odisej mu odgovarja, in kmalu nastane med
njima hud prepir. Ko jame Ir s pestjo žugati, obljubijo snubači
zmagalcu velik kos pečene skopčevine. Odisej zasuče rokave in
udari svojega nasprotnika tako močno s pestjo pod ušesom za vrat,
da mu je kar kost počila in kri privrela iz ust. Nato ga zgrabi 200
za noge in vleče na dvorišče, kjer ga pusti ležati za zidom.

Bilo je že pozno zvečer, ko so nesramni snubači odšli domov.
Telemah pospravi hitro vse orožje iz dvorane in pusti očeta
samega. Zdaj še le pride kraljica Penelopa s svojimi deklami
v dvorano, ponudi beraču stol ter ga vpraša, odkod je prišel, in 205
ali je kje kaj slišal o Odiseju.

Neznani berač pravi, da je iz Krete domá, in da je pred
Trojo videl Odiseja, ki je po mnogih nezgodah še krepek in zdrav
ter se bo vrnil v kratkem domov, kajti ni davno, kar se je mudil
pri Tespročanih. Znal je tako prepričevalno govoriti, da mu je 210
Penelopa morala verjeti. Iz hvaležnosti ukaže stari Evrikleji,
naj mu opere noge ter mu naredi v dvorani malo postelje. Ko
je postrežnica jela beraču umivati noge, je spoznala po neki
brazgotini svojega gospodarja; in že je hotela od veselja zakričati
ter žalujoči kraljici povedati veselo novico, kar ji Odisej hitro 215
zamaši usta in zapové, da mora molčati.

Kmalu potem so šli v gradu spat, in bilo je vse tiho; le
Odisej ni mogel zatisniti očij. Premišljal je ves čas, kako bi se
maščeval nad predrznimi snubači, ki so mu tako nesramno za-
pravljali njegovo imetje. Tu se mu prikaže boginja Atena, ga 220
izpodbuja na boj in mu obljubi svojo pomoč.

Drugi dan se snubači zopet zberó v gradu ter začnó po
stari navadi razsajati in nadlegovati pošteno kraljico. Nobenemu
se niti ne sanja, kaka kazen ga čaka ta dan. Bili so vsi tako
zaslepljeni, da niso verjeli niti staremu vedežu, ki je videl v 225
duhu, kako brizga kri po steni, in kako se črne duše grešnih
snubačev selijo v temni tartar. Zasmehovali so pobožnega pro-
roka in ga zapodili iz dvorane.

Nato stopi Penelopa zadnjikrat pred snubače in jim naznani,
da bo tistega vzela v zakon, ki napne lok njenega moža in s 230
puščico ustrelí skoz dvanajst sekirnih ušesec. Snubačem je bila
ponudba povšeči, in Telemah dá vsem zaporedoma očetov lok;
toda nobeden ga ne more napeti. Tedaj se oglasi pri vratih

Odisej, še vedno po beraško oblečen, in prosi, naj mu dovolé, da
 235 on poskusi ustreliti. Zbrani gostje se strašno raztogoté nad tako
 beračevo predrznostjo, ali Telemah dá tudi njemu lok.

Odisej, vajen svojega orožja, igraje napne lok in ustrelí s
 puščico skoz vseh dvanajst železnih obročkov. Telemah opaše
 meč, zgrabi sulico in stopi k očetu, ki je na pragu stoječ lok
 240 drugič napel. Snubači gledajo začudeni berača, on pa jim pravi:
 „V prvo sem dobro zadel; zdaj pa namerim v cilj, ki ga še
 nikdar noben strelec ni zadel.“ V tem prestrelí grlo Antinoju,
 ki se krvav zgrudi čez mizico in jo zvrne z vsemi jedili. Osuplí
 gostje mislijo sicer, da ga je po naključju ubil, ali Odisej jih
 245 grdo gleda ter jim govori: „Aha, pasje pare, mislili ste, da me
 ne bo nikdar več domov, pa ste mi požrli mojo lastnino in snu-
 bili ženo mojo; toda gorjé vam zdaj!“

Med tem sta se tudi svinjski pastir in kravar oborožila in
 prišla svojemu gospodarju na pomoč. Evrimah prosi in obeta v
 250 imenu ostalih snubačev, da vse povrnejo, kar so naredili škode.
 Odisej ga ne utegne poslušati, ampak mu zažene puščico v srce,
 da mrtev obleži. Kralj strelja dalje in z vsako puščico ubije
 drugega snubača. Kmalu je bilo po dvorani vse polno mrličev,
 kajti tudi Telemah in pastirji mahajo hrabro po zapravljivih
 255 požeruhih. Tu gre nesramni kozji pastir Melantij in prinese še
 živečim snubačem orožja, ki jim ga podaja skoz okno. Ali vse
 zastonj. Boginja Atena je svojega mnogo preganjanega ljubljenca
 varovala, da ga nobena sulica ni mogla raniti. Ko je pa Me-
 260 lantij drugič hotel iti po orožje, skočita svinjski pastir in kravar
 za njim, ga zvezeta in obesita na visok steber, kjer je po težkih
 bolečinah izdihnil črno svojo dušo. Med tem sta se zvesta pa-
 stirja vrnila v dvorano in pomagala postreljati ostale snubače.
 Po dovršeni moritvi počedijo hišo in jo dobro prekadé.

Penelopa je ves čas strašnega boja spala v zgornji sobi.
 265 Zdaj še le jo je šla Evrikleja klicat in ji razodela veselo novico,
 da se je vrnil ljubljeni soprog ter vse snubače postrelil. Kraljica
 ni hotela verjeti, da je oni raztrgani berač njen soprog; toda ko
 je stopila v dvorano, ji je prišel Odisej v svoji pravi podobi kot
 zdrav in krepek junak naproti ter jo čez dvajset let prvokrat
 270 zopet presrčno objel.

Drugi dan je šel Odisej s svojim sinom Telemahom na
 kmete pozdravljat starega očeta Laerta; potém pa je še dolgo
 časa srečno gospodoval na otoku Itaki.

19. Najlepša imena.

1. Kdó meni 'zmed vas lí povedati vé
Najlepša, najslajša imena,
Ki v ustih naródov vse zemlje živé,
Kó solnce na neb' brez premena?
2. Najprvo, najslajše in najbolj svetó,
Pred katerim vsa druga molčijo,
Ime je Bogá v vseh vekih jednó,
Vsa srca naj njemu gorijo!
3. Za tem pa najlepše ime se glasi,
Ki dete ga prvo imenuje:
Očeta in mater'. — Peklensko ima kri,
Kdor tega se imena sramuje.
4. In tretje, ki srce tak' sladko podžge,
Je drago ime domačije.
Za ktero sin pravi junaško umre,
Kri svojo rad zánjo prelije.

Fr. Malavašič.

20. Imenitnost rek za razvitek človeške omike.

Reke in reške doline so bile in so še zmeraj povsod središča pozemelskega življenja. Reke prinašajo iz višjih krajev raznovrstna semena in jih zlasti ob povodnjih puščajo poleg svojega vodotoča. Zato so nižave in ravnice ob rekah pokrite z najbolj raznovrstnimi rastlinami, pogostoma celo s takimi, katerih prvotna domačija je daleč v gorkem svetu. Ker je mastna zemlja ob njih čestokrat pomočena, se razvijejo skoro vse rastlinske kali. Poleg sočnih zelišč in goste trave lepih travnikov in pašnikov rastejo bujno veliki gozdovi raznovrstnega lesa. Njih rastje pospešuje vodna para, ki se vzdiguje iz tekoče vode ter jih zdaj v podobi megle varuje ali prehude zmrzave ali prevelike vročine, zdaj pa zopet po dežju in rosi oživlja k novemu življenju.

Tudi divje in pitome živali so navezane na vodo, na studence, potoke in reke. Med njimi je celo mnogo takih, ki svojega živeža iščejo le v vodi. Te so prisiljene stanovati poleg rek ali vsaj blizu njih. Ob bregovih imajo svoja zbirališča, poleg vode se preseljujejo gori in doli.

Človek, tudi najbolj surovi človek se hrani s prirodninami, ki jih jemlje iz živalstva in rastlinstva. Ker mu teh največ pounuja tekoča voda ali vsaj pokrajina ob njej, živi in se naseljuje najrajši poleg rek ali blizu njih. Vsi ribiški razrodi — ne gledé na ribiče poleg jezer in morij — se prehajajo ob rekah in veletokih gori in doli. Tudi lovski narodi uravnavajo svoje love in pota najrajši po rekah in potokih; reke so jim navadni kažipot sredi največjih pragozdov. Ti surovi narodi se izkušajo polastiti posameznih porečij ter se ločijo po njih v razne razrode in druge skupine. Tako je človek na najnižji stopinji svojega razvitka močno zavisen od rek in potokov, kar se najočitneje kaže pri lovskih in ribiških narodih v Ameriki.

Reke so ob svojih nižjih straneh ustvarile najrodovitnejše ravnine, črez in črez pokrite z gostimi travami in zelišči. Te pokrajine so pastirskim razrodom najboljši pašniki. Po brezdeževnem pasu in v golih puščavah so pašniki razprostrti le ob studencih in potokih. Teh iščejo pastirski razrodi, za nje se prepirajo in čestokrat hudo bojujejo. Neogibno potrebna jim je voda, njim samim in njihovim čredam, da jih v njej napajajo in kopljejo. Tako je človek tudi na drugi stopinji svojega razvitka popolnoma navezan na tekočo vodo. Vsi pastirski razrodi v velikanski Aziji imajo svojo nestalno domačijo ob kakem veletoku; ta jim je najmenitnejše posestvo, pogostoma mu izkazujejo božjo čast, po njem se najrajši imenujejo, ob njegovih bregovih se prehajajo gori in doli ter občujejo ob njem med seboj.

Ob srednjem in dolnjem teku rek, zlasti ob njihovem ustju se je polegla tekom nešteti stoletij najmastnejša zemlja. Te rodovitne pokrajine so vabile poljedelce iz višjih krajev, z brd in gorá v doline in nižave. Prek in prek so se naselili, posušili zadnje močarine, rekam pa z visokimi nasipi ob nizkem vodotoču odkazali pot. Tako so jih zagradili, da se zlasti ob povodnjih niso več razlivala črez rodovitno obdelano polje. Drugod so mastno zemljo prepregli z brezštevilnimi prekopi in jarki, ter po njih blagodejno vodo iz mogočne reke napuščajoč, pospeševali prirodno plodnost svoje domačije. Poljedelstvo je jedina stalna podlaga malim in velikim državam. Take države so se po poročilih zgodovinskih najprej ustanovile in razvile ob velikih rekah azijskih in afriških. V obče znane so velemogočne države, ki so cvetele ob Gangi in Indu v Prednji Indiji, ob Evfratu in Tigridu v Mezopotamiji, ob Nilu v Egiptu. Kalkuta

ob ustju Ganginem je še sedaj središče angleškega gospodstva v Indiji, in velikansko cesarstvo kitajsko ima že tisočletja svoje pravo središče v plodni nižavi ob Modri in Rumeni reki (Jang-tse-kiang in Hoang-ho). Gorjé prebivalcem, ako so zanemarjali starodavne naprave poleg mogočnih veletokov! Ti so prodrli zagrade, poplavili rodovitni svet, ugonobili tisoč in tisoč ljudi, opustošili cele pokrajine ter jih izpremenili v močarine. Drugod so zanemarjali redno namakanje zemlje po izkopanih jarkih in 65 prekopih — in kmalu se je izgubila njena plodnost: koder se je prej zibalo prebogato žito, tam so razsajali potem vrtinci in viharji ter prenašali prah in pesek.

Po rodovitnih poljedelskih državah se ljudstvo primeroma hitro množi; z ljudstvom se pa množé tudi njegove potrebe. Da bi jim ustregla, se začenja in razvija kupčija. Reke so najpripravnejše velikanske ceste, katere je priroda sama napravila kupčiji. Po njih se blago najlaže prenaša; po njih tudi potniki in trgovci, božjepotniki in cele vojske najlaže prehajajo od mesta do mesta, od dežele do dežele. Tekoča voda vabi k sebi od vseh 75 stranij ladjarje in trgovce. Potem zidajo ob rekah tržišča in mesta. Največja mesta se ustanavljajo tam, kjer se dve veliki reki stekata druga v drugo, ali kjer se pri svojem nasprotnem teku najbolj približata. Velika mesta in imenitna tržišča so cvetela in še cvetó ob kotih, kjer se reke obrnejo daleč v stran; na takih mestih se 80 ustavlja promet po vodi in blago se preklada. Kjer kupčijska pota po suhem pridejo do plovne reke, tam se ustanové ob njej jednako živahna tržišča, kakor ob ustju, kjer se zbira blago vsega porečja in nastopa svojo pot po velikih ladjah prek širokega morja.

Ko se je človeška družba še bolj razvila, nastajajo med njo 85 rokodelci in obrtniki; ti zidajo tovarne in narejajo stroje, da bi tem laže zadostovali raznovrstnim potrebam množéčega se prebivalstva. Tovarnarji kmalu spoznajo malo moč človeških rok ter jo izkušajo nadomestiti z gonilnimi in vzdigovalnimi močmi, katere jim ponuja priroda. Med temi vsemi je pa ni silnejše, 90 izdatnejše in pripravnejše od tekoče vode. Po takem je prav naravno, da se tudi obrtni kraji, obrtna mesta in posamezne tovarne vrsté ob rekah zaporedoma; reke jim ne gonijo le raznovrstnih strojev, ampak jim najceneje tudi prinašajo razne surovine za predelovanje in življenje ter najceneje odnašajo njih izdelke. 95

Mesta niso le središča gmotnega blagostanja, ampak tudi duševnega razvitka. Vsled tega imajo reke premnogo vpliva na

duševni razvitek človeštva; in res po rekah se je pogostoma duševna naobraženost razvijala in razširjala od kraja do kraja, od 100 dežele do dežele jednako, kakor se pretaka kri po žilah človeškega telesa. Odveč bi bilo posebno poudarjati imenitnost rek za vojskujoče se države in narode.

Povsod in vselej so imele reke premnogo vpliva na razvitek človeškega življenja; reke so bile priče prvega njegovega napredka. 105 To velja zlasti o prvi zgodovinski dobi in o velikanski Aziji z njenimi veletoki, ki tekó prek rodovitnih nižav. Zato so čas, ko so se velike države ustanavljale in razvijale ob ondotnih veletokih, imenovali dobo potamske, t. j. reške naobraženosti.

J. Jesenko.

21. Skopulja.

1. V prijazni ravnici sred' rožic dišečih
Pod belim snežnikom krog svoj'ga vrtá
Je v dnevi jesenskem o solnčnem zahodu
Prevzetno šetála Skopulja gospá.
2. Pod solncem zastonj bi iskati se trudil
Kraj, kateri bi vtegnil bit' temu jednak,
Zastonj mu primerjaš arkadske plavine,
V lepoti na svetu nobeden ni tak.
3. V različnih drevesih preblaz'ga plemena
Se v rajski ložiček ta vrt spremeni,
Od zlatega cvetja, od rajskega sadja
Se veja in steblo vsaktero šibi.
4. Siv starček prot' vrtu ob pal'ci prileze,
Na licu mu revščina bila je brat':
„Gospa milostljiva,“ začnè trepetaje,
„Dovol'te tri jabolka meni pobrat'!“
5. „„Kakó se predrzneš me tukaj nadleg'vat' ?
Pober' se od mene, nesramni lenuh!
Ko b' takemu sadje zamétat' imela,
Raj' vidim, da vzame peklenški ga duh.““
6. Pohlevna solzica na lice mu kane,
V presrčni bridkosti odpravi se preč;
Ko zjutraj prevzetna Skopulja vstane,
Prelepega vrta ni videla več.

7. V najvišje snežnike ga kranjske dezele
 Peklenske pošasti je vlekel vihar,
 Na Grintavca skalnati vrh ga posadi,
 Do njega nobeden ne more nikdar.
8. Zdaj z jabolki ptice, zveri se gostijo,
 Ko zrela zvrh hriba v robove drčé,
 Po travici voljni se v vrtu igrajo,
 Skopulja pa brusi po pesku peté.

L. Jeran

22. Čudovito ponižanje.

Angleški kralj Jakob I. († 1625) je bil jako nagle jeze, nasprotno pa zopet takó plemenitega srca, da se ni nikoli obotavljal, dasi je bil kralj, v svoji jezi storjeno krivico pripoznati in popraviti. Nekega dne je bil nekam založil jako važne listine o pogodbi s Španijo. Misleč, da jih je dal prvemu svojemu tajniku 5 Gibu, ga pokliče pred se in zahteva od njega pisma nazaj. Gib, njegov najstarejši in najzvestejši služabnik, ki mu je v službi že dostikrat pokazal znamenja svoje zvestobe in točnosti, pade na kolena pred kralja in se roti, da on teh listin nikoli ni imel v rokah, niti jih videl ni. Vsled te upornosti se kralj še bolj raz- 10 jezi ter se takó izpozabi, da sune pred seboj klečečega služabnika z nogo in ga prevrne po tleh.

Nato Gib vstane, se spoštljivo postavi pred kralja in mu dé: „Veličanstvo, jaz sem vam dolgo let služil zvesto; takega plačila za svojo zvestobo pač nisem zaslužil in se ga tudi nisem 15 nadejal.“ To rekši, se prikloni globoko in naznani z resnimi besedami, da ne more več dalje biti kraljev služabnik, ker se boji, da ne bi zopet za svoje zvesto službovanje prejel toli sramotnega plačila. Izgovorivši, odide in se takoj napoti v svojo domovino na Škotsko. 20

Kmalu potem je zvedel drugi tajnik, kaj se je bilo zgodilo. Njemu je bil namreč kralj izročil pogrešane listine, na kar pa je bil pozabil. Takoj prihiti tajnik z listinami h kralju.

Zdaj je kralj spoznal, kakšno krivico je storil svojemu prvemu tajniku Gibu. Zatorej pošlje za njim sla, kateremu je 25 zaprisegel, da ne bo poprej ne jedel, ne pil, ne spal, dokler mu ne privede Giba nazaj. Gib se je hitro povrnil, ko ga je dohitel kraljev sel, in je šel h kralju. Ta je pred njega na koleno pokleknil in prisegel, da ne vstane prej, dokler mu ne odpusti

30 krivične razžalitve. Gib se je branil, da bi izrekel besedo: „Odpuščam,“ ker se mu je nespodobno zdelo, kaj takega izgovoriti proti svojemu kralju. Toda kralj Jakob je to tako odločno zahteval, da mu je moral Gib baš s to besedo naznaniti, da mu je odpustil.

I. Skuhala.

23. Ošabnežu.

1. Stoji ošaben hrast na gori,
Na nebo z vrhom se opira,
Sosedo svoje zaničuje,
S posmehom nánje se ozira. | 2. Drvar s sekiro gre na goro
In tam pod hrastom se ustavi;
Sekira smrtno pesem poje,
Na tla telebi hrast gizdavi. |
|---|---|

3. O ti, ki zaničuješ brata,
Ker več prejel si od Gospoda,
Ozri se, stopa ti na peto
Nemila hrastova usoda.

Fr. Cegnar.

24. Lastovka.

Solnce je že izpilo sneg po nižavah, le ob mejah in jarkih so videti še tu pa tam bele lise. Zeleni se v logih in po lokah. Na tisoče drobnih živalic, iz dolgega spanja prebujenih, pleše po zraku, ogrevajoč se v solčnih žarkih, in neko krasno jutro zgodaj nas 5 čez dolgo časa prvičrat zopet pozdravlja, okna naše izbe obletujoč, vesela truma drobnih lastovk. Brez konca in kraja ščebeče vsaka svoj pomladnji pozdrav in ogleduje opuščena nekdanja prebivališča. Tu pa tam najde že vrabca vseljenega v gnezdo in s pravično jezo in veliko srčnostjo odganja nečedno 10 pleme od svojega imetja.

Zgodaj jeseni nas je zapustila ta mila tovarišica naših domačih strastij in slastij; čez ledene gore, čez široko morje in daljne pušče je odletela od nas tja, kjer se vije topli Senegal po palmovih gajih — ali svojega doma ni pozabila.

15 Jedva so se jele krčiti sence na severu, že se vrača vesela v svoje rojstne kraje k nizkim in bornim kočam selskim in k visokim in ošabnim streham mestnim.

Kdo ji je pokazal pot čez široko morje, čez visoke gore in nepregledne planjave? Kdo ji je povedal, da pri nas veje 20 zopet pomladnji veter, da se muhe in mušice in različni mrčesi zopet gonijo po zraku, da je torej za njen živež poskrbljeno? Kdo

jo je vodil po zračnih višavah, kjer ni nobenih cest, nikakoršnih potnih znamenj? Pa vendar nobena ne izgreši pota, vsaka pride na svoj kraj o pravem času. Ravno tista lastovka, ki je lani gnezdila na tvoji strehi, je prišla letos nazaj k dobro znani hiši, 25 in njeni lanski mladiči si izberó v bližnji okolici pripravna mesta in pletó ondi gnezda, katera bodo zopet obiskali na leto.

Pri drugih ptičih znajo navadno le samice delati gnezda; pri lastovkah jim pomagajo tudi samci. Oba naredita najprej trdno podlago tam, kjer se ima postaviti gnezdo; ko je ta gotova, 30 sede samica na njo, vrti glavo in noge na vse strani in odmerja prostor záse in za svoj zarod, utrja in gnete vlažno prst, ki jo donaša samec, in vpleta umetno različne stavbene tvarine, dokler ni z neutrudno marljivostjo dodelano gnezdo v velikosti in obliki, njenim potrebam najbolj primerni. Lastovke nimajo 35 razuma kakor ti, one ne mislijo kakor človek, pa vendar delajo vse s tako previdnostjo in modrostjo, da lahko osramoté marsikaterega človeka. One storé vsegdar, kar je potreba, ker Bog skrbi za nje in jim pové, kaj imajo delati. Stvarnik jih uči gnezda narejati, on jim kaže pot po zračnih višavah. 40

Lastovičja gnezda so tako skrbno, trdno in dobro narejena, da so mladiči pred vetrom in dežjem dobro zavarovani, in da jih več let ni treba veliko popravljati. Neki prirodoslovec je navezal dvema lastovkama, ki sta gnezdili v njegovih hiši, svilnate niti na noge, da bi ji lahko spoznal, in glej, 18 let so prihajale 45 vsako pomlad v isto gnezdo stanovat. Nekje so vzeli lastovko, ki je ravno legla, jo zaprli v kletko in odpeljali več milj daleč. Tam so jo izpustili. Vzdignila se je najprej visoko v zrak, kakor bi iskala prave poti; kmalu pa je odletela naravnost tja, kjer so čivkali njeni mladiči. Ker ne izgreši lastovka nikdar prave poti, 50 so jo rabili v starih časih za poslanca. Fabij Piktora pripoveduje v svojih letopisih, da so mu poslali iz neke rimske posadke, ki so jo obsedali Ligustini, iz gnezda vzeto lastovko, da bi ji privezal na nogo nit in z vozlički na njej zaznamoval, čez koliko dnij da pride na pomoč, ker isti dan hoče tudi posadka napasti 55 sovražnika. Ta poskušnja se je baje po sreči izšla.

Lastovka je človeku zeló privržna, najbolj zgovorna med svojimi, vedno vesela in bistra: verna podoba veselja pomladnjega. V igravem pozračnem letu se kaže ves njen značaj. Leté lovi svoj plen in zbira živež, leté se koplje, dà, leté tudi krmi svoje 60 mladiče.

Kdo je ne bi gledal z veseljem in začudenjem, ko se v mičnih vinkih vznáša do visokih oblakov, kako takoj nato zopet kakor strela frči čez hladno vodo, kako križajo in prepletajo v
 65 gostih trumah druga drugi pot, in kako pred nevihto molčé dela dolge čare nizko pri zemlji in ob vodi, loveč tu muho, tam vodnega pajka. Kakor se obrne, kar počne, vselej vidiš kaj novega, vedno zanimivega. Kako krasno in modro pa je tudi naredila roka stvarnikova tega pozračnega plavca! Šibko, drobno telo,
 70 lepo k truplu priležno perje, dolge in močne peroti in dolg rep — vse kaže gibčnost, urnost in lahkost. Da se tako hitro lahko zasuče in, kakor hoče, obrne, k temu ji veliko pomore vilicam podobni rep, ki ji je izborno veslo. Temu nasproti pa so noge šibke in kratke v dokaz, da lastovki domovje ni na zemlji,
 75 ampak v zraku.

Zató se pa morajo tudi mladiči, predno se je popolnoma utrdilo mehko perje, začeti učiti teh umetnostij in se pridno uriti v letanju. V ulicah med dvema nasprotnima zidovoma, ali tudi v kaki drugi podobni zračni pregraji se začno prve vaje.
 80 V ravno mer zleti starka naprej in vse mlade za njo, sprva boječe in počasho, vendar čim dalje hitreje — kar starka ravno pred steno hipoma zavije in zleti nazaj. Boječa mladež, ki se še ne zna tako urno zasukati, čivka in kriči ter se obupno lovi na nasprotni ograji. Toda kmalu, čez dva, tri dni se izuri tudi
 85 mladi zbor do dobrega in se že podaja na daljše izlete s starejšo družino vred. Lastovke živé v družbah, vedno jih je več blizu skupaj, in ob času potrebe in nevarnosti pomagajo verno druga drugi. Jeseni se zberó v velike trume, se vadijo nekaj tednov prej, kakor bi se odpravljale na daljno pot, in v kaki noči potem
 90 izginejo na enkrat. Navadno odpotujejo meseca kimavca; če je vreme lepo, pa vinotoka.

Lastovka je koristna ptica kakor malokatera druga, ako ravno ni za jed, niti se kaj drugega od nje porabiti ne dá. Pokonča brez števila škodljivih mrčesov, in čeravno včasí kako
 95 čebelico pozoblje, pa se ji tudi to ne more šteti v greh, ker je samo trote, nikdar ne z želom oroženih delavk. Njena korist se tudi med ljudstvom sploh spoznava; ima jo v spoštovanju in časti kakor nobenega drugega ptiča. Kjer lastovica gnezdi, tam ne zažiga božji sel; odkoder lastovke pobegnejo, tja pride bolezen
 100 in uboštvó; kdor gnezdo njeno razdeva, ruši svojo lastno srečo. Tako se pripoveduje. Glas lastovkin, topejšemu ušesu nerazumljivo

žuborenje, razodeva nežnočutnemu srcu občutke nedolžne radosti in blage zadovoljnosti, včasih tudi bolesterne tožbe o tukajšnjem trpljenju.

Bodi torej pozdravljena, lastovka mila, oznanjevalka prijetne pomladi!

Fr. Marn.

25. Ptice v pregovoru.

Če golob med orle zajde, gotovo smrt najde. — Kjer mrha, tam orli. — Lačna vrana se ne zmeni za strašilo. — Sita vrana lačni ne verjame. — Stare vrane ne pobirajo črvov blizu brane. — Vrana vrani ne izkljuje očij. — Po vidu sokol, po glasu vran. — Sova sinici glavana pravi. — Mala ptica prepelica, toda upeha konja in junaka. — Nad katerim grmom srake veliko regečejo, tam mora kaj biti v njem. — Jedna lastovica ne stori poletja. — Kjer jedna gos pije, tam vse druge pijó. — Na domačem pragu se petelin lahko repenči. — Tudi slepa kokoš zrno najde. — Vsaka koklja pred svoje piške brska. — Rajši danes pečenega škrjanca, nego jutri kokoš. — Kakoršna ptica, taka pesem. — Vsaka ptica rada tja leti, kjer se je izvalila. — V premislekih bodi podoben polžu, v dejanju ptici.

26. Golob.

1. V dolu je ležala njiva,
Stal golob je sredi nje.
Plane jastreb na goloba,
Trga kožo mu z glavé.	2. Ranjenec pred levom toži,
Naj kaznuje jastreba,
Lev pravični orlu reče,
K sodbi kliče naj obá.
3. Žalosten golob se vrne,
Ker pravice ni dobil;
Zvedel pa je kmalu potlej,
Jastreb orlu kum je bil.	

M. Vilhar.

27. Modrijan Biant.

Mesto Priene v Mali Aziji je prišlo po dolgi, trdi obsedi sovražnikom v oblast. Da bi ušli jezi in maščevanju sovražnikov, so bežali Prienci iz mesta na kmete, in vsak je nesel s seboj, kar je imel dragocenega. Le modrijan Biant, ki je bil tudi med

5 bežečimi meščani, ni nič drugega vzel s seboj razen plašča, suknje in sandal, hišo pa je prepustil sovražnikom v plen. „Zakaj ne delaš tako, kakor mi?“ ga vpraša jeden njegovih prijateljev. „Motite se,“ odgovori modrijan, „jaz ravnam ravno tako, kakor vi; tudi jaz nesem svoje zaklade s seboj.“

10 Prijatelj ni mogel, da bi se mu ne zasmeljal; kajti on ni prav razumel njegovih besed. Dalje gredé, je sam sebi govoril: „Glejte si no, Biant je bil bogatejši od mene, zdaj sem pa jaz bogatejši od njega.“ Črez nekoliko časa pridirja neki vojak z golim mečem nad njega in mu vzame vse, kar je imel.

15 Zdaj se modrijan oglasi prijatelju: „Kdo naju je zdaj srečnejši? Tebi so vse to vzeli, kar si imenoval svoje bogastvo; jaz pa vsega tega, kar mi je naklonila sreča, pa bi mi zopet utegnila vzeti, nisem nikdar imel za svojo pravo lastnino. Ta imovina mi ni prirastla na srce; zato se mi zdaj nič ne toži po
20 njej, ko jo moram pustiti. Že dolgo časa pa sem si nabiral zaklad, kateremu se ni bati ne tatov, ne sreče opoteče. Ta zaklad nosim povsod s seboj, in verjami mi, redkejši in dragocenejši je od demantov in biserov.“

„No,“ reče prijatelj, „kakšen zaklad pa je to?“ — „Povedati
25 ti hočem,“ odgovori modrijan, „to je vednost in ljubezen do kreposti.“ To izrekši, ogrne modrijan svoj plašč in dalje koraka, prijatelj pa molcé premišljuje modrijanove besede.

28. Tožeče drevó.

1. Na trati košato drevó stoji,
Méd vejami veter silno šumi
In trga za listom list rumen,
Raznaša široko po zemlji plen.	4. Glej, s tem sem hladilno senco dajal,
Sem potnika krepil iz daljnih tal:
Iz nežnega cvetja sem sad rodil
In gladnim in žejnim obilno delil.
2. Drevó pa, videče zadnji kras
Šumeti po travi, zatemni obraz,
Povzdihne, se milo mu stori,
In veter kara, takó govori:	5. Sedaj pa, oddavši ostalo vse,
Sem listje prihranil si samo se;
Al' že tvoj sop po zemlji drvi,
Kar ude odeva, kar me redi.
3. „O grozni, kakova te žene sla,
Odejo mi s silo tresti na tla?
Se Bogá ne bojiš, ti pravo ni mar,
Ki jemlješ pomladi mi zadnji dar?“	6. O če te more ganiti kaj,
Če zgubo si čutil grenko kedaj:
Ne delaj krivice, pusti mi,
Kar srce tako gorko želi.

7. Ne terjaj veliko: listje za sad,
Poslednje imetje, skop zaklad,
Da duša se teši, siti okó,
O vse utrpevati je hudó!
8. In ako ne gane pravica te več,
Omeči te starec, milo proseč,
Ki zadnjo lepoto, jedino slast
Mu vzame divjih sap oblast.“
9. Al' veter ne jenja, ne čuje besed,
Razsaja, vrševa še huje ko pred,
In listje se vsiplje, piš ga drvi,
Iz šuma pa tá-le klic doni:
10. „Ne toži nevoljno, uteši srcé,
Ne gledaj peres, ki z vetrom leté,
Posojeno vrneš, rok veli; *Tramini*
A blagor mu, ki dosluži ko ti!
11. Čeravno odnaša listje ti piš
In glavo plešo v obnebje moliš:
Izpolnil nalogo, obrodil si rad
In svetu koristil stoternokrat.
12. Raduj se torej! Pomine mraz,
In vrne se zopet pomladnji čas;
Tedad preobražen bodeš stal,
Obilnejši, lepši list pognal.“

L. Svetec.

29. Mladost perzijskega kralja Cira.

Medijskemu kralju Astiagu se je sanjalo, da je iz njegove hčere Mandane nastala tolika povodenj, da je poplavela vso Azijo. Takoj pozove k sebi razlagalce sanj in jim pové sanje svoje. Ti mu rekó, da bo Mandana rodila sina, ki bo kraljeval vsej Aziji. „Ta bi bila lepa,“ si misli Astiag, „tedaj bi tudi mene pahnil s prestola. To se ne sme zgoditi. Svoje hčere ne dam nobenemu plemenitemu Medu; rajši jo pošljem k podložnim Perzom, pa ji poiščem kakega neznanega moža, ki ni ne bogat, ne imeniten.“

In res jo zaroči s Kambizom, ki je bil precej nizkega rodú. Ali še nima mirú. Ne mine leto, in zopet pozove hčer k sebi v Medijo. Tu porodi Mandana v kratkem sina. „Ne,“ pravi Astiag, držeč svojega vnuka v naročju, „ti me ne boš pripravil nikoli ob kraljestvo. Harpag, pojdi, tú imaš otroka, nesi ga na svoj dom, pa mi ga takoj usmrti in zakoplji! Ali gorjé tebi, če ne izpolniš mojega povelja.“

Zvesti služabnik se globoko prikloni svojemu malovrednemu gospodarju in vzame nedolžnega otroka s seboj. Ubogo dete se mu smili; predobrega srca je, da bi ga sam usmrtil, pa tudi poguma nima, da bi se uprl strašnemu ukazu. Ali otrok mora umreti, si misli, če ne, sem jaz nesrečen. Pokliče torej kraljevega pastirja, pa mu zapové, naj nese dete v gozd in ga ondi pusti, da ga pojedó divje zveri.

Pastir gre domov in pové vse svoji ženi. Ker je pa ta ravnokar porodila mrtvo dete, prosi moža: „Nikar ne usmrti lepega deteta nesrečne kraljeve hčere; daj ga meni, a povij

rajši najinega mrtvega otroka v dragocene tančice in ga vrzi divjim zverinam!“

Mož se dá pregovoriti in stori, kakor mu je svetovala žena. Ko je Harpag zvedel po svojih poslih, da je otrok mrtev, dá ga 30 pokopati.

2.) Astiagov vnuk se je med tem lepo razvijal na pastirjevem domu; čim dalje je postajal lepši in krepkejši. S svojim pogumom in bistro pametjo je prekosil vse druge pastirske dečke. Kadar so se otroci igrali na paši „kralja“, vselej so izvolili njega za 35 kralja in so potém izpolnjevali njegove ukaze. Nekega dne pride sin bogatega Meda iz mesta, pa se začne igrati s pastirji. Mladi kralj mu dá neko opravilo; ko ga pa gosposki sinček ne uboga, ga pošteno ošeška. Zdaj teče razvajeno dete tožit k svojemu očetu, ta pa h kralju. Kralj poroči pastirju, naj mu malopridnega 40 sina takoj pošlje v mesto.

3.) Srčno stopi dozdevni pastirjev sin pred mogočnega kralja. „Kako si se predrznil,“ zarenči Astiag na njega, „da si tako surovo pretepel sina imenitnega gospoda, ki je pri meni v veliki milosti?“ — „Vladar,“ odgovori moško, „imel sem pravico, storiti 45 to. Bil sem v igri izvoljen za kralja; vsi drugi so me ubogali, le ta ne. Reci sam, kakšen kralj bi bil, če bi ne kaznoval nepokorneža!“

Taki srčnosti se je Astiag čudil, še bolj pa temu, da se mu je deček zdel nekoliko podoben njegovi hčeri. Njegova leta, hoja 50 in glas, vse je spominjalo kraljevega rodú. „Človek,“ reče kralj pastirju, „ta ne more biti tvoj sin.“ — „Moj je, moj, gospod! Čigav pa bi naj bil?“ — „Hej stražniki, zgrabite lažnivca!“ — „Oh nikar, nikar, gospod; saj bom vse razodel.“ Ko mu je pastir vse povedal, mu ukaže kralj z dečkom odstopiti in pozove Harpaga 55 k sebi. Ta mu mora še enkrat vse natanko povedati, kaj je takrat storil z otrokom, potem pa mu Astiag odvrne čisto mirno:

„Res čudno si ravnal z detetom, Harpag; deček še živi, danes sem ga videl. Prav ljubo mi je, da nisi preлил nedolžne krvi; tako sem najdenčka vesel, da sem namenil bogovom v za- 60 hvalo darovati. Drevi te povabim k darovalni gostiji; svojega sina pa še prej semkaj pošlji, da bo mojemu vnuku kračji čas.“

Harpag hiti vesel domov, pové ženi, kakšno milost mu je izkazal kralj, in pošlje takoj svojega jedinega sinčka v grad, da bi se igral s kraljičem. Zvečer pride h kralju na večerjo. Vsi 65 gostje so dobili skopčevine, le njega je doletela nenavadna pe-

čenka kot znamenje posebnega odlikovanja. Po jedi ga vpraša kralj, ali mu je dišalo. Služabnik odgovori, da ni še nikoli jedel tako dobre pečenke. „Ali pa tudi veš, kakšne divjačine si okusil?“ — „Ne, gospod in kralj moj!“ — „Hej, prinesite mu ostanke, da bo videl!“ 70

Nato prinesó strežaji Harpagu v pokritem košku glavo, roke in noge — njegovega sinčka.

4.) Astiag pozove mage (svečenike) k sebi, naj mu svetujejo, kaj ima storiti s Cirom, tako so namreč zvali najdenega vnuka. Magi so mu rekli, naj se ničesar več ne boji, češ, njegove 75 sanje so se izpolnile, ker je Cir v igri kraljeval. Nekaj časa obdrži kralj dečka pri sebi na dvoru, kjer je imel večkrat priliko, občudovati njegovo bistrumnost in razsodnost; potem pa ga pošlje v Perzijo k starišem. Neizmerno je bilo veselje očeta in matere, ki sta oba mislila, da je sin že davno mrtev. Lepo in ostro ga 80 vzrejata po preprosti navadi. —

5.) Ko je Cir odrastel, mu pošlje Harpag iz Medije zajca v dar in mu naroči po poslu, naj ga sam razreže. In glej, v zajcu najde pismo, v katerem mu Harpag piše, naj Perze naščuva zoper medijsko vlado, potem pa naj napade z vojsko svojega 85 nevrednega in hudobnega deda.

Mladi junak je že davno mislil na to, kajti noč in dan je hrepenelo njegovo srce, da se maščuje nad Astiagom. Harpagov list mu je znova dal poguma in srčnosti. Zdaj pozove perzijske poglavarje k sebi, stopi s pismom pred nje in jim takó-le go- 90 vori: „Perzi, tu mi piše Astiag, da me je imenoval za vašega vojvodo; zato vam ukažem, pridite jutri vsi s srpi na oni pusti kraj tam za goro.“ Drugi dan pridejo, kakor jim je bilo rečeno, in so od zore do mraka v potu svojega obraza čistili s trnjem zarastlo polje. Na večer jim Cir naroči, naj drugi dan zopet 95 pridejo, toda praznično oblečeni. To pot pa jih pelje na mehko trato, kjer so se ves dan gostili in veselili. Naposled jih vpraša Cir: „No, zdaj mi pa povejte, kateri dan vam je bolj povšeči, današnji ali včerajšnji?“ — „O, to je lahko reči,“ odgovoré vsi, „včeraj smo morali težko delati, danes pa smo se le veselili.“ 100 Nato reče Cir: „Prav tako. vrli rojaki, poslušajte me! Sužnji bodete, dokler bo krvolok Astiag vaš gospodar; ali mnogo takih dnij, kakoršen je bil današnji, vam bom pripravil, če mi hočete pomagati in odpoveste pokorščino onemu trinogu. Nikar se ne bojte, bogovi so z nami in sreča junaška!“ 105

Perzi ga radi ubogajo, preženó medijske namestnike iz dežele in proglasijo Cira za svojega kralja. Ko je Astiag to čul, je pozval Cira k sebi. Ta pa mu je dal sporočiti, da še prej pride, nego mu bo ljubo. Astiag zbere vso medijsko vojsko in 110 jo pošlje pod starim in zvestim poveljnikom Harpagom zoper Perze. Jedva pa pride v Perzijo, prestopi Harpag k Ciru; mnogo Medov je šlo za njim, drugi pa so zbežali domov. Astiag, razkačen nad takim izdajstvom, dá v hipu križati vse mage, ki so mu svetovali, naj Cira ne usmrti; potem pa pelje sam novo 115 vojsko proti upornemu vnuku. V bitki pri Pasargadah premaga Cir svojega deda in ga ujame. Ves narod je pozdravil z velikim veseljem zmagalca kot svojega novega gospodarja. Cir pa se zdaj ni maščeval nad Astiagom, ampak ga je spoštoval in obdržal pri sebi do smrti.

J. Starè.

30. Tolažba po zimi.

1. Kaj umira ti veselje?
Kaj te v žalost mi topi?
Kaj ti, srce, nove želje
Spod nespolnjenih budi?	4. Pa jesen bo spet minila,
Zimski dnevi potekó,
Zemlja se bo pomladila,
Vnovič vse bo v cvetje slo.
2. Kar pogledam, res žaluje,
Dolje prazno je cvetic;
Listje se raz drevje suje,
Proč je sled veselih ptic.	5. Vnovič bodo priletele
Ptice in prepevale,
Vnovič ribice vesele
Spet po vodah švigale.
3. Hribov vrhe sneg zapada,
Zadeluje srnam tir,
In po dolih led poklada
Na potokov bistri vir.	6. Torej, srce, trpi malo
Svojo žalost; saj iz nje
Bo veselje kal pognalo,
Kakor brstje v cvetje gre.

Fr. Svetličič.

31. Kako se je škorec rešil smrti.

Živali so po svoje bistrumne in se dadó marsičemu priučiti; znano je, kaj vse zna nekateri pes, konj itd. Nekateri ptiči pa se naučé celó govoriti. To je gotovo najvišje, česar dobi žival od človeka. Posebno spreten v tem oziru je škorec.

- 5 Nekje je živel črevljar, ki je naučil mladega škorca več rekov, na pr. „Dober dan!“ „Kako je kaj!“ in še več enakih. Škorec pa si ni zapomnil samo, kar je moral; zapomnil si je tudi, kako je črevljar včasih vzdihoval: „Moj Bog!“ „Naj bo v

božjem imenu!“ Vedel je tudi, kako je črevljar svojega učenca karal: „Potepuh!“ „Ti grdún ti!“ 10

Ljudjé, ki so hodili k črevljarju v vas, so imeli od sile kratkega časa pri škorcu; govoril je zmeraj kaj vmes, ker znal je še veliko drugih besed.

Nekega dne je zagledal škorček odprto okno in — frk — bil je zunaj. Milo je gledal črevljar za njim, ali ni ga bilo več. 15

Škorec leti na bližnji griček in zagleda trumo ptičev. „Dober dan!“ kliče za njimi.

Poljanci so debelo gledali in dalje frčali, ker jim ni dopadel neznan glas. Škorec pa leti za njimi, češ, oni bolje vedó, kam, nego jaz. 20

Kmalu se ujamejo ptiči v mrežo, in tudi škorec se zakadi med nje, kričeč: „Naj bo v božjem imenu!“

Nato pride ptičji lovec, zgrabi ptiča za ptičem ter mu zavije vrat in ga telebi na tla. Nazadnje prime tudi škorca. Le-tá pa zakriči: „Potepuh!“ „Ti grdún ti!“ Pomislite, kako grozno 25 se je prestrašil lovec! Mislil je, zdaj me zadene kazen božja. Ko se malo osrči, popraša škorca: „Kdo si pa ti?“ — „Črevljar,“ odgovori škorec. Zdaj še le se domisli lovec črevljarjevega škorca, katerega je spoznal kot starega znanca. Dá ga črevljarju nazaj, in vsi so bili veseli. 30

A. Umek. 30

32. Deseti brat.

Leži poljé ravnó, leži,
Kraj njega kočá tam stoji;
V njej stariši stanujejo,
Devet sinov vzgojujejo;
Devet jih je, še vsi živí,
Deseti zdaj se jim rodi.
Ta íma jedva sedem let,
Že mora íti v daljni svet:
Solzán koraka črez poljé,
10 Ostali se za njim solzé.

Ko šestkrat sedem mine let,
Kraj polja híš stoji devet.
Po zemlji se prostira mrak,
Berač namerja v vas korak;
15 Strmeč obstane pred vasjo
Ter gleda in majè z glavó.
Pa pride mimo kmet s poljá,

In brž berač popraša ga:
„Takó vas vprašam, to vam dém:
Kaj toli híš je v kraju tem?“ 20
In móž mu pravi, govori:
„Glej, bratov tu devet živí;
Dovolj imajo vsi blagá,
Dovolj sinov, dovolj hčera;
Devet jih je obdaril Bog, 25
Deseti se potiče krog,
Zató ker je deseti bil,
Ki starišem se je rodil.“

Berač pred prvo híšo gre
In prósi, naj ga prenočé;
Pa gospodar mu govori,
Da íma sam dovolj ljudij.
Berač pred drugo vežo gre
In prósi, naj ga prenočé;

Desetnik ko
30 tujec m
svojci.
aj ne dobi p
nočísca.

- 35 Pa gospodar mu brž veli,
Da ne, ker zetje so prišli.
Berač popraša še drugod,
Pa kaj velijo mu povsod?
Naj dalje do soseda gre,
- 40 Mordà ga ondi prenočé.
Neskrben sen objema vas,
V temó berač ječi na glas,
Pod milim nebom tam leži,
Nebeškim zvezdam govori:
45 „Oj zvezde, ali kterikrat
Prenočil ni še brata brat?
Nocoj pri svojcih sem domá,
A nihče brata ne pozna;
In kadar grem na daljno pot,
50 Nihče ne dé: Ne hod' otdot!
Oj zvezde, ali kterikrat
Takó sprejel je brata brat?“
Pa zvezdice na to moléé,
Migljajo le in se blesté.
55 Berač še toži, še ječi,
Pa sen ga zmaga, in zaspí.
Iz dalje plove črn oblak,
Razrašča se in širi v zrak,
In zdaj nad vas priplul je že —
60 Gorjé ti, mirna vas, gorjé!
- Glej, blisek švigne, zagrmi,
V plamenu hipno vas stoji.
Nastane vrišč in krik in hrup
In jok in stok, povsod obup.
Čuj, že zbobneva tram na tram, 65
In že zgrmeva hram na hram.
Pomoči ni, rešitve ni,
Le jedna hiša še stoji;
Ob njej se vije dim plamteč,
In ogenj šviga v njem rudeč, 70
Pred njo pa mati se ihti:
„Rešíte speče dete mi!“
Kot blisek skoči v dim nekdo,
Prinese dete vèn živó,
In materi ga dá v roké, 75
Pa govori besede té:
„Le pomni, pomni, otrok moj,
Desetnik je rešitelj tvoj;
Ni oče tvoj me v hišo vzel,
Iznani stric sem te otel.“ 80
Izreksi to, izgine v noč,
Ljudje strmé, za tujcem zroč.
In selo spet postavijo,
„Družinska vas“ mu pravijo;
A nikdar več se od takrat 85
Povrnil ni deseti brat.

A. Hribar.

33. Krez in Solon.

Solon, glasoviti grški postavodajalec, je prišel neki dan na dvor lidijskega kralja Kreza, ki so ga imeli za najbogatejšega vladarja na zemlji. Krez se ga je razveselil in mu pokazal, bahaje se s svojo srečo, vse neprecenljive zaklade zlatá, 5 žlahtnih kamenov in drugih dragotin. Toda Solon mu modro odgovori: „Nihče se naj ne čísla srečnega, dokler živi.“ Ta prosti odgovor kralju zamrzi, da ves nevoljen odpusti Solona.

Kako hitro se je izkazala resnica teh besed! Mogočni Cir je napadel Kreza, mu pobral vse dežele in zaklade ter ga obsodil 10 na grmado. Privezan vrh grmade, katero že zažigajo, zavpije trikrat z žalostnim glasom: „Solon, Solon, Solon!“ Cir ga popraša po pomenu teh besed, in Krez mu pové, kaj mu je rekel Solon, ko mu je razkazoval svoje bogatije. Cir ostrmi, pomišljuje

nekoliko in ukaže ogenj pogasiti, Kreza pa sneti z grmade. Vrh tega ga vzame na svoj dvor in ga ima vse žive dni za svojega 15 prvega svetovalca.

M. Vrtovec.

34. Uganka.

- V zaporu do smrti privezan prebivam,
 Če tudi svobodo največjo uživam;
 Iz ječe ne pridem ni v zimi, ni v letu,
 A velik, oblasten gospod sem na svetu.
- 5 Pridani so v tesno mi stražo vojaki,
 Ob lakoti nagli in trdi možaki:
 Nikogar med njimi se jaz ne bojim
 Ter dobrega, hudega mnogo storim.
 Naj snide se v družbo vesela mladina,
- 10 Ne prošeni, ne voljen sem uje starejšina;
 Naj toži, vzdihava hromota čemerna,
 Kriči in žabavlja druhal nejeverna:
 Zberó naj v pogovor se stare ženice,
 Zleté za kozarček se vinske mušice;
- 15 Naj trudijo z delom se kmetove žile,
 Z iglico igrajo naj roke se čile,
 S poštenim trguje naj možem slepar:
 Brez mene vse to ne godi se nikdar.
 Če jezen pretepa berača berač,
- 20 Z lenuhom se skube kosmat postopač,
 Gorjačo in pest mu na boj pospešujem,
 A včasí jo zopet krepkó ustrahujem.
 Mogočniki tudi so z mano si znani:
 Vladika in župnik in mladi kaplani;
- 25 Županov jaz branim ter vladam razpravam,
 Vojskâm ukazujem in mir utrjavam;
 Posebno glasno z učenostjo se družim,
 Cesarju in kralju in papežu služim:
 Povéj mi brez mene, če moreš kedaj,
- 30 Kakó imenuje slovenski me kraj?

E. Lacheiner.

35. Gavran ali krokar.

Ako pomislimo na bistri pogled, tanki sluh, silno moč, veliki pogum in neusmiljeno srce gavranovo, mora se nam dozdevati, da imamo pred seboj ptico roparico; pa on vendar ni drugega kakor člen vranjega rodú. Seveda je največji izmed vseh sorodnikov, ker dolg je 65 centimetrov in razpet poldrugi 5

meter. On doživi tudi med vsemi vranovi največjo starost in ima v največji meri vse dobre in slabe lastnosti, prirojene temu zloglasnemu ptičjemu rodu. Njegovo črno perje, neprijetno krokanje in velika požrešnost, njegova moč, pogum in neusmiljenost
 10 so vzrok, da so ga imeli ljudje od nekaj za bitje, obsedeno od kakega hudega duha. Pripisovali so mu posebne moči in videli v njem napovednika smrti. Ni tedaj brez pomena, da so ga nosili Normani na svojih obhodih na rop in moritev pred seboj za bojno znamenje, in da so ga imeli angleški templjarji na svojih
 15 zastavah naslikanega z mrtvaško glavo v krempljih in z napisom: „Varuj se gavrana!“

Na druge njegove lastnosti pa se oslanjajo misli naših pradedov, da je gavran moder, proroški ptič. Ogrski Slovenci pravijo, da postane prorok, kdor pojé srce in čreva gavranova. Pri pro-
 20 rokbah iz ponašanja ptičev, ki so bile pri Rimljanih v navadi, je bil on najtehtnejšega pomena. Stari Germani so pravili, da Odina, njihovega boga, spremljata dva gavrana, ki mu oznanjata vse dogodbe celega sveta. Tudi mornarji so jemali gavrane s*seboj na široko morje in jih spuščali v zrak, ne bi li bistre oči ali nagon
 25 živali zasledil zaželeno suho zemljo. Tako je bila najdena dežela Grenlandija. Vse to priča o bistroumnosti gavranovi.

Pa ta je res čudo velika. Da se tega prepričaš, le glej njegovo bistro oko, ki ničesar ne prezrè, ki za vse mara, vse razume. Seveda ta stran gavranovega značaja se razvije še le
 30 po privajah prav dobro. Ako je gavran v prostosti vedno le bolj ali manj divja, neprijetna prikazen, je privajen smešno priljuden drug, zabavljivo prijazen malopridnež. Pa privadi ga, izrejaj ga, kakor hočeš, prekanjen cigan ti vendar vedno ostane, kar je bil zunaj v samoti. Prepiral, trgal in ruval se bo z vsakim in
 35 ukradel, kar bo videl. —

Pred dvema letoma sem imel priložnost, da sem se prepričal sam o vseh teh gavranovih lastnostih. Župnik iz Martinske vasi blizu Siska nam je poslal za zagrebško realko privajenega gavrana, ki ga je moral dati od hiše, ker ni bila nobena stvar več varna
 40 pred njim. Zdaj nameni svojo hudobijo ali na piščanca, ali na mačko, ali na kakega dečka. Neokretno cokljá za njimi, pa nenadoma kakor strela jim tiči ostri kljun v mesu. Kakor bi trenil, izgine po dovršeni hudobiji, in zagledaš ga kje v kakem kotu globoko zamišljenega sedeti, ali se pa dela nedolžnega, kakor bi
 45 se ne bilo nič dogodilo. Nihče ne bi sumničil tega kislina, če bi

ga ne izdajalo hudobno bliskajoče oko. Samo če napravi kako posebno zanikarnost, samo tedaj se posmehljivo na vse grlo grohotá.

Ravno tako je počenjal pri nas na šolskem dvorišču. Kdo bi mu zameril, da se v človeški družbi navzame tudi človeških slabostij! On je trmast, zdaj je dobre, zdaj slabe volje; tega 50 dečka ima rad, za onega ne mara, tretjega pa popolnoma sovraži. Gospodariti pa hoče črez vse, kar je živega pri hiši. Še lisici, na dvorišču priklenjeni, se je ustavljal, z razprostrtimi perotnicami in s široko odprtim kljunom vánjo krokotaje. Videl sem tudi, kako je zavrnil enkrat na ozki poti precej velikega psa. Pes je iz- 55 kušal zdaj tu, zdaj tam pri strani ulti mimo njega, pa povsod mu je režal naproti široko odprti kljun gavranov. Ko je po dolgem trudu pes izprevidel, da tukaj ni mogoče naprej, se je obrnil in šel nazaj, odkoder je prišel, gnan od zmagalca gavrana.

Kmalu se je bil seznanil skoro z vsem Zagrebom. Povsod 60 je bil znan in rad sprejet „realkin bedak“. Imel je navado, da je zjutraj zgodaj odletel iz mesta v Tuškanec k Švabici, kjer se je gospodi, pri zajutruku sedeči, že od daleč napovedal z žvenketanjem zvončka, ki ga je nosil na vratu. Tu je dobil bele pogače in sladkorja. Mašil je vse skupaj v grlo in kljun, dokler je bilo 65 prostora. Ko ni nič več šlo noter, pa je šel, da bi zakopal, kar je dobil. Če se mu je trkalo s prstom na zemljo in reklo: „Tú koplji luknjo, bedak!“ je položil vse kosove in kosce iz grla na to mesto, izkopal luknjo, položil kruh in sladkor v njo ter prinesel papirčkov in kamenčkov, da je z njimi zakril svoj zaklad. 70

Pred začetkom šole ob osmih je bil že zopet na šolskem dvorišču, kjer so ga pričakovale učencev radodarne roke. Katerega je posebno rad imel, temu je skočil na ramo, na glavo; če je bil posebno dobre volje, je jel kramljati z njim, včasih ga je tudi iz šale ušcipnil s kljunom v nos ali uho, kar mu je bilo pač bolj pri 75 redi. Gospoda ga je rada hodila gledat. Pri nekem gospodu zagleda enkrat, da mu molijo smodke iz stranskega žepa v suknji. Precej mu je bil na rami, ukrade smodko in hajdi z njo na streho lisičje kolibe, kjer jo mesari in trga, da leté kosci na vse strani. Če se mu je položila roka ali palica na tla in se mu je reklo: 80 „Bedak, tú sem hodi!“ je priletel, sedel na položeno stvar in se dal vzdigniti kvišku. Ko so učenci odšli po svojih razredih, se je odpotil on k mesarjem v dolenje mesto, kjer je imel posebno mnogo veselja. Pozneje ga je bilo videti kje v kaki ulici, kako je hitel, da bi še dopoldne raztrgal pobrani papir ali krpo. Ko 85

se je poldne približevalo, je šel na bližnji gostilniški vrt, kjer je dobival od gospodarja mesa, zató mu pa raztrgal kake novine, če jih je ravno našel na mizi. Opoldne je pa hitel do doma k šoli, da se je še nekoliko zabavljal z učenci, ki so baš o tem 90 času hodili iz nje. Potém je še popil navadno nekoliko vode, se stisnil v kako senco in mislil: »Dolce far niente« po tolikem trudu v toliki vročini! Ko se je približal večer, je šel zopet na zanikarna svoja dela, ki so mu bila v zabavo.

Kar se je svetilo, mu ni dalo, da bi pustil na miru, ampak 95 odnesti je moral in zakopati. Ukradel se je bil enkrat skoz okno v ravnateljско pisarno in znosil vse, kar je bilo na mizi, pečatni vosek, nož, peresa, škarje, svinčnike, papir itd., na kup v najdaljnji kot v sobi. Ravno se je maličil, kako bi prijel tintnik in ga odnesel, ko ga zateče ravnatelj in mu delo zabrani. 100 Gavran se srdito postavi in krototaje zagotavlja, da ga ni volja se umakniti, dokler ga ravnatelj ne pograbi in zatira skoz okno. Šel je, ker je moral, a za plačilo je pošteno uščipnil sovražnika svojega v roko.

Volja, vsako tujo stvar spravljati v red, če se je pa svetila, 105 jo ukrasti, mu je bila vzrok prezgodnjega in žalostnega pogina. Hudobni jeziki so govorili, da je priletel o šolskih praznikih skoz okno v neki tuj stan in odnesel uro z mize. Ali je rés to hudodelstvo storil ali ne, tega ne vem; morebiti da je bil nedolžen, in da je šolski sluga, ki mu je malopridnež prizadeval mnogo 110 jeze, le vzroka iskal, da ga odpravi. Pa naj bo, kakor hoče; sodba mu je bila izrečena: „Bedak, moraš od hiše!“ Vzel ga je k sebi lastnik nekega kopališča in mu — pristrigel peroti. To je bila velika sramota in ponižanje zánj. Potém pa tudi: pri nas v šoli je imel mesa, sladkorja in drugih dobrih jedil obilo, tú pa 115 so mu metali le repne olupke; v šoli je imel dovolj zabave, tukaj ga pa je trl le dolg čas. To naj kdo drug prenaša, si je mislil mnogokrat in tudi dejanski izkušal, da pobegne nazaj k nam v šolo. Pa kaj češ, s pristrizhenimi perotnicami se je le počasi hodilo po uglajeni cesti; torej so ga vselej lahko ujeli in prinesli 120 nazaj. Da bi pa ne uhajal več, so ga priklenili z železno veržico k hišnemu oglu. To vse si je pa tako vzela k srcu, da mu je počilo v kratkem od žalosti in sramote zaradi toliko nezasluženega ponižanja.

I. Tušek.

36. Drvar.

1. Glej, temna že noč nad prirodo leži,
Zatisnil k pokoju zemljan je oči;
I Mihec že spava, pobožni drvar,
Rodé se mu sanje, ko preje nikdar:
2. Tam v senčnatem gozdu je sekal drevó,
Pri tem pa iz duše vzdihaval takó:
„Drvarju, siroti, gorje je stokrat,
Kaj jaz bi le maral, ko bil bi bogat!“
3. A jedva to reče, pred njim že stoji
Prekrasen fantiček, se v zlatu blešči,
V desnici on palico ima zlató
Ter Mihca, drvarja, tolaži takó:
4. „Oj Mihec, resnično ti reven si mož,
A kar le zahtevaš, od mene dobóš;
Jaz angelj sem rajski, pošilja me Bog,
Da, ker si pobožen, te rešim nadlog.“
5. Neverno izprva mož angelja zre,
A kmalu prositi ga milo začnè:
„Oj rajski poslanec, daj to mi samó,
Da, česar se taknem, bi bilo zlató.“
6. Fantičku zaziblje krog ust se smehljaj.
Drvarja dotakne se s palico zdaj:
„Jaz mislil sem, Mihec, da drugo želiš;
A kar si me prosil, to tudi dobiš!“
7. To rekši, izgine fantiček takoj.
Drvar govoriti sam začne s seboj:
„To moč čudotvorno poskusiti čem,
Al' bodem res srečen, pri priči naj zvem!“
8. Dotakne se hrasta — oj čudež, poglej:
Ves v zlatu od debla blešči se do vej.
Naš Mihec zauka, razlega se v les:
„Oj hvala, oj hvala ti, angelj z nebes!“
9. Zdaj konec je mojih morečih skrbij,
Več vkvarjati z delom se treba mi ni:
Pečenko jaz jedel, pil vince le bom,
Sezidam priležen in krasen si dom.
10. K slovesu še enkrat naj jem ovsenjak
In vode napravim požirek krepak!“
Takó-le naš Mihec se je veselil,
Vrè prime lončeni, da vode bi pil.

*Bratek popis večer**Sanje:**1.) Mihcu se rdi, da
drvari v gozdu.**2.) Pred seboj zagleda
pinkaren.**3.) Pinkaren se mu
naroden.**4. Mihec razoden
svoje želje.**5. Fantič mu obljubi
da se mu rjejo**6. Mihec vovl -
poskusiti svoje
moči.**7. Predstavja si
moči, hodočih**8. Hoče se re ved
posloviti od
svoje senci.*

11. A glej, pri tej priči vrč tudi je zlat,
In k ustom ga nagne naš Mihec bahat,
A ustnice jedva omoči v vodó,
In voda je trdo bleščeče zlató.
12. Čudeč se zagrizne zdaj kruh — pa gorjé,
Ob zlatu si trdem odkrhne zobé.
Od silnih bolestij se Mihec je vil
In v svojem obupu takó-le je vpil:
13. „Oj kam me je speljal po zlatu pohlep!
Kaj meni pomaga zlatá poln žep?
Saj jesti in piti ne dá se zlató,
Od glada in žeje bom šel pod zemljó.“ — —

*g. Obraljuje svoje
nespomembne rolje.*

*Konca: Vseel hva,
li boga, da so bili
to le nedolžne
sanje.
Spornal je, da boga,
stvo ne osiñci
človeka.*

14. A čuj, iz zvonika zdaj zvonec glasán
Zapoje — napočil spet beli je dan;
Naš Mihec iz sanj se pretežkih vzbudi,
Z olajšanim srcem takó govori:
15. „Oj hvala nebesom, da zgodba ta vsa
Nič kakor nedolžna je sanja bilà;
O človek, po zlatu ne hlepi nikdar,
Ker mnogokrat isto bi bilo ti v kvar!“

J. Leban.

37. Kleob in Biton.

V starogrškem peloponeškem mestu Argos so imeli razen drugih imenitnostij velik kip iz mramora izsekan: dva mladeniča, ki vlečeta voz, na vozu pa svečenica boginje Here. Ta kip je bil postavljen v spomin dogodbe, katero so si Grki takó-le pri-
5 povedovali:

Živela je svoje dni v mestu Argos svečenica boginje Here, kraljice med boginjami. Imela je dva sinova, ki sta slovela po svojih telesni moči in kreposti in bila že pri marsikaterih poskus-
10 ravno Herin praznik, bi se morala svečenica ob določeni uri od-
peljati k imenitnemu Herinemu svetišču, ki je stalo 45 stadijev, t. j. več ko osem kilometrov daleč od mesta na nekem griču ob cesti, ki je držala v Mikene. Ali volov, katera bi imeli vpreči
pred voz, ni bilo ob pravem času s polja. Ker je stara šega
15 vsekako zahtevala, da se svečenica popelje do svetišča, čakati pa
tudi ni bilo več mogoče, se vprežeta brez dolgega pomišljanja
krepka sinova sama pred voz in zapeljeta mater do svetišča.

Na griču okoli svetišča zbrana čakajoča množica je živo pozdravila vrla sinova in slavila srečno mater, da je vzredila taka junaka. Vsa srečna in vesela je stopila pred kip boginje 20 Here in jo prosila, naj bi sinovoma v plačilo njune vrlosti podelila to, kar je najboljše za človeka. Potém so opravili službo božjo. Tudi Kleob in Biton sta doprinesla svojo daritev boginji, in ko je bilo vse končano, sta obedovala in po obedu zaspala v svetišču. Zaspala sta in nikdar več ne vstala, kajti drugo jutro 25 so ju našli mrtva. Zdaj so spoznali, da je hotela boginja pokazati, da je vrlemu človeku boljša smrt nego življenje. Argejci so dali obeh bratov kipa narediti in ju poslali v najslavnejše grško sveetišče v Deljih.

38. Zimska noč.

1. Temna mrzla noč molči
Nad narodo celo,
In široka plan leži
Pod odejo tiho, belo.	3. Vklenjeni pod ledom so
Viri in potoki,
Ribice vzdihujejo
V ječi žalostni, globoki.
2. Ptice odletele vse
V tuje so dežele,
In cvetlice pisane
Vse so davno ovenele.	4. Samo z neba zvezdice
Svetle nam migljajo,
In iz zvezdic k zemlji se
Mili angeljci smehljajo.
5. Človek, ki vzdihuješ sam
V pusti solz dolini,
Kvišku gledaj, božji hram
Ti odprt je na višini.

J. Gomilšak.

39. Sami nezadovoljni hlapci.

Na Dunaju, največjem mestu naše države, kjer prebiva mnogo ljudij vsake vrste od cesarja do prosjaka, se dogodi tudi različnokaj čudnega.

Nekega dne je stal v odvetniški pisarni lesen hlapec, s katerim si je izuval gospod škornje, in je mrmral: „To je življenje, da se Bogu usmili, ker je treba ves dan čepeti v kotu in čakati gospodovih škornjev. In kadar pridejo škornji mokri in blatni, tedaj je še le meni gorje; dokler jednega izuвам, me tepta drugi, in naposled me v zahvalo sune, da se zvalim pod posteljo, kakor sem dolg in širok. Škorenj biti, o to je vse drugo. 10

Škornji gredó vsak dan na izprehod, vidijo mnogo lepega po svetu, in kadar se utrudijo, pridejo, se izujejo in ponosno postavijo poleg mene, dokler se ne počinejo.“

Škornji, ki so slišali to mrmranje hlapčevu, so strigli z ušesi, in jeden je rekel svojemu tovarišu: „Brat, kaj déš o tem govorjenju? Nama li je dobro? Ta neumni hlapec niti ne vé, kako je njemu dobro, in kako ima lahko opravilo. Midva vedno trpiva: po letu naju hoče prah zadušiti, po zimi ozébava in ob dežju včasi malo da ne utoneva. In kako nama kamenje gloje kožo!“

— „Brat,“ odgovori tovariš, „trpljenja bi se baš ne bal, tega sem navajen, a drganje s ščetjo vsako jutro in večer, to me ježi. Jaz niti ne morem umeti, zakaj bi trebalo, da se še tudi svetim v svojem uboštvu. Najin gospod si mnogo ugaja. Ves dan sedi in piše, in če se naveliča, gre na izprehod ali v kako veselo družbo. Oh, da bi mogel priti za pisarja!“

Leseni hlapec vzdihne: „Oh, jaz tudi!“ A pisar je baš otresel pero, se naslonil na stol in vzdihnil: „Hvala Bogu, da je zopet minil ta dan! Ves dan pisati in pisariti! Pisar je res hlapec svojega peresa. To je vse drugače, ako je človek sam svoj, kakor moj gospodar. On dela, kadar se mu ljubi, a živi dobro in dobiva vsak dan debelejši život. A jaz ves dan delam, in zvečer mi je včasi iti lačnemu spat. Oh, da bi jaz bil doktor!“ Nevoljno je pisar obuval škornje, a šlake klobučinaste je vtikal v žep, kar stopi v pisarno gospod doktor in zamrmra nadenj: „Pojdi, že je šest; ti ne veš, kako je tebi dobro.“

„Ta se meni kar posmehuje,“ si misli pisar, se prikloni in odide.

Doktor je šel v svojo sobo, a vrata so ostala odprta, in leseni hlapec je slišal vse, kar se je govorilo. Gospodar je mrmral:

„Zdaj bo pisar brez vse skrbi do jutra, pojde k sosedu in popije vrček piva ter se bo veselil s prijatelji; a jaz? Do jutra bi trebalo, da vse dovršim. Bog vé, kaj si misli minister. Vsak dan pošilja več dela, a k plači že deset let ni dal doklade; zapovedovati je lahko, a delati, delati!“

„Čudno,“ misli sam s seboj leseni hlapec, „niti ta ni zadovoljen; tudi on mrmra.“

Nekdo potrka. „Svobodno!“ se oglasi doktor. Zdravnik pride. „Dobro, da ste prišli, gospod zdravnik; meni je jako slabo v želodcu, in zdaj bi trebalo, da bi malo ne vso noč še pisal.“

Zdravnik ga je potipal za žilo, pogledal na uro in rekel: „Idite v postelj ter zaspite; vam je treba počitka.“ Po sili se doktor nasmehne in odgovori: „Gospod zdravnik, vi morete tako govoriti, ker ste sam svoj gospod.“ A zdravnik se prime za glavo in se še glasneje nasmeje, rekoč: „Kaj? Jaz svoj gospod? 55 Jaz sem vseh ljudij hlapec! Noč in dan nimam mirú. Verujte mi, da je zdravnik največji siromak. Kolikor je bolnikov po mestu, toliko ima zapovedovalcev in zapovedovalk.“

Zdravnik je odšel, a leseni hlapec si je mislil: „Zopet je jeden nezadovoljnež več. Jaz imam rés več tovarišev, nego sem 60 si mislil.“

Skoro nato zopet nekdo potrka. Sam minister pride in se jame opravičevati, zakaj je tako pozno prišel.

„Ta je vendarle sam svoj gospod,“ si misli leseni hlapec. Minister pa reče: „Ljubi gospod doktor, izdelajte mi do jutra ta 65 pisma, ker jih silno potrebujem. Baš zdaj sem bil pri Njegovem Veličanstvu, a imel sem hudo uro. Najrajši bi vložil prošnjo za odpust, da bi bil potém svoj gospod.“

Hlapec nateza ušesa.

„A to zopet ne more biti,“ nadaljuje minister, „ker svojega 70 gospoda ne bi rad ostavil v zadregi.“

„Kaj se li zopet snuje?“ popraša doktor.

„Oh,“ reče minister, „denarja potrebujemo, in to mnogo, a blagajnice so prazne. Verujte mi, tako hudo se ne godi nobenemu 75 človeku kakor ministru.“

„A čemu potrebujete denarja? Dobimo li mi kake doklade?“

„Doklade? Še nekoliko odščipniti bo treba nekaterim, kajti boj se bliža in vojsko velja oborožiti. Njegovo Veličanstvo že nima niti jedne mirne ure; posvetovanje za posvetovanjem, in Njegovo Veličanstvo hoče povsod vpričo biti. Zdaj so hudi časi.“ 80

Minister in doktor vzdihujeta, a leseni hlapec v kotu že dalje časa ne vzdihuje več. Vse je slišal in si mislil: „Sami nezadovoljni hlapci, niti presvetli cesar ni sam svoj gospod.“

Od tistega dne je bil leseni hlapec zadovoljen s svojo usodo, zvesto je opravljal opravila svoja in ni več mrmral. 85

I. Skuhala.

40. Luna in zvezde.

Bleda luna je tožila zvezdam:

„Svetle zvezde, zlate moje hčerke!

Zlo je meni, zlo na vedne čase.

Žarko solnce me sovraži hudo,

5 Dasi sestra sem po rojstvu njemu,

Da kraljica sem na jasnem nebu.

Le po noči pušča mi krasoto,

Le po noči, da razganjam temo.

Pa po dnevi se prevaža samo

10 V zlatem vozu po visokem nebu

Ter zagrinja mene v temno krilo,

Da v obraz mi svet se ne ozira,

Da ne čudi se svetlosti moji.

Nič se nisem tužna zadolžila,

15 Nikdar nisem razžalila brata,

Da me tako smelo zaničuje:

Zlo je meni, zlo na vedne čase.“

Govorijo luni svetle zvezde:

„Bleda luna, ljuba naša mati!

Tiho, tiho, ne govori tako, 20

Da ne čuje te rumeno solnce.

Krasno te je obdarilo ono,

Vso svetlobo tebi posodilo,

Vso milobo, kar je imaš, dalo,

Za kraljico na ponočnem nebu, 25

Mila luna, tebe izvolilo.

Tiho, tiho, ne govori tako,

Da ne čuje te rumeno solnce,

Da ne vzame ti svetlobe ono,

Da ne vrže te z višave nebne.“ 30

Umolknuile so mrleče zvezde,

Obledela na višavi luna —

V zlatem vozu se pripelje solnce.

Fr. Cegnar.

41. Miško in vrabci.

Miško je bil malopriden deček, ki je vedno lovil vrabce.

Nekega dne jih je nalovil toliko, da ni znal, kam bi jih dejal.

Ne premišlja dolgo; vrabce dene v klobuk in ga hitro pokrije na glavo. Ko se je vračal domov, ga sreča neki popotnik, ki ga

5 prijazno pozdravi. Ali naš Miško gre dalje, kakor da bi ne bil slišal popotnika. Popotnik si misli: „To so pač čudni ljudje; ako jih pozdraviš, so gluhi in ti ne odzdravijo.“

Črez nekaj časa sreča malopridnega dečka gospod župan z občinskim pisarjem. Tudi tega Miško ne pozdravi. Župan se

10 razjezi ter zapové svojemu pisarju, naj stopi za Miškom in ga opomni vljudnosti. Pisar to stori, ali Miško ne zine besedice.

Pisar tebi nič, meni nič stopi k Mišku, mu potegne klobuk z glave, in — vrabci so veselo zleteli. Pisar, župan in drugi

ljudje, ki so videli to, so se smejali iz vsega grla malopridnemu

15 dečku in mu dali ime: Vrabčev Miško. Od tega časa pravijo ljudje vsakemu, ki ne pozdravlja starejših od sebe, da ima vrabca pod klobukom.

Vrtec.

42. Golob.

Najljubši vseh krilatcev ali ptičev nam je golob. Že siloviti Rimljani so gojili dosti golobov; nikjer se jih vendar ni nahajalo toliko, kakor med slovanskimi narodi. Povsod po vseh mestih in cerkvah živi golob po svoji volji. Belejša ko je hiša, rajši jo ima. Ni ptiča, da bi se ga slovanske pesmi spominjale tako pogostoma kakor goloba, in to vedno le v lepem zmislu.

Golob je krotka, prijazna živalca, poln odkritosrčne ljubezni. Potrpežljivo in brez zlobe prenaša vse, tudi smrt. Kakor so starodavniki menili, golob nima žolča; pri delu se vede jako nedolžno, kakor govori stara pesem slovaška:

Sivi golobiček
Ne dela ti škode,
Sede na količek,
Napije se vode.

A golob na Noetovi ladji! Kako tolažilna podoba, kadar leti 15 črez velikansko peneče morje do ladje, z zeleno vejico v kljunu v znamenje, da so pojenjale vode. Sv. duhu je bila tudi ljuba podoba golobova, ker se je prikazal v njej pri krstu v Jordanu.

Mil pa lep ptiček je golob in človeku tako zelo prijazen, pa vendar svoboden, oblačila vedno čednega, barve svetle, večkrat 20 leskeče. Vse njegovo gibanje je nežno; živahna mu je hoja in let. Jeden nosi lepo rožo, drugi majhen šopek. Jeden gruli, drugi se smeje, zopet drugi se lepo suče v kolobarju. Kako lepo teka belo pisana nožica po suhem pesku, kako pametno pa bistro gleda rdečkasto njegovo oko, kako tužno vabi golob golobico iz zelene 25 lope! In kadar prileti k njemu, kako se ji priklanja in naznanja s skakljanjem in gruljenjem svojo ljubezen! Prijateljstvo njuno ne trpi, kakor pri drugih pticah, samo jedno leto, temveč golob in golobica živita zvesto in srčno vdano skupaj celo do smrti.

Kakor z golobom ravná golobica tudi s svojimi mladiči ter 30 skrbi zvesto in pridno za nje; vsako zrnce jim prej v golžunu razmoči, in kadar že odrastli prvič izleté, jih obletava starka od vseh strani. Nič ni žalostnejšega, kakor videti goloba pri požaru. Skoz gosti dim in plamen letajo ubogi golobje v vedno ožjih in hitrejših kolobarjih ali krøgih okoli golobnjaka, dokler ožgani in 35 omamljeni ne popadajo na zemljo ali v ogenj. Svojim dobrotnikom pa so hvaležni in zvesto vdani. Že večkrat se je videlo, da so golobje po smrti svojih gospodarjev nad hišo in potem o

40 pogrebu in na pokopališču kakor na ločitev kaj žalostno grulili.
 Golob lepo in hitro leti, najhitreje izmed vseh ptičev. Po živ-
 ljenju mu streže posebno sokol. Če se le-tá visoko pod nebom
 vrti, da ga človeško oko še ne ugleda ne, golob ga je že ugledal,
 in če se ne more kam skriti, se brzo vzdigne z vso trumo na-
 kvišku. Vedno hitreje in hitreje se suče gosto zapletena kita,
 45 da bi omamila sovražnika. Posamezni golob, ki ga lovi sokol,
 pa zleti ko blisk naglo do bližnjega drevesa, kjer ga sovražnik
 ne more doseči.

Sešteli so, da golob v 10 minutah 3 ure daleč leti; tedaj leti
 skoro trikrat hitreje od hlapona po železnici. Ker golobje tako
 50 hitro leté, so se jih posluževali že v davnih časih za pismonosce.
 Prvi med Rimljani, ki je porabil goloba za ta posel, je bil Decim
 Brut; spustil ga je iz mesta Mutine, katero je oblegal Antonij,
 k svojim prijateljem s pismom. Elijan pa pripoveduje o Tavro-
 stenu iz EGINE, da je dobil v olimpijskih igrah zmagovalni venec,
 55 in da je dal to po golobu sporočiti na svoj rojstni otok.

Golob je tedaj kaj dobrotljiva ptica, znamenje tihote, mir-
 nosti, ljubezni, jedinosti, skratka vsakatero čistosti in svetosti
 življenja. Zatorej nam bodi v vzgled po zveličarjevih besedah:
 „Bodite preprosti kakor golobje!“

Po češkem — J. Božič.

43. Sirota Jerica.

	„Vstani, vstani, Jerica,
Vstani, ženi vole past
Tjakaj v reber zeleno!“	Črna zemlja, materin grob,
Da vam potožila bom,
Svoje srce odkrila bom.“	20
5	„Čakajte, o j mati vi,
Da danove odzvoni,
Petelinčki odpojó.“	Zemlja se odprla je,
Črna zemlja, materin grob,
Jerica tožila je,
Tako govorila je:	
	„Vstani, vstani, Jerica,
Vstani, ženi vole past
Tjakaj v reber zeleno!“	„Mati, mati, mamica,
Pač imam hudo mačeho;
Predno še daní zvoni,
Petelinčki odpojó,
Me pokliče, me vzbudi,
Moram gnati vole past	25
10	Jerica ustala je,
Past voličke gnala je
Tjakaj v reber zeleno.
„Pásite, volički, se,
Da grem k svoji materi	Tjakaj v reber zeleno.
Pri vas pa ležala sem,
Da j' pos'jalo solnčece
Mi na mehko posteljco.	30
15	Tja na britof žegnani,
Kjer so grobje velbani.
Črna zemlja, odprí se,		

- 35 Mati, mati, mamica,
Pač imam hudo mačeho;
Peče mi 'z pepela kruh,
Z drobnim peskom ga soli,
In kadar mi reže ga,
40 Vreže mi tak' tankega,
Da se vidi skoz njega;
Zraven vselej krega me.
Vi ste pekli belega,
Rezali debelo ga,
45 Z maslom ste ga mazali,
Zraven se mi sméjali.
Mati, mati, mamica,
Pač imam hudo mačeho;
Kadar ona češe me,
50 Tak' z grebeni strže me.
Da mi teče črna kri.
Ko ste vi česali me,
Gladko ste česali me,
Milo božali ste me.
55 Mati, mati, mamica,
Pač imam hudo mačeho;
Postelj imam tak' trdo,
Nikdar ne postelje je,
Nikdar ne zrahljá mi je,
- Devlje v vzglavje trnje mi, 60
Devlje v vznožje pesek mi.
Vi ste mehko dali mi,
Vsak ste dan postlali mi,
Vsak ste dan zrahljali mi.
Mati, mati, mamica, 65
Biti mi ni več domá.“
- Mati govorila je:
„Pojdi, Jerica, domú,
Zroč' se milemu Bogú.“
„Mati, mati, mamica, 70
Biti mi ni več domá;
Tu pri vas ostala bom,
Tu pri vas ležala bom.“
- Leže Jer'ca k materi,
Še takó mi govori: 75
„Bolji mati so mrtvá,
Kakor živa mačeha.“
Komaj to izgovori,
Svojo dušico pusti. —
Kako je pač to hudó, 80
Oj hudó za vsakega,
Ki nima svoje matere,
Ki ima hudo mačeho.

Nár. pes. — zap. M. Valjavec.

* 1831. nadgoranjskem
F 1897. v Zagrebu

44. Slavec.

Ko je ustvaril Bog vse živali na zemlji, da bi bile človeku priče večne modrosti in dobrote, so si smele vsaka jeden dar izprositi. Lev je prejel moč nad vsemi zvermi, kača strup v svojo brambo, žlahtni konj brze noge, lisica prekanjenost, orel bistro oko, pav lepo obleko itd. Slednjič prileti drobni slavček pred 5 božji prestol: „Ne mika me ne moč, ne lepota; prosim te pa gladkega glasú, da bom zlival čutila svojega srca v mile pesmice in vsemu stvarjenju oznanjal tvojo slavo.“

„Moj ljubček,“ mu odgovori vsemogočni stvarnik milostljivo, „modro si si izvolil, modrejše od vseh drugih stvarij. Zato pa 10 ti podarim vir melodij, ki so odmev one pesmi, katero čisti duhovi v mojem svetišču prepevajo noč in dan.“

In hvaležen je slavček zletel v gaj, kjer prepeva v mičnih spevih slavo vsemogočnosti.

J. Gomilšak.

45. Prepelica in nje prepeličice.

Prepelica je imela gnezdo v prosu, ki je že bilo do malega zrelo; zato se je zeló bala, da ne bi ljudje poprej želi prosa, predno bodo mogle prepeličice bežati. Kadar jim je šla po hrane, vselej jim je velela, naj dobro pazijo, in ako bodo kaj 5 slišale, naj ji vse povedó, kadar se povrne.

Ko mati odleti, zagledajo prepeličice gospodinjo te njive, ki je bila prišla s hčerjo gledat, ali je prosa zrelo. Rekla je: „Vidim, da je prosa dozorelo; zatorej, hčerka, idi k sosedam in prijateljicam ter jih poprosi, naj pridejo jutri pomagat prosa žeti.“ 10 Ko stara prepelica prileti h gnezdu, začnó prepeličice trepetaje pripovedovati, kaj so slišale, ter jo prosijo, naj hitro ubežé, da jih ne bi polovili ljudje. A mati prepelica mirno reče: „Brez skrbi bodite! Ako misli gospodinja čakati pomoči svojih sosed in prijateljic, bode prosa še jutri stalo.“

15 Drugo jutro odide prepelica zopet iskat hrane lačnim otrokom in jim priporoči poslušati kakor včeraj. Gospodinja pride s hčerjo in postoji, čakaje sosed, po katere je bila poslala. Solnce je že vroče pripekalo, a prosa še ni bilo požeto, ker nihče ni prišel pomagat. „Naše sosede in prijateljice,“ reče gospodinja 20 hčeri, „niso vredne tega imena; zatorej idi in poprosi tet in sestričen, naj pridejo, da jutri požanremo zrelo prosa.“

Ko se prepelica vrne, ji pripovedujejo z velikim strahom prepeličice, kaj so slišale, in zopet silijo iz gnezda. „Dragi moji otročiči,“ jih tolaži mati prepelica, „ako je samo to, ne bojte se! 25 Tette in sestrične rade govore o svojih zaslugah, a storé redkokaj. Ali jutri mi zopet vrlo pazite!“

Jutrodan prideta vnovič gospodinja in hči; o tetah in sestričnih ni sluha, ne duha. Gospodinja, videč, da ni rodbina boljša od prijateljic, reče svoji hčeri: „Prinesi dva ostrá srpa, 30 da sami požanjeva prosa.“ Hči gre po srpa, a prepelica prileti v gnezdo. Ko ji prepeličice povedó, kaj so slišale, reče prestrašena: „Otročiči, zdaj pa brzo bežimo! Kadar kdo naumi sam delo storiti, potém gre naglo od rok.“ Odšla je prepelica z družino, in do večera je bilo tudi prosa požeto. Vrtec.

46. Zlata čaša.

1. Po lepih ravninah tam Šava šumi,
Nad Savo podrtó ózidje strmi.
Tu nekedaj bival je knez Dragotin,
Roditeljev dragih preljubljeni sin.
2. Za vero, za rod in za dom korenjak,
Široko je slovel po svetu junak.
Če v delo ga vabita meč in srcé,
Pokriža, poroči se v božje roke.
3. In mati zboli mu, on sklene lepó,
Da jutri bo romal na Sveto goró,
Pokleknil pred bogorodico na tla,
Kozarec iz čistega dal ji zlatá.
4. „Kraljica vse zemlje, visokih nebes
Ne bo zaklenila mi svojih ušes;
Nje vsmiljeno, blago, predrto srcé
Scelilo bo mater, ki bolni ležé.“
5. Ko v noči pred materno posteljo spi,
Kraljica iz neba se k njemu spusti,
In gleda ga milo, požuga z rokó
Ter v sanjah prijaznih mu pravi takó:
6. „Zanašanje tvojega znam jaz sreá
In cenim ga više ko gore zlatá;
Jaz vem, da je materno zdravje ti mar,
Ker zlato obljubil si kupo mi v dar.
7. Darova pa treba mi tvojega ni,
Da v hramu cerkvenem zaklenjen stoji.
Kozarcu jaz mesto pripravnejše vém,
Obrni ga v milost ubogim ljudem!
8. Namenjen si jutri na Sveto goró;
Počakal moj posel pod gradom te bo;
In kamor popelje te, idi za njim,
In kjer se ustavi, ustavi se z njim!
9. In tamkaj na skrivnem boš našel oltar,
In pojdi in tjakaj položi svoj dar!“
To reče in zgine — posveti se dvor,
On vstane, v očesu zasije mu zor.
10. In Dragotin ročno konjiča sedla,
Kozarec iz čistega prime zlata;
Zasede, izdirja, da podkev grmi,
Pod gradom pa beli golobček sedi.

11. Golobček peroti raztegnil je zdej,
In vstal in pred kónjikom letel naprej.
In Dragotin pravi, strmenju udan:
„Golob je gotovo iz neba poslan!“
12. In ptica se zvija, nad njo je oblak,
Pod njo se poganja po zemlji junak;
Leti in leti, in ne dá si mirú,
Za njo pa na zemlji on išče sledú.
13. Ko sedmo dolino so skrile goré,
Zvonovi k molitvi z gorice doné;
Na slamnati strehi pa ptič obsedi,
Pod streho na slami šest bolnih leži.
14. Konjiča razsede pobožni junak
In vzame posodo in ide črez prag;
Na mizo kozarcu pridene srebrá
In pravi: „Bog ljubo naj zdravje vam dá!“
15. Zasede in vranca spodbode naprej:
„Konjiček, da dojdem predpoldnem, le glej!“
Ter gonil in dirjal in jahal je v skok,
Konjiček je isker, jelenovih nog.
16. Dopoldne prijezdi na Sveto goró,
Odjahal in stopil je v cerkev svetló,
Približal se materi božji solzeč
Ter molil goreče pred njo je klečeč:
17. „Kraljica preljubljena vsega svetá,
Glej, meni bolujejo mati domá;
Usmili se blaženo tvoje srce,
Z menoj da na svetu še dolgo živé!“
18. V oltar tja zamaknjene ima oči,
Iz prsij prot' nebu mu srce kipi;
In mati mu sveta prikimala je,
On vstane veselo, prikloni se — gre.
19. Konjiča zajezdi vesel Dragotin,
Ob zdravimariji že v gradu je sin;
Objemljejo mati ga zdravi domá,
Šest rešenih v koči zanj moli Bogá.

M. Vilhar.

47. Leonida s Špartanci pri Termopilah.

Grške dežele starodavnega časa, dasi nekatere zelo majhne, kažejo, koliko moč ima sloga, mati krepke, svobodne države. To-

varišica slogi pa mora biti junaštvo, a junaštvo izvira iz iskrene navdušene ljubezni do domovine. Mnogo vzgledov te vrste nahajamo ravno med Grki, in imena grških junakov se odlikujejo v vesoljni zgodovini, kakor najsvetlejše zvezde na nebu. Med najslavnejše može, kateri so se kdaj borili za domovino, se mora gotovo šteti Leonida, kralj špartanski, čigar junaški smrti se po pravici čudi ves svet.

Mnogo vojnih druhalij se je vsipalo iz Azije nad narode evropske. S posebno hudimi vojskami so Grke nadlegovali Perzi; najsilnejše trume pa je bil nad nje pripeljal perzijski kralj Kserks. Njegova vojska je bila, kakor čitamo pri starih zgodovinarjih in v grških narodnih pripovedkah, tolika, da se je po dveh mostih sedem dnij vrstila čez Helespont, prehajajoč iz Azije v Evropo. Valeč se od Kerzona dalje proti Greciji, čez Tracijo, Macedonijo in Tesalijo, zmaga ta silna druhal mahoma vse dežele. Nihče se ne méni za boj, v grozi in trepetu ponujajo ljudstva prsti in vode, znamenje vdanosti. Drugače pa se obnesejo Grki. Videč silno nevarnost, se združijo vse države na boj zoper Perze, s Špartanci na čelu.

Meseca malega srpana l. 480. pred Kr. ob času, ko so se obhajale sloveče olimpijske igre, počí glas, da namerja perzijska vojska udariti na grško zemljo. Hipoma pelje tedaj Leonida 300 Špartancev in nekaj tisoč drugih Grkov k Termopilam, do ozkega prehoda iz Tesalije v Grecijo, in zastavi sotesko, ker po drugi poti sovražnik ne more dalje proti jugu. Pač razkači Kserksa predrznost, da hoče peščica Grkov zagradiť pot njemu, mogočnemu perzijskemu vladarju, ki se mu klanjajo vsi narodi v Aziji tja do Indije, in v čigar kraljestvu je najmanjša dežela večja, nego vse grške države skupaj. Urno pa se premisli, češ, le-tí se vendar ne bodo ustavljali, marveč taki barbari so, da si gotovo štejejo v čast, ako jih brž pomlatimo. Velikodušno torej ukaže, naj mu hitro izročé orožje. Neustrašen odgovori Leonida temu ukazu: „Pridi pónje!“ Ko nekdo opomni, da je Perzov toliko, da solnce zatemné s svojimi puščicami, reče junak: „Tem boljše, bili se bomo v senci.“ Zdaj še le se prav razsrdí Kserks, ker zlepa nič ne opravi. Ukaže najprej, naj mu žive polové ter jih pripeljejo predenj, da vsak posebej prejme zasluženó plačilo. Vname se hud boj. Kserksovih vojakov pade truma za trumo, Grki pa stojé trdno kakor zid v klancu tik morja, ker sovražnik jim od nikoder ne more do živega; tako ugodno jim je zavetje.

V Kserksovi vojski je bilo deset tisoč vojakov, ki so bili najhrabrejši med vsemi in so se imenovali „neumrljiva truma“.
 45 Ker jih je že toliko padlo in niso vsi nič opravili, požene Kserks srdit še té v boj; pa vse zastonj.

Ali česar ne zmaga sovražnikovo orožje, premaga brezbožno izdajstvo. Sredi junaških Grkov je bil nesrečen malopridnež, po imenu Efialt; le-tá se ukrade k Perzom ter jim pokaže stezo
 50 prek gore Ete. Priplazi se truma sovražnikov Grkom za hrbet, da jih napade od vzadi. Ob pravem času zve Leonida nevarnost, in vedoč, da je zastonj, se dalje bojevati, ne brani nikomur domov. Mnogo jih pobegne. Leonida in z njim 300 Špartancev in 700 Tespičanov — le-tí si izvolijo junaško smrt za domovino.
 55 Vname se znova presilno klanje; Leonidovi udrihajo po Perzih kakor levi in jih pomoré še mnogo tisoč. To seveda razkači sovražne vojake tako, da se jim vname divja grozovitost, in da prenemilo razsekajo junaško grško krdelo.

To je naredil nesrečni, brezbožni izdajalec, pleva med zrnjem,
 60 čigar ime živi v prokletstvu razžaljenega naroda.

Leonida pa in njegove soborilce slavé neumrljive pesmi, poveljučuje hvaležen spomin. Na bojišču so mu Grki postavili za spominek bronastega leva z napisom:

„Lakedemoncem naznani, popotnik, tú da ležimo
 Mrtvi, ker velel takó je domovine ukaz!“

A. Umek.

48. Pedenj-človek in laket-brada, kakó sta se metala.

Pedenj-človek, laket-brada

Izkusila bi se rada,

Kdo močnejši je v rokàh,

Kdo trdnejši je v nogàh

5 Sprimeta se pretesnó,

Gledata se pregrdó.

Človek brado skube, vije,

Razkodrána milo vpije,

Cvili, joka, malo živa,

10 V kot pobegne in počiva.

Kadar tamkaj se oddahne,

Na človeka zopet mahne,

In pred njim se razkorači,

V usta njemu sebe tlači,

V óči zbada prekošata, 15

V nos ga dreza vsa kosmata:

Zamaši mu hrkalo,

Oslepi mu zrkalo;

Izpodnese mu nožico,

Položi ga na zemljico. 20

Potlej skoči, smuk na peč,

Kamor hodi mačka leč;

Gospodarja se boji,

Ki za mizo trdno spi.

Fr. Levstik.

49. Petelin.

Petelin — poje. Koga še ni obhajala ta ali ta misel, ko je čul peti petelina! „Bolje jeden dan petelin, nego mesec dnij kokoš,“ pravi srbski pregovor. Petelin je priljubljen junak pravljicam, ki predočujejo izmišljene prizore iz živalstva, izvirajoče iz starejših ali novejših časov. Zaradi žarjave barve in leskečega očesa so ga že od nekdanj jemali za znamenje plamena, in prav zato rekajo, kadar gori: „Petelin pleše po strehi.“ Oziraje se na njegovo opaznost in pogumnost, so ga posvečevali Rimljani Martu in Minervi; Idomenej pred Trojo je nosil petelina na ščitu v svarilno in opominjevalno znamenje svojim drugovom; in ni še temu davno, kar so vsi bojaželjni narodi evropski imeli petelinovo podobo na svojih grbih.

Petelin je kaj gizdava ptica. Vrat mu vzkipi, jednako napsnim okovom, brada tli kakor žerjavica, oko žari drznost, in v hoji njegovi se razodeva mogočen ponos. Zares, knez vseh ptic je petelin. Počasi in kakor bi meril vsako stopinjo, privzdiga nogo za nogo, večkrat se obotavlja še sredi koraka; obrača pazljivo oko zdaj sem, zdaj tja, da ne bi prezrl ničesar; če ga pelje pot dalje pod podbojem, pod katerim bi mogel celó jezdec brez pomude skoz, upogne glavo, da si ne bi pokvaril glavnega nakita, grebena: tolikanj se zaveda svoje notranje visokosti. Naj gre ali naj stoji, vselej se obnaša s plemenito spodobnostjo. Kako skrbno obrne večše oko proti oblačnemu nebu, kako zvedavo pogleda blede mesečni krajec! Ali najbolj veličasten je, kadar se pripravlja, da bi pel. Ta čas zleti s tal na kako ograjo, streho ali kamorkoli; desno nogo dene pred levo, nekaj skrčeno v kljuko, kakor bi hotel poseči po koraku, vrat po koncu in pa rep, prsi se napnó, perotnica tleskne ob perotnico, oko zameži kakor zamaknjeno, nekaka vzvišenost prevzame vso postavo, in zdaj zadoni na vse grlo po staročaaški navadi: „Kikiriki!“ Takoj se mlajši petelinci zaporedoma oglasé: „Ocvrli bi me b'li,“ drugi: „Hudik ni tak, k' ti!“ itd. Razlega se od dvorišča do dvorišča, sosed se naznanja sosedu, drug drugemu odgovarja, zmeraj dalje, zmeraj rahleje, noter do konca vasi. In ko je vse že potihnilo, se začuje vsaj enkrat še iz daljave odmev: „Kikiriki, češ piko nad i!“

Toda govorimo resno! Zató je petelin, da poje. Že rimski prirodoslovec Plinij pravi o petelinih, da so naši nočni čuvaji, katere je rodila priroda, da vzbujajo iz spanja ljudi ter jih pri-

ganjajo na delo. Po perju, pravijo, se spozna ptič, ali petelin po
 40 petju, odkod je domá. Poganski Grki in Rimljani so slutili višje
 bitje v njem, in Mohamed je zapovedal, naj se češčenje izkazuje
 petelinu kot čuvaju, ki budi nebeščane in opominja, da služijo.
 In z Jobom smemo vprašati: „Kdo daje modrosti človeku v skrito
 srce, kdo petelinu razuma?“ Daleč sega njegov glas kakor iz
 45 trobente. Pred njim bežé tihotapci po noči. Sliši ga mornar na
 morju in pozni popotnik na samotnem potu, in radost razvedri
 dušo njegovo, ker se prepriča, da se bliža človeškemu stanovanju.
 Učenjaka budi na zgodnje delo, k molitvi pobožnika; straši hudo-
 delca, kliče lahkomiselnika, naj se pokesa; kmetu naznanja krep-
 50 čevalno deževje, bolniku tolažeče jutro. Ko danica priplava na
 obnebje, ko se drugim pticam še rosa blešči po perotih, se je
 vzdramil že davno petelin in okoli doma veselo napoveduje ju-
 tranjo zarjo. Resnično, blag poročevalec je on, in nikdar ga ne
 moremo zadosti slaviti. Ob njegovem klicu se razpršé spanca
 55 zlate prevare in skrčena žila se nategne za delo, za trud.

Zatorej je ni živali, ki bi jo bili tolikanj slavili in poviše-
 vali. Bogaboječi umetniki odločujejo petelinu mesto vrh zvonika,
 še celó nad križem, dà, kjer biva čuvaj, naj bi bil tudi ta, ki
 budi in opominja. Modri učitelji lepотиčijo abecednico s podobo
 60 petelinovo, otrokom na opomin, da ima zgodaj začeti, komur je
 mar za prihodnjo blaginjo. Vojaki ga stavijo na orožnico, da bi
 se sklicevali in reševali ob pravem času. In tú je mesto, ki se
 spodobi petelinu, ker on sam je pravi vojak, bojevit, previden,
 predrzen, stanoviten in pazljiv na svojo čast, kakor nobena druga
 65 žival. Naj mu le tuj petelin prekorači mejo, brž mu srdit dere
 naproti, otrepa s perotnicami in plane nádenj. Greben se mu
 ježi, vratno perje porašča, iz očij mu iskri ogenj: s srditim na-
 skokom se vrže nanj in izkuša, kakó bi ga izpodbil in pomandral.
 Dolgotrajen in hud je boj. Le na videz se morda jeden umakne
 70 za trenutek, hitroma pa se ravs tolikanj bolj razvname. S časom
 omagajo peroti in noge; ali potém se spopadeta z najsilovitejšim
 orožjem, s kljunoma. Gosto kakor toča pada kavs na kavs, perje
 v koscih leti od njiju, in kmalu vre kapljema kri iz glave in
 vratú. Naposled zapusti srčnost pritepina; omahujé se ogiblje,
 75 beži, povesi rep in se zarije v kak kot, pa kokotljá in prosi
 milosti. Vendar zmagalec se ne dá motiti; bije s perotnico ob
 tla in dere za potepinom, da bi ga popolno pregnal, le najhitrejši
 beg ga more rešiti. Boj je odločen. Zmagalec zleti kvišku in

krvav, pa vendar ponosen, po koncu vrat, glasno naznani, da je premagal. Ni čuda tedaj, da Indi in Kitajci še dandanes nahajajo preveliko radost v tem, da gledajo petelinov dvoboj, in da so se starodavniki po njem navduševali in v nemali za vojsko. 80

Vendar vojske konec je mir. Tudi petelin se bori le za to, da bi ohranil mir in jedinstvo svojemu kraljestvu; on hoče, da sam vlada. On je pa v svoji državi bolj miren očajnik nego silen trinog; ponaša se gizdavo in zapovedljivo, vendar tudi nežnejši čuti mu niso neznani. Na svojem dvorišču okrog sebe tropo ženice, je podoben skrbnemu možu. Vsem zadostuje, ne zanemarja nobene ne, če prav še posebno odlikuje svoje ljubljene. Z dobrih besedami in prilizljivimi besedami si zna pridobivati ljubezen svojih tovarišic. — Petelin je nadalje jako nesebičen, nikdar samogolten. Če je našel mastno gostijo, pokliče glasno vkup vso svojo družino, ker tudi najmanjšega črviča bi rad razdelil med vse. Nasprotno pa nobena putca ne sme pobrati zrna, predno ni kavsnil sam; nobena ne veselo kokodakati, kadar zoblje. Kokoš ne sme peti, vse mora biti po stari, ostru navadi. Kar pogleda gospodar kokodačji, in če se takoj ne poboljša, jo kavsa in kavsa, dokler se ne ravna po svoji dolžnosti. V marsikak lep vzgled je petelin človeku; zatorej se naj spoštuje in posnema! Sedmero je lastnostij, ki storé pravega junaka, sedmero popolnega petelina: On je previden, moder, hraber, iskren, častit, poln ljubezni in umen gospodar. 95 100

J. Ogrinec.

50. R a d a.

1. Solnce že za goro pada,
Krog se vlega mrak hladan,
Gori ob ozidju grada
Divji boj še ni končan.	4. Za ozidjem četa mala
Kristijanskih mož stoji,
Srca niso jim upala,
Toda pešajo moči.
2. „Allah, allah!“ okrog rova
Turki divji rujové,
„Allah, allah!“ vedno znova
Divje vžiga jim srce.	5. Dneve tri že hlapci zvesti
Vragom stavijo se v bran,
Mnog že drug več ni na mesti,
Padel v boju je srčan.
3. Kaj za to, če pod nakopi
Turek ljut se zvrne v prah;
Na njegovo mesto stopi
Vragov ljučjih pet na mah.	6. V gradu na postelji svoji
Bled in nem leži grajščak,
Rano v divjem, besnem boji
Smrtni ga objel je mrak.

7. Zraven njega hčerka mlada,
Oj sirota zdaj, kleči,
Stoka v divji boli Rada,
A solzé na lice ni.
8. Čuj, ob grajskem rovu doli
Raste hrup in divji šum,
„Allah, allah!“ vre okoli,
Kakor krik peklenskih trum.
9. Bólestno se Rada zgame
Ter se iz omame vzpne,
Od očeta k oknu plane,
Srpo se na dvor ozrè.
10. Oj gorje! Črez zide grada
Turška se vali zverjad,
Zdaj gorje ti, deva mlada,
Zdaj gorje ti, sivi grad!
11. Še na čelo dá visoko
Hči poljub očetu vroč,
Luč gorečo prime v roko,
Steče od postelje proč.
12. Temen hodnik za hodnikom,
Stopnic dolg preteče broj,
Za njo, nad njo z divjim krikom
Dere v grad Turčinov roj.
13. V kleti temni in globoki
Rada mlada obstoji,
Tu v molitev sklene roki,
Bogu dušo izroči.
14. V kotu skrit kleti prostorne
Sod odprt stoji navpik,
K sodu hrabra Rada plane,
Srčno vrže luč — v smodnik.
15. Čuj, zmajè se hrib mogočni,
Kakor da je sodnji dan,
S hriba bukne v pokoj nočni
Hrup in šum, polom strašan.
16. Ko z neba spet mesec sine,
Glej, na griču ni zidú,
Samo grozne razvaline
So ostale od gradú.
17. Pokopana pod zidovjem
Rada hrabra spi trdó,
Z njo leži pod tem skalovjem
Turkov divjih sto in sto.

J. Pagliaruzzi.

51. Petelin in gosak.

Bilo je lepega popoldne meseca malega srpana. Zlati solnčni žarki so se s pekočo vročino sipali na zemljo. Vročè, prav vroče je bilo. Človek bi kar legel v senco, razprostrl telo po mehki travi ter se hladil in si odpočival.

5 A to je le tako prijetna misel, lepa želja; saj kmet ne pozna lenobe, ne sme in ne utegne poležavati po sencah.

Brumnovi so bili na polju; želi so.

Domá so ostali le otroci, ki bi naj stražili dom, in pes Sultan, ki bi naj stražil otroke.

10 Sultan je bil velik, dolgodlak in precej rejen. Star je že bil, slabo je slišal in težko hodil. Zató je legel za hlevom v senco košate jablane ter spal... ne, spal ni — le dremal je. A da ni spal, temu ni bila toliko vzrok skrb za varnost domačije

in otrok, kakor pa nadležne muhe, ki so vedno in vedno brenčale okrog njega ter mu sedale na ušesa, ob oči, na gobec. Da bi se ubranil sitnih gostov, je včasih stresnil z glavo, zamahal z repom, včasih mu je zatrepetal celo telo, včasih pa je hipoma dvignil debelo glavo ter jezno hlastnil po neljubih mrčesih, ne da bi katerega ujel.

Otrok pa je bilo troje: Tonče, Jerica in Karlek. Tončetu je bilo približno devet let, Jerici sedem, Karleku pa štiri in pol.

V kolarnici so bili — tam je bila senca — in iz ondi v vrsto zložene opeke so zidali.

„Jaz nam sezidam novo hišo; naša je že stara,“ je govoril Tonče ter polagoma in premišljeno polagal kos na kos.

„Jaz sezidam šolo,“ je trdila Jerica ter se vzpenjala na vrsto, da je jemala raz njo opeke.

„Eh, kaj šolo,“ je ugovarjal Tonče, kateremu se v šoli ni nič kaj dopadalo, ker je moral tamkaj mirno sedeti, poslušati učitelja in odgovarjati, če je sploh kaj znal, kar pa je bilo le tako bolj redkokdaj. „Kaj boš zidala šolo, saj je že ona pri cerkvi dovolj,“ je žalostno vzdihnil ter podpiral z levico prednjo steno stavbe, ki je bila najvišja ter se mu je začela že nagibati v stran.

„Jaz pa sezidam cerkev,“ je povzel s tankim, a odločnim glasom Karlek, ki se je spomnil pri bratovih besedah cerkve, kjer je bil zadnjo nedeljo z očetom, in katere krasote še ni pozabil. A ker je bil premajhen, da bi segnil na vrsto po opeko, si jo je hotel vzeti raz kupček, katerega je bil tik sebe nakopičil Tonče, da bi imel takoj vse pri roki. A ni je dobil.

„Pusti!“ mu je odločno zabranil Tonče. „Opeko potrebujem sam. Sicer pa si ti še premajhen za zidanje. Opeka bi ti padla na nogo ter te ranila. Sedi rajši tja na kolca ter gleda mene in Jerico, da se kaj naučiš.“

A Karleku ta ukor in bratovo povelje ni bilo po godu. Nekaj hipov je osuplo in nemo gledal brata. Potem pa je potisnil kratki mesnati palec med rdeče ustnice, ki so se mu začele kremžiti na jok. A da se njegova srčna žalost ni zlila v grenke solze, je preprečil prizor, katerega je zagledal v tem hipu pred kolarnico, in katerega Tonče in Jerica še nista zapazila, ker sta bila vglobljena in zamišljena v svoje stavbe.

Okrog ogla sta se namreč pritirala z največjo naglostjo domači in sosedov petelin. Domači — begun — je že jedva

sopel. Kljun je imel široko odprt; vrat je stegoval in glavo je
55 molel daleč naprej, da bi laže bežal; rdeči greben mu je krvavel,
kajti sosed mu je pri boju zadal na njem precejšnjo rano; peroti
so mu bile povešene, in njih konci so se pri begu dotikali zemlje.
Rdeče, izbuljene oči so obupno iskale kakega zavetišča, kjer bi
se mogel skriti pred sovražnikom, ki je bil tesno za njim ter se
60 je med begom zaletaval besno vanj.

Nemara se je vzbudil v srcu domačina ugasli pogum, ker
je videl v kolarnici otroke, nemara je spoznal brezuspešnost bega,
saj so mu vendar moči že tako opešale, da ni mogel dalje: kratko
malo, ustavil se je hipoma, obrnil proti zasledovalcu ter se mu
65 odločno postavil v bran. Začela sta se zopet zaletavati drug v
drugega ter se kuzmati z ostrimi kljuni.

„Hà, Tonče, hà,“ je opozarjal Karlek brata ter, iztegnivši
debelo roko, kazal z okroglim, rdečim kazalcem na boreča se
petelina. „Glej, sosedov picek našega zopet kuzma.“

70 „Oj ti razbojnik grdi, roparski,“ se je razjezil Tonče ter
skočil po koncu, stavba pa se mu je pri tem zrušila. „Čakaj, ti
nepridiprav, pokažem ti pot domov, da se ne boš vedno klatil
po vasi ter mučil našega picka.“

Pograbil je oster ogel opeke, ki se mu je bil ravnokar
75 poprej odkrušil od celega kosa. Jezno ga je zavihтел proti petelinu.

„Kruk!“ je na kratko jeknil Kranjčev petelin ter se zvalil
na trato. Nekaj hipov je ril z glavo po travi, s perotmi je krilil
okrog sebe, noge so mu krčevito podrhtavale — čez nekoliko
trenutkov pa je ležal mirno na zeleni, okrvavljeni travi.

80 Ostri kos opeke ga je bil zadel ravno v glavo ter mu
zadal smrtno rano.

„Kuruk-kuruk-kruk!“ je začel vpiti na vse grlo domačin,
ko je videl sovražnika mirno ležečega pred seboj. Nekolikokrat
ga je v krogu obšel, polagoma in previdno, krilil s perotmi
85 ter pazno motril sovražnega druga.

Ko pa je videl, da se nasprotnik več ne dvigne, ne vzbudi, je
zaplahotal s krili, se mogočno razkoračil pred mrličem, stegnil lepi,
lesketajoči se vrat, ponosno povzdignil glavo, stresel rdeči greben,
ki mu je še vedno krvavel, ter zapel zmagonosno in slavadobitno:

90 „Kikiriki!“

Potém pa se je besno zagnal v mrtvega, ne branečega se
nasprotnika ter ga začel neusmiljeno obdelovati s kremplji in

krili. Vmes pa je kričal in klical svoje verne družice z glasnim:

„Kuru-kuru . . .“

In od vseh štirih dvoriščnih strani so hitele kokoši na klic 95 svojega vodje ter se zbirale okrog njega.

Tako se je malo ne vsa kokošja obitelj zbrala ob mrtvem petelinu, glasno kričeč.

Tonče je še vedno stal na prejšnjem mestu ter gledal in motril ves prizor kakor okamenel, onemel. Bilo mu je, kakor bi 100 ga kdo udaril po glavi. Vrelo in šumelo mu je v njej, kakor vre in šumi v kotlu krop, katerega vzburkava mogočen ogenj, plamteč pod medenim kotlom.

„Kaj si storil!“ se mu je začela očitajoč oglašati vest. Pomišljaj je, kaj bodo rekli k njegovemu nesrečnemu činu sosedovi, 105 ki so petelina visoko čislali, in kaj oče in mati. No, kaj do brega se iz tega gotovo ne bode izcimilo.

Jerica je istotako plaho zrla na mrtvo živalco. Tudi ona se je začela bati zlih posledic.

Le Karlek je ostal povsem miren in ravnodušen. 110

„Glej, Tonče,“ je besedičil ter kazal na petelina, „glej, picek noče več vstati.“

„Ubil si ga!“ je plašno vzkliknila Jerica.

„Ubil!“ je kakor zvest odmev žalostno in pobito ponovil 115 Tonče. V duhu pa je že videl, kako jemljejo oče šibo raz polico za vrati.

Stopil je iz kolarnice, hoteč se popolnoma prepričati, je li res ta nesrečni kos opeke prizadel petelinu smrtni udarec.

„Š-š-šuha,“ je podil kokoši strani. Potém pa je začel po- 120 tipavati in preobračati petelina, kakor bi iskal, še li plamti kje kaka iskrica življenja.

Jerica in Karlek sta mu sledila.

Jerica je počenila ob petelinu, Karlek pa je pokleknil na 125 gola kolena v majhno, nekoliko rjavkasto travo. Oprezno in vestno sta opazovala petelina in bratca.

„Mrtev je — res!“ je slednjič žalostno in obupno potrdil Tonče.

„Mrtev!“ je tiho pritrdila Jerica ter vstala.

„Mrtev!“ je pritegnil tudi Karlek. A kakor bi vendarle še 130 dvomil o tem, je začel tipati z majhno, mehko roko petelina.

„Mati nam ga morajo speči — pojemo ga!“ je resno odločil 130 po kratkem molku ter petelina prijel za desno nogo, da bi ga nesel v stran, v kuhinjo.

„Kaj speči!“ je skoro plakaje povzel Tonče. Bil si je pač svest, da se bode iz tega res nekaj speklo, a kaj dobrega ne.

135 „S šibo bode mo dobili!“ je tarnal.

„A!“ se je zavzel Karlek ter od začudenja odprl mehke, črešnjavordeče ustnice, da so se mu videli majhni, beli zobje. Potém pa je po svoji priljubljeni navadi vtaknil palec med ustnice, kakor bi hotel iz njega izsesati kako dobro in pametno misel, ki

140 bi jih obvarovala šibe. Te se je namreč izredno bal.

„Jerica, ni li res, ti ne boš ničesar povedala, niti očetu, niti materi, niti sosedovim,“ je prosil Tonče ter zaupno upiral svetle, vlažne oči v sestrico.

„Gotovo ne, Tonče.“

145 „Tudi ti ne smeš povedati ničesar, Karlek, sicer bomo vsi tepeni.“

„Ne bom!“ je moško in odločno zatrjeval mali kratkohlaničnik ter po strani pogledaval petelina, zaradi katerega bi naj bil tepen, dasi mu ni storil nič žalega.

150 „Če bosta molčala, bode vse dobro. Jaz zanesem petelina na sosedov dvor, ali boljše bode, če ga zanesem za hlev, na nasprotno stran. Nihče ne bode mislil, da smo ga mi ubili. Je pač nesreča, jaz ga nisem nameraval ubiti.“

Reče in pograbi petelina za trde noge. Skrivajoč ga za

155 hrbtom, se je kakor tat plazil z njim proti Kranjčevim, kjer ni bilo, kakor je dobro vedel, nikogar doma, ker so bili vsi na polju.

Jerica in Karlek sta kukala izza ogle ter gledala z utripajočim srcem, kako izvrši Tonče svojo težavno in usodno nalogo.

Ta pa se je srečno prithotapil do plota pri sosedovem hlevu.

160 Visoko je zavihnel mrtvo žival ter jo hitil črez plot. Potém pa je bežal, kar so mu le pripuščale kratke noge.

Jerica in Karlek sta si globoko oddahnila, ko sta videla težavno delo dokončano. Tonče pa, ki je prihitel nazaj ves zaripljen in rdeč kakor kuhan rak, jima je še opetovano naročeval:

165 „A molčita, za božjo voljo, molčita! In ako bi vaju kdo popraševal, če vesta kaj o petelinu, recita, da ne. Sicer bode slaba . . .“

Jerica in Karlek pa sta mu svečano obljubila, da bosta molčala.

170 Kakor Brumnovi, so želi tudi Kranjčevi omenjenega dne. Tudi Mica, Kranjčeva gospodinja, je bila na polju. Proti večeru

pa se je s svojo svakinjo, štirinajstletno Dorico, vrnila na dom, da bi pripravila večerjo za ženjice.

Kmalu potém, ko sta prišli domov, se je začel valiti belkast dim iz visokega, belega dimnika lepe Kranjčeve hiše. Dorica je 175 kurila, Mica pa je mesila v sobi testo za pogače, za gibanice.

„Dorica, pojdi in prinesi drv; v kuhinji jih je malo,“ je klicala iz sobe gospodinja, ki je ravnokar začela tanjiti kos debelega testa. „Dorica, veš kaj, vzemi rajši za hlevom par panjev. Debeli so in smolnati. Dobro bodo goreli, in peč bode 180 kmalu pripravna za pecivo.“

„Že grem, Mica, že grem,“ se je odzvala iz kuhinje Dorica. In že je hitela ven, brišoč si med potjo z modrim predpasnikom znoj raz polno, rdeče lice in raz gladko, nekoliko zagorelo čelo.

Mica pa je pridno sukala valek črez testo, ki je že tvorilo 185 veliko ploščo, katera je pod krepkim pritiskom valka postajala tanjša in tanjša.

A še predno je dogotovila pogačo, je prihitela Dorica, vsa prepadena in prestrašena, v sobo.

„Mica,“ je klicala že v veži, „Mica, petelin je mrtev!“ 190

„Kateri petelin?“ se je zavzela gospodinja ter za trenutek nehala mesiti.

„Moj Bog, kateri bi naj bil? Naš!“

„Naš?“ je zajavkala Mica ter skočila po koncu. Že je bila 195 razburjena.

Obe sta hiteli s krikom in vikom za hlev, kjer je ležalo petelinovo truplo.

„Mrtev je, res je mrtev,“ se je togotila gospodinja ter obračala petelina s strani v stran. „In tako lep petelin, tako lep! In kako je pel, že na vse zgodaj, oj, kako je pel!“ 200

„Pel pa je, pel, Mica!“ je pritrjevala Dorica.

„Sedaj pa je mrtev! Glej, Dorica, glava je vsa krvava, koža na glavi mu je presekana. Nekdo ga je udaril.“

„Najbrž!“ je jadikovala Dorica.

„Toda kdo? Kdo bi tukaj hodil? Pri sosedu Zelenjaku 205 ni nikogar domá, in drug na to stran vendar ne pride.“

Jeza, ki se ji je za čas nekoliko polegla, ji je začela zopet vzkipevati.

„O, ko bi znala, kdo ga je — tožit ga grem!“ je kriknila. Obraz pa, že od narave rdeč, se ji je od razburjenosti še bolj 210 zalil s krvjo.

„Škodo mora povrniti, če zvemo, kdo ga je ubil!“

„Oj, smili se Bog — to so ljudje v tej vasi — kaj pravim ljudje — razbojniki so, morilci! Ničesar bi človek ne smel imeti, vse mu uničijo! Danes zakoljejo petelina, jutri nam lahko umoré prase . . . ukradejo kravo . . . naposled nam še upepelijo dom. Oj, da sem bila toliko neumna ter šla med take ljudi! Domá sem živela v miru, tukaj pa mi zagrené slednjo urico; oj meni revi, oj!“

In vpila je, da je odmevalo daleč po vasi, ter klicala Boga na pomoč, naj jo vendar varuje, ter naj udari zlobne sosede s šibo svoje jeze.

„Mica, kaj se boš jezila,“ jo je tolažila Dorica. „To petelina vendar ne oživi.“

„Seveda ga ne oživi, a mene ta zloba teh ljudij naposled tudi še spravi v grob. Moj Bog, moj Bog!“

A Dorico je bolj skrbela večerja, kakor pa mrtvi petelin. In zató je začela prigovarjati:

„Mica, večer se bliža. Hiteti morava, da pravočasno pripraviva večerjo.“

„Seveda bo takoj večer . . . A kaj hočem, ko vendar vidim, kaka krivica se nam godi. Uničiti nas hočejo, ti preklicani sosedje. Saj vem, zavidajo me, ne morejo me trpeti, sovražijo me; oj, oj!“

Jadikovaje in klevetaje je hitela v sobo, da dovrši pogače.

Ko je dovršila svoje delo, je nesla pogačico na loparju v kuhinjo, v peči zgrnila žerjavico raz ognjišče ter jo položila na vročo opeko. Bil je to „krapec“, ki se je pekel brez sklede.

Dorice ni bilo v kuhinji; bila je v hlevu, kjer je nastiljala živini.

Ker so smolniki, kar jih je prinesla poprej Dorica, že vsi zgoreli, in ker je bilo navadnih drv že tudi povsem malo, je brzela Mica k skladalnici ob skednju, da bi prinesla nove zaloge. Takoj za skednjem je bilo konec Kranjčevega dvorišča, in ob plotu je vedla glavna cesta. Na zelenem, travnatem robu cestnem pa je tedaj slučajno sedel sosedov Karlek ter piskal na majhno piščalko, katero mu je podaril brat Tonček, hoteč ga s tem do cela podkupiti, da ne izdá njegovega zločina.

Jedva je zagledala Mica fantiča, ji bliskoma šine v glavo misel, da nemara zve od tega kaj natančnejšega o smrti petelinovi.

„Karlek!“

Z rezkim, hipoma pretrganim zvokom je nehal mladi igralec piskati. Ustrašil se je, da mu je piščalka skoro padla iz rok.

Hotel se je obrniti ter pogledati nazaj, a manjkalo mu je duševnih sil, potrebne hrabrosti. Predobro mu je bil znan glas, ki ga je klical, pred duhom pa se mu je hipoma kakor strašilo prikazalo otrplo truplo mrtvega petelina. Hotel je vstati in bežati, 255 a tudi za to ni imel dovolj poguma. In tako je vdan v svojo usodo in nemo čakajoč dogodkov, ki pridejo, mirno in tiho obse-
del na istem mestu — na „travici zeleni“.

„Karlek!“

K drugemu mu je zazvenel isti glas na uho, glas sosedove 260 gospodinje. A ta glas ni bil — in temu se Karlek ni malo čudil — ne osoren, ne karajoč, ne jezen, ne preteč, ne, bil je mil, pri-
jazen in ljubkajoč. Fantič si je oddahnil ter začel upati, da še vendarle ne pride sod in kazen za uboj petelinov. Rdeči, polni obraz je okrenil v stran, in po strani zroč v sosedo, ki je stala že 265 pri obcestnem plotu, se ji je odzval napol boječe, napol zaupno:

„Kaj je, tetica?“

„Karlek, če boš priden, nekaj dobiš!“

„Bom, tetica, dajte mi!“

„Pojdi sem, kos pogače ti dam, pšenične, mastne!“ 270

Karleku se je razjasnil obraz.

Ko je slišal o pogači, je pozabil petelina, in prejšnja bo- 275 jazen mu je popolnoma izginila iz srca. Takoj je bil po koncu ter rogačkal čez cesto proti sosedovemu dvorišču. Mica ga je pri-
jela za mesnato, mehko ročico in ga vedla s seboj.

„Tako, Karlek, kar tukaj na prag sedi,“ mu je prigovarjala sosedo, ko sta prišla do veže. „Jaz pogledam, ali je krapec že pečen. Potém ti urežem kos.“

Karlek je res sedel na vežni prag ter poželjivo zrl v kuhinjo, kjer je sosedo gledala v peč ter trdila, da bode pogača 280 takoj pečena. Hkrati pa je napeljala govor na drug predmet ter ga vprašala kar tako mimogredé:

„Karlek, ali si bil danes ves dan doma?“

„Dà, tetica!“

„Sam? — Kaj?“ 285

„Ne, Tonče in Jerica sta tudi bila.“

„Kje pa sta sedaj?“

„Paseta.“

„Kje?“

„Na travniku pri mlinu.“ 290

Mica je utihnila, potegnila z velikim loparjem lepo, rumeno pogačo iz peči ter mu urezala velik kos. Dasi je bil krapec še vroč, ga je fantič vendarle prijel z obema rokama ter ga s slastjo začel tlačiti v usta. Pri tem se mu je maslo cedilo po prstih navzdol po roki proti rokavom že nekoliko umazane srajce iz domačega platna. Cedilo se mu je tudi od ust ob straneh navzdol po bradi. Ko je pridni jedilec čutil, da se mu zbirajo na bradici debele maščobne kapljice, obrisal si jih je povsem mirno in polagoma z rokavom debele srajce, ne da bi pri tem prenehal pridno in vztrajno žvečiti.

Hipoma pa je vprašala soseda hitro in odločno:

„Karlek, ali si morda videl kje našega petelina?“

Fantiču je pogača kar zastala v grlu. Desnica, s katero je hotel ravnokar poriniti še krajec v usta, mu je kakor odrevenela obstala pod brado. Jasne, črnoorjavgaste oči pa so mu prestrašeno in boječe zrle v gospodinjo.

„Kaj, ali si ga videl?“

Karlek je pogledal po strani, so li vežna vrata dovolj odprta, da bi jo pobrisal v slučaju nevarnosti.

A Mica, ki je zapazila njegov strah ter se bala, da bi ji fantek iz strahu ne hotel povedati resnice, mu je prijazno prigovarjala:

„Nič se ne boj, Karlek! Le povej, če si ga kje videl. Dobiš še jeden kos pogače.“

Fantek je začel omahovati. Poželjivo je gledal na mastno pogačo. Bila je tako zapeljivo rumenkasta, tako nekako vablivo se je dvigal od nje topli par, in prijetni vonj mu je tako dobrodejno, tako mogočno božal nosek!

„Torej, Karlek, si ga li videl?“

Izkušnjava in poželjivost sta zmagovala, in kratkohlačnik je odgovoril neodločno in obotavljajoč se:

„Dà, za hlevom je!“

Tetica je odrezala velik trikot pogače, mu pomolila kos in vprašala:

„Kdo pa ga je spravil tja?“

Karlek je prijel za pogačo in, misleč le na prijetno in vonjavo duhtečo jed, odgovoril:

„Tonče.“

„A!“ se je zavzela soseda, „torej ga je on ubil?“

Fant je ostrmel pri tem zaključku in, zroč zamišljeno in 330
 tiho pred se, predeval pogačo iz roke v roko.

„Povej no, Karlek, saj se ti nič ne zgodi, ga je li res
 Tonče ubil?“

In otrok je, nevedoč si pomagati iz te zagate, tiho in solzeč
 se priznal: 335

„Dà, tetica! Z opeko ga je zadel, ker je preganjal našega
 picka in ga hotel usmrtiti.“

„Tako, tako . . . Glej, Karlek, priden si, da si mi tako lepo
 in odkritosrčno vse povedal. Tako, sedaj pa le idi polagoma
 domov — in priden bodi!“ 340

In Karlek jo je tiho pobrisal, vesel, da se je stvar tako
 dobro končala, in da ni imela zanj slabih posledic.

V mraku pa je prinesel Kranjčev pastir k Brumnovim
 mrtvega petelina, ga položil pri konjskem hlevu, kjer je gospodar
 ravno napajal konje, na prag ter razlagal: 345

„Gospodinja me je poslala, naj zanesem petelina k vam.
 Vaša deca ga je ubila, in zató ga obdržite vi, naši ga nočejo imeti.“

„Tako?“ se je začudil Brumen ter odložil veliki škač, v
 katerem je bilo še dno pokrito z vodo, na hrastov stol za vrati.
 „Ko sem poprej prišel z njive, sem slišal, da Kranjčeva sosedu 350
 zmerja, a nisem znal, da zaradi tega. Toda zaradi petelina vendar
 ni treba toliko vika in krika. Povej gospodinji, da ji rad povrnem
 škodo, da bode le mir božji. Deca pa že tudi dobi svoj del.“

„Naredite z gospodinjo, kakor mislite, da bode najbolje.
 Jaz sem storil, kar mi je bilo naročeno.“ 355

Rekel je in šel.

Deca, posebno Tonče, ki je po kratkem obotavljanju priznal
 zločin, katerega je povzročil po naključju, pa je res dobila
 svoj del.

Drugi dan je sosedu kakor besna preganjala z dolgo rahljo 360
 Brumnove kokoši, ki so v svoji kokošji nezavednosti prekoračile
 domače meje in prešle na Kranjčevo posest. In pri tem je vpila,
 da je slišala vsa vas:

„Ha, vse uniči, vse uniči ta žival nenasitna. Če pa naša
 stopi na sosedovo posest, jo ubijejo, kakor pravi pravcati raz- 365
 bojniki.“

In tako je šlo dan za dnevom. Pri vsaki najmanjši priliki je
 vpila Mica po cele ure ter obsula sosedove z razbojniki in morilci.

Brumen se je še enkrat ponudil, da plača petelina. A o
 370 tem Mica ni hotela ničesar slišati, ker bi morala potem molčati.
 Tako pa je zmerjala in kričala v jednomer. . . .

In res ni bilo več mirú v vasi.

Če je prišla Brumnova kokoš na Kranjčevo posest, je bilo
 zlo in groza. Če je svinja nevedé prestopila meje sosedove, je
 375 takoj začelo bliskati in grmeti s Kranjčevega dvorišča. Če
 Brumnova deca ni vedno pazila na paši na kravice, kakor na
 punčico svojih očij, in je nemara Bela ali Maroga ali Rdečka
 ali Brezika ali katera druga izmed teh rogatih stvorov utrgala
 par travic s sosedovega travnika, in je to videla Mica, se je
 380 takoj vsipala cela ploha zabavljic in psovka iz njenega ogorčenega
 srca in njenih ust. . . .

Nekoliko mesecev po nesrečni smrti petelinovi, ki je bila
 vzrok in začetek vsega prepira, pa je Kranjčeva gospodinja
 hipoma utihnila.

385 Vaščani so se kar čudili, ko je niso več slišali vpiti po
 vasi. Skoro neverjetno se jim je dozdevalo, da bi se kar hipoma
 zaprle zatvornice preglasni in jezični zgovornosti Micini.

A dasi vrlo čudno, je bilo [vendarle res: sosedja je utihnila.

Vzrok tej nenavadni molčljivosti in tej nepričakovani tišini
 390 pa je bil istotako nenavaden in čuden, kakor vzrok prejšnjega
 klevetanja in zabavljanja.

Bilo je nekako sredi meseca kimavca.

Lep dan je bil, in solnce je še v vsej poletni vročini sipalo
 svoje žarke na zemljo božjo.

395 „Žito za seme se bo danes izvrstno sušilo,“ je že zjutraj
 pri solnčnem vzhodu pripomnil Tine, Kranjčev gospodar.

In res, takoj ko so topli solnčni žarki popili blestečo roso,
 je pognil Tine po majhni, mehki travi na vratah ob njivi za
 hišo velike rjuhe iz debelega, hodnega platna. In na nje sta na-
 400 nosila s hlapcem v vrečah rži, da bi se prezračila in sušila.

Žito se je sušilo, dan pa je potekal.

Bilo je popoldne — tako nekako ob peti uri — ko je v
 koruzi na njivi, ob kateri se je sušila rž, Mica žela travo kra-
 vam za večerjo.

405 Zajedno pa je pazila na sušeče se žito, da bi se ne prikradel
 vánje kak stvor božji ter ga zobal, ali razbrskal, ali onesnažil.

A na nesrečo so prigagale tedaj po istih vratah sosedove

goske. Polagoma, zibajoč se s strani v stran, z visoko povzdignjenimi glavami, so stopale svojim pôtem.

Hipoma zapazi gosak — vodnik celi trumi — rjuhe in rž. 410
Ne sluteč, da je v bližini človeško bitje, ki z bistrim in zavidnim očesom čuva žito, jo je kar brez vseh pomislekov s svojimi spremljevalkami krenil proti rjuham, veseleč se v srcu tečne piče. A jedva so začele goske s svojimi širokimi kljuni rovati po rži, kar prilomasti iz koruze Mica, zagradi grablje, ki so ležale ob 415 rjuhah, in s katerimi so mešali zrnje, ter udari z njimi po gosaku.

„To imaš, ti požrešnost živinska,“ je mrmrala trepetajoča od jeze. In dvignila je grablje k drugemu udarcu. A predno je drugič zamahnila, se ji je povescila roka, in grablje so ji odpadle v travo zeleno. Goske so kričeč in gagajoč bežale na 420 vse vetrove. Gosak pa se je zrušil na mestu, kjer je stal, prhnil parkrat s perotmi, malce pobrskal z njimi okrog sebe, potem pa je mirno obležal v travi. Mica je uvidela, da je mrtev. V prvem hipu je bila osupla in kakor odrevenela. A polagoma se je zopet razjarila in razkačila ter siknila skoz stisnjene zobe: 425

„To bodi za petelina!“

Tako je moral Brumnov gosak, ki svoj živi dan ni storil Kranjčevemu petelinu nič žalega, darovati zanj svoje mlado življenje; — nesrečna žrtev krvne osvete!

Nekoliko dalje zgoraj na hribčku nad vasjo pa je oral sosod 430 Brumen. Ravno je na vratah obračal konje in oralo, ko je zaslišal gosji krik. Ozrl se je proti vasi ter opazoval ves prizor. Ko je videl, kaj je naredila Mica, ga je v prvem trenutku spopadla jeza. Sedaj bi bila priložnost, si je mislil, da bi vrnil sosedi njeno klevetanje in večno zmerjanje. A vendar se je 435 premagal ter zamrmral sam pri sebi, kakor poprej Mica:

„To je za petelina! Sedaj pa ji nismo ničesar več dolžni.“

Počil je z bičem. Mica se je ozrla na hribček ter se prestrašila, ko je videla, da jo opazuje sosod. Hitro in tiho je izginila v koruzo. Brumen pa je zavihtel bič po toplem zraku ter 440 je zadovoljno in mirno oral dalje.

Na večer so Brumnovi našli gosaka mrtvega za domačim plotom. Mice pa ni bilo več slišati. A tudi tega ni povedala, da je ona prizadela gosaku smrtni udarec.

Brumnovi so istotako molčali ter gosaka — pojedli. 445

In mir je bil med sosedomi. *Fr. Meško.*

52. Sinoči in danes.

1. „Oj, hvala Bógu, da končan
Že jutri bode boj strašan,
Da vendar cesar sklene mir,
Ki spet odprl bo sreče vir.
2. Domov se vrnil bom vesel,
Presrčno mater bom objel,
Ki vem, da čaka me težkó,
Al' misli že, da me ne bo.“
3. Takó vojak mlad govori,
Tolaži se o polnoči,
Ko luna sije na poljé,
Na katerem trupla krvavé.
4. „Nebeški Bog daj, da končan
Že jutri bode boj strašan,
Da ljubi sin se vrne spet,
Ki ločena že pet sva let.
5. Ti milostljivo vari ga,
Da bridki meč ne vdari ga,
Saj blagega srcá je bil,
Lepó me v starosti redil.“
6. Takó še mati govori
In sklenjene roké drži,
Ko luna sije nad vasjó,
Kjer vse počiva že sladkó.
7. Priseti kmalu beli dan,
In boj strašan je res končan:
Sin, mati sta se tam sešla,
Kjer poneha ločitev vsa.

Fr. Cimperman.

53. Lisček.

Ko je ljubi Bog ptičice ustvaril, jim je dal noge, da morejo skakati, peroti, da morejo letati, in kljunček, da morejo zobati. In ko so bile že vse ptičice ustvarjene, so se zbrale okoli njega, in Bog je vzel skledico z različnimi barvami ter je vsaki ptičici 5 pobarval njeno perje. Golob pride na vrsto in dobi višnjevkast vrat in rdečkaste peroti z dvema črnima pasoma poprek. Kanarčku je dal Bog lepo rumeno perje in pastiričico je pobarval s sivo, pepelasto barvo ter ji dal na perotnice po dvakrat bel pas. Vsaka ptičica je dobila lepo pisano perje, kakoršno ji najbolj 10 pristoja. Samo jedna je bila, ki se ni hotela gnesti med toliko množico ptic ter je ostala nekoliko bolj vzadi; ta ptičica je bila — lisček. Naposled pride tudi on k svojemu stvarniku, ali Bog ni imel več barv; vse skledice so bile že prazne.

Ubogi lisček se je bridko jokal, ker ni imel tako lepo pi- 15 sanega perja, kakor so ga imele druge ptičice. Bogu se je to milo storilo, in mu reče: „Utolazi se! V vsaki skledici je še ostalo nekaj barve; to barvo hočem s čopičem pobrati in tudi tvoje perje pobarvati.“ Bog je storil, kakor je rekel, in pobarval lisčevo perje nekoliko rdeče, nekoliko rumeno, nekoliko črno in

tudi nekoliko zeleno. Iz vsake skledice je pobral barve, in tako 20
je imel lisček med vsemi ptičicami najlepšo, pravo svatovsko
obleko. Čelo in grlo je dobil rdeče kakor škrlat, teme in tilnik
črn in svetel kakor žamet, hrbet rjavkast, trebuh belkast, peroti
rumenopasaste in črn rep. To se je lisčku zeló dopadalo, in 25
zahvalil je ljubega Boga, da ga je ustvaril tako lepega.

I. Tomšič.

54. Kdo je to?

Poznaš lí, deček moj, možá,
Ki v roki palico imá,
Držeč jo trdno noč in dan,
A ki se ne postavlja v bran,
5 Ko divjih páglavcev se broj
Nagneta z njim v srditi boj?
Ubožec velik mož je tá,
Ki tepsti, tekati ne zna,

Ki smrtnobled v obrazu
Živi samó ob mrazu, 10
Pretakajoč bridké solzé,
Kadàr se drugi veselé,
Kadàr poljubov svojih žar
Pritiska zemlji nebni car.
No, imenuj možá mi zdaj, 15
Doklèr, doklèr ne pojde v kraj!

L. Pesjakova.

55. Dihur kralj.

Žabe so bile nekdam nezadovoljne, da nimajo kraljice; začnejo
torej regljati in regljajo tako dolgo, da si izvolijo štokrljo za kraljico.
Ko so zvedeli o tem petelini in kokoši, niso hoteli zaostati za
žabami; menili so, da bi jim trebalo tudi kralja. Skličejo torej
velik zbor in se posvetujejo, ali bi ne bilo dobro, da si izvolijo 5
kralja. Vsi so bili jedne misli, da jim ga je treba. Ko so se pa
začeli pogovarjati, kdo naj postane kralj, so se počeli pričkati;
kajti nihče ni hotel prepustiti te časti drugemu, vsak bi bil rad
sam kralj. Petelini so se začeli kavšati, da je perje letelo na
vse strani, in da so imeli vsi krvave grebene. Končno jim 10
svetuje star, moder petelin, da bi bilo najboljšé, ko bi si izbrali
dihurja za kralja, ker je ta velik gospod in ima ostre zobe, da se
ga vsak boji; ta bi znal gotovo skrbeti za mir in za red. Vsem
petelinom je bil všeč ta svet, zatorej pošljejo poslance k dihurju,
naj se pogovoré z njim. 15

Ko je zaslišal dihur, kaj hočejo, je postal zeló prijazen in
jim obljubil, da jih bo varoval skopca, kateri jim krade piščance,
vrabcev, kateri jim kradejo zrnje izpred kljuna, in vseh drugih
sovráznikov. Obljubi jim tudi, da si bo izvolil izmed lepih, velikih
petelinov svoje služabnike in jim podelil visoke časti. Vsem so 20

bile povšeči obljube njegove, petelinom in kokošim; z veliko svečanostjo so posadili torej dihurja na prestol in so bili veseli, da so si izbrali tako mogočnega in dobrega kralja.

Ali ni trpelo dolgo, kar poželi dihur kakega petelina. Toda odkrito ni smel ravnati s silo, da ne bi začeli godrnjati podložniki; zató si izmislil, kako bi mogel pravično usmrtiti kako kuro. Pošlje torej po lepega, tolstega petelina in ga vpraša, ali kaj duha. Petelin, dober, pošten mož, mu odgovori odkritosrčno: „Ne zamerite, gospod kralj, nekaj duham, pa to strašno smrdi.“ Dihurji namreč hudo smrdé. „Nesramnež,“ zavpije dihur, „kako se moreš drzniti kaj takega reči svojemu kralju?“ Zgrabi ga, mu odgrizne glavo in izpije kri.

Nato pošlje po drugega petelina in ga vpraša, ali voha kaj. Petelin pride; ko pa zagleda prvega mrtvega na tleh, se ustraši in strepeče na vsem životu. „Zakaj se tresesh?“ ga vpraša dihur ostro. „Zdi se mi, da nimaš čiste vesti. Reci, kaj vohaš!“ Petelin zbere zadnjo moč, se prikloni globoko in reče s sladkim glasom: „Gospod in kralj, tako lepo diši, kakor bi cvetele same rožice.“ — „Prilizun nesramni,“ zavpije dihur, „kaj hočeš skrivati svojo hudobijo z lepimi besedami?“ Čap! mu odgrizne glavo in izpije kri.

Dihur je bil sit, ali veselila ga je igra s petelini; pošlje torej po tretjega petelina in ga vpraša, ali kaj voha. Ta je bil pa pameten in zvit. Ko zagleda prva dva na tleh brez glav in opazi, da je krvav gobec dihurjev, zbere vso moč in se dela, kakor bi ne videl ničesar. Prikloni se, kakor se spodobi pred velikimi gospodi, in odgovori pohlevno: „Ne zamerite, mogočni gospod kralj, vreme je slabo, nahoden sem.“ Dihurju je bilo povšeči, da se je znal petelin odrezati tako pametno; nasmeje se mu in ga izpusti.

Češka nár. — *Fr. Hubad.*

56. Zlate resnice.

1. Kdor sam sebe povišuje,
Prazno glavo oznanjuje.	5. Kdor za posvetnim bliščem leti,
Temu se radost v jok spremeni.
2. Dež za solncem mora biti,
Za veseljem žalost priti.	6. Kdor male nadloge ne potrpi,
Še večjo težavo si navali.
3. Le trpljenje naših dnij
Nam veselje posladi.	7. Dobro je, v malem čisto ravnati,
Boljše, v velikem se škode var'vati.
4. Tam, kjer glad mori lenuha,
Najde pridni dosti kruha.	8. Sreča iz takega kraja beži,
V katerem poštenja potrebnega ni.

A. Slomšek.

57. Olimpijske igre.

Sveti mesec se je začel, in grške države in državice, ki so se le prerade ujedale med seboj, pretrgajo za nekoliko časa sovražstvo. Po vsem grškem svetu kraljuje mir. Vsaka štiri leta so se Grki vendar enkrat spomnili, da so jeden narod, in na stran pustivši vse, kar jih je ločilo, so obrnili svoje misli tja v sveto 5 deželo Elido, ki je o velikih praznikih olimpijskega Zena jedinila ves grški svet.

Kadar se je bližal čas petdnevnega praznovanja v Olimpiji, so prihajale okrašene ladije z otokov, iz Azije, iz Kirene, iz Velike Grecije, in po glavnih cestah, ki so držale v Olimpijo, je bilo vse 10 živo potnikov. Videle so se manjše trume največ peš potujočih, tu in tam tudi na čilih konjih jezdečih Grkov s širokokrajnimi rjavimi in sivimi klobuki, kateri so jih nekoliko branili pripeka-jočih žarkov poletnega solnca, za njimi pa od vročine zevajoči sužnji, otovorjeni s popotno pratežjo svojih gospodarjev. Le redkokje 15 se je pokazal kak voz, na katerega je naložil mehkužnež svoje kosti. Videti so pa bila tudi velika krdela, pridruživša se slovesnim poslanstvom, katera so vse imenitnejše grške države pošiljale v Olimpijo, da so tam v njih imenu opravila daritve olimpijskemu Zenu.

Te države so prav tekmovala med seboj, katera bi se v večji 20 sijajnosti pokazala pred vsem grštvom. Poslanci so bili oblečeni v prekrasne dragocene obleke in ovenčani; vozili so se na vožovih, ki so bili raznotero pobarvani, pozlačeni z vencem in pregrnjeni s pisanimi prti. Vozili so s seboj krasne šatore in dragocene darilne posode, gnali s seboj izbrano lepo darilno živino, in spremljala 25 jih je razen obilnih sužnjev velika množica sodržavljanov. Za načelnika je bil poslanstvu navadno jeden izmed najbogatejših državljanov dotične države, kateri je iz domoljubja temu, kar je plačala država, rad še dodal iz svojega, samo da se je poslanstvo odlikovalo pred grškim svetom. 30

Ko so se prazniki začeli, tedaj so se vrstile daritve z igrami. Darovali so poslanci raznih držav in tudi zasebniki, ki so prišli ali kot boritelji ali kot gledalci udeleževati se slovesnosti. Najimenitnejša pa je bila daritev, katero so Elejci, osnovalci slovesnosti, darovali na velikem žrtveniku olimpijskemu Zenu. 35

Sprva so bila ta bogočastna opravila poglobitni del slovesnosti; sčasoma pa so začele igre pridobivati zmeraj večjo imenitnost. Začele so se igre s tekanjem v tekališču (stadion), po kate-

rem so se lesketali mramorni stebri, kipi in oltarji. Že po noči
 40 so gledalci zasedli vrste kamenitih sedežev, ki so se okoli podol-
 gatega prostora vzdigovale jedna višje za drugo. Tu so čakali
 do jutra, ko so „helanodiki“, ravnateljji in razsojevalci pri igrah,
 v škrlat oblečeni in z lavorom ovenčani, privedli borilce. Trobenta
 zadoni, imena vseh borilcev, ki so se oglasili, se dadó na znanje
 45 zbrani množici; potem jih še klicarji predstavijo, posamezi jih
 vodeč po stadiju in poprašujoč, ali bi kdo vedel katerega izmed
 njih obdolžiti nesvobodnega rodú, slabega imena ali katere stor-
 jene pregrehe. Če se je kdo oglasil, so precej razsodili helanodiki,
 ali se ima obdolženec pripustiti k igram ali ne. Potem so sreč-
 50 kali, kateri bodo skupaj tekli. Po štirje na enkrat se po danem
 znamenju spusté v tek, z glasnim krikom sami sebe osrčujoč in
 ravno tako tudi od množice izpodbujani. Tisti, kateri so zmagali
 v posameznih skupinah, so se morali še med seboj poskusiti, in
 kdor je vse premagal, je dobil od helanodika palmovo vejico, in
 55 naročeno mu je bilo, o svojem času priti k razdelitvi daril.

Po raznih vrstah tekanja je prišla na vrsto borba, boj s
 s pestmi in pa obe vaji združeni (pankration). Pri teh vajah sta
 se merila zmeraj po dva in zmagalci zopet med seboj po dva,
 dokler ni jeden ostal zmagalec. Če je bilo število neravno, pre-
 60 ostal je jeden in čakal, dokler se ni zmagalec nad vsemi tudi še
 z njim izkusil in ga premagal ali pa bil od njega premagan. Bo-
 rilci so se morali natanko držati pravil, ako ne, so jih kaznovali
 helanodiki; pa vendar se je pogostoma pripetila nesreča, da se je
 kdo poškodoval na telesu, ali da ga je celó smrt zadela pri borbi.

Pri izkušanju v vseh peterih poglavitnih vajah (pentathlon),
 t. j. v skoku, v teku, v metanju kopja in diska ter v borbi, so se
 65 ravnali tekmeči tako, da so se vsake naslednje vaje le tisti ude-
 leževali, ki so se bili v prejšnji najbolj izkazali. Kdor je tedaj
 pri poslednji vaji, pri borbi zmagal, je bil zmagalec v pentatlu.
 70 Poskušanje v tekališču se je navadno končalo s tekom v orožju.

Najsijajnejše je bilo vozniško poskušanje v posebnem dirja-
 lišču, hipodromu. Tu so se najbogatejši in najimenitnejši Grki,
 največ vladarji in imenitniki, merili med seboj v krasoti oprave
 in v izvrstnosti konj. Na zapadnem koncu prostornega hipodroma
 75 so nepotrpežljivo čakali, zemljo teptaje, čili konjiči, v četvér vpre-
 ženi pred dvokolesnimi vozovi, na katerih so stali vozniki. Tro-
 benta zapoje, bronasti orel na bližnjem oltarju se vzdigne, poleg
 njega pa se delfinova podoba spusti na tla, vrvi, pred vpregami

pretegnjene, se odvzamejo, in ob kriku voznikov in gledalcev zdirjajo po tiru, zavijajoč se v ogromno meglo prahú. Dvanajst- 80
krat so morali ves prostor predirjati, skrbno se izogibajoč stebrov, okoli katerih so morali obračati ob koncih dirjališča. Tu je bilo pač težko kdaj brez nesreče; kajti želeč drug drugega prehiteti, so se začeli zadevati in prevračati, da je bilo strašno gledati klopčiče ležečih konj, razdrtih voz in vajeti zapletenih voznikov. 85

Namesto po štiri so začeli pozneje le po dva konja vpregati. Od 33. olimpijade, t. j. leta 647. pred Kr. počenši, so se tudi jezdeci poskušali.

Gledalstvo, ki ne mara za vročino in prah, je bilo vse zamaknjeno v igre in se je z južnozemske živostjo udeleževalo borbe 90
človeške in živalske telesne izvrstnosti ter je po igrah vrelo izven ograje pod šatore, krepčat in razveseljevat se raznotero. Pri veselih gostijah so se obnavljale stare gostinske zveze in sklepale nove. Ob jednem je bil tu, kakor je pri vseh narodih ob enakih prilikah navada, velik semenj, in trgovci od vseh krajev so imeli 95
najlepšo priložnost, sklepati tudi kupčijske zveze. Tu v Olimpiji je mogel grški narod spoznavati svoje najjimenitnejše državnike in vojskovodje, tu so se kazali govorniki s sijajnimi govori, tu so pisatelji svoja dela čitali zbranemu ljudstvu, kakor je na pr. Herodot navdušil svoje rojake s svojo zgodovino perzijskih vojsk; 100
tu so se oglašali sofistí, tu so pesniki svoje izdelke deklamovali, tu so kiparji in slikarji razstavljali svoje umotvore, učenjaki pa kazali svoje iznajdbe; skratka, v Olimpiji se je zbiralo vse, kar je lepega in veličastnega rodilo grško življenje.

Najsrečnejši med vsemi v Olimpiji zbranimi ljudmi pa so bili 105
zmagalci, kajti dosegli so za Grke najvišjo stopnjo človeške sreče. V Zenovem svetišču pred velikim kipom so bili na pozlačeni slonokosteni mizi razstavljeni slavovenci, spleteni iz vejic, ki jih je bil deček iz plemenite elejske rodovine porezal s „krasno-venčne oljke“. Zadnji praznik se snidejo pred bogom, zmago delečim, 110
obdani od sorodnikov, rojakov in prijateljev ter spremljani od brezštevilne množice, katere se je vse trlo po prostornem svetišču. Klicar okliče vsakatega zmagalca ime in domovino, in jeden helanodikov mu ovije okoli glave posvečeni, volneni trak, na trak dene slavovenec, med tem ko okoli stoječi pojó svete himne. 115
Ovenčani se odpravijo srečni zmagalci k oltarjem darovat bogovom, pevski zbori pa poveljujejo to bogočastno opravilo s slavospevi, nalašč za to zloženimi. Vso olimpijsko slavnost je sklenila

sijajna gostija, katero so napravili zmagalcem na čast Elejci v
120 pritaneju. Kakor v pritaneju se je pa tudi zunaj ograje pozno
v noč o lepi mesečini razlegalo veselo pevanje in napivanje.

Kdor je bil zmagalec pri igrah, je smel svoj prsni kip dati
postaviti v sveti ograji, in kdor je bil že tretjič tako srečen, je
smel dati postaviti svojo podobo v vsej velikosti. Takih podob je
125 bilo brez števila postavljenih po ograjnem zidovju in po svetem logu.

Še večja slava je čakala zmagalca v domovini, ki je bila so-
deležnica zmage. V škrlatni obleki, na vozu, v katerega so bili
vpreženi štirje beli konji, spremljan od sorodnikov in prijateljev,
se je pripeljal v mesto, kateremu so navadno pri vratih podrli
130 kos obzidja, da se je mogel prav ugodno peljati vanje, češ, da
mestu, ki ima takih mož, ni treba obzidja. Izprevod je šel h
glavnemu svetišču mesta, kjer je zmagalec obesil svoj venec kot
darilo. Tu v svetišču in potem pri slovesni gostiji so se glasile
zmagoslavne pesmi, in še veliko drugih raznih častij so izkazo-
135 vali svojemu sodržavljanu, ki ni samo sebe, ampak tudi vso do-
movino oslavil pred grštvom, t. j. pred vsem izobraženim nebar-
barskim svetom.

M. Pleteršnik.

58. Dioniz in Filoksén.

1. Ko Dioniz, prijatelj muz,
Je vladal mesto Sirakuz,
Podanikov ni svojih ljubil
In mnoge s smrtjo je pogubil.
2. In pesmi zlagal Dioniz,
V Olimp'jo mnog poslal je spis,
Da tam so ga sodniki brali;
A lavorik mu niso dali.
3. Pa Dioniza mož učen
Obišče, pesnik Filoksen;
Trinog poda mu spev in méni,
Naj pesnik pesem mu oceni.
4. Spozna brž pesnik spevov duh,
Trinoga in njegov napuh,
Obsodi pesem in poeta:
„Vladar, ta pesem ni zadeta!“
5. To jedva Filoksen pové,
Iz grada iti več ne sme,
In Dioniz pokliče straže,
Odvesti v ječo ga ukaže.
6. Iz ječe vodi skrivna cev,
Po kateri čuje se odmev;
Kar kaznjenci velé v zaporu,
Vse čuje Dioniz na dvoru.
7. Modruje pevec na večer:
„Če vprašal še bi me kater',
Drugač bi sodil pevske stvore,
Ne delal tukaj bi pokore.“
8. Iz ječe čuje to tiran,
Pokliče pevca drugi dan,
In v milosti zagotovilo
Povabi pevca na kosilo.
9. Ko čita spev slabó skovan
Pred pevcem, zopet dé tiran:
„Povej mi, pevec Filoksene,
Ima li pesem ta kaj cene?“
10. In misli pevec Filoksen,
Značajen, trden, mož jeklen:
„Kedo bi hvalil dela taka?
Če grajam — pa zapor me čaka.“

11. Zató se pesnik nasmehlja,
Pokliče stražo, roke dá:
„Ná, zopet mi ukleni roke,
Odvedi v ječe me globoke!“

12. Všeč Dionizu je značaj:
„Ne, v ječo več ne greš nazaj;
Sodnik, ki nepristransko sodi,
Naj brez strahú in prosto hodi!“

A. Hribar.

59. Damoklejev meč.

Neki prilizovalec, po imenu Damoklej, opomni nekega dne v razgovoru s trinogom Dionizijem njegovega bogastva, velike obilnosti v vseh rečeh, veličanstva v gospodstvu, krasote in lepote kraljevih poslopij, ter pravi, da ga ni bilo od postanka sveta bolj srečnega človeka na zemlji od njega. „Ali bi ti,“ mu veli okrutnik, 5 „ker te moje življenje tako veseli, rad ga užival in poskusil mojo srečo?“ Damoklej mu odgovori, da bi rad bil srečen. Kralj ga ukaže nato dejati v zlato postelj, pokrito s krasno odejo, pisano z vdelanim zlatom in dragimi rečmi, ki jih je mogla kdaj le največja umetnost izmisliti. Lesketale so se jedilne mizice, okrašene 10 s slikami, izdelanimi iz zlata in srebra. Potem zapové, naj bodo zali dečki vedno pripravljeni, na vsak migljaj mu postreči; zmeraj mu naj prižigajo dišave in nosijo najbolj izbrane jedi na mizo. Damoklej se je čislal silno srečnega. Sredi te priprave pa so na kraljevo povelje obesili oster meč na žimo izpod stropa ravno 15 nad glavo Damoklejevo. Ko je bil blaženec opazil meč, ni več gledal ne lepih mladeničev, ne umetno izdelanih zlatih in srebrnih podob; jedi mu niso več dišale, še rok si ni upal položiti na mizo. Na zadnje zaprosi kralja, naj mu dovoli oditi, ker noče več biti srečen. Tako je Dionizij bistrourmno dokazal, da nikakor srečen 20 ni, kdor v strahu živi.

J. Kobe.

60. Siromak črevljar in njegova goska.

V nekem mestu na Kranjskem blizu meje hrvatske je živel nekdanj — tako mi je pravil pokojni moj ded — ubog star črevljar, ki je imel razen nekoliko druge perotnine tudi gosko. Ker siromak ni imel dosti zrnja, je ni mogel pitati; pa ko bi jo tudi mogel, saj revež ni utegnil. Vdovec je bil brez kake ženske v 5 hiši. S počasnim šivanjem in krpanjem si je prislužil s težko muko toliko, da se je slabo hranil in od svoje kočé tudi jako težko plačeval davke, nikar da bi si bil najemal deklo ali postrežnico.

Lahko si tedaj mislite, da goska našega črevljarja ni bila
10 debela, ampak suha kakor trska.

Tudi za pokojne žene njegove niso imeli pri tej hiši pre-
debelih gosek, ali ona jim je vsaj skrbno pulila in izpodrezovala
perje; kajti slišala je praviti, da se je že večkrat primerilo, da
so se domače, nepitane goske, ko so zaslišale jeseni izpod neba
15 gaganje divjih gosij, ki letajo ondaj iz mrzlih severnih krajev v
toplejše, na naglem zagnale od tal kvišku, se pridružile divjim
sestricam ter jo potegnile z njimi sam Bog vé kam, če se jim
ni poprej izpodrezovalo ali pulilo perje iz perotnic.

Vse naše domače živali ali njih prednice so bile namreč
20 nekđaj divje. Človek jih je s svojim umom ukrotil ter si jih pri-
vadil ali udomačil; nekatere samo za delo, na pr. konja, nekatere
za delo in za živež, kakor vola, kravo, bivola, nekatere pa le za
živež, na pr. ovce, koze, prašiče, kure, race, golobe, pure, gosi itd.,
nekatere za hišne varuhe ali čuvaje, kakor psa, nekatere za hišno
25 čistočo, na pr. mačko.

Tudi pri domačih živalih velja domači pregovor, ki pravi:
kri ni voda. Če pride domači konj do kake hoste, v kateri se
pase krdelo divjih konj, pa sliši, kako veselo mu rezgetajo svo-
bodni bratci pod milim nebom, pri tej priči ga prešine kakor
30 strela neka čudna moč; kakor vrtalke mu plešejo ušesa, preveselo
rezgetaje jo udere in popiha za divjimi brati ter se jim dridruži,
če le more. Med njimi zopet zdivjá; nikdar se ne vrne več k
svojemu gospodarju. Tako se godi v Ameriki, kjer je še mnogo
divjih konj.

Ravno tista čudna moč vleče kvišku tudi domače gosi, ka-
dar zaslišijo divje sestrice pod nebom; in če so suhe, tedaj lahke
in košatih perotnic, se spusté k njim v višave, da se jim pridru-
žijo, zopet zdivjajo in se nikdar več ne vrnejo. Če so pa pitane,
tedaj pretežke, ali če suhim gospodinja poprej perje izpodreže ali
40 izpuli, ne morejo zleteti visoko od tal; poskušajo pa to vselej,
posebno če so na kakem visokem kraju.

Tako se je pasla jesenskega dne mršava goska siromaka
črevljarja na visokem hribu blizu domače hiše ravno tedaj, ko so
zagagale visoko nad njo divje gosi, ki so se selile zaradi zime
45 v toplejše kraje. Ko zasliši otožna samica izpod neba sestrski
glas, prešine in oživi — rekel bi — tudi njo tista čudna rodo-
vinska moč; ko bi trenil, zavije svoj dolgi vrat, pogleda po strani
navzgor, zažene od prevelikega veselja tudi svoj glas, razpné pe-

roti in zleti s hriba. Sosedje so jo videli, kako se je zaganjala čim dalje više, čim dalje više, dokler ni priletela do drobne dolge 50 verige, ki je bila podobna rimski kljuki za petko >.

Kako se je praskal ubogi naš črevljar za ušesi, ko je zvedel, kaj se mu je zgodilo! Sosedje so se mu pa smejali; kajti preprost človek je že tak, da se o manjših in nenavadnih nesrečah rajši smeji nego joče. Nobeden mu ni rekel: „Smiliš se mi, dragi 55 moj sosed, da si izgubil tako iznenada jedino svojo gosko.“ Še pikali so siromaka. „Zakaj pa nisi izpodrezoval ali pulil perja iz perotnic?“ ga vpraša stara sosedka. „Preveč skrbi imam, pa sem pozabil,“ se ji odreže črevljar kislega obraza. „Vém, ljubi moj Martin“ (tako je bilo črevljarju ime), reče neki sosed, ki se je 60 zmeraj rad šalil in uganjal burke, „vém, da si se že zdavna veselil gosje pečenke; pa ne žaluj preveč, saj je ni bilo drugega nego kost in koža. Naj gre rakom žvižgat!“

Tem besedam so se vsi na glas zahohotali. Celó ubogi črevljar se je namuzal in izginil z vežnega praga v hišo, rekoč: 65 „Naj bo, Bog le ne daj večje nesreče, to že pretrpim!“

Še nekoliko časa potém so pikali sosedje siromaka črevljarja, vprašujoč ga, kdaj jih misli povabiti na pečeno gosko. Toda za pet ali šest tednov pozneje ni mislila živa duša več na črevljarjevo gosko, tudi njen gospodar ne. 70

Minilo je leto in dan. Vrne se zopet jesen. Naš črevljar sedi sam v svoji stanici na trinogatem stolcu in krpa luknjate škornje. Kar nekaj zašumi na odprti veži, kakor vršelo ptic.

„Kaj je to?“ reče siromak s seboj, vrže krparije v stran, skoči po koncu, pa brž na vežo. 75

Tú ti vidi polno vežo gosek. Mahoma zapre vežna vrata. Zdaj prime za naočnike, ki mu malo da niso bili v naglici padli z nosa, ter jame ogledovati te goske; in glej, največja med njimi je rés jako podobna njegovi goski. Črevljar jo ujame, pogleda kožico na krepeljcih in vidi, da je prebita prav tako z dvema 80 luknjicama, kakor so imeli pri njegovi hiši še za pokojne žene navado, prebijati goskam mreno med krepeljci za znamenje, da so to črevljarjeve goske.

Glejte si čuda, stara nezvesta goska se je za leto in dan vrnila in pripeljala za obresti ali nameček še deset drugih mlajših 85 divjih gosek s seboj. Spomnila se je, ko je to leto ondod potovala iz severnih v toplejše kraje, nekdanjega svojega doma in se spustila morda od prevelike lakote z družčino vred na vežo, na

kateri je tolikrat zobala, dasi se tudi ni bila nazobala ondi 90 nikdar.

Lahko si mislite, kako vesel je bil siromak črevljjar te prečudne družčine, ki jo je brž pogostil z vsem zrnjem, kolikor ga je imel pri hiši. Nato je staro in mlade goske prodal ter izkupil za nje lepe denarce.

95 „Glejte si ga no, menda zna čarati,“ tako so zdaj sosedje dejali, pa ga niso več pikali.

I. Navratil.

61. Rabeljsko jezero. *legenda*

1. Glej, jézero temno sred gorskih vrhov,
 Glej búrne jezérske valove,
 In čuj med hrumenjem, šumenjem valov
 Te votlo zveneče glasove!
 Odkod se to votlo zvonjenje glasi,
 Ko sapa viharna valove vali?
 In kodi ta hiša na prodi
 Z valovi obdana povesodi?

2. Kjer jezero danes zeleno leži
 In temne valove preliva,
 Vasica tam stala nekdanje je dni,
 Vasica in trata in njiva.
 In bister potoček, šumljaje na glas,
 Ovijal to vas je kot srebrni pas,
 Zalival cvetoče je polje,
 Da gnalo, rodilo je bolje.

3. Lepó, oj lepó je to selo biló,
 In čedno zares in premožno,
 A ljudstvo, oh ljudstvo je bilo trdó,
 Brežcutno, hudobno, brezbožno.
 Zastonj mu na vrata je vbogi trpin,
 Zastonj je potrkal otrok bolečin,
 Hladila, zdravila za boli,
 Za toge ni našel nikoli! —

4. Ža goré vtonilo je solnce žlató,
 In noč se že dela iz mraka:
 Po ozki stezici se stopa nekdó,
 Počasi k vasici koraka.
 Neznano ženico, sam Bog vé odkod,
 Prinesle stopinje so trudne dotod,
 In ženi otrok po otročje
 Privija se v mehko naročje.

5. Ta mati je videti bornih ljudij,
 A lepa pa v cvetu života;
 Nedolžnost iz jasnih ji seva očij,
 Z obličja dobrot, milota.
 In detece nežno, oj dete mladó,
 Kakó je to bilo ljubó in lepó,
 Oj ljubo takó in pa zalo,
 Kot da bi nebó ga poslalo!
6. „Prijatelji božji, daj oče dobrot
 Se dolgo vam srečno živeti;
 Usmilite naju se vbogih sirot,
 Ki sáma sva, sáma na sveti!
 Temà je že zunaj in veter in mraz,
 Počijeva naj se nocój tu pri vas:
 Kdor sprejme pod streho berača,
 Nebó ga obilno poplača.“
7. Od praga do praga s solzámi v očeh
 Za nočno se vklanja ležišče;
 A tukaj pri teh neobčutnih ljudeh
 Zastonj si usmiljenja išče:
 „Nič niste na boljšem, pojdíte drugàm,
 Obojnim ni dosti prostoren ta hram!“
 S tem vsak jo od hiše odpravlja,
 In mnogi še psovke pristavlja.
8. Že zunaj vasi, že na polju stoji,
 Na mrazu, v temini, brez hiše —
 Pretresa ji sapa ledena kosti,
 In revica k nebu gor vzdíše:
 „Oh, oče na nebu, ti oče sirot,
 Skrij naju pod svojo mogočno perot,
 Ljubezen s svetá je zbežála,
 Brežčutni ljudje so kot skala.“
9. Jaz morda zaslužim, tožiti ne smem,
 Da ven me podijo iz stanja;
 A dete, kaj ti si storilo, ne vem,
 Da ljudstvo takó te proganja!
 Saj ti si nedolžna, si angeljska stvar,
 Žalilo ti nisi nikogar nikdar;
 In vendar, sirótica, tebe
 So tudi pahnili od sebe.
10. Kje najdem ti gnezdece, ptiček ti moj,
 Kje hočem ti mehko postlati?
 Pa, srček preljubi, nikar se ne boj,
 Saj čuva ljubeča te mati!

Zibála v naročju te bodem lepó
 In grela te bodem z dihanjem skrbnó,
 Da mraza obranim le tebe,
 A mene naj potlej le zebe!“

11. Besede vzdihljaj zaduši ji globok,
 Srcé se ji žalosti vtaplja,
 Črez lice se solzni ji vlije potok,
 A ne le za kapljico kaplja.
 Solzé siromakov pač težke solzé,
 Gorjé ti, nevsmljeno ljudstvo, gorjé!
 Solzà, ki sirota jo lije,
 Do neba za kazen upije.

- Čulca licica v dalja
 vi ji zbudi radnje
 upanje, ko se ravno
 naineni vleci na
 pravna bla.*
12. Že hoče se vleči na zemljo, pa — glej!
 Kaj sveti se ondi v blizavi?
 Tam hiša samotna je, mati se k njej
 I v upu i v strahu napravi.
 Kdo ondi prebiva? Li upati sme,
 Da ondi človeški živijo ljudjé?
 Če hiša še ta jo odžene,
 Potém ni več nade nobene.

- Gospodar hiše je
 potrcar, kakor je
 siromakov mogoče.*
13. Potrka. Siv starček odklene ji hram,
 Ki luč ga brleča obseva;
 Otroci na slami počivajo tam,
 Uboštvo tu vlada in reva.
 „Zavetja ne najdem sirota nikjer,
 Podijo povsodi ko divjo me zver,
 O dajte, vsaj vi ne pehajte
 Od svoje pohlevne me bajte!“

14. „Le noter, le noter i mati i sin
 Stopíta, počijta se z nami;
 Pri hiši ni pernic, ne mehkih blazin,
 Počivajta z nami na slami!“
 K družinici dobri se vležeta zdaj,
 Nad njimi pa plava nebeški čuvaj
 In hišo, kjer tujka počiva,
 Pod svoje peroti zakriva. —

- Groznik vihar vznemi
 ni celo okolico in jih
 narda z obupom in
 strahom*
15. Čuj, zunaj pa divje razsaja vihar,
 Od neba lijó se povodnji,
 Žar šviga na žar in udar na udar,
 Približal mar dan se je sodnji?
 In zdajci, o groza, drobči potres!
 Hrumenje, rohnenje do strmih nebes
 Groznó in strašnó se razlega —
 Kaj bode, kaj bode iz tega?!

16. Potihnil vihar je in dela se dan, *8. Ko se juho zavrtela*
 In kočico starček odklepa; *zapazi starišom*
 Izginila tujka pred zorom je v stran, *namaste lepe vasi*
 A kje je vasica prelepa? *razburjeno jezero,*
 Ne hiše, ne stolpa, ne cerkvice ni, *ker da je tujka rgn*
 Kjer vas je ležala, jezero leži; *pred zorom.*
 Jedino le hišica mala
 Na suhem je produ ostala. . . .
17. Še danes ta hiša na produ stoji, *Korci*
 Od strašnega priča večera; *širokna koč*
 Vse drugo ko v grobu globokem leži *produ priča se dan*
 Mrtvo pod valovjem jezera, *danes, da solza, ki*
 Le včasi, ko veter valove vali, *sirota jo lila, je km*
 Ječé utopljeni se zvon oglesi . . . *od neba sprosila*
 Solzà, ki sirota jo lila,
 Od neba je kazen sprosila.

S. Gregorčič. n. 1844.

I. zv. 1882
 II. " 1888 ± 24. V. 06
 Gorici,
 počiva n
 spobek
 v. Lovre
 pri Kob
 du.

62. Kapitolske gosi.

Pod vojvodom Brenom so prirohneli divji Gali l. 390. pred Kr. v Rim, razdejali mesto in se pripravljali napasti tudi trdni grad Kapitol na strmi skali. V viharni temni noči so hoteli prelesti zidove in nenadoma pasti v grad. Psi, ki bi morali po svoji dolžnosti čuvati in stražiti, so bili z jedjo podkupljeni, vojaške 5 straže so pa spale. Že so mislili Gali, da je Kapitol njihov, kar se v odločnem trenutku oglesi neka gos, od glasnega giganja in gaganja se prebudé straže, vse skoči na noge — Kapitol je bil rešen, gos se je pa proslavila za vse veke.

Hvaležni Rimljani so za spomin tega dogodka na Kapitol 10 postavili srebrno gos, in vsako leto so obhajali obletnico z velikim izprevodom, katerega je vodila gos. Nekoliko psov so pa na ta dan obesili na bezgovo drevo, zato ker niso njih predniki one noči storili svoje dolžnosti.

Fr. Erjavec.

63. Sneženi kralj.

1. Sneženemu kralju prestola ni več, *v - vv - vv - vv -*
 Ki dvigal se tu je pod gričem blestéč. *- vv - vv - vv -*
 A kralja odvedla nemila je smrt, *v - vv - vv - vv -*
 Kjer on je umiral, razcveta se vrt. *v - vv - vv - vv -*

2. Lončeno je krono na glavi imel,
Leseno je sulico v roki vihtel;
Podložnikov ni se nihčè mu uprl,
Če vanj se z očesom oglenim ozrl.
3. Vladar pa vseskozi je bil grozovit,
Še pevec ni upal noben se glasit',
Ker v prsih imel je ledeno srcé,
Ni vedel, kaj radost je, kaj je gorjé.
4. Pa kdo ga ponižal, razdrobil je v prah,
Mogočuega kralja, podložnikov strah?
Napadel z vojskó ga jetnik je njegov,
Ledú oprostivši se mrzlih okov.
5. Oj želel je potok, v temnice vkovan,
Ugledati solnčno-razsvetljeni dan.
Vzdihával je k nebu, da višnji vladar
V pomoč bi poslal mu rešilni svoj žar.
6. In solnce, vzbudivši iz zimskih se sanj,
Z višin se ozrlo je milostno vanj;
A vrelec veselo iz zemlje vzkipi,
Ker so raztopljene njegove vezi.
7. Ko prišli sosedje so še od drugod,
Naravnost k prestolu si vgladijo pot.
Kakó, o vladar, se majè ti prestol,
Za kosom se kos pogrezava ti dol!
8. In kralj sam ne more braniti se nič,
Po vodi raztrupani plava mrlič.
Kje tvoje sedaj so dežele, oj kje,
Da mora še grob ti skopati — morjé?
9. Sueženemu kralju prestola ni več,
Ki dvigal se tu je pod gričem blesteč.
A kralja odvedla nemila je smrt,
Kjer on je umiral, razcveta se vrt.

Fr. Krek.

64. Periklej.

Periklej je bil iz plemenite, slavne rodovine. Oče mu je bil Ksantip, tisti, ki je l. 479. zapovedoval atenskim ladjam v slavni bitki ob Mikalskem predgorju; ko so združeni Atenci in Špartanci zmagali perzijsko vojno brodovje. Mati Agarista pa je bila iz imenitnega rodú Alkmeonidov, bratranka slavnega zakonodavca Klistena, ki je bil Solonovo ustavo nekoliko izpremenil na demokratsko plat.

Spomini toliko slavnih prednikov so bili vzrok, da je bila v Ksantipovi hiši skrb za blaginjo domovine tako rekoč rodbinska zadeva; zaradi tega se je že mlademu Perikleju ljubezen do domovine v nemala v sreč. Pomnožili so to ljubezen pa še imenitni dogodki, ki jih je doživel v mladih letih; moral je tudi on kot deček zapustiti rojstno mesto, in med tem, ko so Perzi razsajali po mestu in po akropoli, je gledal morda s kake skale salaminskega otoka brezštevilne ladje Perzov in trepetaje pričakoval, kaj bo z atenskim ljudstvom, čigar za boj sposobni del se je zibal na dveh sto ladjah, pripravljen na boj za bitje ali nebitje: doživel je slavne zmage nad barbari in preroditev rojstnega mesta — gotovo dogodki, ki niso mogli v takem duhu, kakoršen je bil Periklejev, ostati brez mogočnega vpliva. Njegova rodbina je bila v gostinski zvezi z grškimi mogočniki in imela prijateljev in znancev po vsej Greciji, tako da je na Periklejevem domu najlažje bilo zvedeti, kako stojé državne, znanstvene in umetnostne zadeve po vseh grških deželah.

Roditelji so pa tudi skrbeli za dobro odgojo in korenit pouk duhovitega dečka. Glasbo v grškem pomenu, t. j. lirične pesmi in sviranje na kitaro in liro, ga je učil Pitagorejec Pitoklid. Ko je za druge mladeniče prišel čas, da so pustili nauke na strani, tedaj se je poprijel on še le višjih vednostij. Željno je zajemal iz virov nove izobraženosti, ki se je začela po modrijanih širiti iz Jonije po maloazijskem primorju in po otokih ter deloma tudi iz južne Italije; kajti onod je cvetoča kupčija ustvarjala premožnost, in iz te je kakor povsod vzrastla omika in olika. Od teh krajev so se vrelci vstajajoče izobraženosti izlivali v Atene in se strinjali tam v vedno mogočnejšo reko.

Od modrijanov se je naučil prezirati veliko teh malenkostij, ki vznemirjajo navadnega človeka, in po njih se je iznebil mnogih predsodkov, kar je storilo, da je bil sam bolj svoboden in je ob enem imel večjo oblast črez druge. Ko mu je nekdanj poznaje ob solnčnem mraku hotelo vse mornarstvo obupati, je zagrnil krmarju obličje s plaščem in ga poprašal, zakaj se tedaj, kadar mu druga, daljša in večja reč zakrije solnce, bolj plaši, nego če mu stori to plašč.

Svoje javno življenje je začel kot vojak in pri vojaščini si je utrdil značaj z neprecenljivima lastnostma, ki sta mu pri poznejšem delovanju hodili na veliko korist, t. j. z zavednostjo o vsakoršnih okolnostih in z odločnostjo. Morda je tudi že tedaj

nameraval po tej poti kdaj dospeti do dostojanstva, katero je bilo tedaj najvplivnejše v Atenah, do dostojanstva vojskovodje (strah tega). Državne zadeve je v tem času prepuščal drugim, dobro vedoč, da zanj še ni prišel čas. Ko je pa Aristid bil mrtev, Temistoklej prognan, ko je bil Kimon, voditelj aristokratske stranke, po vojnih opravilih največ zunaj Aten, ko je atenski državi trebalo nove mlade moči: tedaj je stopil Periklej v javnost 55 in začel delati za svoje ideje. = *l. 467. - 429.*

Zdaj se je pa odlikoval v vsem svojem življenju po veliki marljivosti in nekaki imenitni resnobi. Ogibal se je šumnih družeb, veselic in gostij, po katerih je strastno hlepela vsa tedanja imenitna mladina atenska. Le samo enkrat, ko se mu je 60 ženin stričnik Evriptolem, je prišel k svatbenemu obedu, pa predno so začeli piti, je zopet odšel. Ni ga bilo drugje videti nego doma, v svetovalnici in na velikem zborišču. Tod je hodil resnobo in veličastno. Nikdar ga nihče ni videl, so pravili, da bi se smejal. Za grajo in očitanje navadnih ljudi se je malo menil; lahko se 65 reče, da je bil prav po modrijansko neobčutljiv za nje. Enkrat ga je neki kričač ves dan na zborišču opravljal in zmerjal. Periklej je tiho poslušal in mirno izvrševal svoja opravila. Ko je šel zvečer domov, ga je spremljal oni kričač, vedno ga psujoč in zasramujoč. Domov prišedši, pa ukaže služabniku, naj sprem- 70 ljevalcu posveti z lučjo domov, ker je bila že tema.

Pa tudi za navadno hvalo množice ni dosti maral; zato je sam le redkokdaj govoril pred ljudstvom. Pošiljal je svoje jednako misleče prijatelje na govornico in le o najimenitnejših zadevah je govoril sam. Kadar pa je govoril s svojim prijetnim 75 glasom, je stal mirno kakor kip; ne obraz, ne ostali život ni podpiral besede, in govoril je jedrnato; v začetku govora je imel navado prositi bogove, da ne bi govoril kaj nepotrebega.

Tako je bil vzor starejšega grškega govorništva, ki je zametavalo vse zunanje pripomočke, ganiti ljudstvo, in je zahtevalo, 80 da jedino le beseda pokaži svojo moč. In Periklejeva beseda je bila mogočna. Imenovali so ga Olimpčana, in komedijepisci so mu dejali, da „grmi in bliska“, kadar govori v zboru, in da mu je jezik „mogočna strela“. Tako je zadevala njegova beseda in zapuščala, kakor so pravili, „želo v srcih poslušalcem“.

85 Popularen mož v navadnem pomenu besede Periklej ni bil nikdar. On je po vsem svojem mišljenju visoko stal nad atensko množico, in okoli njega se je zbirala le majhna družbica, najbolj

izobražena v Atenah. V najožjem krogu okoli Perikleja pa so bili modrijani Anaksagora, Damon, Periklejev učitelj v glasbi in pozneje tudi njegov svetovalec v državnih rečeh, ter Fidiija, naj- 90 izvrstnejši kipar grški.

Izmed častij, ki se niso po srečkanju, temveč po izvolitvi oddajale, ker so zahtevale posebnih sposobnostij, je bila najime- nitnejša čast vojvodska. Vojvode niso imeli vojne moči samo na suhem in na morju, oni so tudi ravnali vnanje zadeve in pri- 95 pravljali za državni zbor sem spadajoče postave ter čuvali mestno varnost; zato so imeli tudi imenitno pravico, državni zbor sklicevati in razpuščati, ako bi to zahtevala javna korist. Periklej je imel zaradi svojih vojvodskih zmožnostij tako zaupanje v narodu, da so ga vsaj od leta 444. brž ko ne leto za letom volili 100 za vojskovodjo, in včasi še s posebnimi pravicami, tako da so poleg njega voljeni deveteri vojskovodje, ki so bili po večjem njegovi prijatelji, imeli samo častna mesta brez moči.

Imenitna čast, katera se je Perikleju razen vojvodske mnogo- krat zaupala, je bilo zavezniško blagajništvo, t. j. on je bil ud 105 tistega odbora, ki je denarne zadeve zavezniške upravljal in iz zavezne blagajnice dajal tudi atenski državi denar za razna plačila, za stavbe in slovesnosti.

S Periklejevo mislijo, povzdigniti Atene za središče vsega grškega življenja, se je ujemala njegova skrb za olepšavanje mesta 110 s krasnimi stavbami in izdelki kiparske umetnosti. Mož, kateri je za njega vodil in nadzoroval to olepšavanje, je bil največji umetnik grški, kipar Fidiija. Največ se je storilo za atenski grad, za akropolo, ki je bila posvečeni sedež domačih bogov.

Na najvišjem mestu sta tam deviški boginji Ateni sezidala 115 Iktin in Kalikrat krasno svetišče „Parthenon“ iz belega penteliškega mramora, tako lepo, da vzbuja v nas še zdaj občudovanje, ko je že toliko trpelo tekom časa.

Kipov je bilo zunaj vse polno od Fidijeve mojstrske roke, znotraj pa se je bliščalo od zlata in slonove kosti. Njega moj- 120 strsko delo, boginja Atena, je najlepša dika vsega svetišča. Stoječi kip je bil 12 metrov visok; lice, roke in noge so bile iz slonove kosti, oči iz dragih kamenov, vse drugo iz zlata.

Vštric Partenona je bil zeló stari tempelj „Erechteion“, prav za prav dvojno svetišče, jedno posvečeno boginji Ateni, 125 varhinji mesta, drugo Pozejdonu Erehteju.

Na prostoru pred tem svetiščem je stal velikanski kip Palade prvobojnice (Promachos), brez stojala 16 metrov visok, iz brona vlit in tu pa tam pozlačen. Zlata ost njene sulice se je od daleč že zasvetila mornarjem, kakor hitro so objadrati Sunijski nos. Tudi to delo je Fidija osnoval in začel, toda popolno izgotovljeno je bilo še le po smrti njegovi. Jedna najkrasnejših stavb iz tistih časov pa so bile Propileje, iz belega mramora sezidano poslopje, ki je bilo vhod na akropolo.

Razen teh velikanskih stavb je Periklej dal še postaviti „Odeion“, malo gledališče. Vse te stavbe so atensko državo stale ogromne svote. Pa to ni bil zavržen denar. Blagajnica je bila polna; zaradi tega ni državljanom prirastlo nič novih davkov.

Vsakemu državljanu pa, ko je ogledoval vse te krasne stavbe in umotvore, se je širilo ponosno srce, ljubezen do atiške domovine je rastle; kajti reči si je smel, da ga ni po vsem Grškem lepšega mesta od atenskega, in upati je mogel, da bodo ta od večno pomladanskega diha in nikdar starajočega se duha prešinjena dela še v daljni bodočnosti pričala o slavi atenski. Imeli pa so vsi ti izdelki umetnosti tudi blažilen vpliv na ljudstvo, kakor ga ima vedno prava umetnost. Duh veličastnosti in pobožnosti, ki se je izražoval v njih, je budil v srcih Atencev blažje čute, bolj vzvišeno mišljenje.

Pa še drugo zaslugo ima Periklej pri teh stavbah. Grki se namreč niso mogli odkrižati mnenja, da je vsako obrtniško delo sramota za svobodnorojenega Grka, in da pristojna le sužnju. Pri tem pa najvišje umetnosti niso ločili od preprostega rokodelstva. Občudovali so umotvore, ali sami so se nekako sramovali biti umetniki. S tem, da je Periklej mnogobrojne trume umetnikov zbiral okoli sebe, posebno pa, da je bil nekaterim oseben prijatelj, kakor Fidiju, je priboril delu, zlasti umetniškemu, nekoliko več častitosti. Da ti predsodki niso bili splošni, priča baš veliko število svobodnorojenih umetnikov, ki so nastopili v tisti dobi. Ko bi bil Periklej še nekoliko časa vladal atensko državo, bi si bil gotovo odgojil tudi zarod po svoji volji, kateremu bi bil smel o svoji smrti mirno izročiti domovino svojo. Ali vnela se je peloponeška vojska, za katero je Periklej že dolgo časa skrbno pripravljaval svojo domovino.

Periklej je bil zdaj izvoljen za vojskovodjo; v njegovih rokah je bila najbolj usoda Atencev, in ni dvomiti, da bi bil ladjo svoje domovine iz teh burnih časov srečno pripeljal v ladjestajo, toda

nesreča, na katero nihče ni mislil, je podrla vse. Strašna kuga je že drugo leto začela razsajati po Pireju in po Atenah, kjer je bilo od vseh stranij toliko ljudij nakopičenih v tesnih prostorih. Splošni obup so Periklejevi sovražniki porabili, da bi ga podrli. 170 Ljudstvo je v svoji stiski in težavi zarés rado verovalo, da je Periklej kriv vse nesreče.

Ko je službeno leto poteklo, je moral položiti račun. Nasprotniki so ga zatožili, da niso računi v redu. Porotna sodnija ga je spoznala za krivega in obsodila v denarno kazen. Izgubil 175 je tudi vojvodsko čast. Po dolgem času je bil zopet državljan, ali brez vsake častne službe. Dostojno je prenašal to krivico in se odtegnil javnemu delovanju. Ali tudi v domačem življenju ni našel tolažbe. Ko je izgubil starejšega sina, svojo sestro, na posled tudi najmlajšega sinka, se ni mogel vzdržati solz. 180

Ljudstvo je spoznalo, da brez Perikleja ne more biti, in ko so neodločni vojvode stopali pred Atence, so kmalu spoznali razloček med njimi in Periklejem; vsi so hrepeneli po njem, in zopet je bil poklican v javnost.

Brez jeze je zdaj opravljal svojo vojvodsko službo — pa 185 le za kratek čas. Kuga je vzela tudi njega (l. 429.). Ko je že toliko da ne umirajoč slišal prijatelje hvaliti njegova dela — mislili so, da je že mrtev — se je še enkrat vzdignil in rekel: „Čudno, da se le tega s pohvalo spominjate, kar mi je naklonila sreča; kar je pa najlepše, najpoglavitnejše, to ste pa pozabili, 190 da namreč nikdar noben Ateneec zaradi mene ni oblekel žalne obleke.“

M. Pleteršnik.

65. Kdo je naučil?

1. Kdo je naučil ptičice peti?
Kdo jih navadil hitro leteti?
Kdo dal jelenu urne noge,
Da po planini kakor blisk gre?	4. Kdo daje solncu svet osijati,
Zvezdam vkaže milo igrati?
Kdo je olepsal jasno nebó?
Zemljo pogrnil kdo je takó?
2. Kdo da vetrovom močno piháti,
Burji veleva silno vihrati?
Tiho nam zimo kdo pripeljá?
Toplo kdo leto zopet nam dá?	5. Kdo je nebo nad nami razpel?
Polžeku hiško kdo je zadel?
Kdo li naučil pajka je presti,
Pridne čebelice strdi nanesti?
3. Vrelcem kdo pravi rahlo šumeti,
Hitrim potokom po bregih dreti?
Reke kdo goni, vel'ke vodé?
Kdo jih izliva v strašno morjé?	6. Kdo te je vstvaril, dete mladó?
Kdo ti dal dušo ino teló?
Kdo ti da kruha, kdo ti da piti?
Kdo ti da zdravja se veseliti?

7. Vsegamogočni, ki zagrmi,
Da se nebó in zemlja zdrhti;
On, kateri bliske v rokah ima,
Pa tudi zemlji dežeka da.
8. Vse to je storil dobri naš Bog,
Oče premili pridnih otrok;
Dušo on našo k sebi bo vzel,
Truplo ko bode v grobu pepel.

A. Slomšek.

66. Bedak.

Bedak je vodil slepca. Prideta do brvi, katera je držala na pol trohljiva črez širok potok. Bedak stopi na brv ter poskuša, ali bi držala obadva ali ne. Vidi, da ne bo. Postoji nekoliko in premišlja, kaj bi storil, ker posamezno ne moreta črez brv; 5 slepec brez vodnika bi gotovo padel v potok. Ali glej, zdajci se mu zdani. Modra misel mu šine v glavo. Zgrabi slepca, zadene ga na ramo in nese črez brv. Pa ni še bil do srede, zahrušči brv, in oba štrbunkneta v vodo. Ravno prav, da voda, če tudi široka, ni bila globoka. Urno, kolikor more, izkobaca bedak iz 10 nje in spravi tudi slepca na suho. Ves moker postoji še nekoliko na bregu, gleda otožno na brv in pravi: „Mislil sem, da me bo brv držala, ker sem šel samši črez njo. Kaj bi še le bilo, ko bi bila stopila obadva ob jednom na njo!“

Novice.

67. Stari vojak.

1. Le glej me debelo in žijaj,
Kaj čudna se zdi ti lesenka moja;
Kaj takega nisi še videl do zdaj,
Težavna, kaj ne, je taka hoja.
2. Pri Mantovi s curkom tekla je kri,
Obsipala nas je toča svinčena;
Kar jedna debela prileti,
Odnese mi nogo izpod kolena.
3. Rad bil bi, pa nisem mogel za njo,
Sam sebe nisem mogel pobrati;
Zdaj imam leseno, sevéda s to
Ne morem skákati in plesáti.
4. Ti tudi boš nosil prej ali slej
Cesarsko suktnjo, počakaj malo;
In ko boš v vojski krvavi, glej,
Da te ne bo tudi kaj tam ostalo.

J. Stritar.

68. Modras.

Bilo je ravno okoli poldanske ure in zeló vroče. Imel sem delo v sobi pod streho. Na enkrat me pokličejo, naj grem modrasa (Sandviper) gledat, ki ga je prinesel Matija, ali kakor je bilo že temu človeku ime. Matija ni bil iz domače župnije, zato

meni tudi neznan. Toda ker je zvedel, da se dobi za tako žival 5 pri meni kak vinar, zató je primahal s kačo celo uro daleč.

„Takega še nimate, gospod,“ pravi Matija, „in prav nič ni ranjen; le pogledjte ga, kako čist je, kako pisan, in kakšne zobe pokaže, če mu le s prstom pomigate pred očmi! Brez precepa sem ga ujel; kar steklenico sem mu nastavil, pa je zlezal v njo; 10 jaz pa sem jo zataknil, in šla sva. Tú ga imate; dajte mi štiri groše, pa je vse vkup vaše.“

Tako je bila kupčija opravljena.

Prav lep modras je bil to, jeden največjih, kar smo jih imeli. Ker so bili gledalci radovedni, smo si ga ogledali natanko, 15 najprej strupene zobe, in potém se je vnel tudi govor o življenju te živali sploh.

Modras meri na dolgost okoli 64 centimetrov, popolnoma dorastel pa navadno nekaj črez. Modras, ki bi meril meter, je zeló, zeló redek, čeravno se pri nas sem pa tja takov nahaja. 20 Naš tukaj meri 77 centimetrov. Na nosu ima kratek mehek rožiček, na glavi je luskav; glava je vzadi široka, vrat tanek; usta odpira jako široko, kadar zazija. Luskine, kakoršne so na glavi, krijejo tudi ostali život. One so v jedenindvajsetih vrstah (včasi jih je triindvajset) naravnane po životu od glave naprej 25 po dolgem. Barva se jako izpreminja; največkrat je rumenó-rjavkasta, pri nekaterih lepo rdečkasta; po hrbtu od glave do konca repa se vleče črn, na obeh straneh široko nazobljan pas. Ob straneh je pas s temnimi črtami zarobljen, tako da se prav živo meji od druge barve. Na spodnji strani je život z rumen- 30 kastimi luskinami pokrit, ki imajo črnkaste pikice.

Gledé barve se mora reči, da je zeló različna; mogoče je, da se ravna tudi po tleh, vendar ne bom trdil tega. Kolikor sem jaz imel modrasov ujetih, ti so bili vsi bolj svetle nego temne barve, nekateri prav lepo sivi. Pri Blejskem jezeru na 35 Straži sem videl enkrat prav zeló velikega, ki je bil temne barve. Mogoče je, da vpliva starost na barvo. Jednega, ki je bil precej temen, sem dejal v špirit. Črez nekaj časa sem ga vzel iz steklenice in zdaj sem zapazil, da mu je koža odstopila in šla vsa z njega. Spodaj je bila druga prav lepe sive barve. Zató 40 mislim, da dobi tedaj bolj svetlo barvo, ko se levi.

Strupna zoba štrlita iz zgornje čeljusti, sta nekoliko nazaj zakrivljena ter tanka kakor igla in ostra, pa votla. V zvezi sta s strupnim mehurčkom, ki leži nekoliko vzadi v glavi. Zgornja

45 čeljust je prav majhna koščica in se lahko naprej ali nazaj pomakne. Ako kača zazija, se postavita zoba po koncu in sta pripravljena ugrizniti; čeljust se je pomaknila naprej. Kadar se žrelo zapre, stopi koščica nazaj, in zoba se skrijeta v kožnato gubo, ki visi ob njih. Ako hoče modras ugrizniti, zazija široko
50 in vseka z zoboma po stvari, ki jo hoče raniti, zoba pritisneta na strupno žlezo, in strup se vlije v rano skoz zobno votlino. Ker je zob jako krhek, se lahko odlomi, toda precej priraste drugi, in če se tudi ta zdrobi, pride tretji, ki je bil še skrit pod kožo.

Kolikor se je doslej opazovalo, družijo se modrasi zgodaj, precej ko izgine sneg. Tedaj se nahajata po dva in dva; dosti-
55 krat še nekoliko časa skupaj živita, ko je druženje že končano, včasih pa traja to skupno življenje še meseca maja. Pozneje živijo po samem, in če se jih tudi nahaja po več v kakem kraju, ni to družinsko življenje, temveč so skupaj zató, ker jim je tam prostor
60 za lov in za življenje sploh ugoden in pripraven.

Meseca velikega srpana izležejo mladiče. Stare samice jih imajo deset do štirinajst, mlajše pa samo po pet do šest. Jedva je jajce izleženo, že izleze iz njega mladič, ki precej pokaže, da je gadove krvi. Še moker je spak, pa že sika in piha, ako se
65 ga dotakneš. Ko začnejo novoizleženci laziti okrog, precej se jamejo vaditi v svojem rokodelstvu. Jedva je modras, ko je zagledal svetlobo, kakih 20 do 23 centimetrov dolg, že odpira žrelo in kaže zobe. Kar prvo uro, ko pride na svet, se jame učiti, česar mu bo treba, ako se bo hotel na lastno roko prav po
70 gadovsko preživiti. Črez nekoliko ur sleče tudi obleko, katero je prinesel s seboj, in vrže lev s sebe, ravno kakor pozneje, ko postane starejši; dostikrat se precej oblevi, še predno je uro star. Stariši se ne brigajo za svojo družino prav nič, pa tudi brat za brata ne; nobeden se ne zmeni za drugega, vsak gre svojo pot.
75 Strup in ostre zobe so dobili mladiči po stariših in vse gadje lastnosti; s temi gredó že prvo uro po svetu, kamor vsak hoče.

Čeravno se modras navadno drži bolj niže ležečih krajev, ga najdeš pri nas na Gorenjskem ravno tako lahko v gori kakor
80 v dolini. Najrajši se nahaja v pesknatem svetu pod kamenjem, pa v hosti pod grmovjem, odkoder se hodi na solnce gret; tudi v gozdu ga najdeš, da je le v solnčnem kraju. Pod kako desko ali pod hlodom rad leži, pa tudi pod zemljo v luknjah so skriti. Celó v gaju ga naletiš in na travnikih, pa tudi na polju. Blizu

čebelnjakov je prav dostikrat in se zarije v listje ali pod čebelnjakov zid. Jednega smo ujeli malo pod hišo blizu zelnika na 85 vrtu v travi, kjer je močvirno, in tu se skoro vedno drži, če je tudi svet bolj moker nego suh. Menda izleze le tedaj iz groblje na travnik doli k zelniku, kadar se gre gret. Celó v hlev zajde, kjer se skrije pod jaslimi, ali pa blizu zidú.

Modras se nahaja na Tirolskem, in sicer v južnih Tirolih 90 zlasti okrog Bolcana, na Koroškem, Štajerskem in Ogrskem, v Istri, v Dalmaciji, na Laškem, na Francoskem, na Španskem, na balkanskem polotoku, v severni Afriki in v Mali Aziji.

V naštetih deželah se pa sevéda ne nahaja črez in črez. Na Francoskem na pr. je redek, in le v južnih krajih, v 95 Španiji in na Portugalskem ga najdeš zopet povsod, celó blizu vasij in mest; dà, celó na vrtilih v mestih se nahaja. V Italiji je na jugu in v severnih krajih domač, tudi na otokih Sredozemskega morja se drži, v Siciliji, na Kikladih in na drugih otokih. Na Grškem ga tudi ne manjka ne na jugu, ne na se- 100 veru. Na Ogrskem sega proti severu do Požuna. Na Koroškem je, kakor Gallenstein pravi, zeló navaden; jaz sam sem precej lazil posebno okoli Celovca in po Karavankah okrog, pa ga nisem naletel. Pravila sta mi pa dva prijatelja, da sta ubila jednega na Križni gori pri Celovcu, in gotovo je istina, kar 105 poroča Gallenstein.

Da modras pozimski čas spi, kakor njegov sorodnik gad, je sploh znano. Vendar tam, kjer je po zimi gorko, kakor v južnih krajih, lazi tudi po zimi okrog. Na Tirolskem se prikaže že meseca sušca in se zaleze še le pozno v jesen. V južni 110 Španiji in na Kikladih se dostikrat vso zimo ne zarije, ali pa prav malo časa.

Po dnevi je ta žival precej lena, in opazovalci poročajo, da je okoli poldne le redkoma na solncu. Effeldt pravi, da ga ni ob tem času nikdar naletel, da bi se grel. Mi smo pa enkrat 115 jednega v travi ravno okoli poldne ujeli, ko se je grel. Zjutraj in proti večeru prihaja najrajši izpod skale ali iz luknje se gret; naši ljudje, kateri se brigajo za to žival, pa pravijo, da jo najlaže najdeš po dežju, ko gorko solnce posije.

Po noči je po poročilih Effeldtovih modrasa lahko dobiti, 120 ako se nahaja sploh v kraju, kjer ga iščeš. Po noči hodi na lov, kakor tudi gad. Ta čas je le treba zakuriti in čakati, pa pri-

dejo od vseh strani in gledajo v ogenj ter se lahko nalové. Omenjeni prirodoslovec jih je jedno samo noč ujel jedenindvajset.

125 Bilo je spomladi neko nedeljo zvečer, ko sem prvokrat slišal, da modras male živali zgrabi in požre. Ta čas sem bil še otrok. Neki kmet je šel na rovté gledat, da bi ne bil tu ali tam plot podrt, in da bi mu živina ne uhajala v travo. Prinesel je zvečer kratko palico s seboj in skrivnostno pravil svojemu prijatelju, 130 da je s to palico umiril boj med modrasom in ptičem. Čul sem ravno tedaj, da ima palica, s katero se je udušil boj med kako živaljo in modrasom, posebno moč, to namreč, da človek s tako palico vsak pretep in vsak boj lahko zaduši. Pozneje nisem imel več prilike, slišati te vraže. Ljudje se nekako sramujejo, 135 ali pa tudi zató nočejo teh skrivnostij pripovedovati, da njim samim in njih sorodnikom ali boljšim prijateljem ostanejo.

Čudno je, da me ni nobeden mojih kačarjev ali sploh ljudij, ki sicer radi kaj zvedó, vprašal, kaj modras žre. Morebiti, da zavoljo tega ne, ker jim je znano. Dostikrat pa sem slišal praviti, 140 da pride modras po noči v hlev in sesa krave ali koze. To pripovedujejo ljudje posebno zaradi tega, ker se res včasi primeri, da je živina, kadar je v planini ali na rovtah, čez noč v vime pičena. Tudi pravijo, da se modras kravi ali kozi ovije po nogi in jo sesa, ter da le piči, če ga pritisne. Toda modras je ropna 145 žival in tudi nima tako ustvarjenih ust, da bi se smelo trditi, da hodi živino sesat, ker se strupna zoba, ako odpre žrelo, postavita po koncu in sta pripravljena raniti. Zanesljivi opazovalci poročajo, da žre miši, ptiče in druge male gorkokrvne živalce, ter da se živi z mesom te živadi. Miši so mu menda najljubše, 150 a male ptice mu tudi dobro teknejo. Kakor kače sploh, požre tudi modras žival celo, ne raztrga, ne zgrize je šoprej. Pa kako tudi? Saj nima priprave za to. To, kar požre, oslini, ker ima žrelo tako, da je popolnoma prevlečeno s slinami. Razen gorkokrvnih živalij se loti tudi guščarice in jo požre. Ko ptica v 155 grmu veselo prepeva, ne vedé, da ji preti smrtna nevarnost, se stegne strupena kača po njej, in ostri zob zadene pevca, ki se zvrne in pogine. Žalostno je začivkal, ko mu je segel sovražnik po nedolžnem življenju, in ni ga več glasú.

Nekateri poznavatelji modrasa pravijo, da modras ne použije 160 nobene reči več, ako je ujet. Vendar izkušnje učé, da temu ni tako. Effeldt namreč pripoveduje, da je imel ujete modrase, ki

so prav radi in brez vsega strahú žrli miši, in da so celó močnejši potegnili slabejšim živež iz žrela in ga sami požrli. Ti snedenci so pustili druge jetnike stradati, sami pa so se pitali. Najrajši žrejo po noči. Omenjeni opazovalec pravi, da je imel 165 modrasa, ki je vedno le po noči jedel, nikdar po dnevi, in če je tudi po dnevi že miš usmrtil s strupom, vendar je čakal noči, da jo je tedaj požrl.

Modrasov strup je manjšim živalim smrt. Miši, male ptice, guščarice precej v štirih ali šestih minutah poginejo, večje živalce, kakor podgane, že ne tako naglo, vendar tudi njim ni več rešitve. Koza ali ovca, pa tudi krava boleha dolgo časa, vendar krava laže preboli, kakor prvi dve. Ako je kako malo živalco pičil modras, otrpne in postane precej trda. Rjavi kači, belouški in drugim našim nestrupenim kačam strup ne škoduje. Tudi 175 krastačam ali krotam ni škodljiv; ako je krota pičena, boleha sicer nekoliko dnij, se posti, toda kmalu jame zopet jesti in je popolnoma zdrava. Da strup ježu ni škodljiv in nevaren, pa je itak znano.

V družbi z drugimi kačami je modras mirna žival in se sploh dosti ne briga za svojo okolico, samo da ima mir. Toda 180 miši in male ptice so vselej v smrtni nevarnosti v njegovi družbi, čeravno ga ne dražijo. Sicer je pa modras po dnevi prava lenoba, toda mišim in pticam pevkam ne more prizanašati. Poseben sovražnik je tudi psu. Ako ga občuti, se pripravi na boj, čaka, da mu pride pes blizu, in vseka po njem, ako je prilično. Pa 185 tudi pes ga sovraži kakor največjega nasprotnika. Sicer ne vém, ali so v tem oziru vsi psi jednaki ali ne; menda ne. Iste male gosposke živalce, ki jih imajo nekateri pasji prijatelji in prijateljice po mestih v boljšem stanju in v lepši postrežbi, kakor vidiš dostikrat bolnega reveža opravljenega — iste gosposke 190 živalce bi se menda ne spustile z modrasom v boj. Ovčarski pes pa mu ne prizanese rad, ako ga naleti.

V živalstvu imamo nekatere živali, ki so prav koristne zaradi tega, ker strupenim kačam strežejo po življenju. Omenim tu dihurja; tega smrduha zeló preganjamo, ker se rad loti kuret- 195 nine in jajec. A pozabiti bi ne smeli, da tudi marsikaj dobrega stori, ker dosti strupenih kač pojé. Po zimi, ko so modrasi in gadje v trdem spanju v gnezdih, da skoro kakor otrpli ležé, pride dihur in jih pohrusta od prvega do zadnjega. Jazbec, kuna (ta posebno po zimi), podlasica, katera, čeravno tako mala živalca, 200

se vendar loti strupene kače in jo dostikrat premaga, včasih pa tudi sama v boju z njo življenje izgubi, in pa jež so poglavitni kačji sovražniki med sesalkami.

Največji junak proti strupenim kačam je med imenovanimi sovražniki gotovo jež. Njemu strup ne škoduje. Lenz pripoveduje, da je imel ježa ujetega, mu dajal različne hrane in ga poskusil na gada. Brez vsega strahu je vohal strupeno kačo, ki že dalje časa ni pičila, od repa do glave in celo v žrelo. Gad je pihal in udarjal po ježevem rilčku z ostrima zoboma; toda jež se ni zmenil za to, obliznil se je z jezičkom, a tudi v jezik mu je gad zasadil zoba, pa kaj, ježu se strup ni poznal. Gad se je ranil ob ježeve bodice v žrelu, da mu je tekla kri, vendar ježu ni mogel storiti nič hudega. Ni trpelo dolgo, jež zgrabi gada za glavo, zdrobi mu jo in pohrusta s strupom in s strupenimi zobmi vred brez vse škode. Čeravno je pojedel več gadov s strupom, kostmi in kožo vred, vedno se je počutil dobro pri tej hrani. Še oteklo mu ni, kamor ga je bil pičil gad.

Ako kdo ježa in njegove dobre lastnosti pozna, gotovo ga ne bo preganjal, žalostno bi pa tudi bilo, ko bi ga. Prosim pa tudi moramo, naj se ne pozabi, kar kune, dihurji, podlasice in jazbeci koristijo človeku in storijo dobrega, ko mu pomagajo varno kačjo zalego pokončavati. Zatorej ne preganjajmo jih!

Tudi med pticami nam je treba nekatere imenovati, in sicer sokole, vrane, sove in šoje. A tudi nekateri psi se z uspehom vojskujejo s kačami.

Da človek strupeni kači, ako naleti na njo in se je preveč ne ustraši, ne prizanese, je naravno in vsakemu znano. Opomniti je vendar, da je treba previdnosti. Nekateri kačarji se modrasa ali gada tudi kar z golo roko lotijo. Sam poznam moža, ki pravi, da modrasa kar hitro za vratom zgrabi in ga trdno drži ter ga tako lahko premaga. Vendar tega bi ne svetoval nikomur, in tudi njemu sem pravil, naj se nikdar tako ne loti ne modrasa, ne gada. Še tedaj, če grdobi glavo od života odsekaš, se je bati, da te piči, ako bi prišel s prstom ali z roko blizu nje. Drobna leskova ali kaka druga šiba zadostuje, da gada ubiješ, ako ga udariš po hrbtu z njo, čeravno ima sicer trdno življenje. Pri lovu je treba škorenj, ki segajo vsaj do pod kolena; v črevljih ni varno hoditi po prostorih, kjer se grejejo gadje, ker se more ta žival toliko vzpeti po koncu, da seže više, kakor je črevelj visok.

69. Pevec.

<p>1. Sem pevec in peti
Je vse mi na sveti;
Saj dani so glasi,
Da pojem si včasí —
Zakaj bi ne pel?</p>	<p>3. Svit zgodnje danice
Igra mi na lice,
Ustanem, prepevam,
Veselje razsevam —
Zakaj bi ne pel?</p>
<p>2. Saj ptič'ca tud' poje
Si pesmice svoje,
Nam dela veselje;
Tud' peti imam želje —
Zakaj bi ne pel?</p>	<p>4. Če tudi je delo
Mi čelo ogrelo,
Vse trude premagam,
Ko pesmice zlagam —
Zakaj bi ne pel?</p>
<p>5. Je delo končano
In vse že zaspano,
Na zadnje še eno
Zapojem pošteno —
Zakaj bi ne pel?</p>	

J. Hašnik.

70. Gad in belouška.

Gad je bil žejen, in tedaj gre k studentu pit; belouška mu pa vodo prepové. Dolgo se prepirata in besedita, obá se vnameta in si črez tri dni napovesta boj. Žabe, belouški gorke, gredó gada podpihovat in mu obljubijo svojo pomoč. Zdaj se sprimeta in se hudo bojujeta; žabe priskačejo ter po svoji šegi regljaje 5 pomagajo. Gad v boju premaga in potlej žabe krega, da mu niso po storjeni obljubi pomagale; ali odgovoré mu: „Saj smo pomagale, naša navada je namreč, samó z glasom pomagati in ne drugače.“

Kdor samo z glasom pomaga, malo pomore.

10

Fr. Metelko.

71. Turki na Slevici.

<p>1. „Grmade po gorah goré,
V nebó njih plamen šviga.
Privrel je Turek; koder gre,
Rohni, mori, požiga.
Pred njim je jok, za njim je stok,
Pomagaj zdaj nam večni Bog!
Če on se nas ne vsmili,
Ni nam pomoči v sili.</p> | <p>2. Kakor črez polje vodni val
Divja ob hudi uri,
Rohneča se drvi druhal,
Ne branijo ji duri.
Krvi pijani vriskajo,
Bridké se sablje bliskajo;
Zdaj, zdaj bo truma cela
V vasico prihrumela.“</p> |
|---|---|

3. Kríž starček je sè stene snel,
Podobo smrti božje:
„Kaj boš s sekiro sin začel?
Kríž nam je zdaj orožje.
Le úrno, úrno za menó
K Mariji gori na goró;
Tam bo devica mila
V nadlogi nas branila.“
4. Otroka, ki v zibeli spi,
V naročje jemlje mati:
Kakó se, glej, na smeh drži,
A zdaj ni časa spati!
In hčerko prime za rokó,
Sin krila se drži plahó,
Mož pa očeta vzame
Na mlade, krepke rame.
5. Iz smrečja temnega blešči
Zvonik s cerkvico belo;
Marija milost tam deli
Med romarjev krdelo.
V oltarju venčana stoji,
V naročju Jezusa drži,
Pozdravljena kraljica,
Kristjanom pomočnica!
6. Že begajočih je ljudij
Vsa polna Slevska gora;
A cerkva velika ni,
Ne bode vsem prostora.
Otroci, starčki in žené
V hram božji plahi se drvé,
Pred vrata se cerkvena
Mož trdna vstavi stena.
7. Takó se stiskajo ovcé,
Ko gladni volk jih straši;
Takó golobje koprné,
Kadar jih jastreb pláši.
„V oltarju, mati, tu stojiš,
V naročju Jezusa držiš;
O sliši nas uboge
Ter reši nas nadloge!“
8. „Čuj, bliže se drvi druhal,
Po krvi naši vriska;
Kdo nam bo zdaj pomoči dal?
Na vrata že pritiska!“
Sekire s sabljami zvené,
Že omagujejo možjé,
Razbiti so zapahi,
Gorjé zdaj trumi plahi!
9. Črez prag na konju prirohni,
Gorjé, sam turški paša,
Krvavi v roki meč vihti,
Zdaj bije ura vaša.
A — čudo čudovito glej!
Konj ne premakne se naprej,
Ne gane ga ostroga,
Pribita mu je noga.
10. Marija — kdo se stavi v bran!
Grozečo roko dviga;
Glej, iz očíj — pogled strašán!
Ognjen plamén ji šviga.
Plašán spusti se paša v beg,
Za njim neverniki vsi vprek.
Oteti so kristjani —
Marija svoje brani.

11. Še dandanašnji priča vam
To zgodbo čudovito
Za pragom v kamen konjsko tam
Vpodobljeno kopito.
V oltarju mati tam stoji,
V naročju Jezusa drži;
Češčena, ti kraljica,
Kristjanom pomočnica!

J. Stritar.

72. Grške šege in navade.

Atence so drugi Grki blizu v vseh rečeh posnemali. Ob času njih največje slave pa so bile sledeče šege pri njih navadne:

Ob petelinovem petju so prihajali ljudje v tropih s kmetov v mesto, stare pesmi prepevajoč; malo potem so se prodajalnice z velikim hrupom odprle. Ljudje so tekali na vse kraje; ti so šli 5 gledat na svoja zemljišča in svojim oskrbnikom kaj naročevat, drugi so šli v sodnije. Največ se jih je sešlo na trgu; zakaj tu so bili javni zbori, vsa občna poslopja in sodišča. Okoli in okoli trga so bile prodajalnice mnogovrstnega blaga; tu so bili zlatarji, srebrarji, brivci itd. Okoli teh je bilo vedno dosti radovednih in 10 žlobudravih postopačev, katerim je bila vsakdanja skrb, novice iz vseh grških držav pozvedavati in jih dalje prenašati. Po ulicah je bil večkrat tak krik in taka gneča, da se ljudje dostikrat niso mogli zместiti. Gospoda se je rada okoli mesta izprehajala, kjer je bilo v zdravem zraku lahko dihati in prav prijetno razgledovati 15 se; popoldne pa je malo pospančkala. Slednji dan so se vsi kopali, bogatini domá, preprosto ljudstvo pa v občnih kopališčih.

Atenec je nosil kratko suknjico brez rokavov in čisto bel plašč iz tanke volne. Umeli so plašč kar ponosno vreči okoli sebe. Tako je Plutarh pohvalil Perikleja, da ga ni bilo v Atenah, 20 ki bi ga bil umel lepše od njega nositi. Imenitniki so radi nosili škrlatno ali vijolčasto barvana oblačila; roznata so bila prihranjena bogovom, igralcem v gledališčih in nepoštenjakom. Ženske so nosile platnene srajce brez šiva in rokavov, dolge do 25 členkov, pripete z gumbi na jedni rami in prepasane s širokim povojem pod prsmi, čez srajce pa kratko jopico brez rokavov. Kadar so šle iz hiše, so vrgle plašček čez ramo in zagrinjalo čez glavo; lase so si spletale različno. Moški so se kratko strigli in brili, o slovesnih priložnostih si pa tudi vpletali cvetlice v lase. Imenitne in visoko zaslužne može so večkrat iz hvaležnosti 30 v tak namen obdarovali z lahкими zlatimi venci. Pri ženitninah, gostijah, darovanjih in drugih svečanostih so se mazilili z dragimi dišavami, bogate gospe in potratniki pa slednji dan. Biseri, zlate ušesnice, prstani z demanti in drugimi dragimi kameni so bili sploh v navadi. 35

Moški so stanovali pri tleh, ženske pa v nadhišju, kjer so bile obdane s sužnji, in kamor ni bilo moškemu pripuščeno stopiti. Žene so bile pri Grkih sploh premalo čislane, malokdaj so

s svojimi moži živele zaupno; njih čast in veljava ni bila spoznana, torej tudi njih omika zanemarjena; posebej so jedle, pri gostijah niso bile nikoli navzočne, in le za gospodinjstvo in izrejo majhnih otrok jim je moralo biti skrb.

Atene so bile čestokrat mesto najblažjih čednostij, pa tudi gnezdo najzaničljivejših pregreh. V atenskem mestu je bilo 10.000 hiš, vsaka s ploščato streho in le z jednim nadstropjem za ženske; za hišo je bil dostikrat vrtec, pa tudi pred hišo borjaček. Sčasoma so si dali imenitniki zidati velika poslopja z lopami na krasnih stebrih pred velikimi vrati. Kolikor bolj so bogateli, v tej primeri je bilo tudi njih pohišje vedno dražje iz žlahtnega lesa, slonokosti, iz srebra in zlata, večkrat še vdelano z dragimi kameni. Preprosti Atenci so zmerno živeli, mnogi bogatini pa veliko potratili in zapravili. Od marsikatero živali ali divjačine so jedli (le glavo ali prsi ali jetra itd.; vse drugo je prišlo sužnjem. Sardele v olju ocvrte so jim bile posebno ljuba jed; večjidel so belili vse z oljem, in atensko olje je še dandanes zeló čislano. Iz mnogih daljnih dežel so jim vozili po morju žlahtnega živeža in pijače za drago plačilo.

Pri kosilu, ki je bilo pred solnčnim zahodom, Grki niso sedeli, ampak so jedli, po trije na jednom blazinjaku ležeč in z roko si glavo podpirajoč, pri nizki mizi. Vsak gost je imel od vzadi sužnja v postrežbo. Marsikateri bogatin je imel do 50 in še več sužnje v svoji hiši, katerih je slednji opravljal svojo službo. Jeden je na trgu kupoval, kar je bilo potrebno, drugi nosil domov; ta je podtikal ogenj ali prinašal drva ali kahal, oni pa pogrinjal mizo, nosil ali nalival vino itd. — Na svojih zemljiščih so jih pa še imeli po več; jedni so bili postavljeni v nadzornike čez druge, največ pa je bilo tistih, ki so obdelovali zemljo, pasli in oskrbovali živino. Sužnji so bogatinom tudi do neke dobe učili otroke ali jih vodili v šolo, kjer so se vadili v vseh telesnih ročnostih; taki šoli so rekali gimnazija.

Novorojeno dete so najprej položili očetu k nogam. Ako ga je pobral, je bilo to znamenje, da ga hoče vzrediti; ako ga ni vzdignil, je bilo na ulice položeno ali umorjeno, kar se je pa pri omikanih Atencih primerilo le malokdaj. Na sedmi ali deseti dan je oče žrtvoval bogovom ter napravil sorodnikom in prijateljem gosti, pri katerih je dal otroku ime kakega imenitnega pradedu. Priimkov Grki niso imeli; pristavljali so pa navadno očetovo ime, tako na pr. Kimon, Miltiadov sin. Sužnji so učili

fantiče domá čitati, pisati, godbo in druge potrebne reči; vodili ali spremljali so jih v gimnazijo, kjer so se vadili v telesnih 80 ročnostih, kakor tekati, skakati, vzdigovati, boriti in metati se, tudi jezdit, plavati, plesati in vsako vreme prenašati. Odrastle mladeniče so pošiljali k modrijanom, kateri so jim za drago plačilo razlagali višje učenosti. Osemnajst let star je bil atenski mladenič zapisan v vojaščino; po dvajsetem letu pa mu je bilo 85 pripuščeno, hoditi v občni zbor in se oglasiti za kako državno službo.

M. Vrtovec. 1894 + 1

73. Mavrica.

1. Kako je svetla, mila, krasna,
V sedmerih barvah se blešči,
Nobena slika ni bolj jasna,
Kot mavrica nebeška ti.	3. Leté bi hotel te doseči,
Ko blisk bi švignil do nebá,
Slovo bi dal posvetni sreči,
O veličastna mavrica!
2. Viharjev zlih premagovalka,
Duhov nebeških čudni most,
Rumenih žarkov spremljevalka,
Otožnim srcem si sladkost.	4. Al' smrti kar ima propasti,
Zastonj se vzpenja za tebo;
Rokam bežiš, lepoto v lasti
Sijajno ima le okó.

A. Umek.

74. Mladost v pregovoru.

Človek kaže v mladosti, kaj hoče biti v starosti. — Česar se Anžek ni učil, tudi Anže ne zna. — Česar se Janezek navadi, Janez se ne odvadi. — Starost je priča, kako je kdo preživel mladost. — Mladost svobodna, malokdaj dobra. — Pitni bratje v mladosti, siromaštva svatje v starosti. — Mlad lažnik, dorastel 5 tat. — Če hočeš star se odpočiti, moraš mlad se potruditi. — Kdor za mladih dnij ne skrbi, v starosti trpi. — Komur je leskovec teknil v mladosti, se bo potegnill zanj v starosti. — Dokler je drevo mlado, lahko ga pripogneš, kamor hočeš. — Pomlad in mladost sta enakih lastnost'. — Mladina brez rdečih lic, pomlad 10 brez cvetlic. — Mladost je norost; črez jarek skače, kjer je most. — Mladina novi svet preveč čisla, starega pa zanemarja.

75. Svečan in cvetlica.

1. Pod rušo gorice, na solčno stran
Cvetlica je nežna tičala,
V zavetju se varnem ni mornih slan,

Ko zima je zunaj vihrala,
Ni burje, snegov se ni bala,
Ker zemlja zakriva jo varno
Pred mrazom, pred silo viharo.

2. Al' jedva topiti se led začne
Od solnca, ki nekaj dnij greje,
In jedva prek juga se rižice
Znebijo snežene odeje:
Že svečan k cvetlici prispeje
In trka na rušico njeno,
Klicaje z besedo medeno:

Svečan.

3. Kaj čakaš, premiljena, kaj mudiš,
Doklej pod zemljó boš tičala?
Ne pada več slana, ne brije piš,
Že sneg je gorkota pregnala;
Na solnce, cvetličica zala,
Ne skrivaj več svoje lepote
Pred svetom v neznane temnote!

Cvetlica.

4. Še zima, se zdi mi, minila ni,
Bojim se, da mraz mi še preti;
Glej, zemlja me kvišku še ne budi,
Ne slišim še ptičkov žgoleti,
Ne sapic pomladnih šumeti,
In skrbno umikajo lice
Pod zemljo še moje sestrice.

Svečan.

5. Kaj tvežeš, cvetlica, naj sram te bo,
Poletne mar čakaš vročine,
Ko toča pobija, ko strele žgó,
Ko suša popalja rastline?
Le mudi, da pomlad premine,
Da bodejo druge manj zale
Na tebe zmrzlivko kazale.

Cvetlica.

6. Potrpi, moj svečan, vsaj nekaj dnij,
Saj dolgo ne bom se mudila,
Premrzle se zdijo mi še noči;
Jutranja bi sapa nemila
Nezdrava mi bit' utegnila,
Ker zemlja, ko dan se nagnuje,
Še vedno nad mano zmrzuje.

Svečan.

7. Oj starke neslane pač ne poznaš,
Cvetličica moja prelepa,
Ki polna zavisti mrazi nalašč,
Da bolj te v samoto zaklepa,
Da skriva temnica te slepa,
Med tem ko pomlajene dobe
Vse vživa in dije sladkobe.
8. O pridi na svetlo, na beli dan,
In zemljo zapusti vesela!
Pač radosti čaka te raj neznan,
Toplota najmilša bo grela,
Najmečja, te sapa objela;
Najlepša, najzalsa cvetlica
Med cvetjem boš stala kraljica. —
9. Takó jo je vabil, jo klical ven
In sreče obetal črez sreče;
Kar mika srce, lizun ji na den
Vse sladko, vse ljubo izvleče,
Dokler ne preveri boječe,
Dokler izpeljana ni bila
Nevedna iz varnega krila.
10. Al' jedva je vne, strašná se zavé:
Pred sabo zre polja snežene,
In jedva je solnce slo za goré,
Zarjovejo burje ledene,
Zmrzál jo strupena oklene;
Prepozno kesá se zdaj reva
Ter mraza in groze medleva.
11. In zjutraj, ko dan posijal je spet,
Cvetličica več ni živela,
Viselo je perje, bil skrčen je cvet,
In bilka sesedena, vela.
Mat' zemlja zastonj je solzela,
Zastonj je po hčerki tožila —
Ni tožba več mrtve vzbudila.

L. Svetec.

76. Car Trojan ima kozja ušesa.

Bil je neki car, ki mu je bilo ime Trojan. Ta car je imel kozja ušesa in je zaporedoma klical brivce, da so ga brili. Ali ko je kateri odšel k njemu, ni ga bilo več nazaj; zakaj kakor

hitro je bil kateri obril carja, ga je vprašal ta, je li kaj videl
 5 na njem, in ko je brivec odgovoril, da je videl kozja ušesa, ondaj
 ga je car precej posekal. Tako pride vrsta na nekega brivca,
 ali ta se naredi bolnega in pošlje svojega učenca. Ko pride ta
 pred carja, ga vpraša car, zakaj ni prišel mojster, in on odgovori,
 da je bolan. Nato car sede, in deček ga začne briti. Brijoč carja,
 10 zapazi deček, da ima kozja ušesa; ali ko ga car popraša, kaj je
 videl na njem, odgovori, da ni videl ničesar. Tedaj mu dá car
 dvanajst zlatov in mu reče, naj ga pride odslej vselej on brit.
 Ko pride deček domov, ga popraša mojster, kako je pri carju. Od-
 govori mu, da je dobro, in da mu je car rekel, naj ga vselej on
 15 pride brit. Pokaže mu tudi dvanajst zlatov, ki jih je bil prejel
 od carja, ne pové mu pa, da je videl na carju kozja ušesa.

Odsihdob je v jednomer hodil ta deček Trojana brit. Za
 vsako britje je dobival po dvanajst zlatov, pa ni nikomur ovadil,
 da ima car kozja ušesa. Ali naposled ga je začelo mučiti in peči,
 20 da ne sme tega povedati nikomur, in jel je giniti in veniti. Moj-
 ster to opazi in ga začne izpraševati, kaj mu je. Na mnogo iz-
 praševanje mu deček na zadnje odgovori, da ima nekaj na sreč,
 pa da ne sme tega povedati nikomur. „A da bi mi bilo mogoče,“
 pravi, „to komurkoli povedati, precej bi mi odleglo.“ Nató mu
 25 mojster reče: „Povej meni, jaz ne bom nikomur povedal; ako se
 pa bojiš povedati meni, pa pojdi k duhovniku in povej njemu;
 ako tudi njemu nočeš, idi za mesto na polje, izkoplji jamo, vtakni
 glavo v njo, pa trikrat zemlji povej, kar veš, potém pa jamo
 zopet zagrni!“ Deček si izbere tretje, odide iz mesta na polje,
 30 izkoplje jamo, vtakne glavo vanjo in trikrat reče: „Car Trojan
 ima kozja ušesa.“ Potém jamo zagrne in tako se umiri in odide domov.

Ko nekoliko časa mine, vzraste iz one jame bezeg in na
 njem tri veje, lepe in ravne kakor sveča. Ko pastirji najdejo
 bezeg, odsekajo vejo in napravijo iz nje piščal; ko pa začnó
 35 piskati, daje piščal glas: „Car Trojan ima kozja ušesa.“ To se precej
 razglasi po vsem mestu, in naposled sliši tudi car Trojan na lastna
 ušesa, kako deca piska: „Car Trojan ima kozja ušesa.“ To začuvši,
 pokliče brivskega dečka in ga popraša: „Kaj si razglasil ljudem o
 meni?“ Siromak se začne izgovarjati, da ni pravil nikomur ničesar,
 40 da pa je videl, kaj car ima. Tedaj potegne car sabljo, da ga po-
 seka, deček pa se prestraši in vse po vrsti pové, kako se je izpo-
 vedal zemlji, in kako je na tistem mestu zdaj vzrastel bezeg, čigar
 vsaka piščal daje oni glas od sebe. Ondaj sede car z njim na voz in

se popelje na ono mesto, da bi videl, ali je vse to resnica. Tja prišedši, najdeta le še jedno vejo. Car Trojan ukaže iz nje napraviti 45 piščal, da bi videl, kakšen glas bo dajala. Napravijo piščal in začno piskati; ali piščalka se le glasi: „Car Trojan ima kozja ušesa.“

Zdaj je bil car Trojan prepričan, da na zemlji ni mogoče ničesar skriti; torej prizanese brivskemu dečku in odslej dopušča vsakemu brivcu, da ga hodi brit.

Srbska nár. 50

77. Zvonček.

1. Prijetnega že cvetja prikazal se je broj,
In zemljo pokrivale so barve, luč in soj.
Zdaj sneg še bil ustvarjen, nekazna, gola stvar,
Naj barvo si izbere, dovoli mu vladar.
2. In sneg se je napotil, da halje bi iskal,
Ter barve je po vrsti zavzet občudoval.
Obleko rože divne imel bi bil prerad:
„V njej, vem, bi jaz prekosal čarobno še pomlad.“
3. Zavidal za obleko je lilije čisté,
Od solnčnice si želel odeje presvetlé.
Potónike opravo z veseljem bi izbral,
„Najlepši sem,“ je mislil, „ko ves bi rdeč sijal.“
4. V oči ga zbadal silno je tulipan goreč, *škrlat*
Odet v kraljevi bager, =ponosno se noseč.
Vijolici dejal je: „Ti sinje krilo daj!“
Bršljanovo zahteval zeleno suknjo vsaj.
5. Toda zaman cveticam se bližal siromak;
„Kaj vendar si izmislil,“ so dele, „ta prosjak.“
„Nesrečen sem kot veter, brezbarvno ki divja,
In ki zató počitka na zemlji ne pozna.““
6. Takó je sneg zdaj tožil, svetle solze točoč
In zvončku srce drobno s pritožbami mečoč.
Pohlevno cvetje reče: „Slab plašček le imam,
Če ni preslab, ná, vzemi, volján ga tebi dam.“
7. In sneg si prehvaležen je beli plašček vzal,
Obesil ga črez rame in dalje šel vesel.
A danes še ga nosi, ker čist je in mehak,
In bolj mu je po volji še kakor drugi vsak.
8. A cvetju sneg prisegel ta čas je vedni črt,
Z močjo ledeno svojo napravljajoč mu smrt;
Prijetelj je le njemu, le njemu on je mil,
Kateri mehkočutno je barvo mu daril.

9. Zatorej prizvonkljati le zvonček sme samó,
 Če tudi sneg pokriva sè plaščem še zemljó.
 Prijazno se odmiče cvetlici drobni zdaj,
 Ki sáma pokazála ljubezen mu nekđaj.

L. Pesjakova.

78. O beli kači.

Bila je kmetica, ki je imela majhne otroke. Hodila je na polje delat ter puščala otroke domá in jim dajala v skledo mleka, da niso bili med tem lačni. Vsak pot so vse pojedli, zato jih je mati hvalila, da so pridni. Otroci pa pravijo: „Saj ne jemo sami, k nam hodi tudi lep ptiček jest.“ Mati si misli, da pride kaka mačka in jé z otroki. Vendar se ji čudno zdi, ker otroci pripovedujejo o lepem, belem ptičku. Prepričati se hoče, kaj je Skrije se tedaj v hišo in postavi otrokom mleko v vežo kakor po navadi. Kmalu se privije bela kača z lepo krono izpod mize in se najmlajšemu otroku zvije v naročje. Bila je mati vsa trda. Otroci pa so božali in gladili lepega ptička. Ko se kača najé, strese lepo kronico z glave in se izgubi v luknjo.

Brž ko je kača odšla, je spravila mati otroke in krono v kraj. Krono je dela v skrinjo, kjer so imeli prejo. Ded je po zimi vil prejo. Vso zimo je vil, pa je ni mogel poviti. Misli si žena, kaj mora to biti; morda ima krona tako moč. Dene krono proč, in kmalu je bila preja povita. Denejo krono v žito; merili in merili so žito, pa ni nikdar pošlo, in tako so devali kronico tudi k drugim rečem. Ob kratkem si je hiša tako opomogla, da je bila najpremožnejša. Imeli so kronico tako dolgo, dokler je bil tisti rod pri hiši, ki je tako prijazno in lepo ravnal z belo kačo.

Nár. prip. — *J. Novak.*

79. Jablan in smreka.

1. Jablan smreko je zaničevala:
„Nikdar nimaš cvetnega krasú,
Vboga smreka, nikedar dajála
Nisi zlahtnega še ti sadú.	3. Pravi ji nato pohlevna smreka:
„Ljuba jablan, res ti več veljaš,
S cvetjem, sadjem veseliš človeka,
Česar nimam jaz, vse ti imaš.
2. Glej, kakó se vrh moj razprostira,
K meni mlado, staro vse hiti,
Náte pa nikdo se ne ozira,
Srčno mene vse se veseli.“	4. Vprašaj pa, kdo hiše vedno stavi,
Kdo mostove dela črez vodé?
Kdo ljudi, blagó po morju plavi,
Kdo koristne daje v dar smolé?

5. Kdo človeku prvo dá zavetje,
Da počiva detece sladkó?
Kdo mu, ko prestal težave let je,
Posteljo še daje pod zemljó?“
6. Jablan vrh vpogníla je skesána,
Zašumela smreki je na glas:
„Vrednost manjša tebi ni podana,
Stanovitnejši je tvoj še kras.“

Fr. Cimperman.

80. Demosten.

Demosten je bil najslavnejši govornik ne le v Atenah, svojem rojstnem mestu, ampak sploh med Grki. Pa od rojstva sem je bil deček slaboten, slabih prsij, tihega glasú, kar vse ni kazalo lastnostij dobrega govornika. Še le sedem let star je izgubil očeta, in dali so ga v varstvo brezvestnim oskrbnikom, ki so mu precejšnjo očetovo zapuščino do malega zapravili in prav malo skrbeli, da bi se bil ukaželjni deček dobro izobrazil.

V Atenah so se vse sodnijske obravnave vršile očitno. Ko je Demosten enkrat na trgu poslušal Kalistrata in videl, kako je glasoviti govornik vedel ganiti in premagovati srca poslušal-
cem, in kako neizmerna pohvala mu je slednjič zadonela od vseh strani, tedaj je sklenil tudi on postati javen govornik. Urno se je lotil potrebnega učenja, se vadil v raznih vedah, hodil poslušat modrijana Platona, čítal zgodovinske spise Tukididove, pa verno poslušal izkušene govornike; potlej je sestavil lep govor, se ga 15 naučil dobro na pamet in zdaj je očitno stopil pred zbrano ljudstvo. Ali o groza, namesto pričakovane pohvale in slave se mu je vse posmehovalo in ga zasramovalo, kajti zapazili so na njem take napake, kakoršne človeka kar nesposobnega delajo za javnega govornika. Govoril je zavoljo slabih prsij tiho, tudi nerazločno, 20 pismenke r pa celó izreči ni mogel; k vsemu temu je imel še grdo navado, da je vedno vzdigoval ramo, ko je govoril.

Demosten je hitel domov, in tako ga je bilo sram, da je sklenil, nikoli več javno ne govoriti. Njegovi prijatelji so mu delali srce, naj se ne dá tako hitro ostrašiti, temveč naj se le 25 pridno vadi in potém zopet poskusi. Tako je storil, pa tudi drugič ni bil bolj srečen. V plašč je zavil glavo in dirjal domov kakor iz uma, da se skrije očitnemu zasmehovanju.

In morebiti bi res ne bil več mislil na govorništvo, da ga ni obiskal prijatelj, ki ga je opomnil na vse njegove velike na-
pake pri govorjenju. S takimi napakami, to je izprevidel Demosten zdaj sam, s takimi napakami se rés ni dalo kaj storiti,

ali kako vse to izboljšati? Vendar pridnost, trud in trdna volja vse zmaga, vse premore.

35 Demosten je sklenil, naj veljá kar rado, izuriti se v govorništvu ter popraviti svoje napake. Kar nemudoma se je lotil dela. Da bi slabotne prsi bolj raztegnil in si glas bolj okrepil, je hodil na strme gore, med potjo glasno govoreč; ali pa je stopil na morski breg, ko so viharji tulili nad vodo in silne valove za-
40 ganjali ob skalovje, ter izkušal prevpiti divje šumenje in bobnenje. Hodil je v podzemeljsko izbo, jemal v usta kamenčkov, da bi privadil jezik bolj gladko govoriti; a da bi se odvadil vzdigovati ramo, je stopal govoreč pod oster meč, ki je visel iznad stropa, da bi ga vselej ranil, kadar bi vzdignil ramo. Vse, kar je zvedel
45 od prijateljev, ali česar se je domislil sam, vse je porabil za svoj uk.

V tihi samoti, po takem silnem trudu in prizadevanju se je porodila še le zvezda grškega govorništva; po takem trudapolnem uku je stopil med svet prvak grških govornikov, čigar govore, prave bisere in vzglede javnega govorništva, še zdaj občuduje
50 ves učeni svet. Tako pripravljen je stopil Demosten vnovič pred svoje rojake, in ti se zdaj niso mogli prečuditi njegovi dovršenosti.

Nad tem slavnim možem imamo vzgled, kaj premore človek, če se kake reči za trdno loti; trdna volja in pridnost premagata vse ovire.

A. Zupančič.

81. Zvonček in vijolica.

1. Ko pómlad se bliža vesela,
Človeško se dviga srce,
Raduje priroda se cela;
O kaj bi rad'vala se ne!	4. Med travo se v'jolica skriva
In zvončeku toži skrbi,
Da ne bi ji doba goljfiva
Že v sušcu prikrajšala dnij.
2. Le strme goré se solzijo,
Njih zolze studenci lové,
Studenci se dalje drvijo,
Ker rekam v naročje hité.	5. Pa zvonček prikloni glavico,
Z vijolico drago kramljá;
Ponižno tolaži sestrico,
Besede ji take šéptá:
3. In mlačni vetriči pihljajo
In zibljejo listje mladó;
Po vejčicah ptice skakljajo
In stvarniku hvalo pojó.	6. „Ne boj se, sestrica premila!
Glej, kdor nas iz spanja budi,
Da slana ne bo nas vmorila,
Očetovsko za nas skrbi.“

J. Bilec.

82. Škratelj.

Nekega dne gre zeló ubožen kmet ves objokan po hosti, pa sreča nekega lovca. Lovec vpraša kmeta: „Kako, da ste tako žalostni?“ — „O kaj bi ne bil,“ odgovori kmet, „zavoljo dolgov mi bodo prodali hišo in posestvo; kaj počnem z otroki in z ženo?“

Lovec ga tolaži, mu dá denarja in reče: „Náte, poplačajte svoje dolgove! Ob letu vam pa prinesem še vrečo denarja, ako le zveste, kako mi je ime.“ — „No,“ si misli kmet, „ta bo pa že dobra. Za lovca bom že zvedel.“

Ko pride domov, pové ženi, kaj se mu je pripetilo, in vsi so bili veseli. Živelí so več časa dobre volje; nihče se ni zmenil za lovčevo ime. Tako je pretekel čas; le še tri dni je manjkalo do pogojenega dneva, ko bo vprašal dobrotnik za svoje ime. Sedaj še le pride kmetu na misel, kako bi zvedel ime neznanega lovca, ki je brž ko ne škratelj. Začne ga skrbeti, kaj bo. Gre torej v ravno isto hosto, kjer je bil pred letom srečal neznanega lovca. Spleza na visoko hojo ter pazi, kaj bi videl in slišal. Kar pride možicelj v rdeči obleki, zakuri ter skače okoli ognja in poje:

„To je dobro, to je dobro, da kmetič ne vé,
Da je meni škrateljč imé!“

„Dobro je,“ si misli kmet, gre domov in pové, kako je ime lovcu, ki mu je bil dal denarja, da je plačal dolgove.

Tretji dan pride škratelj pod okno, potrka in vpraša: „Kmetič, si li zvedel, kako mi je ime?“ Kmet v hiši pa odgovori: „Kaj bi za takega škrateljca, kakor si ti, ne zvedel!“

Ko čuje škratelj svoje ime, vrže srdit obljubljeni denar skoz okno v hišo, tako močno, da se hiša potrese, šipe podrobijo in ogel hiše odvali.

Kmet je bil bogat; izkušal je dozidati ogel, ali kar je sezidal po dnevi, je podrl škratelj po noči. Zato je ostala hiša brez ogla.

Nár. prip. — *Fr. Peterlin.* 30

83. Pomlad.

1. Srce v prsih se raduje,
Kadar vidim, da povsod
Vsaka stvar se oživljuje,
Vstaja pomladanski rod.

2. Solnce zemljo bolj ogreva,
Vso prirodo zdaj budi;
Plašč zeleni jo odeva,
Mlado krilo vigredi.

3. Zopet krasno zelenijo
Travniki, ledine vse,
In po trati se bleščijo
Prve mlade rožice.
4. Že razlega se po gaju
Radopevnih ptičev glas,
Naznanjuje v vsakem kraju
Se radosti polni čas.
5. Že stoji na griču bela
Črešnja vsa okrašena;
Že je zeleneti jela
Breskva vsa pomlajena.
6. Lastovka je priletela,
Gnezdece nabira si,
Kukavica je zapela,
Slavič zopet žvrgoli.

7. Novo vse življenje diha,
Mrzle zime sluha ni,
Vetrec mili toplo piha:
Ah, želim si takih dni.

J. Virk.

84. Ž a b a.

Stanovali smo zunaj mesta. Pri hiši je bil vrt, na njem so
rastla jabolka, hruške, češplje in tudi črešnja. V gornjem koncu
so bile pa gredice, na katerih so vse poletje noter do pozne
jeseni cvetele cvetlice modre, rdeče, rumene in pisane. Moj oče
5 so imeli z njimi posebno veselje, in če le niso imeli boljšega
opravila, gotovo so bili na vrtu. Mati so bili pa bolj gospodarni;
po strani so gledali lepe rože, in če je prišla govornica na vrt,
vedno so godrnjali, češ, Bog vé zakaj ta lepi prostor stoji brez
vsakega dobička na vrtu. Oče, ki jim je bil hišni mir nad vse,
10 so se vdali naposled materinim željam, in neke pomladi, jaz sem
se jel ravno učiti abc, so vrgli mati z vrta vse rože in vse ko-
renike, katere so oče še prejšnjo jesen zavarovali s slamo proti
mrazu. Iz gredic je postala njiva, in namesto tulipanov in nar-
cisov, namesto balzamin in georgin so posadili mati drago ame-
15 riško zelišče: krompir. Le pri ograji so pustili očetu majhen
prostor, kamor so presadili tiste cvetlice, ki so jim najbolj pri-
rastle k srcu; kajti materi bi se bili oče na tihem vendar smilili.
ko bi jih bili pripravili ob vse veselje. Ali ljubša nego cvetlice
in krompir, ljubša nego jabolka in črešnje, dasiravno sem jih
20 nerad zabil, mi je bila velika mlaka konec vrta, ki tudi v naj-
hujši suši ni usahnila. To je bilo moje morje, po njem so se
vozile moje ladje v daljna mesta, na niti sem jih peljal celó v
Ameriko. Tja sem vozil pesek, nazaj sem pa naložil črešnjevih
pešká. In če se mi je po nesreči potopila ladja, nisem dolgo
25 žaloval; naredil sem si drugo — iz papirja.

Moje morje je bilo tudi živo. Žabe vsake velikosti so gospodovale v njem, vodni močeradi so kakor somi plavali sem ter tja, široki vodni hrošči v črnih frakih so se potapljali, vodni ščipalec je s kleščami prežal na mušice, ki so plesale nad vodo. Po ves dan sem stal kraj svojega morja in premišljeval živali, 30 ki so tu notri živele in trpele. Še po noči v sanjah sem bil pri njih, in o pomladnjih večerih, ko sem ležal že v postelji, mi je bila najslajša godba regljanje mojih žab, ki sem vse poznal, od najmlajše do najstarejše, ki je bila lepo zelena, po hrbtu pa imela tri rumene proge. Najprvo je jel debel moški bas poskušati žalostne glasove, odgovarjal mu je pa tanek glas — zdelo se mi je, da ga poznam. Nekaj časa sta si odgovarjala v zateglih akordih, potem vse potihne, ali v hipu zagrmi ves kor, in regljanje se je razlegalo daleč okoli v moje neizrekljivo veselje, ali v veliko nevoljo moje matere. In tudi po zimi, ko je moja regljajóča 40 „banda“ spala pod ledeno skorjo, sem imel na morju nepopisno veselje. Bilo je mraz, da je vse pokalo, s sosedovim Andrejčkom sva se pa drsala po vrtu, da so švigale iskre izpod podkovanih petá — kadar ni bilo matere domá. Nikoli te ne bom pozabil, mlaka na vrtu! Dnevi, ki sem jih preživel kraj tebe, so bili 45 naj srečnejši.

V isti hiši je stanoval mož samec, ki so mu sploh rekali: gospod profesor; učil je otroke v velikih mestnih šolah. Moja mati so se mu smejali, ker je lovil hrošče in gosenice in drug mrčes. Midva sva bila pa velika prijatelja, in če sem le mogel, 50 sem se zmuzal v njegovo stanovanje. V velikih štirioglatih škatlah je imel vse te živali nabodene na iglah. Kakor vojaki so stali v vrstah, da jih je bilo lepo gledati. Tu sem videl velikega kleščmana rogača, zlato minico, malo pikasto polonico, zeleno kobilico s sabljo, kratko rekoč, vse živalce, kar sem jih 55 videl kdaj na našem vrtu ali pa zunaj na izprehodih. Tudi z očetom sta si bila prijatelja in večkrat sta sedela na vrtu v prijaznem razgovoru.

Nekega dne, bilo je po letu, sedim na vrtu kraj morja in gledam sluznate kepe, ki so plavale po vodi. Spomnim se, da 60 sem jih videl tudi lani ob tem času, ali kaj to pomeni, nisem vedel. Ker je prišel ravno profesor po vrtu, ga poprašam, kaj je to.

„Pojdi k materi, naj ti dadó skledico!“

„Bojim se, da je ne bodo hoteli dati.“

65 „Čakaj, prinesem jo pa jaz.“

In res pride kmalu s skledico in zajme tako kepo z vodo vred. Zdaj sém videl, da so v kepi rumenkaste kroglice grahove velikosti s črnkastim zrnóm v sredi.

70 „To postavi na kakšno okno, in vsak dan poglej, ali se bo kaj izpremenilo ali ne. Če boš videl kakšno izpremembo, pa mi povej!“

Že drugi dan sem videl, da so jajca bolj nabuhnjena, in profesor mi je dal okroglo steklo, skoz katero se je vse mnogo večje videlo, nego je bilo res. Kocinice na moji roki so se videle 75 kakor prašičeve ščetine, da sem se moral smejati; ko sem skoz to steklo pogledal kroglico, se mi je zdelo, kakor bi notri ležala zvita živalca, ali nisem je mogel prav razložiti. Ne enkrat, Bog vé kolikokrat sem hodil gledat vsak dan sluzne kroglice v skledi. Šesti dan sem že jedva pričakoval, da je prišel profesor domov, 80 ker se je nekoliko kroglic odprlo, in to, kar je poprej kot črnkasta pika ležalo v njih, je plavalo zdaj okoli po vodi kakor majhna ribica. Imela je rep, glavo in na vratu z vsake strani majhno resico. Na pragu sem pričakoval profesorja, in ko pride, mu povem, kaj sem videl.

85 „Vidiš,“ me pouči, „to, kar sva zadnjič vzela iz mlake, to je bila kepa žabjih jajec ali žabji krak. Vsaka kroglica je jedno jajce, in iz vsake bo postala žaba. To, kar si danes videl okoli plavati, to so mlade žabice.“

„Ali to so ribice, ne žabice!“

90 „Le počakaj še malo, in gledaj jih vsak dan. Vidiš li tá-le jajček? Ravno zdaj bo živalca pregrizla sluznato lupino. Z glavo je že zunaj, zdaj se bo vsa izmotala — no zdaj pa že plava okoli. To, kar ima na vratu, to so njene dihalke ali škrge, z njimi živalca diha, ker brez dihanja ne more živeti, kakor tudi ti ne; 95 samo da imaš ti pljuča, mlada žabica ima pa škrge ali dihalke.“

„Zakaj jih pa one žabe v mlaki nimajo?“

„To boš že pozneje videl, zakaj ne. Le potrpi! Vidiš li 100 tó-le tukaj? Ta je šla zopet nazaj v svojo lupino in jo jé. Dokler so žabice mlade, jedó le sluznato svojo lupino, pozneje jim boš pa dajal krušnih drobtinic.“

Živalce so bile vse iz jajec, rastle so, in ko so vso sluz pojedle, sem jim dajal kruha. Zdaj sem se spomnil, da sem lani tudi v mlaki videl ravno take živalce, ki sem mislil, da so

ribice; rekli smo jim pupki. Imele so ravno tako debelo glavo, tak repek in škrge na strani. Pozneje so pa izginile iz mlake. 105

Dvajseti dan sem zapazil, da so dihalke vedno manjše, in da se počasi izgublajo, in zdaj so se na zadnjem koncu blizu repa pokazali majhni izrastki. Profesor mi je povedal, da so to zadnje noge, ker žabe dobé zadnje noge poprej nego prednje, in res sem drugi dan videl, da so bile popolne žabje nožice. S 110 steklom sem videl tudi prednje, pa so bile še skrite pod kožo. Tako so ostale prav dolgo. Ko je šel drugi mesec h koncu, jim je jela na glavi pokati koža, in popolne žabice so se jele motati iz kože. Ozka usta z roženim kljunčkom na koncu so odpadla, usta so se zdaj široko odprla, zdaj ima tudi štiri noge, škrge so 115 se skrčile, in pozná se le še poklina, ki se pa tudi sčasoma zaraste, in repek se tudi izgublja. Zdaj so žabice splavale na vrh in molele glave iz vode. Mehovi, v katerih so tičale poprej, so plavali zdaj kot žabje srajce po vodi.

„Vidiš,“ mi je rekel profesor, „zdaj je žabica popolna, zdaj 120 ima štiri noge, široka usta, izgubila je rep, izgubila škrge, zdaj diha s pljuči, torej je prišla vrh vode, prej pa, dokler je imela škrge, je bila vedno pod vodo, kakor riba, ki vse svoje življenje diha s škrkami. Žabica zdaj ne bo več jedla kruha, ampak druge majhne živalce, postavim muhe, črve, polže itd.; tedaj je najboljše, 125 da jih neseš zopet v mlako nazaj, kjer se bodo redile same.“

Gospod profesor mi je še veliko pravil o žabah. Rekel je, da se levé mlade žabice še vsakih osem dnij, da še le v 4 ali 5 letih dorastejo popolnoma, in pravijo, da doživé 16 let. Žabje oči so zlato obrobljene, imajo trepalnice in pod njimi še kožico, 130 ki jo lahko potegnejo čez oko. Na tistem kraju, kjer je bil dihalni poč, ostane tanka kožica, ki se pri kvakanju napne kakor mehur, ki daje glasu posebno moč, toda kvakajo pa sami moški, samice ne. Jezik žabji ni od vzadi prirastel, kakor navadno pri drugih živalih, ampak spredaj, in če hoče z lepkim jezikom ulo- 135 viti kako muho, ga mora zavihati vèn. Žaba ima prav trdno življenje. Če ji tudi glavo odrežeš in ji iztrebiš drob, vendar se še črez več ur premika.

Po zimi se žabe zarijejo v grez in blato in prespé vso zimo; še le konec malega travna se navadno prebudé, mladiči 140 pa malo poprej. Žaba se greje rada na solncu in sedi kakor pes na zadnjih nogah in gleda z neko neumno ošabnostjo okoli sebe; srce ji pa precej pade v hlače; če le kak suh list zašumi,

puhne v vodo. Največ žab je menda na bregovih reke Volge; 145 spomladi se sliši njih regljanje v tihih nočeh po več ur daleč. V Luizijani ob meksikanskem zalivu v Ameriki živi pa žaba $\frac{1}{3}$ m dolga, ki rjove kakor vol. Turkom je žaba sveta žival, ker poje hvalo Allahu.

Zeleno vodno žabo pri nas jedó, severnim Nemcem je pa 150 gnus. Lové jih z rokami (po noči pri baklah) in tudi s trnki, na katerih so napičeni črvi ali kos škrlata. Pečene in kuhane žabe so prav dobra in lahka jed, posebno za bolnike. Žabe jedó črve, hrošče, polže, muhe in drug mrčes, tedaj so koristne. Njih največji sovražniki so ščuke, štokrlje in nekatere druge vodne ptice.

Fr. Erjavce.

85. Lastovkam.

Lastovke, oj Bog vas sprimi,
 Ko po dolgi, ostrí zimi
 Priletele ste nazaj
 V mirni naš planinski raj.
 5 Vi pomladi ste znanilke,
 Dobre sreče ste nosilke:
 Kjer svoj dom postavite,
 Blagor tja pripravite.
 Gostoljuben strop je moj:

Gnezda svoja najj pripnite, 10
 Tu valite, tu gojíte
 Srečonosni zarod svoj!
 Skrbno jaz vam branil bom
 Nežni rod in mali dom;
 Tú nikdo se vas ne takne, 15
 In mladičev vam nikdo
 Z roko kruto ne izmakne,
 Čuval jaz jih bom zvestó.

S. Gregorčič.

86. Veverici in opica.

Pozno v jesen sta veverici pod nekim orehom skakljaje iskali hrane. Krivec pohlidi, in lep oreh pade na tla. Hitro skočita oreh pobirat. Vsaka bi ga rada imela. „Moj je,“ pravi prva, „jaz sem ga prva ugledala.“ — „Moj je,“ trdi druga, „jaz sem 5 ga prva pobrala.“ Tako se kregata in za oreh pulita. Opica pa mimo pride in popraša, rekóč: „Prijateljici, kaj pa imata?“ Začneta ji praviti in truščati, da ne té, ne one ne razume. „Meni dajta oreh hranit, in potem povej vsaka posebej svojo pravdo; pravico vama bom naredila.“ Opica, tožbo poslušaje, oreh raz- 10 kolje in jedrce sne, dokler se veverici pravdata. Pravda doteče, luščine so pa prazne. Opica vsaki pravico spozna: prvi, ki je oreh ugledala; drugi, ki je oreh pobrala. Vsaki prazno luščino

vrže in gre smeje se svojo pot. Veverici imata vsaka svojo pravico, luščino pa prazno.

Boljša je kratka sprava mimo dolge pravde.

15

A. Stomšek, roj. 26. lis.
1800 na Planju Kapl. s
1833 je bil dekan v
1846 opat v Celju.
59 od st. Andreje
Maribor + 62.

87. Jagodov cvet in solnčni žarki.

1. Poletna doba solnčna ogrevala je svet,
Ko se nakanil k vodi mlad jagodov je cvet;
Nogé mu v skoku nese nizdolu gorski pot,
Iz vode lice belo že vidi si odtot.
2. Postopi malo bliže, svetlejši tam je kraj;
Čemú bi se ne gledal, ker mlad in sam je zdaj?
Okroglih lic v zrcalu sladkó se veseli,
Na čelu šop ruméni krasoten se mu zdi.
3. „Učé, da ogledalo ne laže se nikdar,
In če je to resnica, kakó sem lepa stvar!“
Od vseh stranij se gleda, pripognjeno stoječ,
Ter zadovoljen kima, sam sebi se čudeč.
4. Gorjé, prelepa vila, ki ni je videl prej,
Sedi na oni strani pod bukvo senčnih vej,
Povzdigne prst šaljivo in reče mu takó:
„Sam sebi se čuditi, ne vé, al' je lepó!“
5. Cvet jagodov se zgane, vsibé se mu nogé,
A listi beli z glave v trepetu mu leté;
Kar hitro more, smukne v grmičevje temné,
In sram ga je, in v srcu kakó mu je hudó!
6. To vide solnčni žarki in z neba dol navpik
Spusté se vánj v goščavo grmovja in mladik;
Zaman se odmikaje, ne vé, ni kod, ni kam,
Ko njih plamen ga kara: „Prepozno te je sram!“
7. Bagrena rudečica obraz mu pali bled,
Da kar oči poveša osramočeni cvet,
In ko za žarkom žarek mladost mu je odžgal,
Pripogne glavo sladko v zeleni plašč do tal.
8. In v jagodah spomin se nikdar ne zamori,
Da one cvet so gizdav poprejšnje bile dni;
Obličje zagorelo prikriva vsaka še,
Ker solnčnega pogleda še vedno sram jih je.

L. Pesjakova.

88. Skrb in smrt.

Sveti Peter in Pavel se napotita po svetu, da bi videla, kje je darežljivost in gostoljubnost, kje lakomnost in neusmiljeno srce.

Vsa trudna dolgega pota in slabega vremena, zraven tega pa še lačna in žejna prideta na večer v neko mesto ter si po-
5 iščeta prenočišča, da bi se malo odpočila in dobila kak grizljaj za lačni želodec. Siromašna popotnika trkata od hiše do hiše pri bogatinih kakor pri revežih, da bi dobila kaj vbogajme, ali bila jima je sreča nemila in vsa skrb zastonj. Prav zeló spehana stojita zdaj že pred zadnjo hišo, ki je bila po zunanji podobi
10 videti najbolj revna in siromašna v vsem mestu. Streha ji je bila vsa razdrta, in jedva bi si človek mislil, da biva tu kaka živa duša.

Peter stopi na dvorišče in potrka na vrata. Hitro se prikaže iz hiše stara, slabo oblečena žena in ga vpraša, kaj bi rad.

15 „Če Boga poznaš in moliš,“ pravi Peter, „privošči nama, žena, kak kotichek v svoji hiši, da se odpočijeva od dolgega pota, in da sva vsaj pod streho, ker je tako slabo, neprijetno vreme; doslej naju nihče ni hotel pod svojo streho.“ — „Tako je, tako,“ odvrne starka, „siromaka dandanes vsak izpod strehe tira, če bi
20 ga tudi videl v največji potrebi in sili. Stopita le noter; kar imam, to vama rada dam, česar pa nimam, uboga sirota, tega vama pa tudi dati ne morem.“

„Midva sva popolnoma zadovoljna,“ reče Pavel, „ker vidiva tvoje pošteno pa usmiljeno srce. Kaj nama je tudi več treba?“

25 Odložita tedaj svoji torbici v kot hiše. Zdaj reče Peter ženi: „No, povej nama, dobra žena, kako ti je ime, da te veva poklicati po imenu.“

„Skrb me imenujejo,“ odgovori starka in pristavi resno: „Kako bi vama rada kaj postregla! Da bi suhega kruha ne grizla
30 dala bi vama kaj rada kako hruško za prigrizek; ali moja hruška, dasi je tudi zeló rodovitna in polna, nima na sebi niti jedne zrele hruške, ker to, kar dozori, hitro ljudje pokradejo.“

Nebeška popotnika pojesta nekaj suhega kruha ter se napijeta mrzle vode, pa se vležeta spat. Zjutraj na vse zgodaj vstaneta
35 in se pripravita na daljno pot. Predno pa odideta, vpraša Peter starko, s čim naj bi obdarovala njeno dobroto in gostoljubnost; naj jima razodene katero svojih najsrčnejših želj, pa da ji bosta izpolnila jo. Kakor vsakdo, ki malo ima, pa veliko želi, tako je

bila tudi ta dobra mamica zdaj vsa zmočena, da ni vedela, kaj bi rekla. Naposled vendar pravi: „Želim, da moja hruška vsakega, 40 kdor spleza na njo, da bi kradel sadje, zgrabi in tako dolgo drži, dokler jaz ne pridem in mu ne dopustim, da zleze z nje.“

Popotnika prikimata nehoté z glavo na to čudno željo in odideta svoje pot.

Prihodnji dan zjutraj gre starka ven, da pogleda svoje polje 45 in setev. To opazivši, se spravi neki tat hitro na hruško, da pobere, kar je bilo zrelega. Ali oh žalosti in nesreče! Veje ga zgrabijo in držé, da ne more nikamor, ne gori, ne doli. Na strašno vpitje prileté sosedje, da bi mu pomagali s hruške; splezajo tedaj na njo, pa oj čuda, tudi oni ne morejo s hruške. Zdaj 50 si ne upa nobeden več na drevó, ampak vsi se čudijo in pokrižujejo ter strmé čakajo, kaj bode.

Zdaj pride starka s polja domov. Lahko si mislimo, kako je bila vesela, ko je videla, kako se ji je izpolnila želja, da je tat ugrabljen obvisel na vejah. Na njeno besedo izpusté veje 55 tata, in ko ga dobro okrega in posvari, ga izpusti tudi ona. Odslej ni bilo nikogar več na hruško.

Ne dolgo potém pride k njej tudi stara žena — Smrt. Starka jo počaka in sprejme mirno brez strahú. Nad tem se čudi Smrt in reče starki: „Ti si me tako mirno sprejela, in vendar se 60 me drugi ljudje tako zeló bojé.“ — „Zakaj bi se te bala,“ odgovori stara Skrb, „dosti imam nehvaležnega sveta, pač si mi že dobro došla!“ — „Prav, starka,“ reče nato Smrt, „hajdi tedaj z menoj!“ — „Rada pojdem s teboj,“ pravi zopet Skrb, „toda izpolni mi poprej le še jedno željo! Rada bi namreč okusila še 65 enkrat svoje hruške, ki so mi bile jedino blago.“ — „Ako ne želiš nič drugega, starka, pojdi drage volje po nje!“ — „Oh, kako sem stara in slaba, kako bom neki lezla na drevo, sosedje pa so čudni ljudje. Ali ne bi hotela ti tako dobra biti, da zležeš na drevo, pa mi prineseš jedno hruško?“ 70

Smrt se dá pregovoriti in spleza hitro na drevo, ali zdaj ne more več doli. Starka je bila kaj vesela, da je Smrt tako prekanila, 75 ter jo pusti nekoliko dnij na hruški. Te dni ni nihče na svetu umrl. Naposled izpusti starka Smrt, ker ji je obljubila, da ne bo nikoli več prišla po njo.

In tako vam potuje Smrt križem sveta. Tudi dandanes še ruši in kolje staro in mlado, Skrbi ubiti ali umoriti in odnesti s sveta pa ne more.

89. Drevo v cvetu.

1. Ko gledam spomladi
Cveteče drevó,
Veselja se smeje
Mi srce sladkó.	6. In v senci njegovi
Pozabi se trud,
Glavičici sivi
Prijazno je tud'.
2. Približam pobožno
Se mu gologlav,
Ker ono mladosti
Podoba je prav.	7. Mladosti nedolžni
Jednaka je last:
Ta cvet je dežele,
Človeštva je čast.
3. Vseh vrtov je slava
Vseh vrtov je kras,
Prepevajo ptice
Mu hvalo na glas.	8. Veselje razseva
In radost budi,
O krásnosti njeni
Se vse veseli.
4. Za dom svoj izvoli
Si ptičkov ga par,
Ljubezni je srečne,
Vesele oltar.	9. Z veseljem napaja
Še starcu srcé,
O njej se nebesa
Samé veselé.
5. Iz cveta čebele
Nabirajo med,
Napravljajo 'z njega
Nebeško si jed.	10. Zatorej ko vgladam
Cveteče drevó,
Veselja se smeje
Mi srce sladkó.

M. Valjavec.

90. Modrec in seljak.

Po potu pride moder človek, pa zagleda seljaka, ki koplje. Zakliče mu: „Pomozi ti Bog! Si li truden?“ In videč, da pri delu ne štedi življenja, mu reče; „Počij malo!“ — „Ej, gospod,“ mu reče seljak, „rad bi počival, ali oni, čigar je zemlja, ne pusti, da bi počival.“ — „Pa kaj! Ali ni to tvoja zemlja?“ — „Ni, gospod, ne, ampak tuja; a jaz delam vedno za mezdo, ker nimam svoje zemlje.“ — „Siromak, koliko pa imaš plače na dan?“ — „Samó dvajsetico.“ — „Pa moreš li živeti ob dvajsetici?“ — „Moram, tudi ako bi ne hotel; od one dvajsetice vračam z jednim delom dolgove, drugega dajem na posodo, a s tretjim hranim sebe in ženo.“ Modrec se začudi, kako je to, in ker ne more razumeti, vpraša seljaka: „Duše ti, povej mi, kako je to!“ — „Za Boga, takó: dolgove vračam, ker hranim očeta in mater; na posodo dajem, ker hranim dva sina, da tudi ona mene prehranita v starosti; a tretji del mora hraniti mene in ženo.“

Po V. Vrčeviču.

91. Zarja.

1. Zarja spava za gorami,
Drobne ptičke jo budé:
„Daj, predrami se, predrami,
In osveti nam polje!
2. Cvetke nas poslale póte
Daleč s temnih so poljan,
Čakajo tako željnó te,
Da privedeš beli dan.
3. V nočni temi že si liste
Nežne razklenile so,
Z biseri jih rose čiste
Lepo okrasile so.“
4. Odpre zarja lahna vrata,
Svetli žarki venkaj vró,
Lije se svetloba zlata
Črez nebo in črez zemljo.
5. „Dobro jutro, cvetke moje!“
Zarja jim v pozdrav hiti,
„Dobro jutro, dobro jutro!“
Njej zveni od vseh strani.

O. Zupančič.

92. Pomlad.

Najlepši čas življenja je mladost, najlepši letni čas je pomlad. Ko se začne solnce više na nebu voziti, prihaja več toplote na zemljo, led se jame tajati, sneg odhaja, viharji postanejo milejši, in v malo dnevih gledamo namesto zime rajsko pomlad.

Travniki in gozdi so zeleni, cvetlice cvetó po tratah, in po drevju se razvíja cvetje. Blage dišave nas razveseljujejo, ptice prepevajo vesele pesmi, vse je polno življenja, polno veselja.

Pastirji jemljó v roke piščali in gonijo črede na pašo. Ljudje hodijo delat na polje in v vinograd. Po zimi je bilo povsod vse tiho, spomladi se povsod razlega radosten glas. Otroci se zbirajo na travniku, trgajo zale cvetlice, spletajo lepe vence, skačejo za metulji ter si delajo kratek čas.

Iz zamorskih dežel se vračajo ptice, ki so nas bile zapustile jeseni, nanašajo gnezda po grmovju in ljubeznivo gojé svoje mlađiče. Škrjanec žvrǵoli po zraku, slavec prepeva v gozdu; noč in dan je vsa priroda polna slave stvarnikov.

O radostnem pomladnjem gibanju tudi starec popušča zimski zapeček ter se hodi ogrevat na solnce. Milo se mu dela pri srcu, ko gleda, kako igrajo in skačejo otroci po pisani trati. Budé se mu nekdanji spomini, in misli si: Vse mine na zemlji, 20 mine pomlad — in mine mladost.

A. Umek.

93. Majniku.

1. Pozdravljamo srčno te, majnik veseli,
Nakitil si s cvetjem preljubi naš kraj;
Zakaj bi veselih zdaj pesmij ne peli,
Saj ti si mladini veselje in raj!
2. Po praznje oblekel si naše vrtove,
Ogrnil si s cvetjem dobrovo in gaj;
Z veseljem praznujemo tvoje godove,
Pozdravljamo srčno prezali te maj.
3. Od zore do mraka veselo prepeva
Zbor ptičkov tam sredi zelenih dobrav;
Veselo njih petje iz loga odmeva,
Iz gozda glasi se prisrčen pozdrav.
4. Po cvetju že leta marljiva čebela,
Pevaje že dviga škrjanček se v zrak;
Glej, božja je stvarica vsaka vesela,
Ker žarek jo solnčni oživlja gorák.
5. Pozdravljamo torej te, majnik veseli,
Nakitil si s cvetjem preljubi naš kraj;
Zakaj bi veselih zdaj pesmij ne peli,
Saj ti si mladini veselje in raj!

I. Zarnik.

94. Kako se je seznanila babica s cesarjem Jožefom.

„In cesarja Jožefa ste vi poznali?“ vpraša babico nekdo izmed meljačev.

„Kako pa, saj sem z njim govorila, saj mi je sam dal ta trdi tolar,“ reče babica in vzame v roko na granatih obešeni tolar.

5 „I prosim vas, kako pa je bilo to, kje vam ga je dal?“ vprašajo mnogi.

Otroci za pečjó so potihnili in, zaslišavši to vprašanje, pri-skakali izza peči in prosili babico, da bi povedala, ker tega še niso čuli.

10 „Ali mama mlinarica in oče mlinar sta to že slišala,“ odgovori babica.

„Lepo povest človek rad dvakrat in kolikorkrat si bodi poslušá in kar nič se ne dolgočasi; povejte, povejte!“ reče mama mlinarica.

„No, pa vam to povem; le sédite, otroci, in lepo tiho bo- 15
dite!“ Otroci so sedli in molčali, kakor bi bili nemi. „Kadar
so zidali novi Ples (Jožefov grad), takrat sem bila nedorastla
deklica. Jaz sem iz Olešnice; veste li, kje je Olešnica?“

„Kako pa, vemo, vemo, za Dobruško, na gori, na šleski 20
meji, ali ne?“ se oglasi veliki hlapec.

„Ondi, ravno ondi. Soseđa nam je bila vdova Novotna, ki
je prebivala v mali hišici. Delala je volneno odejo in živela od
tega; kadar je imela dosti zaloge, jo je nesla v Jaromir ali v
Ples na prodaj. Pokojni moji materi je bila velika prijateljica,
in mi otroci, kolikokrat na dan smo bili pri njej! Naš oče je 25
bil boter njenemu sinu. Ko sem bila že za delo, mi je govorila
Novotna, kadar sem prišla k njej: „Pojdi, sedi za statve in uči
se, to ti bo kdaj koristilo. Kar se človek v mladosti nauči, od
tega v starosti živi.“ Bila sem za delo kakor črv, nikjer me
ni trebalo priganjati; slušala sem in se kmalu tega rokodelstva 30
tako naučila, da sem ga znala prav dobro. V tej dobi je bival
cesar Jožef prav pogosto v novem Plesu; povsod se je govorilo
o njem; kdor ga je videl, se je ponašal s tem, da ne vem kaj.“

„Neki dan, ko je šla Novotna z delom, sem prosila domá,
naj me pusté z njo, ker bi rada videla Ples. Mama je videla, da 35
je botra težko obremenjena, in zató je rekla: „Le idi, odnašaj
botri!“ Drugi dan za hlada sva šli in prišli še dopoldne na loko
pred Ples. Ležalo je ondi mnogo lesa na kupu; sedli sva nanj
in se obuvali. Botra je rekla: „Kam bi zdaj jaz, uboga reva,
najprej nesla to obleko?“ Med tem je prišel od Plesa neki gospod 40
naravnost proti nama. V roki je imel nekaj piščali podobnega;
to je zdaj pa zdaj pritisnil na oči in se počasi sukalo okoli. „Po-
glejte no, botra, izpregovorim, to je kak godec; na piščal piska
in h godbi sam pleše!“

„Preprosta deklica, to ni piščal, to ni godec, to bode kak 45
gospod, ki ogleduje zidanje; večkrat ga vidim tukaj hoditi. Ima
nekako cev, v kateri je steklo, in skoz to gleda; in tako se neki
daleč vidi. Vse vidi, kje in kdo kaj dela.“

„Ali botra, je li naju videl, ko sva se obuvali?“ vprašam jaz.

„No, kaj je na tem? Saj to ni nič hudega,“ se mi je sme- 50
jala botra. Med temi besedami je prišel gospod k nama. Imel
je na sebi sivkasto suktnjo, majhen klobuk na tri ogle, vzadi mu
je pa visela kita s pentljo. Gospod je bil mlad in krasen, kakor
bi ga naslikal.

55 „Kam ideta? Kaj neseta?“ vpraša in obstoji poleg naju. Botra je rekla, da nese v Ples delo na prodaj. „Kako delo?“ vpraša zopet. „Volneno odejo, gospodič; morebiti bi vi kaj kupili,“ je rekla Novotna, razvezala naglo povezok in razložila odejo po lesu. Bila je prav jaka žena ta botra, pa kadar je 60 prodajala, takrat je bila grozno zgovorna.

„To dela tvoj mož, ne?“ vpraša gospod.

„Delal je, delal, zlati gospodič, ali o žetvi je minilo že dve leti, kar je dodelal. Vzela ga je sušica. Jaz sem včasih za statve sedla, se naučila tkati, in zdaj mi je to koristno. Vedno pravim 65 Magdaleni: Le uči se, Magdalena; kar se naučiš, tega ti vojska ne vzame.“

„Ali je to tvoja hči?“ vpraša zopet gospod.

„Ni moja, botrina je. Ali včasih mi pomaga. Ne spotikajte se nad njo, ker je majhna, zato pa je krepka in za delo dobra 70 kakor blisk; to odejo je ona celó sama naredila.“ Gospod me je potrkal na ramo in me prijazno pogledal; svoje žive dni še nisem videla tako lepih modrih očij; bile so kakor plavice.

„In ti nimaš otrok?“ se obrne gospod k botri.

„Imam sina,“ odgovori botra; „dala sem ga v Rihново, da 75 se kaj nauči. Bog mu daj dar svetega duha, uči se igraje, lepo poje na koro; rada bi tedaj kako petico izdala zanj, da bi bil duhovnik.“

„In kaj, ako ne bo hotel biti?“ reče gospod.

„Ali bode, gospodič; Jurček je dober mladenič,“ odgo- 80 vori botra.

Jaz sem med tem vedno gledala piščal in si mislila, kako pa tu skoz kuka gospod. Ali on mi je moral to na nosu poznati; kar naglo se je obrnil k meni in rekel: „Ti bi rada vedela, kako se vidi skoz daljnovid, ne?“

85 Jaz sem zardela in še očij nisem mogla povzdigniti, botra pa je reka: „Magdalena je mislila, da je to piščal, in da ste vi godec. Jaz pa sem ji povedala, kdo ste.“

„Ali ti to veš?“ se je posmejal gospod. „I, jaz ne vem, kako se vam pravi; ali vi ste jeden izmed onih, ki hodijo sem 90 gledat ljudi, in skoz to cev jih ogledujete, kaj ne?“

Gospod se je smejal, da se je držal za trebuh, in odgovoril: „No, mati, poslednje ste zadeli. Hočeš li skoz to cev pogledati, pa poglej!“ S temi besedami se je obrnil k meni, ko se je bil nasmejal, in mi lepo pritiskil cev na oči. To sem vam, ljudje

božji, videla čudna čuda. Videla sem v Jaromiru ljudem ravno 95
do oken in natanko opazila, kaj vsakdo dela, kakor bi bila stala
poleg njega; in še daleč po polju sem videla, kaj ljudje delajo;
videla sem jih ravno pred seboj. Hotela sem dati cev tudi botri,
da bi pogledala, ali ona mi je rekla: „Kaj pa misliš, meni stari ženi
ne bi pristojalo, da bi se igrala.“ 100

„Ali to ni igrača, to je k potrebi, mati,“ reče gospod.

„Naj le bode, ali meni bi bilo to nespodobno,“ je rekla in
nikakor ni hotela pogledati. Meni pa je prišlo na misel, ali ne
bi mogla skoz to cev videti cesarja Jožefa; in gledala sem na
vse strani, in ker je bil gospod tako prijazen, sem mu povedala, 105
koga bi rada videla.

„Ali ti je toliko za cesarja, ali ga imaš rada?“ me vpraša
gospod.

„Kako bi ga ne imela,“ sem mu odgovorila, „ker ga vsakdo
hvali zaradi njegove dobrote in vrednosti. Saj vsak dan molimo 110
zanj, da bi dal Bog njemu in njegovi materi dolgo in srečno
vladanje.“

Gospod se je nasmejal in rekel: „Ali bi rada govorila
z njim?“

„Bog obvari, kam bi pa déla oči?“ odgovorim. 115

„Saj se tudi mene ne sramuješ, in cesar je človek, kakor jaz.“

„To pa vendar ni vse jednako, gospodič,“ se je oglasila
botra; „cesar je cesar, in to hoče kaj reči. Čula sem, da mraz
in vročina izpreleti človeka, ki se ozre cesarju v oči. Naš župan
je z njim že dvakrat govoril in to tako rekel.“ 120

„Vaš župan gotovo nima dobre vesti, in zato ne more ni-
komur prosto zreti v oči,“ odgovori gospod in zapiše nekaj na
majhen listič. Ta listek dá botri in reče, naj gre v Ples v za-
ložnico, in na ta listek se ji izplača odeja. Meni je dal ta sre-
brni tolar, rekoč: „Ná ta penez v spomin, da ne pozabiš cesarja 125
Jožefa in njegove matere. Moli zanj, molitev vročega srca je
Bogu mila. Ko prideta domov, lahko rečeta, da sta govorili s
cesarjem Jožefom!“

Izrekši to, naglo odide. Pokleknili sva in od strahú in ve-
selja nisva vedeli, kaj delava. Botra me je začela karati, da 130
sem bila tako predrzna; ali sama ni bila nič manj predrzna. Kdo
pa bi bil mislil, da je to cesar. Tolažili sva se s tem, da ga
vendar morebiti nisva razžalili, ker je naju obdaroval. V založ-
nici so plačali Novotni trikrat več za odejo, nego je zahtevala.

135 Midve sva tekli naravnost domov, in ko sva prišli na dom, ni bilo konca govorice, in vsi so zavidali naju. Mama mi je dala tolar prevrtati, in od te dobe ga nosim na vratu. Že marsikdaj se mi je dosti huda godila, in vendar ga nisem dala od sebe. Škoda, večna škoda, da tega gospoda krije zemlja!“ Tako konča
140 babica povest in vzdihne.

„Dà, škoda,“ so potrdili ostali. Ko so otroci slišali zgodbo o tolarju, so ga obračali na vse strani, in še le zdaj se jim je zdel imeniten. Babico pa so od te dobe vsi še bolj častili, ker so vedeli, da je govorila s cesarjem Jožefom.

Po češkem — *Fr. Cegnar.*

95. Jezušček v gozdu.

1. Poletno jutro sveti Jožef pravi,
Ko jutrnjo molitev dokonča:
„Še dan's se mi tesarsko delo vstavi,
Če si takóž ne preskrbim lesá.“
2. „Oj oče, vzemi s sabo tudi mene,“
Poprosi dete Jezušček lepó,
„Da videl cvetke, gozde bom zelene,
Da slišal ptičje petje bom sladkó.“
3. Dovolí oče, in otrok veselo
Od matere se ide vzet slovó,
In žago in sekiro si za delo
Pripravi božje dete radostno.
4. V prekrasnih bojah dijejo cvetlice,
Mar slutijo prihod li stvarnika?
Dan's v prazničnem so blesku krasotice,
Po njih se sveti rosa biserna.
5. Obilo dela že izvršil točno
Pobožno v Bogu zbrani je tesar;
Pomaga ljubi Jezušček mu ročno,
Prinaša in odnaša lahko stvar.
6. Na vedrem nebu solnce plava više,
In silna mu postane žarkov moč,
Žaré se lica Jezuščku, ki briše
Od nežnega si čela znoj prevroč.
7. Pod vitko jelko dete v senco leže,
Kjer mu je mehka postelj mah hladán.
Tu zabi v mirnih sanjah dela teže,
Odpira se mu rajski dom krasán.

8. Zdaj jelka pripoguje tanke veje,
Za streho se nad Jezuščkom zgosti,
Da hudi solnčni žarek skoz ne greje,
Se milo rajsko dete ne vzbudi.
9. In breze na okoli prevesele
Bi rade stregle svojemu Bogú,
Vršijo rahlo z vejami, kot pele
Pri zibelki bi pesem spečemu.
10. Vesela mah navdajajo čutila,
Gospod na njem počiva vseh stvarij!
A kratka le je srečna ura bila,
Prenaglo se mu Jezušček vzbudi.
11. Prej ko zveličar se na dom odpravi,
Hvaležno še ozira se na vse,
In brezam, jelkam, mahu, cvetju, travi
Nebeški blagoslov vesel dajé.
12. Sedaj vonjavo jelka razprostira,
Ponosno dviga vrh zeleni v zrak,
Šumljaje breza svoje veje vbira,
Iz maha pogleduje cvet lehák.
13. Od tedaj Jezušček zmer v noči sveti
Na postelji počiva iz mahú,
In jelka v lučíc množíci nešteti
Je krasno osvetljena streha mu.
14. „Za varhinjo pri jaslicah boš stala,“
Govoril jelki stvarstva je gospod,
„Ker Jezuščka si tukaj varovala,
Da solnce ni mu vzročilo nezgod.“
15. Slovesne pesmi breza bo šumela
V plačilo slavnosti častite dan,
Po solnčnem potu bo hladiti smela
Sprevod preveličasten in krasán.“
16. In breza krasiti sme takrat pota,
Ko v radosti se nam topi srcé,
Da Jezus sam, o kolika dobrota,
V presvetem zakramentu mimo gre.

M. Stanislava. *Skvar*

96. Življenje v gozdu.

Kako prijetno je v gozdu, v tem veličastnem vrtu, kjer je vsako drevo vir, iz katerega klije sladko čvrstilo, iz katerega puhti čist in zdrav zrak. Uho ti razveseljuje prijetno šumenje med gostimi vejami in petje krilatih pevcev. Tu priskaklja iz
 5 goščave ščinkovec in kriči na ves glas „pink, pink“; tam prileti taščica, bega sem ter tja, kima z glavo in perotmi ter peva „vuit ček ček“, in penica ji odgovarja od druge strani „čak čak luid“. Koliko pa se glasi še vmes drugih raznoterih glasov, in kako se vse to lepo strinja, kako prijetno razveseljuje srce! Po bližnji
 10 smreki pa razposajena veverica kaže svojo prečudno izurjenost.

Glej, kaj bi bil kmalu pozabil! Nikar se ne srdi, ti ponosni zlatokrilec! Tudi tebe pohvalim; razveseljeval si me že večkrat s svojim možatim obnašanjem. Vselej sem se razveselil, ko sem zaslišal tvoj „klof klof“ nad seboj in zagledal zgoraj pri delu
 15 marljivega gozdarja. Veste pa, kdo je ta gozdar? Dobro, zlatokrili detel je to. Le glejte ga, kako ima lepo gozdarsko obleko, rdečo kapico in zeleno, z zlatom pretkano suknjico! Ta mu kaj lepo pristuje. Ima pa tudi postavo za to. Telo je gibčno, pa krepko ter ima trde kite; kljun je raven in močen, noge žilave
 20 in kremplji ostri. Bil je siromak večkrat obrekovan, da kvari drevesa, in vendar ga ni poštenjaka nad njega. On živi samo od škodljivih črvov in bub; zato ga vsaj ne grajajmo, saj plačila mu tako nobeden ne dá.

Detel je kaj priden in dober gozdar; dostikrat dela brez
 25 prenehljaja ves dan ter kljuje in kljuje, kjer čuti, da so se vgnezdili škodljivi mrčesi. In kako je izurjen! Najprej potrka nekolikokrat na deblo in poslušá, kako odmeva. Iz tega takoj spozna, kako je notri, ali je drevo zdravo ali bolno. Znano je, da delajo tudi zdravniki tako; ali naš gozdar se ni od njih naučil, on je znal to že davno prej. Na črvido deblo se vseli in
 30 začne kljuvati na deblo s težkim svojim kljunom. Prebivalci te notranje države begajo vsi prestrašeni doli in gori, kjer je kak izhod. Detel dela na svojo roko, on nima nobenega pomočnika; skrbeti mora torej, ako ima votlina več izhodov, da mu ne
 35 uidejo, in kaj smešno ga je gledati, kako leta od luknje do luknje, da vsakega zasači. In gorjé mrčesu, ki mu pride pod ostri kljun — po njem je.

Fr. Marn.

97. Gozdno svetišče.

1. Rahlo po svetišču gozdnem
Mlado jutro je hodilo;
Na glavici zlatolasi
Krono zlato je nosilo:
2. „Vstani, vstani, gozd zeleni,
In odpri mi čuda lepa!
Prihod moj svetišče tvoje
Solnčnim žarom naj odklepa!“
3. Glej, in hipno v čudih svojih
Zdaj svetišče se razgrne;
Hipno vžgó se po drevesih
Luči zlate in srebrne.
4. Droben spev v prečistih glasih
Dvigne se po senčnem sveti;
Vmes šumi vejevje tajno
In dehté pogozdni cveti.
5. Dan Gospodov! V senčnem gozdu
Duša moja ga praznuje;
V gozda tajnem šepetanju
Ona dih Gospodov čuje.

A. Funtek.

98. Prorokovanje o kralju Matjažu.

Kadar so se v nedeljo popoldne kmetski očaki zbrali pred vaško podružno cerkvijo, vselej je nanesla govornica na čudno, okrogličasto in potlačeno podkev, ki se nahaja na županji njivi še od turških vojská sem. Ker se veliko ljudij o tem živi, da svetu novice kujejo in o prihodnjosti kvasijo, kdo bi zameril našim kmetom, ako tudi politikujejo, kadar so v irhastih hlačah! Prišlo je med njimi namreč vprašanje na dan: Ali Turki še kdaj pridejo. ali nikdar več? Jedni so trdili, da Turek še pride, drugi pa, da ga ne bo nikdar več.

Ded so sedeli na nizkem obzidju napol razvaljenega pokopališča in upirali komolce na kolena. Prvi glas so imeli v vaškem zboru; pri tako imenitnem vprašanju torej niso mogli molčati. Ali bili so prebrisane glave in menili: „Če rečem, da Turka ne bo več, ne bo prav, zakaj ni ga hujšega vraga od Turka; če pa rečem, da še pride, pa zopet zašaram; morda ga res ne bo, ko ga že tako dolgo več ni bilo.“ Tako so pomislili in rekli: „Veste kaj, sosedje, pletar krompirja pa grem še vedno staviti, da Turka ne bo več; dveh pletarjev pa že ne stavim.“

„Kako je pa to,“ pravi drugi, „da so v šembiljskem prorokovanju še take hude vojske oznanjene; s kom bo pa vojska, če ne s Turkom?“

„Kaj pa, da so; pa še hujše v Križmanovem prorokovanju,“ odgovoré ded in kinknejo z glavo; zakaj nič se jim ni ustreglo,

ako se je hotel kdo pričkat z njimi. „Križman je res hude voj-
25 ske napovedal, da Bog nas vari; pa ni nikoli rekel, da še pride
Turek, ampak dejal je, da bo vstal kralj Matjaž, in da bo Turkom
in vsem našim sovražnikom potrl koščice.“

„Kako je pa vendar ta Križman in kralj Matjaž?“ vpraša
tretji sosed; „vi to dobro veste, povedite nam; včasi sem že
30 slišal, pa precej pozabim.“

„Kako?“ jamejo ded pripoved; „Križman je bil pisar pri
neki grajščini, kakor le-tá suhopetec iz grada, ki puli pri nas
desetino iz kozolca, samo tak križemgledec menda ni bil.“

Nekdaj se gresta on in njegov gospod — ne vem, ali je bil
35 grof ali kaj drugega — izprehajat po hosti tako daleč, da že
nista vedela, kje sta. Križman je bil radoveden in je rad hodil
po neznanih potih.

„Pojdiva, bova le videla, kam se pride tod; jaz nisem še
nikoli hodil po tem potu in nisem vedel zanj,“ je rekel Križman
40 gospodu.

Gospod pa je dejal: „Križman, jaz si ne upam dalje, poj-
diva nazaj! Glej, pot sva že izgrešila, kaj bo, ako popolnoma
zaideva.“

„I kaj neki bo? Nič hudega ne,“ odgovori Križman, „ne-
45 kam že drži ta steza; saj je dobro uhojena in gladka. Jaz se ne
vrnem, če se prav vi.“

Gospod se vrne, Križman pa si ureže grčavko v meji in
praska srčno dalje. Hodil in hodil je, tako da so se mu noge
udajale pod kolena. Pota je bilo čim dalje več, kakor da bi ga
50 bil kdo vzadi odrezaval, pa mu spredaj dokladal. Solnce je bilo
že nizko. Križman se je kesal, da se ni vrnil prej, kar zagleda,
da ni pota nikamor več, kakor nazaj. Izgubljal se je pod veliko
skalo, okoli in okoli pa je bilo vse gosto zarastlo. „Glejte
kleka,“ je rekel, „mar bi bil šel z gospodom nazaj; zdaj bom
55 pa moral tako dalje sam tevsati.“ Sede pod skalo in zagleda
napis, ki je bil z mahom zarastel. Gleda in gleda, pa ne more
razmotati, kaj se bere; toliko pa se mu je zdelo, da je nekaj o
kralju Matjažu.

Kar se odpró vrata v skalo, ondukaj, kjer se je steza iz-
60 gubljala, in na dan pride star mož, tak, kakor menih. „Kaj gle-
daš?“ vpraša Križmana. „Tú-le se nekaj bere o kralju Matjažu,
pa ne morem vedeti, kaj je.“

„Ali bi rad kaj več vedel?“ vpraša menih.

„To je res, da bi,“ odgovori Križman.

„No, z menoj pojdi!“ Rekši ga žene po luknji globoko 65
pod zemljo. Prideta do grozno velike cerkve in gresta noter.
Ravno se je brala sveta maša; pa vsi pričujoči so dremali, še
mašnik je kimal z glavo pri oltarju. Menih sede v stol, Križ-
manu pa migne, naj sede tik njega. Nekaj časa molita, potlej
ga pa pelje od okna do okna. Križman je pogledal skoz vsako 70
okno. Pri jednem je videl krdelo mrtvih ljudij, ležečih na kopici.
„Kaj je to?“ vpraša meniha. „To je kuga,“ je rekel menih in
mu pravil vse, kdaj bo. Potlej je videl pri drugih oknih vojske,
potrese, lakoto, sušo in druge nadloge. Skoz zadnje okno pa se
je videlo, kako sta dve gori priveznjeni druga k drugi. Med njima 75
je velika vojska na konjih in peš. V sredi sedi pri lepo pogrjnjeni
mizi kralj sam, lepo v zlatu napravljen, in kriva sablja mu visi
z boka. Vsi vojaki dremljejo; jedni kimajo z glavo črez sedlo,
drugim pa je že zlezla glava med kolena. Celó kralj sloni na
mizi in spi. 80

„Kdo je to?“ vpraša Križman.

„To ti je kralj Matjaž in njegova vojska,“ odgovori menih.
„Ravno je hotel z vsemi temi vojaki iti na sovražnika, kar sta
se zgrnili te dve gori vrh vse vojske. Že veliko let spi tukaj.
Včasi se vzbudi kralj in vpraša, ali še letajo po svetu tiste 85
ptice, ki imajo belo pa črno perje na perotih, namreč srake.
Ako se mu pové, da še, žalostno z glavo odmaja in zopet zaspi.
Ali kadar se prebudi on in vsa njegova vojska, prodre venkaj
in premaga vse naše sovražnike, tiste, ki so nas nadlegovali
nekdaj, in ki nas zdaj. Hude vojske bodo nastale ta čas po 90
svetu. Ljudstvo se bo vojskovalo z ljudstvom. Kralj Matjaž bo
vse druge premagal in zadrevil, in potlej bo na svetu tako
dobro, kakor se čita iz svetega evangelija, da bo „jeden hlev
pa jeden pastir“.

„Kdaj bo pa vse to? Kdaj ne bo več srak na svetu?“ 95
vpraša Križman.

„Poskusi ti ono-le veliko sabljo, ki visi na steni, izvleči
iz nožnic,“ pravi menih. Križman prime za ročo in vleče; pa
nič več kot za jeden palec je ni izvlekel, precej mu je zlezla nazaj
v nožnice. In vselej, kadar se je prikazalo sablje kaj gole, so 100
dvigali vojaki in kralj Matjaž sam glave in odpirali oči; ko mu
je pa sablja zlezla nazaj, vselej so vojaki in kralj Matjaž zopet
zadremali.

„Glej, zdaj še ni časa pravega. Kadar se bo porodil tak
105 junak, da bo prišel v goro in to veliko sabljo potegnul iz nožnic
ta čas ne bo nobene take ptice več; ta čas se bo vzbudil kralj
Matjaž in z vso vojsko planil na svet.“

„Kdaj se bo pa porodil tak junak?“ vpraša Križman.
Menih ga udari za uho in ga hudo pogleda; tega mu ni hotel
110 povedati.“

„Kje pa je zdaj tisto Križmanovo prorokovanje?“ vprašajo
sosedje deda, ko so končali povest.

„I, Bog vé! Svoje dni so ga baje imeli kmetje, kateri so
znali čitati pisano, pa samó z roko in s peresom, ne tako, kakor
115 se vidi v knjigah. Gospoda, zdi se meni, ne vedó nič o tem.
Dandanes se pa ljudje čim dalje manj pečajo s takimi rečmi, in
menda se je že izgubilo pisanje. Nekateri še veliko vedó na
pamet, kaj prorokuje na to in to leto; jaz še le po vrhu poklatim.
Samo to še vem dobro o kralju Matjažu, kakor so nekdam pripo-
120 vedovali o njem.“

J. Jurčič.

99. Hvala dreves.

1. Prav ljuba se mi zdé drevesa,
Po otročje se jih veselim;
Da dala so nam jih nebesa
V prijat'lje, se od njih učim.	5. Pogreša starček li odeje,
Ga tare mraz in lakota —
Drevó po zim' mu izbo greje,
Drevó mu sad za živež dá.
2. Z radóstjo dečka že napaja,
Se smeje mu srcé, okó,
Kadar ga cvetja sneg obdaja,
Ki trosi ga v pomlad drevó.	6. In ko obiše smrt neznana
Na konc' posvetnih nas željá,
Nam trudnim od drevos poslana
Je posteljca šestóglata.
3. In če mladen'ču ni nobena
Dósej po sreči se izšla,
Drevesa veja ga zelena
Tolaži ter nov up mu dá.	7. In kadar davno že človeka
Spomin pozabljen v grobu spi,
Zvestó, glej, sama mila beka
Mu na zeleni mah solzi.
4. Poldanski že sopár pripeka,
Slabeti moč možá začne —
Tu hladno senco črez človeka
Drevó dobrotljivo razpnè.	8. Odtod so ljuba mi drevesa,
Zató se tak' jih veselim;
Da dala so nam jih nebesa
V prijat'lje, se 'z tegà učim.

A. Oliban.

100. Ajdovo zrno.

Očetje naši so stanovali nekdam v deželah vzhodnih, tam, kjer sije in greje solnce leto in dan, kjer je zlatá obilno in bogastva brez mere. Toda sčasoma so se ljudje v tistih krajih čuda pomnožili, in drugih selišč iskat se napotijo naši očetje. Miroljubni so rajši zapustili kraj obilne sreče, kakor da bi se bili 5 rували in pobijali. Popotnim jim dá boginja, katera jih je ljubila zavoljo miroljubnosti, zrno, rekoč: „Koderkoli bodete potovali, vsadite zrno to; kjer ozeleni in vzraste, tam ostanite! Ako pa ne ozeleni v dnevih treh, izkoplјite ga in se pomaknite dalje!“ Nikjer ni ozelenelo zrno: ne na bregu Črnega morja, ne po planjavah 10 poljskih, ne po gorah nemških, le v zemlji slovenski je ozelenelo in se razcvetelo belo ter prineslo sad prijeten in obilo koristen. In dandanašnji seje Slovenec ajdo; če to suša pritisne ali popari slana, pa je slaba za slovenskega kmeta. Nár. prip. — *J. Bohinc.*

101. Ščinkovec.

<p>1. Bival na zeleni lipi
Nekdam ščinkovec je mlad;
Skakal je po senčnih vejah
In prepeval srčno rad.</p>	<p>3. Ko so tekli prvi časi,
Lipi je hvaležen bil;
Jedva pride tretje leto,
Že predrzen je grozil:</p>
<p>2. Lipa ga je bolj ljubila
Kakor druge ptiče vse;
Vejo mu je odločila,
Naj si plete gnezdece.</p>	<p>4. „Vejica, na kateri gnezda
Pletel sem že tolikrat,
Ni več tvoja, ampak moja,
Moj je les in cvet in hlad.“</p>
<p>5. Lipo to do srca zbode,
Strese gnezdece mu z vej;
Brez zavetja mora ptiček
Iz domovja iti zdej.</p>	

M. Vilhar.

102. Korporal France Gornik iz Slovenskih goric.

Dne 11. sušca leta 1848. so se vzdignili Benečanje zoper avstrijskega cesarja. Kar je bilo avstrijskih vojakov v mestu, so se morali umakniti, ker jih je bilo premalo, da bi se mogli ustavljati.

Le nekaj straž je ostalo v mestu. Trdnjavico Sv. Duh (S. Spirito),
 5 ki stoji na malem otoku, je stražil korporal 47., t. j. mariborskega
 polka, France Gornik od Sv. Jakoba v Slovenskih goricah. Imel
 je pod svojim vodstvom 17 mož ter jednega razvodnika (frajtarja)
 in jednega topničarja. V trdnjavici je bila namreč tudi smodnišnica.
 Akoravno smodnika ni bilo več tu, vendar je bila trdnjavica, iz-
 10 ročena varstvu slovenskega junaka, jako važna.

Dvanajstega sušca priplavata dve mali bojni ladji s topovi
 pred trdnjavico; pomorski častnik upornikov in neki izdajalec,
 ki je prelomil svojo prisego in služil zdaj upornikom za tolmača,
 se pripeljeta na suho in zahtevata od straže, ki je stala pred
 15 vrati, naj ju pelje pred poveljnika. Ali ta ju ne pusti dalje, tem-
 več pokliče korporala. Gornik pride z dvema vajakoma z nabitima
 puškama. Poslanca mu kažeta italijansko tiskano povelje mest-
 nega poveljništva, češ, naj jima izroči trdnjavo, ker so Avstrijci
 zapustili mesto. Ali Gornik jima odgovori kratko: „Samo povelj-
 20 nik, ki me je poslal sem, mi sme ukazati, naj grem z mesta. Do-
 kler ne dobim povelja od svojega poveljnika, ostanem tu in ne
 pustim nikogar v trdnjavo. Rajši zažgem smodnišnico in zletim
 z njo v zrak, kakor da se podam izdajalcem.“ Zastonj ga je po-
 skušal izdajalec pregovoriti, zastonj se trudil preveriti vojake.
 25 Kratko mu odgovoré slovenski korenjaki: „Kar smo prisegli svo-
 jemu cesarju, tega se držimo do smrti.“ Ker le nista hotela od-
 jenjati, skoči korporal s tlečo zažigalnico k sodu, kakor da bi
 hotel zažgati smodnik.

Zdaj sta pobrala uporniški častnik in njegov tolmač pre-
 30 strašena svoja kopita. Odpeljeta se v čolnu; le oni dve ladji
 ostaneta blizu.

Uporniki niso vedeli, kaj bi storili. Trdnjave si niso upali
 napasti, da bi jih ne poslal Gornik s smodnišnico vred v zrak.
 K sreči je bil še avstrijski c. kr. štabni častnik v mestu, katerega
 35 so naši ondi pustili, da je skrbel za bolne vojake, dokler jih niso
 prevzeli uporniki. Tega poprosi benečanska gospoda, naj potrdi
 z lastnoročnim pismom Gorniku, da so zapustili Avstrijci mesto,
 in ukrene, da sme zapustiti kraj, kamor so ga postavili na stražo.

Protí večeru pride drug pomorski častnik s tolmačem v trd-
 40 njavico, izroči hrabremu Gorniku pisano povelje in zahteva, naj
 prepusti trdnjavo. Gornik je poznal podpis štabnega častnika, in
 tudi topničar je potrdil, da je istinit. Tedaj privoli, da zapusti
 svoje mesto. Ko pa zahteva upornik, naj pusti tam orožje in

strelivo, odgovori: „Niste me premagali. Brez orožja in streliva se ne ganem z mesta.“ Benečanski častnik se je jezil, ko mu je 45 povedal tolmač besede korporalove, toda ni si mogel pomoči. Obljubiti mu je moral na svojo častno besedo, da sme z orožjem in s strelivom, kakor se spodobi vojaku, s svojim oddelkom oditi iz upornega mesta.

Gornik mu izroči trdnjavico in se odpelje s tovariši. Upor- 50 niki so se čudili, kako more hoditi taka peščica avstrijskih vojakov skoz mesto, ali nobeden si ni upal ziniti žale besede. Še bolj so se pa čudili uporniki, ki so zasedli za njimi trdnjavico; še rotili so se, ko niso našli nič smodnika in videli, da so se bali praznih sodov. Smodnik so bili spravili Avstrijci že prej iz trdnjave. 55 Gornik gre s svojimi mirno za vojsko, dokler ne dohiti Avstrijcev in poroči svojemu stotniku, kako se mu je godilo.

Kmalu so sporočili presvetlemu cesarju, kako možato in hrabro se je vedel korporal France Gornik. Cesar mu je podelil 60 zato srebrno svetinjo in ukazal, naj se izreče vsem možem, ki so bili z njim na straži, njegova zadovoljnost. V posebnem povelju do vse vojske se je razglasila čast Gornikova in njegovih vojakov. Častniki so podarili njemu in njegovim tovarišem sto goldinarjev, mesto Brno pa mu je poslalo štiri zlate. Toda žal, Gornik se ni dolgo vesehl časti, katero si je zaslužil s svojo hrabrostjo. 65 Že dne 14. rožnika leta 1848. je umrl za mrzlico v Mantovi, zvest sin svoje domovine, zvest vojak svojega cesarja. *Fr. Hubad.*

103. V boj!

1. Zastave vihrajo, boben ropoče,
V boj, hrabri junaki, za slavo, za dom!
Svinčéne se mi ne strašimo toče,
Ko zemljo pretresa topov grom.
2. Levica stiska puško na rami,
Desnica jemlje od ljubih slovó;
Bog z vami, dragi, tam za gorami,
Kjer videti vas ne more okó.
3. Če krogla zadene v viharnem me boji,
In če položé me v tujo zemljó:
Bog bodi tolažba vam, dragi moji,
Ko z drugimi me domov ne bo.

4. Po koncu glavó, korak za korakom!
 Naj kakor mušice krogle brenčé;
 Naj zemlja se trese, slovenskim junakom
 Ne trése se v prsih junaško srcé.

J. Stritar.

104. Mark Koriolan.

Ko so se bili plebejci izselili na Sveto goro, niso obdelovali svojega polja, a razsrjeni so pokončali marsikatero zemljišče svojih nasprotnikov. Zató je drugo leto potém (l. 492. pred Kr.) v Rimu nastala velika draginja in lakota. Ubogi plebejci bi bili od gladú 5 poginili, da niso konzuli v Etruriji na državne stroške nakupili žita ter ga razdelili med stradajoče. Toda nakupljena hrana je kmalu pošla, in zdaj se je starejšinstvo obrnilo do sirakuškega poglavarja, ki je iz rodovitne Sicilije poslal Rimljanom mnogo ladij žita. Takrat je živel v Rimu junaški patricij Mark, ki je bil 10 leto poprej Volščanom v vojski vzel mesto Korioli, in kateremu so zató dali priimek Koriolan. Bil je velik nasprotnik plebejcev ter je, ko so se pripeljale ladje iz Sicilije, predlagal v starejšinstvu, naj se žito podeli plebejcem le proti temu, da se odpravi tribunska oblast. Razkačeni plebejci bi ga bili pri tej priči ubili, 15 da ga niso branili sami tribuni, ki so hoteli Koriolana tožiti narodni skupščini. Toda prevzetni patricij se je posmehoval tribunom in vsemu ljudstvu ter bežal iz Rima, nad katerim se je mislil grdo maščevati.

Šel je k Volščanom, največjim rimskim sovražnikom, ter jih 20 pregovoril, da so mu dali veliko vojsko, katero je sam peljal proti svoji domovini. Med potjo je vzel mnogo latinskih mest in se kmalu utaboril pred samim Rimom, kjer je dal neusmiljeno pokončavati polja plebejska. Rimljani si nikakor niso upali udariti na toliko število sovražnikov, ampak so poslali nekoliko od- 25 ličnih starejšin, da so šli Koriolana ponižno prosit mirú. Ko ti niso nič opravili, so šli najvišji duhovniki, praznično oblečeni, v nasprotni tabor, da bi potolažili razsrjenega svojega rojaka; pa vse zastonj. Zdaj so se Koriolanova mati Veturija, njegova žena Volumnija in mnogo drugih najimenitnejših gospá, ki so bile vse 30 v črno oblečene, napotile k njemu ter s solznimi očmi prosile in rotile trdosrčnega poveljnika, naj prizanese svojemu rojstnemu mestu. Koriolan se je dal omečiti. Ginjen je vzdignil žalujočo

mater, ki je klečala pred lastnim sinom, ter rekel: „Mati, domovino si rešila, toda sina si pogubila!“ Nató je peljal vojsko proč od Rima ter povrnil vsa latinska mesta; okanjeni Volščani pa 35 so ga ubili. *J. Starè.*

105. Izpremembra.

<p>1. Pozdravljam vas, ptič'ce,
Ki 'z daljne dežeze
Ste k nam priletete!
Ko tolk' preletite,
Še meni odkrijete:
Kaj videle ste?</p>	<p>4. Povejte mi, ptič'ce,
Kje radost stanuje,
Nihèè ne žaluje?
Veselja je dosti,
Pa več še bridkosti,
Je smeh, pa je jok.</p>
<p>2. Povejte mi, ptič'ce,
Kje rož'ce rastejo,
Ki zmeraj cvetejo?
Krog cvetje se vidi,
Pa kmalu ga spridi
Vročina in mraz.</p>	<p>5. Povejte mi, ptič'ce,
Na katerem li mesti
Prijat'ljji so zvesti?
Oh zvestih pač malo,
'Zmed dvajset golj'falo
Devetnajst te bo.</p>
<p>3. Povejte mi, ptič'ce,
Kje solnce li sije,
Da oblak ga ne krije?
Po hudem viharji
Najlepši so žarji,
Je dan, pa je noč.</p>	<p>6. Povejte mi, ptič'ce,
V katerem li kraji
Je sreča najraji?
O sreča je sitna,
Še prav stanovitna
Nikoli ni b'la.</p>
7. O ptič'ce preljube,
Kot vé tud' mi gremo,
Postati ne smemo;
Nikomur ostaje
Ta zemlja ne daje,
Spreminja se vse.

J. Hašnik.

106. Mačeha in pastorka.

Živela sta svoje dni mož in žena. Imela sta jedino, prav ljubeznivo hčer. Zdravo in milotno kakor rožica je cvetela, dokler je bila roditeljema pod krilom. Ko ji pa mati umre, jo mine vse veselje, vse dobro. Namesto umrle matere je dobila mačeho in polsestro. Polsestra jo je hudo sovražila; zató je tudi mačeha 5 ni mogla ne žive videti. Hotela jo je spraviti od hiše; zatega-

delj ji je dajala malo hrane, dela pa črez glavo. Ali ker je bila deklica neumorna v poslu, in ker je vse mačehino kljubovanje ni preplašilo ter prisililo, da bi bila zapustila dom očetov, ji je 10 nakladala pisana mati še več dela, celó takega, ki ga ne bi bila opravila brez posebne pomoči. Poslala jo je po jagod o božiču, ko je najhuje pritiskal mraz, in ko je bila zemlja vsa pod snegom. „Če jih ne prineseš, še danes mi pojdeš od hiše,“ se ji je zagrozila brezsrčnica. Reva vzame košarico, pa gre milo jokaje proti 15 griču, po katerem je pasla živino po letu in dobila včasih največ in najlepših jagod.

Na potu jo sreča neznan berač, raztrgan in slab. Bil je Kristus. Ogovori jo in vpraša, zakaj je tako žalostna, in kam gre. Pové mu vse od kraja do konca, kako se ji godi. Starček jo 20 tolaži: „Le voljno trpi, Bog ti bo že pomagal; vánj zaupaj, pa bo vse dobro. Idi k studencu, kjer si po letu napajala živino; tam dobiš dovolj jagod.“ Tako jo potolaži in pouči, potlej pa izgine. Besede beračeve so jo jako osrčile. Moreča skrb in žalost zapusti njeno srce, in sladka radost jo objame. Rahločutno 25 gre, kakor ji je svetoval berač. K studencu prišedši, ugleda vse rdeče jagod, ki so molele izpod snega. Nabere jih in nese domov vesela, ker je mislila, da ustreže z njimi mačehi; toda varala se je. Mačeha je bila jagod bolj žalostna nego vesela, ker je videla, da so zastonj vse nakane.

30 Zopet je pomlad. Živina hodi na pašo, in pastorka jo pase. Mačehi se ni še ohladilo srce. Zmeraj je srpo gledala revo in mislila, kako bi se je iznebila. In kaj si zopet izmisli! Vzame moke, pa jo zmeša s pepelom ter dá pastorki, naj na paši ves prah spravi iz nje. Pastorka jo sicer prosi, milo prosi, 35 naj se je usmili, ker tega ne more, pa vse zastonj. „Ali slušaj, ali pa od hiše!“ Tako se je zadrila nad njo in jo spodila za živino na pašo.

Na pašniku dene pastorka žalostna moko poleg sebe in se bridko joče, malo da si očij ne izjoče. Spomni se beračevih 40 besed in zaprosi Boga pomoči. Pa čudo! Veter potegne, pepel se zakadi, in moka je čista, kakor da ne bi nikoli bila zmešana. Ko donese pastorka moko čisto domov, je to prevzelo mačeho, katera skoro sama sebi ni verjela. Pa če jo je tudi dirnilo to čudo, vendar še ni hotela mirovati. „Še enkrat poskusim,“ je 45 dejala sama pri sebi, „in ako . . . potlej pa . . .!“ Dá ji drobno kakor prah stolčene soli, zmešane s sipom, soli jednakim, in veli:

„Še to! Izčisti mi to sol, da ne bo nič sipa v njej; če ne, že veš, kaj te čaka!“ Pastorka prosi in se brani, da ne more, pa mačeha se ne zméni za to. Vzame tedaj mešanico s seboj in žene živino na pašo. Zopet vzdihuje otožna globoko iz srca k 50 Bogu, da jo reši, in — — glej čudo! Krava se približa, zakašlja, puhne v sol, in sip se zakadi iz nje.

Ko pastorka prižene živino domov in prinese sol čisto, se razsrđi mačeha neznano. Ker vidi, da so brezuspešne vse poskušnje, jo izpodi meni nič, tebi nič od hiše. Pastorka zopet 55 prosi, za božjo voljo prosi, ali prošnja in vse je le bob ob steno. Ker nič ne izprosi, pobere slaba svoja oblačila, jih zveže v culico in gre žalostna in otožna, sama ne vé, kam. Na potu ji primijavka naproti mačica. Dobrika se ji in otepa z repom. Imela je pastorka nekoliko suhih kruhovih skorjic v žepu in te ji je 60 dala. Pa zopet čudo! Mačica izpregovori in pravi: „Idi v oni-le stari izdani grad črez noč. Pride pa ob jednajstih izdanec k tebi, pa se ga nič ne boj. Hotel bo, da bi ti plesala z njim, toda izgovarjaj se. Reci mu, da nimaš črevljev, in pojde. Prinesel jih bo in zopet hotel, da plešeš z njim. Pa ti se zopet 65 obotavlja. Le reci, da nimaš zlate avbice, in zopet pojde in ti jo prinese. Tako se izgovarjaj do polnoči, potlej pa idi domov, in nič se ne boj mačeha. Obleci se pa vsa v obleko, katero ti bo dal izdanec.“ To izrekši, mačica izgine, pastorka pa se napoti v izdani grad. V gradu gre v najlepšo sobo in pričakuje 70 mrtvaške ure. Ob jednajstih se ji prikaže človek, črn od vrha do tal. Sili jo, naj pleše z njim, pa ona se izgovarja, kakor jo je naučila mačica. Prinesel ji je, kar je poželega, in nosil noter do polnoči, o polnoči pa je izginil. Pastorka težko čaka jutra, in ko napoči, se odpravi vsa v zlatu domov. 75

Ko stopi domá pred mačeho, se čudi ta, ko zve, kako je dobila pastorka zlato obleko. Huda zavist se ji je vzbudila v srcu, toda zdaj ni več gonila pastorka od hiše, čeravno ji je bila še vedno trn v peti. „Ker je ta avša kaj takega dobila, kaj dobiš še le ti?“ je dejala svoji hčeri in jo precej prvo noč 80 slala v izdani grad. Hči gre. Prišla je tudi njej mačica naproti, mijavkala okoli nje in otepala z repom, ali deklica jo suna z nogo in gre ošabno dalje. Ko dojde v grad, sede in čaka jednajste ure. Ob jednajstih stopi črn mož k njej, jo prime in začne z njo plesati. Plesala sta in plesala, pa črni mož jo je vrtel in 85 sukal, da jo je razpotegnil vso na drobne kosce.

Teško je mačeha pričakovala jutra, in ko se je začelo svitati, je hodila v jednomer gledat in čakati hčere, pa je ni učkala. Gre tedaj v grad. Ker pa jo najde vso raztrgano, se zgrudi in umrje.
90 In tako je bila rešena pastorka. Nár. prip. — *L. Gorenjec.*

107. Pastir.

1. Jaz sem gore sin,
Bivam vrh planin,
Ljubim svobodo,
Dole in goró.	4. Jače vrh goré
Bije mi srcé,
V mirni bajtici
Spavam brez skrbi.
2. Solnce me budi,
Lipa me hladi,
Rožice ljubó
Tudi mi cvetó.	5. Tukaj dan in noč
Bivam vriskajoč:
Gora je moj dom,
Zánjo živel bom.
3. Bele janjčkeke
Pasem sem ter tje,
Ptičice z menó
Pesmice pojó.	6. Lep je božji svet,
Gora mu je cvet;
Jaz sem gore sin,
Bivam vrh planin.

M. Vilhar.

108. Vijolica in trn.

Košato je stal za mejo cvetoč trn; lepo skrito je vijolica pod trnom cvetela in dišala. Trn je pa vijolici bahato dejal: „Zakaj te ljudje tako radi iščejo in te tako za ljubo imajo? Saj te še lahko najti ni, ker pod grmovjem in za mejami čepiš, ti 5 majhna paglavka ti!“ Ponižno je dišeča vijolica odgovorila nupuhnežu: „V tihoti in nizkoti ohranjam jaz svojo dragoto in lepoto, katera tako daleč okrog lepo diši, da me vsi željno iščejo in radi devajo v svoja nedrija; tebe se pa vsakdo izogne in te s polja in ledin poseka in sežgè. Pač boljše je, na skrivnem 10 žlahtno dišati in čedno cveteti, nego ljudi ošabno pikati in potem v ognju zgoreti.“

Tako se ponižnost ljubi, prevzetnost je na izgubi.

A. Slomšek.

109. Rožici.

<p>1. Bodi mi zdrava,
Rožica zala!
V tihi samoti
Skriva te vrt.</p>	<p>3. Sije ti pomlad,
Jutranja zora
V srcu mi vzbuja
Radostne dni.</p>
<p>2. K tvojim vonjavam,
Rajskim dišavam,
V solnčnih je žarkih
Pot mi odprt.</p>	<p>4. Cvetje rudeče
Veter razmeče,
Tebe in mene
Čas zaduši.</p>
5. Torej bod' zdrava,
Rožica zala,
Dokler še sije
Rajska pomlad!

A. Umek.

110. Plemenito delo uboge sužnje.

Bilo je leta 1640. Na Peruvanskem v južni Ameriki je vladal takrat kraljev namestnik grof Kinkon. V tej dobi, t. j. več kakor pred 250 leti, je bila peruvanska dežela še španska naselbina, kajti še le leta 1852. se je otresla tujega jarma. Grof Kinkon kot kraljev namestnik je stoloval v Limi, glavnem mestu 5 peruvanskem, ki je tri ure oddaljeno od morja. Tu je strahovita morilka mrzlica domá, kar nam kaže na tisoče spomenikov na ondotnem pokopališču.

Tudi leta 1640. je divjala v Limi zgoraj omenjena bolezen z največjo grozovitostjo. Pa kakor je nekdanj šel smrtni angelj 10 v Egiptu mimo hiš Izraelcev ter ni storil nikomur nič žalega, a pomoril vse prvorojeno od Faraonovega ljudstva, takó je tudi tukaj mrzlica prizanašala rojakom, a toliko bolj morila tujce, ki so se bili ondi naselili. Naseljeni Španci so umirali v tolikem številu, da prihajajoče ladje niti v primeri niso toliko Evropecev 15 prinesle, kolikor bi jih bilo treba, da bi nadomestili pomrle ljudi.

Zna se, da je bilo vsled tega veliko veselje med Indijanci. „Ha, naši trinogi izumirajo! Česar ni premoglo naše orožje, to dela za nas podnebje.“ Takó so si na uho šepetali v sužnosti živeči Peruvanci, kadar so čutili, da grozovitih gospodarjev ni blizu. 20

A vse drugače je bilo med naseljenci. Tu med njimi je bila velika žalost in bridkost. Niti kraljev namestnik ni bil obvarovan te velike bridkosti, ki se je širila po vseh hišah ne-

usmiljenih Špancev. Njegova soproga, angelj po dobroti in po-
 25 hlevnosti, je ležala umirajoča na postelji. Dolgo že je mrzlica
 glodala na mozgu njenega življenja, a zdaj je stala smrt že na
 pragu, štejoč še nekoliko kratkih ur, ki jo ločijo od njenega dolgo
 zaželenega plena. To je bolelo kraljevega namestnika globoko
 v srce. Izgubiti dobro in blago ženo, ki mu je bila največja
 30 sreča na svetu, to je pač velika in bridka izguba. S pretirano
 ostrostjo in grozovitostjo je mnogo grešil kraljev namestnik, ali
 njegova plemenita soproga je marsikatero, po nedolžnem vsekano
 rano na skrivnem zacelila s svojo krotkostjo in dobrotljivostjo.
 In zdaj mu je pred dušo stopalo spoznanje, da se njegov dobri
 35 angelj, njegova plemenita soproga, za vselej loči od njega. To
 mu je delalo strah in bridkost.

V prekrasni kraljevi palači pa je ugašalo tudi še drugo
 mlado človeško življenje. V tihi, samotni čumnati, ondi v nekem
 oddaljenem oddelku ponosne palače, je ležala od vseh zapuščena
 40 in pozabljena mlada sužnja. Obsojena, da živi med sovražniki
 svojega ljudstva, je morala tudi njih usodo deliti z njimi; gro-
 zovita morilka mrzlica namreč tudi njej ni prizanesla. Uboga
 sužnja je bila z vso dušo naklonjena svoji dobri gospé; niti
 barva, niti rod, niti kaka druga misel ni mogla uničiti te gorke
 45 ljubezni, ki se je sama ob sebi porodila v njenem srcu. In kar
 se je držalo v življenju tako zvesto skupaj, tega si tudi smrt ni
 upala pretrgati; zatorej hoče ugasniti dvoje življenje ob jednom.

V tem se je nad palačo, ne brigajoč se za žalost, niti za
 jok, ki biva tu notri v prekrasnih sobah, vlegla črna noč. Sveče
 50 v lepo okrašeni sobi bolne grofinje so že malo da ne prigorele
 do konca, in videti je bilo, da bo trpečima skoro odbila poslednja ura.

A zunaj okoli palače se plazi človek, kateremu se po njegovi
 vnanji postavi pozna, da je Indijanec. Tihe in počasne so
 bile njegove stopinje; a tem ostrejše je bilo njegovo okó, ki se je
 55 srpo oziralo na okrog, ga li vidi kdo. Niso ga hudobni nameni
 privedli ob tako nenavadni uri na ta kraj, le očetovska ljubezen
 do svojega otroka ga je gnala v pozni noči v toliko nevarno
 obližje grofa Kinkona. Umirajoča sužnja je bila njegova hči.

Oče in otrok — kdo je, ki more ločiti tako tesno zvezani
 60 srce? Kmalu je bil Indijanec pri postelji umirajoče hčerke.
 Naglo, vsakega trenutka se boječ, da bi ga kdo ne ugledal in
 ne napadel, potisne hčerki posušeno, votlo kumaro v roke. V
 kumari je bila skrita drobno zmleta drevesna skorja, ki jo je

prinesel oče z bližnjega gorovja. „Ná, vzemi ta prah,“ ji reče oče potihoma, „zaužij ga, in živelá bodeš. A ne povej nikomur 65 o tem, kar sem ti dejal, ker naši trinogi morajo umreti!“ Oče je znal, da mu je hčerka oteta. Tiho in naglo, kakor je bil prišel, je zopet odšel.

Sužnja zbere vse svoje moči, se sklóni v postelji in misli — na svojo gospó. Zdajci se vzdigne iz postelje in tava proti 70 sobi bolne grofinje. Debelo in neverjetno jo gleda zdravnik ter ji vzame čudni prah iz roke. Toda grof Kinkon pristane na to, da se poskusi še to poslednje sredstvo. Grofinja zaužije prah in — oteta je smrti. A plemenita sužnja, kako je z njo? Tudi njej je pomagano, ker prah zadostuje, da se reši dvema življenje. 75

Zdaj so jeli preiskovati, odkod je ta prah, in kmalu je bila znana skrivnost, ki je čuvala Indijance pred grozovito morilko mrzlico. Našli so čudovito drevo z velikim, svetlim listjem in z lepim cvetjem, čigar lubje daje oni zdravilni prah, ki je dandanes znan vsakemu zdravniku. To drevo so imenovali po 80 grofinji Kinkon „Kinkona-drevo“. Mi imenujemo to drevo kinovec (Fieberrindenbaum, Cinchóna) in ga po pravici smemo zvati blagoslov božji za ves človeški rod; kajti kamorkoli seže umetelnost zdravniška, povsod se premaga mrzlica s kinovim lubjem, ki je dandanes najboljši pripomoček zoper to bolezen. 85 Prineseno je bilo to lubje prvič v Evropo v 17. stoletju, in odmerjali so ga iz začetka zaradi velike redkosti skoro z zlatom. Iz kinovega lubja se dobiva takozvani kinin, ki je najmočnejše zdravilo zoper mrzlico. Da bi se kdaj pokončali kinovi gozdje v južni Ameriki, ker se vsakega leta izvozi toliko kinovega ljubja, to je pa, po opazovanju 90 sedanjih popotnikov sodeč, le prazen strah. *I. Tomšič.*

111. Mladenič in vrba.

Mladenič:

1. „Vrba zelena, čudno drevó,
Oj zakaj vedno tako žaluješ?
Zakaj povešaš mlado glavó,
Zakaj otožna se pripoguješ?	3. Ti pa otožna tukaj stojiš,
Vedno žaluješ poleg potoka,
Še ne dorastla, pa že trohniš,
Koža vsa ti je sama razpoka.
2. Vendar pogledi svoje sestré,
Tamkaj pogledi druga drevesa,
Kako ponosno svoje vrhé
Dvigajo v zrak, v sinja nebesa!	4. Ako črez noč vihar pridivja,
Reva, kakó se boš mu branila?
Slabo stoječo trešči na tla,
Kmalu, o kmalu bodeš segnila.“

V r b a :

5. „Dragi mladenič, radosti cvet,
Res je, kar usta ti govorijo,
Moje življenje malo je let,
Vejice vendar že mi trohnijo.
6. Dobro pa pomni, kar govorim,
V srce ti sezi moja beseda:
Vedi, da v sebi črva redim,
Ki mi rastoče deblo razjeda.

7. Ako tedaj ti mar je za to,
Da te ne mine obraz veseli,
Varuj, o varuj se prezvestó,
Da se tud' tebi v srce ne vseli!“

Fr. Levce.

112. Vrba.

Čisto sama stoji tam pri potoku, in kakor da bi se ogle-
dovala v jasni vodi, vse svoje veje ima doli pripognjene. Nihče
ne mara za njo. Menda jo ljudje le zategadelj pustijo tam stati,
ker so jo navajeni tam videti. Zató je pa tudi žalostna; mnogo
5 je že prestala, mnogo burij, mnogo zim. Pozna se ji to na skorji,
ki je v toliko koscev razpokana. Podobna ostareli babici stoji
tukaj zapuščena, spomin prejšnjih časov, in vendar noče umreti.
In če jo pogledaš po zimi, vsa ogoljena se razteguje po zraku,
težki sneg ji odlamlja vejico za vejico — mislil bi, ta je njena
10 zadnja zima. Deblo njeno je že davno izvotljeno, iz njega rastejo
druge rastline, z mahom je pokrito, z gobami obrastlo, vse hoče
od stare vrbe živeti.

Kadar pa mlačen veter začenja pihati, kadar se sneg iz-
gublja od zemlje in se vse vzbuja iz spanja, tedaj se tudi vrba
15 zopet oživi, in prej kakor druga drevesa si je priskrbela novo
zeleno oblačilo, ki ga bo nosila črez leto. Vrnejo se zopet pti-
čice, staro vrbo prijazno pozdravljajoč; zapojejo tudi marsikatero
pescico o tujih deželah, ki so jih videle o zimskem potovanju.
Vrba jih pazljivo posluša, pa vse v svojem srcu hrani in ne pové,
20 kaj so pele ptičice. Tudi veseli fantje priskakljajo k vrbi in jo
gledajo. Kaj pa hočejo otroci od stare babice? Piščalke bodo
delali, piščalke, ki ne veljajo mnogo, pa vendar pojejo dosti
dobro. Srečna mladost! Igrajo na njih, ne poznajo nobenih not,
in vendar gre vse brez pogrška. Ima pač vsak najboljšega
25 mojstra: čisto srcé!

J. Stefan.

113. Na izprehodu.

<p>1. Škrjanec, kaj bežiš iz trave,
Ne plaši se, ti znanec moj!
Saj nimam záte jaz nastave,
Nikar ne bézi pred menój!</p> <p>2. Al' več me ne poznaš od lani,
Ko hodil sem poslušat te?
Zdaj zopet so mi dnevi dani,
Da veselil bi s tabo se.</p> | <p>3. Zató ne skrivaj se pred mano,
Ne bom veselja ti kalil,
Saj vé m, družico da izbrano
In gnezdece si spet dobil.</p> <p>4. Le dvigni se v višave jasne,
Žvrgóli in veselo poj!
Vživájva srečna dneve krasne,
Ostani le prijatelj moj!</p> |
|---|---|

Fr. Cimperman.

114. Oves, osat, vražji stric.

Bog je vsaki rastlini dal svoje ime in tudi odločil, v kateri namen naj služi. Pristopil je pa vrag in rekel: „Daj tudi meni kako žito, da bom imel nekaj svojega.“ Bog mu je odločil oves, naj ga ima. Vrag se je kar hitro odpravil proti peklu, da bi si tam zapisal svoje žito in ne pozabil imena njegovega. Zdaj je pa stopil pred Boga sv. Peter in rekel: „Pač škoda za oves! O hudih letih bi še kdaj jedel človek rad ovsen kruh.“ Ko je to rekel, je kar hitro postopil za vragom, ki je spotoma v jednomer mrmral: „Oves, oves, oves,“ da ne bi pozabil imena svoje rastline. Ko sv. Peter vraga dojde, lopi s palico po drevesu, mimo katerega je hitel vrag. Ta se silno prestraši, in spomin na oves mu čisto izgine. Zadere se torej ves jezen nad sv. Petrom: „Kaj me strašiš? Zdaj sem pozabil žito, katero mi je dal Bog.“ Sv. Peter pa mu reče: „Nič ne dé; če si je ti pozabil, jaz ga nisem; osat je tvoj.“ Vrag si je hitro zapisal ime, in osat mu je res ostal; zató se pa tudi „vražji stric“ imenuje.

Nár. prip. — *J. Pajek.*

115. Ovsenják.

I.

<p>Stoji, stoji tam beli grad,
V tem gradu gospodičič mlad;
On po gosposko je zrejen,
O kmetih slabo poučen;
5 Od prvih let, od mladih nog,
Kar dal mu je življenje Bog,
Le zobal je potičice,
Iz rúmene pšeničice,</p> | <p>Na sladkem mleku mešene,
Vse s sladkorjem potresene. 10
Stoji pred gradom klopica,
Ni lipova, je hrastova,
Popotnikom pripravljena,
Pod streho tja postavljena,
Da lahko ondi prevedri, 15
Če huda ura ga vhti.</p> |
|---|--|

- Sem s polja kmet pripelje rž,
Kar vlije dol se z neba dež.
Pa vstavi voz pod hrastičem,
20 Da varen bil bi pred dežjem;
Vedrit gre sam na klopico,
Na klopico, na hrastovo,
Popotnikom pripravljeno,
Pod streho tja postavljeno.
- 25 Pod streho on, pod streho voz,
Pa vzame v roko kruha kos,
Oj kruha ne rženega,
Pač kruha kos ovsenega.
O črn je, črn je kruh zarés,
30 Iz njega gleda polno res;
Al' kmet ga zoblje, ga cefrá,
Ko bila bi potičica,
Ker grudi ga že lakota
Od poljedela težkega,
35 Pa zoblje, zoblje ovsenjak.
Skoz okno se ozrè grajščak,
Skoz okno gleda, v kmeta zre,
Ki spešno tak črnjak mu gre.
Začudi se, zavzame se,
40 Kako mogoče jesti je
Pač kruh, ki v njem je taka zmes,
Iz njega gleda polno res.
Popraša ga, pobara ga,
Al' kaj okusen slaj ima.
- 45 „O dober, dober slaj ima,
Okusen kot potičica.
- Pokusite, pokusite,
Gotovo mi potrdite.“
- Pa vzame ga, pokusi ga,
Al' prec iz ust izbrusi ga: 50
„Ne jédo takega ljudjé,
Biló bi komaj za svinjé;
Kdo nek' bi grudil tako zmes,
Ki iz nje gleda polno res?
Od prvih let, od mladih nog, 55
Kar dal mi je življenje Bog,
Le zobal sem potičice
Iz rúmene pšeničice,
Na sladkem mleku mešene,
Vse s sladkorjem potresene. 60
Do zadnjih let, do starih nog,
Dokler mi dá življenje Bog,
Le zobal bom potičice
Iz rúmene pšeničice,
Na sladkem mleku mešene, 65
Vse s sladkorjem potresene.“
- Odreče kmet, odgovori:
„Mogoče, nemogoče ni,
Zgoditi se še more vse,
Al' boste, al' ne bodete, 70
Obrani tega naj vas Bog
In takih váruje nadlog.“
- Prevleče se in prevedri,
In zopet solnce prisvetí,
Požene konja kmet in gre, 75
Grajščak pa okence zaprè.

II.

- Stoji, stoji tam Záplota,
Soseða strmega Storžcá,
In druge gore tam okrog,
Ki jih odeva gozd in log.
- 5 Po njih pasó se srnice,
Oj srnice, srné skočné,
In divje koze skačejo,
Se v zelenicah pasejo,
In zajce, zajčkeke plašné
- 10 Ujede po grméh lové.
- V nedeljo je grajščakov god,
Grajščakov god vesel bo god.
Grajščak pokliče lovce vse,
- Med njimi tudi kmetič je,
Ki videl jesti ga grajščak 15
Na klopici je ovsenjak.
- Vsi lovci skupaj pridejo,
Pod gradom vkup se snidejo,
Grajščak pristopi, govori
Le takih lovcem besedij: 20
„V nedeljo prvo moj je god,
Gor v gore zdaj bo vaša pot,
V gorah pasó se srnice,
Oj srnice, srné skočné,
In divje koze skačejo, 25
Se v zelenicah pasejo,

- In zajce, zajčkeke plašné
 Ujede po grméh lové.
 Tja gori v gore pojdemo,
 30 Da kako srno dóbimo,
 Al' kako kozo vjahamo,
 Al' vjedam zajca vzamemo.“
- V goré gredó, z njimi grajščak,
 In nese svoje brešno vsak,
 35 In vsak se dobro preskrbi;
 Grajščaka nošnja le teži,
 Zatorej vzame majheno
 Jedila v svojo torbico.
 Al' gore, gore so goré,
 40 Kdor jih ne zna, na nje ne gre,
 Kdor jih pozna, se preskrbi,
 Si polno torbo naloži.
- Še dneva pol minilo ni,
 Že prazna torba je jedij;
 45 Popoldne pride; lakota
- Presilna se že loti ga,
 Pa vtolažiti moč je ni,
 Ker prazna torba je jedij.
 Kmet lovec tolče ovsenjak,
 Približa k njemu se grajščak, 50
 Približa se, zaprosi ga,
 Da naj mu kruha kos podá.
 O kak ga jé, kakó mu gre!
 Dasi je črn, se nič ne vpre.
 Sam sebi lovec govori: 55
 „Mogoče, nemogoče ni,
 Črnjaka nisi jedel še,
 Poznal se ovsenjaka ne,
 Le zobal si potičice
 Iz rúmene pšeničice, 60
 Na sladkem mleku mešene,
 Vse s sladkorjem potresene;
 Al' kruh noben tak' oster ni,
 Da lakota mu mojster ni.
 Mogoče, nemogoče ni, 65
 Kar ni, se more, se zgodi.“

M. Valjavec.

116. Vrbsko jezero pri Celovcu.

Pred davnim, davnim časom še ni bilo jezera pri Celovcu. Lepe vasi z najzaljšimi in visokimi hišami so stale ondi, in okrog in okrog se je razprostiralo najrodovitnejše polje s prijetnimi vrti. Prebivalci tega kraja so sloveli pri bližnjih in daljnih sosedih kot zeló premožni in srečni ljudje. Bili so v resnici silno 5 bogati in, dokler so živeli po veri in pameti, tudi prav srečni.

Toda obilnost in sreča lahko človeka zapelje in spači, da pozabi Boga in svojih dolžnostij; tako tudi prebivalce tega kraja. Sreča jih je omamila in ošabne storila, za Boga in zapovedi niso več marali, za cerkev in božje praznike se ne menili, svetim 10 rečem so se posmehovali ter stregli brez vesti in mere le slepemu poželenju. Približal se je velike sobote večer. Ta večer so bogoslužni kristjani tistih časov praznovali vedno s premišljevanjem in tiho pobožnostjo ter v mislih imeli visoki spomin prihodnjega jutra, odrešenikovo vstajenje od smrti. Ti presrečni 15 vaščani pa se tega večera niso spomnili. V veliki in krasni hiši sredi vasi so uganjali najveselejši šum in hrup, imeli godce, jedli in pili ter plesali in vriskali, da se je razlegalo daleč na

okrog. Ni več bilo dolgo do polnoči, toda nihče še ni mislil na
20 počitek in pokoj; še bolj so divjali in noreli.

Čuj, na enkrat se vrata odpró, in prikaže se majhen, star
in suh možiček s sivimi lasmi. Jezno se ozira po plesalcih in z
ostro besedo izpregovori: „Razuzdanci, ali nocojšnji večer tako
praznujete? Ali se tako pripravljate na sveti praznik prihodnjega
25 jutra? Ali nimate več božjega strahú in vere v srcu? Nehajte in
izpremislite se, predno poteče ura božje milosti!“ Tem besedam
so se vsi surovo zasmeljali; s petami so zaceptali, zavriskali in
se vnovič zavrteli po plesišču ter še bolj divje noreli.

Čas beži, bliže in bliže prihaja polnočna ura. Zopet se vrata
30 odpró, in taisti starček stopi v hišo. Majhen sodček ima pod
pazduho, glas povzdigne in reče ginljivo: „Še enkrat vas opomi-
njam; poslušajte svareče besede prijateljeve! Brezdno vašega
pogubljenja se odpira, meč božjega maščevanja je vzdignjen in
nastavljen. Še majhni trenutki so vam dani za preudarek; naglo
35 se izpremislite, nehajte in pokorite temu večeru storjeno nečast!
Poglejte tá-le sodček! Gorjé vam, če me silite odpreti pipo; groza,
strah in pogubljenje bo privrelo iz njega in vas pokončalo.“

Teh besed še ni dogovoril, in vsi zaženó kakor iz jednega
grla smeh in gróhot, rekoč: „Oj, to mora kaj pravega biti! Odpri
40 vendar pipo, le kar izderi jo in izpusti brez ovire svojo moč in
strahobo, da vidimo, kaj bode. Dobro vemo, starec, da se šališ
in imaš le vino v sodcu. Te groze se pač ne bojimo; tak strah
naša grla dobro poznajo. Le hitro ga izlij, in nikar nas dalje ne
zadržuj in ne moti! Za pokoro, sivec, pa je nocoj še prezgodaj;
45 homo že brez tebe skrbeli za njo, saj je še časa dovolj.“

Oči se sivčku togotno zabliskajo, in kakor sodnji glas se
zasliši iz njegovih ust: „Zdaj ste dovršili; gorjé vam, izgubljeni
ste, izgubljeni!“ To izrekši, odpre pipo in naglo izgine.

Ura bije polnoči. Pri dvanajstem udarcu zabrenči otožno,
50 in strašen vihar prihrušči. Luči ugasnejo, truma divjih plesalcev
trepetaje ostrmi. Črna noč jih obdá, krvavordeč blisk šviga in
razsvetljuje blede obraze, grom in ropot, kakor bi se podiral svet,
jim hrumi na ušesa. Huda ploha, kakor da so se pretrgali oblaki,
se ulije zdaj izpod neba, studenci in potoki zašumé ter se v jednom
55 hipu, kakor deroči hudourniki, razlijó. Z vseh bregov in gričev
se udara tokoma voda, narašča in vre skoz vrata in okna v hiše,
podira vse ter nastaja više in više. Druhal nesrečnih veseljakov
se umika obupno in plašno na odre, strehe in višine ter beži,

toda zastonj — deroči valovi jih hitro dohité in pogreznejo v mokri grob. Vsi so žalostno poginili. Drugo jutro potihne grom 60 in vihar, pa voda še vedno doteka ter pokrije in zagrne celó visoki zvonik. In ta voda se ni več utekla, ampak kakor je narastla, tako je ostala do današnjega dne — in to je Vrbsko jezero pri Celovcu.

Tako ti bo pravil preprosti kmet ob jezeru to pripovest in 65 zraven ti še modro in resno zagotovil, da se čuje včasi v mraku žalomili buč utopljenega zvona izpod vode. „To je svarilen spomin,“ bo pomenljivo pristavil. Nár. prip. — *A. Oliban.*

117. Prisega v naravi.

<p>1. Mladenči, v naravo
Cvetočo pojd'mó!
Cvetlice preljube
Prekrasno cvetó.
Tam bele, rudeče
In modre so vmes,
Prijetno podale
Se bodo v povez.</p>	<p>3. Veselo in urno,
Junaško, čvrstó
Pojd'mo, tovar'si,
V naravo lepó.
Že v zgodnji mladosti
Pokaže naj vsak,
Za dom svoj premili
Da čvrst bo vojak.</p>
<p>2. Le ročno na delo,
Tovar'si mladí,
Da šopek prekrasen
Si vsak naredi.
Pripeli ga bomo
Na prsi mladé,
V katerih nam bije
Krepostno srcé.</p>	<p>4. V molitvi goreči
Zdaj kvišku roké,
Očetu v nebesih
Zročimo srcé.
V naravi prekrasni
Prisezimo si:
Za dom naš preljubi
Srcé naj gori!</p>

I. Tomšič.

118. Trnolica in vinska trta.

O lepi pomladi je v vzglavju nad vinogradom trnolica lepo cvetela in se v svojem belem cvetju vsa košata grela na solncu. Svoje lepote pijana, gleda v vinograd in vinsko trto zaničuje, rekoč: „Zakaj se pa ti lepše ne oblečeš, visoko hvaljena vinska trta? Ali te ni sram, da tako borna v vinogradu čepiš in solze 5 prelivaš? Gotovo ti mrzi, da sem lepše oblečena kakor ti, ker vidiš, kako veselo čebelice po meni šumé in otroci okrog mene skačejo, tebe pa nihče ne pogleda!“

Vinska trta pohlevno molči, pa tiho in čvrsto poganja svoj
10 zlahtni sad. Ko jeseni grozdje dozori, pride truma ljudij rumeno
grozdje trgat in vinski trti hvalo pojó: „Preljuba vinska trta,
veselje našega srcá!“ Na trnolico se nihče ne ozrè.

„Soseda,“ ji reče zdaj vinska trta, „povej mi, katera naju
zdaj več veljá! Tvoja prerana hvala ti ni ostala, tvoje prune
15 jagode, ki so tako košato ocvetele, so kislice, in vse se ogiblje
trnja, ki ti je odrastlo. Mojega ponižnega cvetja sad, sladko
grozdje, veseli otroke in oživlja možake; vsak pošteni človek me
rad ima.“

Samosvoja čast in hvala ti ne bo prida dala; ponižnost
20 velja, in pridnost hvalo dá.

A. Slomšek.

119. Moje želje.

<p>1. Rad bi tamo bil,
Kjer po polju veter žene
Žitne válove rumene,
Kjer vesela se glasi
Prepelica: „pet pedí“,
Rad bi tamo bil!</p>	<p>4. Rad bi tamo bil,
Kjer v zelenem gaju poje
Slavček poleg družje svoje,
Kjer se milo družita,
Mehko gnezdo znašata,
Rad bi tamo bil!</p>
<p>2. Rad bi tamo bil,
Kjer po dragah bistra reka
Kakor živo srebro teka,
Kjer zelene trate prt
Mene zove v pisan vrt,
Rad bi tamo bil!</p>	<p>5. Rad bi tamo bil,
Kjer mladine krasno cvetje
Zaljša grla milo petje,
Kjer nedolžnost je domá,
Spake sveta ne pozna,
Rad bi tamo bil!</p>
<p>3. Rad bi tamo bil,
Kjer visoke so planine,
Čudosalne globočine,
Kjer boječa srna spi,
Strma peč v nebó kipi,
Rad bi tamo bil!</p>	<p>6. Rad bi tamo bil,
Tamo rajsko je veselje,
Tamo čiste srčne želje,
Tam v nebesa je odtod
Prosta in vesela pot,
Rad bi tamo bil!</p>

V. Orožen.

120. Lesena skleda.

Izročil je priletan oče svojemu sinu pohištvo in vse pre-
moženje, da bi na stare dni živel brez skrbi v miru in pokoju.
Ali zmotil se je sivi starček. Nehvaležni sin, kakor se prerado
po svetu godí, ta je vračal staremu očetu dobroto s hudimi deli.
5 Dokler je namreč sivček še imel toliko moči, da je sina in sneho
podpiral pri delu in jima pomagal, dotlej so se še nekako poraz-

umeli; ko je pa mož prihajal od dne do dne starejši in s starostjo slabši, sta ga jela mlajša dva pisano gledati ter sta želela, da bi se ga skoro iznebila. Posebno težko sta ga gledala tudi zraven sebe pri mizi; gnusilo se jima je, ker so starčku vsa 10 redka jedila pljuskala raz žlico na mizo. Stara leta so mu namreč prinesla slabost, da so se mu roke hudo tresle — in kmalu je imel mizo v kotu za pečjó, kjer je užival samši jedila, katera mu je nehvaležna sneha nosila v vegasti skledici. To je staremu očetu hudo dejalo, in marsikatero solzico si je obrisal na skrivnem. 15 Pa vendar ni ne godrnjal, ne sinu nehvaležnosti očital; vdal se je v božjo voljo in mirno trpel tako naključbo.

Primeri se pa, da nekoč starčku uide skleda iz rok, pade na tla in se ubije. Sneha na ta ropot priteče, in ko vidi črepinje strte sklede ležati po tleh, od jeze lica izpremeni, na vse 20 grlo vpije in ozmerja starčka, ne da bi bila sivi glavi in slabim rokam prizanesla. „Sčasoma,“ pravi togotna, „pobije starec še vso posodo, in denar ne pada z nebes, da bi kupovala vsak dan novih skled.“ Jeze bleda potoži krivico svojemu možu, in večerjo je staremu očetu že prinesla v leseni skledi. V srce je to sivega 25 moža zbolelo; na glas se je začel jokati ter je očital sinu nehvaležnost. „Sin,“ je dejal, „sin, ali tako vračaš staremu očetu dobrote, ki sem jih pridobival s tolikim trudom za te? Ali je to zahvala ljubezni moje do tebe? Ali se ti ne smilijo tvojega starega očeta sivi lasje, pleša glava, vela lica, suhe roke? Si 30 mar li pozabil, kako je zažugal Bog v četrti zapovedi, da hoče otroke, ki svojih starišev ne spoštujejo, ostro kaznovati? Sin, sin!“ Ali vse to svarjenje ni ganilo trdosrčnega sina; on ni maral za očetove solze, on se ni usmilil njegove sive glave. V samšnem kotu je tudi zanaprej dobival sivček v leseni skledi 35 svoja pičla, napol neslana jedila.

Primerilo se je pa neki dan, da je vprašal nehvaležni sin svojega otroka, kakih osem let staro dete, kaj misli s treskami in dilicami igrajoč narediti. In otrok mu odgovori: „Kaj drugega, kakor majhno koritce, iz katerega hočem vam, ata, dajati 40 jesti, ko boste tako stari, kakor stari oče za pečjo.“ Te besede so nehvaležniku tako presunile srce, da je svojo nehvaležnost spoznal, se milo razjokal in starega očeta klečé prosil odpuščenja. Odslej je starček noter do smrti zopet jedel pri jednoisti mizi s sinom in sneho vred, in lesene sklede ni bilo več videti. 45

121. O nebeški gloriји.

- Stoji, stoji tam samostan,
Menih je v njem, ki let' in dan
Premišljal je samó le to,
Kako v nebesih je lepó,
5 In kakšno je veselje tam,
Ki je ljudem prikrito nam,
Ki videlo ga ni okó,
Ki slišalo ga ni uhó,
Ki ga čutilo ni srcé,
10 In ki presega vse željé.
- Iz klostra šel počasnih nog
Sprehajat enkrat se je v log;
Kar na drevesu pevcica
Zapoje rajska ptičica,
15 In poje, poje tak lepó,
Da nobena ptica ne takó.
Prepevala je gloriјo,
Ki jo v nebesih vživajo;
Prepevala na jaseu glas
20 Je njega veličast in kras,
Ki je zemlje in neba vladar,
Od ktereга je vsaka stvar;
Prepevala, kak božji svit
Nebéščanom je vsem odkrit;
25 Kak angeljci lepó pojó,
Lepo pojó, sladko pojó,
Sveti trojici strežejo,
Marijo devico venčajo,
Ki vsa, vsa osvetljena je,
30 Kraj sina posajena je,
Je pela od veselja tih,
Ki so v številu zvoljenih,
- Ki njih posest za vekomaj
Veseli je nebeški raj;
Ki obličje božje gledajo, 35
Brez néhanja ga vživajo.
In pela je tako lepó,
Tako lepó, tako sladkó,
Da se od glasov presladkih
Je precej zamaknil menih. 40
- Vzbudivši spet se, v kloster gre,
Vratar neznan mu vanj odpre.
Poznal menihov nič več ni,
In njega tudi ne oní.
- „Kakó je to, kako je to? 45
Pred jedno uro je bilo,
Ko sem zapustil samostan,
Da šel sem v log ko slednji dan,
In spremenjeno vse je zdaj,
In skoro mi neznan ta kraj.“ 50
- Zdaj spomni višji se opat,
Da je bral v zapisniku enkrat,
Da šel menih iz klostra je,
Pa da ni vrnil nič več se,
Pa nikdar se ni vrnil spet — 55
Od tistih dob je tri sto let.
- „Tedaj poslušal tri sto let
Sem rajsko ptico pesem pet',
Ker tak sladkà je pesem b'la,
Ki pela jo je ptičica. 60
O kakšna še le gloriја
Veselja bo nebeškega!“

M. Valjavec.

122. Zakaj je vsak dren kriv?

Minila je ledena zima in nastopila prijetna pomlad. Vzbu-
jale so se iz zimskega spanja živali in živalce, ki nam oživljajo
gorke poletne dni. Tudi medved kosmatinec se je jel gibati v
svojem brlogu, v katerem je bil prespal vso zimo. Še bi bil rad
5 malo podremal, ali prazni želodec ga je opominjal, da je dalje
spal kot jedno noč. Izleze torej iz brloga in si gre iskat hrane.
Toda stric mrmrač so se vzbudili malo prevred. Še cvetja ni

bilo videti nikjer, kje bi bil potlej še sad? V tej nadlogi ga sreča lisica. Medved ji potoži svojo nadlogo, in zvita lisica, od nekdanj medvedu gorka, ta je precej pripravljena speljati ga na led. 10

„Prav žal mi je,“ pravi zvita tetka, „da vam precej z ničimer ne morem postreči. Meni sami se tudi tako godi; vse sem že prevohala, pa nikjer ni dobiti ničesar. Samo tam-le sem našla drevo, ki je že v najlepšem cvetju; tam bo najprej sad. Srčno rada ga vam prepuščam.“ 15

Nató pelje medveda pod lepo cvetoč dren in pravi: „Le-tú ostanite in počakajte sadú; saj vidite, da druga drevesa še ne cvetó ne. Gotovo bo tu najprej kaj dobiti; jaz pa grem dalje, dokler ravno takega drevesa ne najdem.“

Lisica odide in najde drugod živeža kmalu dovolj; trapasti 20 kosmatinec pa sede pod dren in čaka, kdaj bo jelo zrelo sadje padati na tla. Toda sadú le ni bilo.

Bližala se je že jesen svojemu koncu, ko pride lisica zopet po tem potu. Kar zagleda medveda še vedno pod drevesom sedečega. „Kaj pa delate tu, stric?“ ga popraša. 25

„I, obljubljenega sadú čakam,“ ji odgovori medved nevoljen, „pa ga le ni.“

Lisica se potuhnjeno nasmeje in reče: „O hudobno drevo, ki vam noče dati sadú! Glejte, jesen je že minila; kmalu bo 30 vam zopet treba iti spat, pa še zdaj niste dobili sadú. Jaz sem pojedla ravnokar poslednjo letošnjo hruško.“

To začuvši, skoči medved razkačen na drevo in mu povije vse veje tako, da so še zdaj krive. Nar. prip. — *Fr. Marn.*

123. Večerno solnce.

1. Večerno solnce že zahaja
In nateguje senco gaja;
Zakriva se nam za goró
In jemlje zdaj od nas slovó.	3. Od jutra do večera s'jalo,
Toploto nam in luč dajalo;
Gre solnce zdaj za goro spat,
Veselo jutre hoče vstat'.
2. Svoj pot je solnce obhodilo
In svoje delo dopolnilo;
Kdor dela pozamudil ni,
Lahkó se s solncem veseli.	4. Večerno solnce se ozira,
Po hribih svoje žarke vpira;
Poprej ko nas c'lo zapusti,
Prijazno se nam nasmeji.

5. Kdor, kakor solnce, svoje delo
Dopolni zvesto in veselo,
Lahkó zvečer se nasmeji
In v božjem miru sladko spi.

A. Slomšek.

124. Steblo in klas.

Glej, tu leži na cesti steblo slame. Ljudje hodijo sem in tja, se ozirajo po sebi in po drugih, govore o potrebnem in nepotrebnem, o koristnem in škodljivem, ali zavrženega stebela nikomur ni mar. Nihče ne pozna več dobrotnika svojega. Žalosten obraz to, pa resničen; nahajamo ga vsak dan v življenju človeškem in imenujemo ga nehvaležnost svetá. In vendar steblo je še le naredilo iz človeka človeka; to steblo ga je povzdignilo k višjemu, duševnemu življenju, in vse, kar si je pridobil v umenju, izobraženju in npravnem izboljšanju, vse to se je zgodilo na podlagi tega — zavrženega stebela.

Obrazi davnih vekov nam stopajo pred oči. Z gorjačo in kijem oborožen, brez domovja in domovine, brez Boga in čednosti blodi lovec, podoben krvoločni hijeni, po gozdu in planjavi; kakor plenaželjna zver voha in sledi, kakor kača se zvija po zemlji, da bi kakor ljuti tiger napadel tura ali pa jelena; z njegovim mesom si krepi telo za poznejše moritve in s krvjo njegovo sesá v sebe nove divjosti. Kakor orel v svoji okolici, ki si jo je pridobil v krvavem boju, ne trpi drugega orla, dà, celó mladiče svoje odganja od sebe, tako tudi divji človek, ki mu hrani lov življenje, v samoti životari, v samoti gine in umira. Krvavo njegovo opravilo ruši vse vezí družbinskega življenja, in vedni boj za lastno ohrambo ne pripušča v boječi sumljivosti nikakoršne prijateljske družbe. Samoten je živel, samotni tudi poginil; kosti njegove so raznesli krokarji po daljni pušči.

Mirnejši obraz nam stopa pred oči. Za čredo belih ovác in mlekodajnih krav speha pastir po travnatih ravninah. Z miroljubno dušo je ukrotil brav in govedo, lamo in velbloda, osla in jelena; on hrani svoje črede za živež in jih varuje pred pogubno zverjó. Rodovitna krajina je njegova domovina, nebeški obok je streha njegovega prebivališča. Njegov krotki duh pazno motri premembe vremenske in preiskuje njih vzroke; duši njegovi se dozdeva o moči skrivni in silni, in njegovo oko, iskajoče vodnika, se povzdiguje hrepeneče k večernim zvezdam, k solncu — in čim dalje više in više. Vzajemno premoženje in splošne nesreče jediniijo vse ude jedne rodovine k vzajemni pomoči, kajti rodovitna zemlja vabi tujega pastirja; z oboroženo roko si prilastuje zemljo vabilno, boj in smrt na vse strani pošiljaje. Slabejši ustopa močnejšemu, opušča črede svoje in njivo plodovito, da bi se skril

v brlogih na skalnatih gorah in premišljal, kako bi izgnal pošilnega roparja.

40

Zopet se je izpremenil obraz. Človek je opustil lov in življenje nemirno in v rahlo prst nasejal žitnega zrnja. Poleg svojega polja si je postavil poslopje trdno in varno, da bi našel v njem prebivališče v vseh nezgodah življenja. Snuje si domače rodbinsko življenje in stavi oltarje večnemu Bogu, da bi mu blagoslovil zemlje sad. Z bistrim očesom opazuje zvezde nebeške, šteje dni in leta, kako se vrstita leto in zima. Modro razdeljuje svoja dela; zraven sebe vseli rokodelca, da mu nareja plug in voz, da mu izdeluje primerno obleko in postavlja pravilna poslopja. Bog blagodari človeka; več nego potrebuje, mu donša živeža polje rodovitno; da bi svojim bližnjim mogel deliti od obilnosti svoje, nareja ceste in vpeljuje kupčijstvo od kraja do kraja. Svoje premoženje zavaruje s postavami in njih služabniki, in proti sovražniku se brani z umetnim orožjem. Obilo rodi zemlja plodovita; zató postavlja poleg hiš svojih cerkve in šole, svoje prebivališče krasoti z lepim pohišnim orodjem, svojo dušo pa s čednostjo in izobraženjem. Kakor palica čarovnica vlada steblo vse človeštvo in ga napeljuje k iznajdbam, k čednosti in pobožnosti; obrtnijstvo, kupčijstvo, vednosti in umetnosti, vera, božja služba in državne uredbe, vse so založene na podlagi stebela in klasú. Steblo in klas sta ona luč, ki je pripeljala človeka na pot omikanega življenja, in ki mu živi ne samo telo, ampak razsvetljuje tudi duh.

Kdor na pohojeno steblo pogleda, pač ne vidi v njem čudovitega darú božje prirode. Iz drobnega zrna je pognala neugledna rastlina; z obleko ubožnosti so se odeli največji dobrotniki človeštva; brez vonjave in krasno pisanega perja se dviga iz zemlje pohlevna gola bilka: revna pa vznesena, naga pa čudovita. Gospod nebes in zemlje pošilja mali rastlini vlažnost in solnčne žarke, da bi se raztopili deli kremenite, okrog koreninic ležeče prsti. Hvaležno sesajo korenine živež kameneni, uživajo dalje še nekoliko solnih in apnenih tvarin ter sestavljajo iz njih ono čudovito poslopje, po katerem se pretaka životna moč nežne rastline.

Kako velikansko in krasno je to poslopje! Kaj so vse stavbe, ki jih je naredila moč bistrournega človeškega duha, v primeri s pohlevnim stebлом? Kateri stavitelj je že sezidal stolp, ki bi se pri razmerno jednaki višavi in širjavi mogel meriti s stebлом?

Sme se li oni orjaški angleški dimnik v Birminghamu, ki ima
 80 pri 134 metrih visokosti spodaj 15, zgoraj pa $5\frac{1}{2}$ metra v ob-
 jemu, staviti na stran našemu steblo, ki samo nekoliko milimetrov
 debelo doseže visokost 2—3 metrov? Steblo nadkriljuje z veli-
 kostjo in dovršenostjo svoje sestave tanko palmo in nebotično
 jelko, in duh človeški strmi pri pogledu na notranjo njegovo
 85 ustrojnost. Kako krasno je že vnanje ozidje! Pa veliko lepše
 je še znotraj — črez in črez prepreženo z najtanjšo gosto tka-
 nino. Premnogo cevij preprega notranje votline, po njih se vzdi-
 guje tekoča hrana kvišku od predalčka do predalčka, kakor se
 pretaka kri po žilah človeškega telesa. Na tisoče drobnih cevij
 90 si je naredilo steblo, da bi mu mogle ob času potrebe donašati
 dovolj hrane iz bogatega studenca — matere zemlje; pri tem pa
 ni pozabilo razrediti več predelov in jih tudi od zunaj ozaljšati
 s tankimi listi.

Steblo je gotovo; na vrhu se je razvil velik klas, krona
 95 vsega velikolepega dela. Kateri umetnik stavitelj se je predrznil
 na vrhu svojega stolpa pripeti toliko breme? Vihar, dež in ne-
 vihta divjá po planjavi in premetava na vse strani težki zrnati
 klas. Globoko k zemlji se priklanja z zrnjem napolnjena glava,
 ali klas se vendar ne zlomi. Ceví njegove so dosti močne, in
 100 krepke, da kljubujejo divji nevihti.

Steblo neutrudljivo dela; tam v nežne zibelke je vložilo v
 klasu svojo deco in jo ziblje s skrbjo materinsko v toplem zraku,
 in da bi se razvila in rastla, jo pogreva v solnčnem žaru. Mali
 otročiči so lačni in žejni, in živeža za nje je najti le globoko
 105 pod klasom, v rahli zemlji. Steblo nima niti parnih strojev, niti
 kakega drugega umetnega orodja, in vendar se pretaka hrana,
 od korenine iz zemlje zajeta, v tankih cevéh po vseh predelih, in
 vendar dohaja dovolj redilnega soka do najvišjih oddelkov viso-
 kega klasú. Kolika moč mora tu biti v delu! Kje je kak parni
 110 stroj, ki bi gnal vodo v višavo, katera bi bila primerna visokosti
 stebila? Človek se ponaša s svojo bistrumnostjo, in glej, je li
 mar že premagal doslej to slabotno steblo? Noben človek še
 kaj takega ni izmislil, in ko bi se zbrali vsi narodi na svetu, ne
 bi naredili Babela tako visokega in umetnega, kakor je — za-
 115 vrženo steblo.

Iz vode in kremenja je vzrastlo čudovito steblo, rodil se
 tudi klas; kamen se je izpremenil v zrno, da bi rešil ljudstvo
 iz barbarstva, večne revščine in ubožnosti. „Ne vidite li,“ je

pravil severno-ameriški načelnik svojim rojakom Misisanom, „da se živé ti beli ljudje z zrnjem, mi pa z mesom? Trideset in več 120 mesecev potrebuje meso za svojo rast, in zrno, v zemljo vrženo, se povrne čez leto stoterno zopet. Meso, katero jemo, ima štiri noge k ubegu pripravne, mi za lov pa samo dve. Ali ne vidite, da zima, nam tako nadležna in pogubna ljudem, prinaša belim mir in počitek? Zató imajo po hišah svojih toliko dece in živé 125 dalje kakor mi. Bratje moji, poslušajte usodo svojo: Predno cedre naše domovine starosti razpadejo, predno javori postarani nehajo dajati sladko maščobo: prej bode pogubilo pleme, z zrnjem se živeče, narod mesojedni, ako lovci ne začnó obsevatí polja z zrnjem, s katerim se beli živé.“ 130

Res je temu tako. Žitno zrnje je postalo pogoj in središče omikanega ljudstva; okrog njega se vrti življenje milijonov ljudi. Z boječo nemirnostjo ogleduje človek rastočo strn vsako leto; ako ne obrodi — o kdo more pregledati vse nasledke slabih letin! Divje nevihte stresajo vso zemljo, kakor razgrajanje gor ogenj 135 bljuvajočih, ter grozé raztrgati vse vezi družbenosti človeške. Odvzemite žitno zrno — in človek postane zopet lakotna, morilna zver; omika in nrvnost zveze rodovinske, zakon in ves družinski red izgine v tem trenutku.

Velika je dobrota, ki nam jo daje klas s svojimi plodi; pa 140 tudi steblo samo izpodbada človeški duh k delavnosti, da bi poskusil svojo umetnost. Glej oni nežni klobuček, s katerim se tako rada krasi glavica ženska, na kateri si kosec pripenja kitico poljskih cvetlic, in s katerim se mornar na južnih morjih brani solnčni vročini: ta nežni klobuk je iz slame spleten. Težavno 145 delo to, iz krhke slame izbirati nežno tkanino, močno in gibčno! Na tisoče revnih rok na Toskanskem, v Benetkah, na Švicarskem, v Franciji in Belgiji se pečá s pletenjem slamnatih klobukov ali slamnikov. Iz slame izdeluje Rus svojo milozvočno harmoniko in papirnik koristni papir. S slamo greje po brezgozdnih krajih 150 siromak svojo peč, in pod slamnato streho krmi kmet svojo živino z rezanico, ki jo z ostró koso reže iz slame. S slamo gnoji poljedelec svoje njive, in tako služi steblo po mnogovrstni izpremambi zopet novemu steblu za živež.

Po češkem — *Fr. Marn.*

125. T o p o l.

- Mati božja rajskomila
 Iz nebes je šla na zemljo,
 Ino koder je hodila,
 Vse ljudi je in živali
 5 Ljubeznivo pozdravljála,
 Vsem je stvarcam z belo roko
 Sveti blagoslov dajála.
 Glej, in vsaka stvar pod nebom
 Njej naproti je hitela,
 10 Priklanjála se je k zemlji,
 V slavo pesem ji zapela.
 Ptice glasne v senčnih vejah,
 Slavca milega iz gaja
 In skrlíco izpod neba
 15 Jedna misel koj navdaja,
 Da z nižave in višave
 Pred popotnico hitijo
 In ji tamkaj z gladkim grlom
 Sladke pesmi žvrgolijo.
 20 Iz pečevja divja koza,
 Iz goščave brzi jelen,
 Slon in tigra iz puščave,
 Vse, kar ima gozd jih zélen,
 Vse zverí hité do deve,
 25 Do Marije blagokrasne.
 Tam klečijo na kolenih,
 Molijo molitve glasne.
 Iz potokov in studencev,
 Iz morjá, iz rek derečih
 30 Stezajo glavé na suho,
 Kar je manjših rib in večjih.
 Krog in krog se zemlja smeje,
- In glasno ji svet prepeva;
 Krog in krog priroda uka,
 Da od gor do gor odmeva. 35
 Hrast kamniti, hoja mlada
 Pripogibljeta mladike;
 Vekovite krepke cedre
 Vrhe klonijo velike.
 Ni je šibe, ni cvetlice, 40
 Da se ne bi priklonila.
 Glej, in božja porodnica
 Vse jih je blagoslovila.
 Sámo topol kraj potoka
 Glave noče upogníti, 45
 Iz napuha v trdem srcu
 Noče blažene častiti,
 Ampak drzno progovarja:
 „Jaz, ki dvigam se v nebesa,
 Nikdar se ne bom klanjála; 50
 Naj se druga ji drevesa,
 Ki so brez peres srebrnih!“
- Bliza se ji božja mati,
 Tako milo jo pogleda,
 Da začne vsa trepetati, 55
 Trepetati, kakor rosa
 Na cvetlicah pomladanskih.
 Topol se je tresti jela,
 Vstaviti se pa ne more;
 Zato nje peresa bela 60
 Gibljejo od dne do zore,
 Večno bodo ji gibála,
 Dokler tu na zemlji pela
 Bode se Mariji hvala.

M. Vilhar.

126. Rastline v pregovoru.

- Če dolgo sekaš, mora pasti i najdebelejši hrast. — Na jeden mah dob ne pade. — Sila hraste ruje. — Kadar stari hrast pade, zruši dostikrat mlade. — Kamor se drevo nagne, tja pade. — Jabolko ne pade daleč od drevesa. — Drevo se na drevo na-
 5 slanja, človek na človeka. — Dokler lipa cvete, ji ne manjka čebel. — Jeden cvet ne naredi pomladi. — Rane rože rade povenó. — Bolje bobova slama nego prazne jasli. — Kdor pod

orehovo senco leži, oreha ne dobi. — Kakoršno seme seješ, takšno žito boš žel. — Kdor koprivo pozna, nagec skrije. — Za časa začne žgati, kar hoče kopriva postati. — Kraj suhega drevesa tudi 10 surovo gori. — Kjer ni ljuljke, tam lepo žito raste. — Leskova mati čudodelna. — Marsikatera bukev k svojemu koncu toporišče dá. — Senca visokih dreves se daleč razteguje. — Visokim smrekam vihar vrhe lomi. — Piškavega oreha je največ slišati. — Visoko glavo nosi prazen klas, a prazen sod ima velik glas. 15

127. Na planini.

1. Vstopim se na vrh planine,
Solnce ravno gori gre,
Z nebotične visočine
Se mi daljni svet odpre.
2. Ozrem se na domovino,
Gledam na gorenjsko stran,
Zrem dolino za dolino,
Za planjavo vidim plan.
3. Polje žitno rodovitno
Se v oči mi lesketá,
Vidi pridnost se očitno
Kmetovalca marnega.
4. Bistri potok, reka vije
Se tja v rajsko zelenjád,
Zemlja vlage se napije
In rodi stoteren sad.
5. Hrib za hribom se dviguje,
Gora gleda črez goró,
Božjo moč mi oznanjuje
Vse, kar vidi krog okó.
6. Od tam belega Triglava
Daje mi v oči ozir,
Bistra tam izteka Sava,
Petja nevsahljivi vir.
7. Ondi se mi odgrinjuje
Blejskega jezera kras,
Raj pozemski, kjer dviguje
Iz valov se k nebu glas.
8. Od tam doli, kjer meglá se
Ravno je pretrgala,
Sem v oči mi lesketá se
Svit zidovja belega.
9. Stara tam stoji Ljubljana,
Vse dežele čast in kras;
Mati sinom slavnoznana,
Z gore čuj pozdrava glas!
10. Zrem po hribih, zrem po polji,
Sem in tja mi zró oči,
Gledam, kar mi je po volji:
Mesta, trge in vasi.
11. Vidim pred seboj Gorenjsko,
Tamkaj Notranjsko poznam,
V vinorodno stran dolensko
Zdaj oči uprte imam.
12. Tamkaj doli s Kranjci brati
Štajerec se in Hrvat,
Ne zamuja desne dati
Tu mi korotanski brat.
13. Rajske radosti zigrava
V vnetih prsih mi srcé,
Vidim, brata brat spoznava
Vedno bolj od dne do dne.

M. Valjavec.

128. Praprotovo seme.

Med zelišča, ki imajo včasih čudno moč, da nam utegnejo v mnogih rečeh pomagati ali škodovati ali prihodnjo srečo ali nesrečo prorokovati, spada tudi praprot. Toda vsa bilina ni za to dobra, le seme se more porabiti. Praprotovo seme ima svojo 5 moč ravno o kresu, kadar je najdaljši dan, pa najkračja noč. Poslušaj, kaj se je nekdanj pripetilo.

Imel je neki gospodar hlapca. Vroč dan je bil, ker je bilo o kresu. Kosila sta ves dan na travniku in zvečer sta prišla trudna domov. Gospodar ukaže hlapcu po večerji, naj žene vola 10 na pašo, ker drugi dan pojdejo po seno na najdaljnji travnik. Hlapec uboga, čeravno ne prerad, ker rajši bi bil šel spat. Jedva pride na travnik, kamor je zagnal vola na pašo, že sede truden na kamen in zadremlje. Vzbudivši se, ne vidi več volov. Hitro poskoči na noge in ju gre iskat. Dolgo je že hodil in bil 15 ves truden vsled kratkega spanja, še več pa od slabega pota. Preklinjal je in se grozil, da bo vola pretepel, ker sta se mu skrila.

Na svoje veselje je hlapec kmalu zapazil vola v neki dolinici, kjer sta med praprotjo mirno ležala in prežvekovala. Stopil 20 je polahkoma bliže in se pripravljaj, kako ju bo najbolj pretepel. Ali ves se prestraši, ko zasliši glas starega vola, ki je govoril mlajšemu té-le besede: „Blagor tebi, tovariš, ki boš še dolgo časa živel in si dobro klajjo služil pri gospodarju; jaz bom pa moral že prihodnjo jesen poginiti, in moje meso bodo ljudje pojedli, kakor je že njih navada.“ Žalostno je to izrekel proti 25 mlajšemu tovarišu, in debela solza se mu je udrla po licu. „Prihodnjo pomlad pa,“ pravi dalje, „boš ti z novim tovarišem oral za repo; ali ko bodete že nekoliko brazd na njivi izorali, se bo prikazala izpod brazde velika in strašna kača. Udrla jo bo za 30 gospodarjem, ki bo ravno plužil, ter ga smrtno pičila v nogo.“ — „Pa kaj, ali se mu ne bo moglo pomagati?“ popraša mlajši. „Nihče drug mu ne bo mogel pomagati nego samo hlapec,“ reče nadalje starec. „Hlapec bi mu pomagal, ako bi kači, brž ko se bo prikazala, z gorjačo pokazal pravo pot do gospodarja. 35 Ali vstaniva in pojdiva domov; hlapec naju že išče, in gorjé nama, če naju dobi.“ To izrekši, vstaneta in gresta proti domu. Hlapec je šel miren in pohleven za njima; še dotakniti se ni upal nobenega, takó se je bal.

Ko se je približala jesen, je res prodal gospodar starega vola, in prodan je storil konec v mesnici. A prihodnjo pomlad, 40 ko so orali za repo, se je zgodilo vse natanko, kar je vol govoril na kresni večer. Kača je prilezla izpod brazde ter jo udrla za gospodarjem z odprtim gobcem. Ali hlapec je dobro pazil nanjo ter ji z gorjačo stolkel črepinjo. Gospodar, videč, kako čudno 45 ga je hlapec rešil, ga popraša zavzet, odkod je vedel to. Hlapec je vse razodel, kar sta se vola pogovarjala, pa vendar ni vedel, zakaj je baš on takrat slišal vola govoriti. Nič ni vedel, da se mu je bilo praprotovo seme vsulo v škornje; ko bi bil to znal, pa ne bi bil slišal vola govoriti. Nar. prip. — *A. Benignar.*

129. Pesem o zvonu.

1. Zgubila mlada žena
Je dragega možá,
Ne ozdravi skrb nobena
Ji bolnega srcá.	6. Na Bledu sred' otoka
Kapelica stoji,
Tam vdova večkrat stoka,
Tam briše si oči.
2. Bledi ji velo lice,
Umira svit očij,
Ker dan in noč solzice
Ljubezen 'z njih cedi.	7. Že vлил je za kapelo
Srebrni zvon zvonar,
Že dene ga veselo
V čolniček svoj čolnar.
3. In hudo zarotila
Se mlada žena je,
Da vedno bo nosila
Obleko črno le.	8. Naprej, naprej veslajo,
Do srede pridejo,
Kar vetri privihrajo
In strele švigajo;
4. Kar dragega hranila
Pri hiši je blagá,
Srebró, zlató znosila
In — viliti zvonec dá.	9. Razsajajo vetrovi,
Se peni jezero:
Potegnejo valovi
Čolnič s seboj na dno. —
5. Nebeški hoče devi
Dar'vati zvonec ta,
Ker ona večkrat reví
Srcé je vmirila.	10. Še zdaj, ko temno krilo
Noči pogrinja svet,
Čolnarji sliš'jo milo
Iz dna zvonjenje pet'.
11. Da zvončeka je petje,
To vedo dobro vsi,
Veslajo brž v zavetje,
Nevihta jim grozi.	

130. Hojka in kostanj.

Bilo je rožnega cveta, in kostanjevo drevo je cvetelo v svoji največji lepoti. Vse drevo je bilo v cvetju belo ko sneg; le tam pa tam je gledalo kako zeleno peresce izmed cvetja.

Žalostna je stala hojka blizu kostanja in globoko vzdihovala, 5 kolikorokrat je veter potegnil po njenih temnozelenih vejah. Dejala je kostanju: „Sosed, kako lep si pač ti! Vsak človek se rad po tebi ozira, tvoje cvetje daleč okoli diši, brez števila čebelic leta po tvojem cvetju in veselo šumljaje nabira strdi; tudi ptičica prebiva rada na tvojih vejah. Sama lepota in dragota 10 te je; náme se nihče ne ozre.“

Tako je hojka hvalila kostanj, ker bi bila rada sama taka bila. Nato ji kostanj odvrne: „Sestra, nikar me ne prehvali, da sem lepši od tebe; hitro mine rožni cvet. Moje cvetje bo obletelo, tudi poletja bode skoro kraj; hudi jesenski vetrovi me bodo otresli, 15 ljudje me s prekljami otepli, mi vzeli sadje in listje. Ves gol bom ostal brez cvetja in zelenja; nikdo več záme maral ne bo. Ti pa stojiš vedno lepo zeleno oblečena, ravna ko sveča, po zimi in po letu se ne izpreminjaš. Dasiravno ne cvetiš, tvoja glava je vedno opletena s čednim zelenjem, in v trdi zimi pri- 20 hajajo ljudje radi po tvojega zelenja za božične jaslice, kadar na meni nobene lepote videti ni. Nikar mi torej moje lepote ne oponašaj; prav rad bi menjal s teboj.“

Vsakemu stanu je dal Bog svojo dobroto, svojo lepoto, veselje kakor žalost; vsak za svoje Boga zahvali in bodi zadovoljen!

A. Slomšek.

131. Ptica pivka.

Z zemlje voda je splahnila,	In ljudje so in živali	
V malo morij je stopila,	Prihiteli brž s kopali:	
Z gor ni voda več curljala,	Moški z rovnico, z lopato	15
Grozna suša je nastala.	Prst prekapajo robato;	
5 Vsi ljudje in vse živali	Ženske s pridnostjo veliko	
Žeje konec so jemali.	Ročno sučejo motiko;	
A njih klice Bog začuje:	S klinci rujejo otroci,	
	Prst odnašajo kar v roci;	20
„Slišal vaše že sem nuje;	Dela vprežena živina	
Gora vode bo dajala	In pa divja vsa zverina;	
10 In studenec trda skala;	Junci, krave in pa voli	
Toda prětoke skopljite,	So zemljo z rogovi boli;	
Jih do morja dovodite!“	Konj teptal je tak togotno,	25

- Da vso polt imel je potno;
 Pes in mačka vkup sta stala
 In sta s tacami kopala;
 Krt s podgano in pa z miško
 30 Ril je prst od spod nakviško;
 Medved, tacar-kosmatinec,
 Volk-ovčar in vsak divjinec,
 Lev mogočni, tiger hudi
 So bili kopači tudi;
 35 S kremplji brskale so kure,
 S kljuni race, goske, pure,
 Vrabci, orli, vrane, sove,
 Vse, vse delalo je rove.
 Jedna sama, sama pivka
 40 Tam na strani lena čivka
 In jih gleda, zaničuje,
 Iz delavcev se norčuje.
- Vodotoči so skopani
 In do morja pripeljani.
 45 „Tak' je prav!“ Gospod zdaj reče,
- Dá, tma rek da z gor priteče.
 Vsi gasé si silo žeje,
 Samo pivka le ne sme je.
 Bog jo vklel je, da od zemlje
 Vode nikdar si ne jemlje, 50
 Sam jedini dež sme piti,
 Kar ga more v kljun vloviti;
 A kadar jo žeja stiska,
 „Piv, piv!“ proti nebu vriska.
 Bog jo čuje, kadar joče, 55
 Kmalu dá dežja ji moče.
 A ti, slišati jo vpiti,
 V kupe, kosec, z mrvo hiti!
 Sploh pa, ki jo čuješ pivko,
 60 Le imej jo za znanivko, 60
 Da pri Bogu ni prekane,
 Da dolžán nič ne ostane,
 A vendár se rad usmili,
 Kadar prosimo ga v sili;
 Ne želi pogube grešnih, 65
 Dokaj potov ima rešnih.

M. Valjavec.

132. Rimska država pod prvim cesarjem.

Cesarjev prvi, Oktavijan Avgust, je bil v bitvi pri Akciju leta 31. pred Kr. razrušil rimsko ljudovlado in tako vzel žezlo rimske države sam v krepke svoje roke. A kaka je bila ta država? Vsled tolikih vojská, v katere je bilo rimljanstvo celih sedem stoletij svojega obstanka zapleteno, in katere je skoro vse zmagovito 5 končalo, so se razširile državne meje daleč na vse strani takrat znanega sveta. Kakor pa so bile rimske zmage državi povekšale čast in slavo in dokaj izboljšale gmotno stanje, tako so ji tudi dovolj škodovala. Iz podjarmljenih dežel, zlasti iz iztoka, je do- bival odslej Rimljan mnogokaj potrebnega in koristnega, česar 10 mu domača zemlja ni rodila; a seznanil se je tudi s tujimi šegami, s tujimi običaji, katere je potém presadil na domača tla. To pa, česar se je na tujem navzel, je bilo po večjem z njegovim doslej poštenim značajem v nasprotju. A narava je človeka že tako ustvarila, da se prime, popustivši dobro, prerad slabega, 15 ako mu le v kakem oziru ugaja. To prikazen opazujemo tudi pri Rimljanu. Na tujem je okusil mnogo sladkih sadov, ki so imeli to skrivno moč v sebi, da so ga kmalu omehkužili. Mehkužnost

pa rodi v zvezi s pohlepnostjo celo vrsto drugih napak in slabostij. Tako je v kratkem izginila rimljanska „virtus“ in „gravitas“, in prejšnji resni, za vse dobro in blago vneti rimski značaj se je popolnoma izpremenil in izprevrgel v nasprotje.

Toda sladkih užitkov si ne more vsakdo privoščiti; to je le tistim mogoče, kateri so si v raznih vnanjih in domačih bojih po poštenu ali nepošteno poti kot veljaki ali prostaki, kot dostojanstveniki ali zasebniki pridobili kaj premoženja. S tem se ti zdaj očitno ponašajo in bahajo ter ne zamudé nobene prilike, da postavljajo svoje bogastvo in pogostokrat z njim tudi svojo budalost svetu na ogled. To pa mora sevéda onim, katerim sreča ni bila tako mila, vzbujati zavist, hkratu pa tudi željo, pripraviti si na katerikoli način premoženje in z njim jednako prijetno in brezskrbno življenje. Zato se na vse kriplje trudijo, da bi dospeli do svojega smotra, t. j. do obilnega denarja. Denar pa se je dal tedaj po poštenu poti ravno tako težko doseči kakor danes. V vojskah na pr. to že ni bilo mogoče, ker je bil Avgust skoro vse zmagovito končal; tudi bi bila mogla bojna sreča le nekaterim posameznikom izkazati svojo milost. Vrh tega so bili Rimljani vsled tolikega bojevanja že dovolj siti vojská in novemu vladarju iz srca hvaležni, da se je z njegovim nastopom skoro vesoljnemu svetu povrnil zaželeni mir.

A tudi po drugih, vsem prostih potih se ni dalo priti do denarja. Poprijeli so se torej vsakega pospešila, naj si je bilo še tako malopridno, ako jim je le pomagalo zadovoljiti svojo strast. „Najprej ti je potreba denarja, po denarju še le kreposti!“ To je bilo po Horacijevem izreku geslo tedanjim Rimljanom. Saj pa tudi nihče ni po tem vprašal, kako si je pridobil človek denar, da ga je le imel. Denar svetá vladar! Resničnost tega pregovora nam izpričuje vsa rimska zgodovina, posebno pa v tej dobi. Za denar ti proda svojo čast sivi senator in mladi vitez, prvi dostojanstvenik v svoji palači in zadnji berač na Tiberskem mostu. Skratka, za denar dobiš v Rimu vse, česar želiš. In če je mogel že numidski kralj Jugurta, ki je bil kakih 100 let pred Avgustom prišel v Rim se opravičevati, vzklikniti vsled lastne izkušnje: „O mesto podkupno, ti kmalu propadeš, ako le najdeš kupca,“ koliko večjo veljavo so morale imeti njegove besede v tem času!

Pri takih razmerah je moralo sevéda po denarju hlepeče rimljanstvo takoj spoznati, da doseže s pomočjo samovladarja najlažje svoj namen. To bode vsakemu umljivo, kdor pomisli, da

je imel cesar sam vse državno premoženje in vso državno oblast v svojih rokah. Kar je prihajalo v državno zakladnico od krvavih 60 žuljev podjarmljenih narodov, vse si je ugrabil zdaj vladar sam ter še pomnožil z imetjem političnih nasprotnikov svojih, katere je bil ravnokar premagal. Isto velja o državni oblasti. Tudi njo je zviti Avgust, sevéda le rahlo in polagoma, izpulil starejšinstvu in ljudstvu iz rok, tako da ta izguba ni nikogar preveč bolela. 65 Omeniti hočemo samo jedno stran te oblasti, namreč pravico, podeljevati vse državne službe in dostojanstva, katera so obetala čast in večjidel tudi denar. Te pravice se je posluževalo prej ljudstvo v svojih narodnih zborih (comitia). Zdaj pa jo je podelil vladar na videz starejšinstvu, a vendar je vedel vse tako urediti, 70 da se ni nikdar volil kdo, ki bi njemu ne bil po volji.

Poglavitna naloga za denarja željne ljudi je bila tedaj ta: pridobiti si cesarjevo milost, katera je mogla vsako željo in nado izpolniti. Tako je postal vladar Rimu drugo solnce, solnce, katero je s svojimi mogočnimi žarki dobrodejno ogrevalo razne rimske 75 muhe in mušice. Ne smemo se tedaj čuditi, da je večina pozdravila Avgusta precej pri njegovem nastopu z velikim veseljem, in da se mu je sčasoma voljno vdalo malo število njegovih nasprotnikov, ko so se prepričali, da se vendar ne živi tako slabo pod samovladno ustavo. Avgust ni bil zloben trinog, ampak moder 80 in prekanjen vladar, ki ni grozil, zasedši cesarski prestol, rimljanstvu z mečem in ognjem, ampak si pridobival srca svojih podložnikov z milostjo in večjidel prihlinjeno dobrohotnostjo. Mož je tudi umel stare ljudovladne oblike, stara imena prihraniti, dasi je popolnoma izpremenil njih bitje, in to brez vsake sile, in ne 85 da bi bila izprememba posebno občutljiva.

Tako vidimo tedaj na rimskem prestolu cesarja, čigar vse-mogočnost navdaja srca podložnikov z raznovrstnimi nadami. Ali ni moral pri takem položaju naraven nasledek vladarjeve hlimbe biti ta, da se je je navzelo tudi vse že tako popačeno občinstvo, 90 in da je jelo cesarja, od katerega je pričakovalo vse dobro in vse hudo, povzdigovati nad človeštvo, sebe pa poniževati v prah, le da ne bi izgrešilo jedinega svojega namena? In kakor je mehkužnost mati mnogih napak, tako rodi tudi hinavstvo in lizunstvo še mnogotero drugo zaničljivo lastnost. 95

Kaj čuda, da so se sedaj polagoma vjedle v vse ude rimljanskega trupla vsakojake človeške strasti, ki so divjale po njem kakor hude kuge. Pametni Avgust jih je sicer še umel brzdati,

ali pod njegovimi nasledniki so dospele na vrhunec svojega raz-
 100 voja. Pri teh namreč ne nahajamo več onega duha milosti in
 umnosti, ki le v potrebi osorno in strogo postopa, ampak njih
 srce se je popolnoma izpridilo, saj so bili vendar otroci svojega
 časa. Tako niso občne popačenosti ne le ne ovirali, ampak jo
 še pospeševali na razne načine, ali s pohujšljivimi vzgledi, ali
 105 celó z ukazi.

Zastopniki te vrste cesarjev so Tiberij, Kaligula, Neron in
 Domicijan. Kako so še pokvarjenemu občinstvu ugajali v tem
 počenjanju! Kako jih je še grdo lizunstvo plemenitnikov, pes-
 nikov in prostakov hvalilo in slavilo! Kako se jim je vse hlap-
 110 čevsko uklanjalo! Ni li bil naraven nasledek takega ravnanja ta,
 da so prestopili naposled cesarji vse meje božjega in človeškega
 prava, videč, kako se jim najhujša, najkrutejša, dà, peklenska
 dejanja ne grajajo, ampak štejejo celó v slavo in čast? Ali se
 niso morali prepričati, da je rimsko državljanstvo že preveč po-
 115 pačeno in preslabo, da bi se ustavljalo njih sili, in da zakriva
 svojo slabost le z lizunstvom in hinavščino? In dalje! Ni li jih
 moralo navdajati to s smelo drznostjo in preveliko samosvestjo
 in končno privedi do te stopinje, da so rimski svet le zaničevali
 in zasmehovali, ako se je še kdaj drznil, glasno ali zamolklo iz-
 120 javiti svojo nezadovoljnost z njih bedarijami in zlobnostmi? Kdo
 se bo tedaj čudil, da so cesarji doprinašali taka strahovita de-
 janja, ki se nam skoro zdé neverjetna, ako bi jih ne poročali
 možje, katerih imena se v tistem času leskečejo kakor biseri v
 blatu. In občinstvo samo je videlo v cesarju ne le svojega gos-
 125 podarja, ampak tudi svoj vzor, katerega je izkušalo v raznih
 rečeh posnemati, da si pridobi cesarsko naklonjenost, da se pri-
 kupi vladarju in s tem zajedno streže svojemu namenu. Pri takih
 okolnostih tedaj ni moglo biti drugače, kakor da so nastopili časi,
 o katerih veljajo besede pesnikove:

130 „Vbijalci vrejo ljuto krog.
 Krvave rise zdaj so žene,
 Posmeh jim gnus in groza sta;
 Še živ razkačene hijene
 Delijo trup sovražnika.
 135 Nič sveto ni, vse nežne veze
 Pobožnosti so žrtva zmot,
 Pravičnega zločin podleze,
 Pregrehi vsaki prost je pot.“

Fr. Wiesthaler.

špava, da poleg dogodke samega izraza tudi sestra dobičnik
lubi usne predmete in trajne dogodke, meč.

133. Ilirska tragedija. = balada.

1. „Tam od gorečih Libije pušcav
Do mrzlih host germanskih in dobrav,
Od Taga pa do Evfrata in Nila —
Tod orel rimski razprostira krila.
2. Vse naše — vse! . . . Andetrium samó
Vrh skale gnezdo sókolovo to —
Jedino ti nam ne bi se udalo?
Kak' dolgo še nam bodeš kljubovalo?
3. Kak' dolgo, Bato, smeli gorski voj,
Poslednji grad mi branil bodeš svoj?
Bojim se, da pogine še od glada
Ilirska velikanska ti armada.
4. Avguste jasni, kaj si misliš ti,
Da sin Tiberij tvoj se tu mudi?
In kaj porečeš, ko brez zmage, slave
Domov privedem legije stoglave? . . .
5. Na levjih kožah on slóni. Bedi.
Po glavi mislij roj se mu podi.
Polnočna straža tiho, čuj, prihaja,
Nezanca v šator nekega dovaja.
6. „Kdó?“ — „Bato!“ — „Mart, zaščitnik Rome sam
Privedel k meni, v tabor te je k nam!
Za pest zlatá . . . za državljanstvo naše
Prodajesh — je-li? — mi te gore vaše?“
7. „Dà, izdajica sem ti, o Rimljan!
Izdat očino prišel v tvoj sem stan.
Takó kričalo vse je gori náme,
Ko borce svoje sem ostavljal same.
8. Ná, pripogibam svojo ti glavó,
Odsekaj z mečem slavnim svojim jo!
A národ, národ moj — ta prost naj
Ne jemlji mu, ne jemlji mu svobóde!
9. Kaj treba vam še več zemljé, svetá?
Čemú dežela skalna vam bo tá?
Bogóvom za Ilirije svobódo
Poslednjega žrtvúj nje vojévódo? . . .“
10. „Ha-há! Precén, barbár, odkup je tvoj.
Kaj pónem z mrtvoj tvojoj naj glavój?
Dežela tá in živa glava tvoja —
To v Rimu bojna bode slava moja.

Tiberij: slado - iz

slavohlepien, oprex

Umbrijski, pravilno julij

edki tobi sin je vse za

nepripravljeno.

Za rvišene namene nim

smisla, zati odgoraja

po žrtvovalnim Batorim b

dan s hladnokrvno Kriv

Bato: neustavom m

Vsega pravčnosti priprav

celo sovražnika njego

zmožnosti in uslužje.

Takoda napoda mu

ideal. Njega prostor

ali propad je Bato

življenje al smrt,

očiščeno

očiščeno

očiščeno

očiščeno

očiščeno

očiščeno

očiščeno

očiščeno

očiščeno

očiščeno

očiščeno

očiščeno

očiščeno

očiščeno

očiščeno

očiščeno

očiščeno

očiščeno

očiščeno

očiščeno

očiščeno

očiščeno

očiščeno

očiščeno

očiščeno

Askerce
 11. Naprej, Rimljani, na trdnjavo gor!
Batornam Naš bo Andetrium, ko vstane zor . . .“
 Uklenjen Bato mirno mora zreti,
 Ko vrag razdeva grad mu zadnji, sveti.

12. On vidi, kak' za zidom pada zid . . .
 Kalé oči se mu, kali se vid;
 V prah pade zadnji zid po borbi vroči —
 I Bato pade, in srcé mu počí.

A. Askerce.

Opomba. Andetrium je današnji Múć, mesto v Dalmaciji, na severni strani od Spleta. Rimljani so ga oblegali leta 10. po Kr.

134. Košuta in vinska trta.

Košuta se je lovcem za vinsko trto skrila in potuhnila. Lovci mimogredé je ne vidijo in odidejo. Zdaj méni, da se ji ni nič več bati; po trti se začne spenjati in mladice objédati. Šum in lomast pa lovci zaslišijo in se vrnejo; za trto zver zagledajo 5 ter jo ustrelé. „Prav mi je,“ reče košuta umiraje, „ker sem se nehvaležno pregrešila nad svojo zavetnico.“

Kdor dobre s hudim vračuje, ne odide maščevanju.

Fr. Metelko.

135. Večerna molitev.

1. Zadnjič strune danes zadonite,
 Proti nebu hvalni glas nosite
 Njemu, ki prižiga luč višavam,
 Njemu, ki pošilja mir nižavam!
2. Z mrakom se mi bliža mirno spanje,
 Mile naj sladijo mi ga sanje!
 V rajskem svetu duh se naj sprehaja,
 Dokler jutra svit me ne omaja.
3. Dan za dnevom urno se pomiče,
 Vsaki večer resen glas nam kliče,
 Da rumeno solnce kdaj se skrije,
 Ali zjutraj več nam ne posije.
4. Torej strune žalostno donite,
 Proti nebu hvalni glas nosite
 Njemu, ki pošilja mir v nižave,
 Njemu, ki nas vabi na višave!

A. Umek.

136. Hoja na Vezuv.

Kdo bi že ne bil slišal o ognjenih gorah, ki mečejo vrelo vodo ali raztopljeno skalovje in rude, pa tudi velike skale med grmenjem in potresi iz sebe ter včasi silno škodo napravljajo! Najimenitnejša taka gora v Evropi je Vezuv blizu mesta Neapola na spodnjem Laškem. Hočem vam jo popisati in posebnosti te gore 5 povedati, kakor sem jih videl in opazoval, ko sem to ognjeno goro sam obiskal l. 1875.

Ognjebljivnik Vezuv se kvišku dviguje kako poltretjo uro od mesta Neapola proti jugo-vzhodu sredi prekrasne in neskončno rodovitne kampanske ravnine. Ni v zvezi z drugim gorovjem, 10 samo globoka in ozka dolina ga loči na severni in vzhodni strani od skoro ravno toliko visokega Monte di Somma, ki pa ni prav za prav posebna gora, ampak le del Vezuva samega, ki se je v nekdanjih časih odcepil od sedanjega ognjenega vrha pri kakem silnem potresu. Vsa oblika njegova in tvarina, iz katere obstoji, 15 kaže očitno, da je le siloma odcepljen del Vezuvov.

Pota peljeta dva do žrela te ognjene gore; jeden od mesteca Rezine nakvišku, drugi od Pompejev. Izvolila sva si s tovarišem zadnjo pot, ki je sicer daljša in tudi nekoliko težavnejša, ima pa to prednost, da si popotnik ob jednem tudi lahko ogleda po- 20 suto mesto Pompeje. Bilo je dne 30. kimavca zjutraj ob šestih, ko se odpeljeva po železnici iz Neapola proti jugu. Brž ko pride vlak nekoliko iz mesta, zagledaš na levi goro Vezuv, ki se podobna velikanski kôpi vzdiguje 1186 metrov visoko. Dobro do polovice svoje visokosti je gora porastla, proti vrhu gola, in 25 gost dim se počasi, pa neprenehoma vali iz žrela na vrhuncu. V pičli uri se pripeljeva, vedno ob morju drdraje, do četrte postaje Pompeji, kjer izstopiva. Tukaj so vedno pripravljene ljudje, da kažejo tujcu pot na goro. Od gosposke so nalašč zató postavljeni, imajo posebno obleko, zaznamovani so s števil- 30 kami in imajo tudi plačo že določeno, katero smejo terjati od tujcev. Brez takega vodnika ni varno hoditi na goro. Imajo pa ti vodniki tudi konjiče pripravljene za tujce, da jahajo na Vezuv, dokler se dá; kajti peš bi bila pot le pretežavna in predolga, jahaje pa se opravi iz Pompejev do vrh gore in nazaj v 35 dobrih petih urah.

Od Pompejev jahaš kake pol ure po ravnem, silno rodovitnem polju in med obzidanimi vrta, ki so polni lepih trt in krasnega

sadnega drevja. Tu stoji figovo drevo, tako polno, da se mu
 40 tanke veje šibé od teže sadú; zraven je log pomarančnih dreves,
 ki izmed temnozelenega gostega listja kažejo debeli zlatorumeni
 svoj sad. V drugem kraju zagledaš celo vrsto čvrstih limon z
 dvojnimi sadom, že zrelih rumenim in še drobnim zelenim, in na
 nos ti udari prijetna vonjava malega cveta. Zopet dalje jahaš
 45 mimo murbnih dreves, lepo v vrste zasajenih, in od jednega do
 drugega so kakor venec napeljane brajde, po katerih se zibljejo
 veliki, večjidel črni grozdi. Vmes prideš zdaj do posameznih hiš,
 zdaj skoz cele vasi.

Črez pol ure se začne vzdigovati svet, in prično se zgolj
 50 vinogradi, vmes kaka figa, tam nekaj oljk, lavora ali drugačnega
 drevja. Nekateri vinogradi so obdani z nizkim obzidjem, ki je
 zloženo iz večjih kosov lave; drugi imajo za ograjo bodeče
 rastline kaktove, pa veliko večje in krasnejše, kakor jih zaredé
 naši vrtnarji v umetni gorkoti. Po teh vinogradih, ki se stegu-
 55 jejo po obnožju okoli Vezuva, pridelujejo slovečo kapljico „vina
 grškega“ in še bolj sloveče „solze Kristusove“. To je jako močno
 in ognjeno vino, rdeče kakor zajčja kri. Zarés prežlahtna kapljica,
 ki se kakor ogenj razlije po žilah. Kako pa tudi to drago kap-
 ljico skrbno varujejo! Videl sem med vinogradi sem ter tja
 60 hoditi čuvaje s puškami in velikimi psi, in gorjé mu, kogar za-
 sačijo v tujem vinogradu. Opazoval sem najinega vodnika, ki
 mu je nazaj gredočemu bilo tako vroče, da je jedva govoril.
 Milo se je oziral na desno in na levo ob potu, kjer je viselo
 lepo zrelo grozdje, ali dotakniti se ni upal ne jagode ne. V
 65 nekem kraju je čuvaja prosil za grozd, pa tudi ta si mu ga ni upal
 dati. Raste pa to trsje na zgolj razpadli lavi in na vulkanskem
 pepelu, zraven pa še pod tako vročim podnebjem; kako bi ne
 bilo ognjeno!

Pod nogami sva imela doslej vulkanski pepel, na drobno
 70 razpadlo lavo; ko pa se začne pri zadnjih vinogradih pot vzdi-
 govati kvišku, pridemo do mogočnega sivorjavega plaza strjene
 lave, ki je leta 1858. lila iz Vezuvovega žrela, in blizu tam je
 drug plaz jednake lave in vmes mogočnih skal, ki jih je l. 1848.
 metal iz sebe ognjenik. Više ko jahamo, krasnejši pogled se od-
 75 pira očesu na podnožje gorsko in na bližnje morje.

Srednji pas Vezuvov, skoz katerega jahaš počasi dobro uro
 vedno nakvišku, je še porastel več ali manj. Niže najdeš čvrsto
 kostanjevo drevje, više le še bolj grmovje, potlej le redko pri-

tlično grmičevje, dalje le še posamezno zelenje, ki siloma poganja iz pepela in lave; nazadnje pridemo na podnožje gole strme kôpe, kjer jenja vse rastlinsko življenje. Pepel in drobno vulkansko kamenje ne more dajati dostojne hrane tudi najzadovoljnejši rastlini ne; in če se tudi katera poskuša udomačiti, jo posuje nov nasip z žrela doli.

Do podnožja gole kôpe se pride s konjem od Pompejev v dobrih dveh urah; tú pa je se treba postaviti na lastne noge, višje ni mogoče jahati. Tukaj je dobro, malo si odpočiti, predno nastopimo zadnjo in najhujšo pot; to pa sleherni še toliko rajši stori, ker se odtod odpira očem razgled, kakor bi ga jednekega težko našel na svetu.

Obnebje je bilo čisto ko ribje oko, ker prejšnji dan se je močno vsul jesenski dež ter očistil zrak in ga nekoliko shladil. Ako se ozremo proti severo-zahodu, vidimo v daljavi Neapol s krasno okolico. Od Neapola proti jugu pa modro morje reže globoko v zemljo velikanski obok, ki se steguje noter do goratega polotoka sorentinskega, ki je videti na daljnem jugu. In ob tem oboku gledaš v zares čarobni legi ob morju toliko znani Portici, malo niže mesto Rezina, ki je zidano nad razvalinami posutega mesta Herkulaneja, in še dalje proti jugu Torre del Greco, bogato mesto s kakimi 9300 prebivalci. Temu kraju je Vezuv ob raznem bljuvanju napravil že silno škodo. Leta 1861. se je ravno nad mestom v gori odprlo jednajst žrel, iz katerih je lila lava, razdejala velik del mesta in vse požgala. Ali pogostnega tega rogoviljenja v gori se je prebivalstvo že privadilo, in jedva pregnan se naseli človek zopet na starih razvalinah v krasnem tem kraju. Nekoliko proč vidimo mesto Torre del Annunziata se razprostirati ob podnožju gorskem. In ko pogledaš v daljavo morja, vidiš na desni veliki vulkanski otok Ischia, na levi konec sorentinskega polotoka Kapri, vmes pa lepo, čisto višnjevo morje, ki sega Vezuvu do podnožja. Solčni žarki igrajo na morskem površju, in ribiške ladjice plavajo ob bregovih z razpetimi jadri jednako belim labodom po vodi, v daljavi pa večje ladje režejo valovje, da se daleč za njimi pozna v morju sled, kakor brazda za plugom. In ko gleda oko na desno kvišku, vidiš gosti sivi dim, ki ga mogočni vulkan piha polagoma v zrak. Zarés, to vse skupaj daje nebeški pogled, da mora človek pritrčiti onemu pesniku, ki je rekel: „Okolica neapolska z Vezuvom je kos nebes, ki je padel na zemljo.“

Počili smo, zdaj pa le krepko na noge, čaka nas najtežav-
 120 nejša pot do žrela, ki je črez in črez posuta z drobnim vulkanskim
 kamenjem in pépelom, da se vdira noga. Sicer so ob dnevih,
 ko tujcev pričakujejo, tukaj že pripravljeni ljudje z lesenimi
 nosilnicami, da bi nesli popotnika do žrela, sevéda za drag denar,
 ali takega nosila se navadno poslužujejo le ženske, katerim bi
 125 sicer jedva mogoče bilo priti do žrela. Zopet drugi se ponujajo,
 da hočejo tujca z jermeni vleči kvišku. Imajo namreč dolge
 jermene, ki jih vržejo črez ramo, da se popotnik prime za nje in
 tako sevéda veliko laže kobaca kvišku, ker ga Lah pred njim
 vleče napol. Kdor je količkaj trden v nogah, temu se ni treba
 130 posluževati tega pripomočka; pač pa ti čvrsta palica kaj dobro
 služi, ako jo vzameš v roke.

Pustimo torej Lahe z nosili in jermeni, in le vrlo naprej!
 Vulkansko kamenje pod nogami je različne barve. Nekatero je
 temnorjavo in lahko kakor kovaška žlindra; drugo belkasto, ono
 135 temnordeče in težje, kar kaže, da je rudninskega rodú; največ pa
 najdeš rumenih žveplениh kosov, zlasti bliže ob žrelu. Učenjaki so
 preiskovali take kose, ki jih izmetava Vezuv, in našli v njih
 zraven raztopljenega različnega kamenja do 40 vrst rudninskih.
 Ko smo nekako na sredi pota do vrha, mi pokaže vodnik neko
 140 razpoko v gori, iz katere se vali rahel dim. Grem z roko blizu,
 ali v tistem trenutku jo naglo odmaknem, ker puhti silna vro-
 čina iz razpoke.

In kvišku, kvišku lezemo, še nekaj korakov — in gost dim
 se mi zavalil v obraz; silno hud, prešinjliv žvepleni smrad mi
 145 udari na nos in se tako zoprno vleže na pljuča, da mi zastane
 sapa. Stojimo na robu mogočnega žrela. Z ruto si močno za-
 tisnem usta in nos, pa nič ne pomaga; zoprni ostri žvepleni
 sopar me skoro vrže v medlevico. Vodnik me prime za roko in
 urno pelje ob robu žrela do tiste strani, od katere se je valil
 150 dim. Tukaj mi ni neslo sopara v obraz, dalo se je laže sopsti,
 tu je bilo mogoče pogledati, kje stojim. Tik žrela sem stal, ki
 je bilo podobno velikanskemu kotlu, iz katerega se je črez in črez
 vzdigoval gost dim, tako da se nekoliko pedij dalje ni dalo nič
 razločiti. Na okrog ima sedanje žrelo Vezuvovo pol ure hoda,
 155 kakor mi je pravil vodnik; robovi njegovi so večjidel ostri, in
 notranja stran kakor stena ostro odrezana. Na nekaterih krajih
 je bil rob dobro ped širok; samo na kraju, kamor me je peljal
 vodnik, je bil rob širok kake tri metre.

V žrelo pogledati se zaradi dima ni dalo, pa tudi bližati se ni varno. Strupeni sopar lahko človeka omami, ali mu utegne 160 izpodleteti, in izginil bi za vselej izpred očij. Ogledoval sem le kraj, kjer sem stal. Tla so bila tako vroča, da ni bilo mogoče, z golo roko se jih dotakniti. Veliko je tam ležalo jajčjih lupin. Nekateri popotniki namreč prinesó s seboj jajec, da jih položé tukaj na tla v lavo, in v nekaterih trenutkih so skuhana. V 165 nekem kotiču je bila lava še mehka, in ko je vodnik trsko vrgel na njo, je v prvem hipu jela goreti s plamenom. Če je gora mirna, ni tukaj ob robu nobene nevarnosti za življenje, da le preblizu ne stojiš; k večjemu si ožgeš črevlje, kakor se je zgodilo meni z jedno peto, s katero sem bil stopil malo predaleč. 170 Kakšen je krater znotraj, kdo vé? Ko sem bil jaz gori, se ni dalo gledati vánj. Gotovo je žrelo silno globoko in raztrgano ob stenah, kajti Lah je vpil v globočino, in mnogoteri bučeč jek je temno odmeval; vodnik pa je govoril: „Hudič je notri in odgovarja!“

Dim, ki se vali neprenehoma iz žrela, je po dnevi bolj ali 175 manj temnosiv; ob solnčnem vzhodu sem ga videl lepo rdečkastega, in po noči je nad žrelom ognjenosvetel od notranje še vrele lave. Žrelo ognjebljivnikovo ni vedno jednako; pogostoma se izpreminja, zlasti ko gora bljuje. Kadar Vezuv ravno jenja metati iz sebe in je za nekaj časa miren, takrat se mu vidi v 180 silno temno globočino; predno pa začne bljuvati, je krater poln skoro do roba, podoben ravnini, po kateri sem ter tja ležé lavne skale in pepel vmes. Na vse kraje je raztrgana ta ravnina, in iz razpok se vali dim; na sredi pa je brezdno, ki se vedno izpreminja. Zdaj je le jedno, zdaj jih zazija po pet ali še več, pa 185 zopet se zapró, in na drugi strani se prikažejo druga, velikokrat tudi ob vnanji steni gore.

Metanje ali bljuvanje se večjidel začne s potresi in z notranjem bobnenjem in tuljenjem, in vmes švigajo bliski iz žrela. Včasih se najprej iz gore vzdigne lava, t. j. zmes raztopljenega 190 kamenja in rude. Vlije se čez robove žrela, ali pa tudi steno žrela prodere in se v mogočnih potokih vlije po gori navzdol. Vročina lave, ko pride iz žrela, je silna, pravijo, da do 1000° po R. Ta ognjeni potok dere bolj ali manj naglo navzdol, potoma požge vse, na kar zadene, in včasih napravi silno škodo in 195 strašno razdejanje. Le počasi se strdi in ohladi lava, velikokrat še le v nekaterih letih; nazadnje razpade na površju v pepel. Takih potokov strjene lave je ob gori videti na mnogih krajih.

Potém ko se je lava razlila iz žrela, se vzdigne navadno
 200 silno visoko (pravijo, da do 3000 metrov) ves potok vrele morske
 vode, pomešane s pepelom in drobnejšimi ali debelejšimi kameni.
 Kakor mogočno drevo se vzdigne to v neskončno višino, v zraku
 se razprostre in pade na zemljo, tako da pokrije včasi zemljo
 veliko milj na okrog. Vmes meče večkrat tudi skale silne teže
 205 po več ur daleč. Vsled tako silnega in groznega bljuvanja se
 tudi žrelo in visokost Vezuva izpreminjata; po nekaterem metanju
 postane gora višja, pri nekaterem se zniža.

Zadnja leta Vezuv ni nikoli prav miren. Rimljani ob Kri-
 stusovem času pa niso poznali njegove strašne moči, imeli so ga
 210 za mrtvo goro. Na enkrat pa nastane leta 63. po Kr. okrog
 Vezuva strašen potres, ki napravi v vsej okolici silno škodo, in
 leta 79. po Kr. se začne ono strašno bljuvanje, ob katerem sta
 raztopljena lava in pepel daleč na okrog pokrila zemljo ter po-
 sula in požgala cela mesta, vmes tudi Herkulanej in Pompeje.
 215 In odtlej se je zdaj pa zdaj ponavljalo bolj ali manj hudo raz-
 sakanje ognjene gore noter do novejših časov. Od leta 1500. do
 1875. je Vezuv petdesetkrat hudo izmetaval. Od leta 1500. do
 1631. je bil sicer popolnoma miren, da se je počasi porastel črez
 in črez, in da so po mrtvem, že porastlem žrelu celó pasli živino
 220 — ali na enkrat, ko nihče ni mislil, začne dne 16. grudna leta
 1631. strašno tuliti znotraj v gori, mogočna megla dima in pe-
 pela se vzdigne iz njega, da se je v precej oddaljenem mestu
 Neapolu stemnilo ob dnevi in po vsem južnem Laškem raznesel
 pepel. Silno težke kamene je lučalo po več ur daleč, vmes so
 225 potresi hudo stresali zemljo, in na sedmih krajih se je vlila
 goreča lava iz žrela, in sedmeri ti potoki so v svojem teku po-
 končali več mest in drugih krajev ob vznožju Vezuva. Blizu
 3000 ljudij je takrat poginilo. — Od leta 1717. do 1737. je Vezuv
 skoro neprenehoma metal; posebno hudo leta 1730., ko so se več
 230 mesecev zaporedoma nad Neapol vsipavale cele plohe pepela.
 Strašni potoki lave so se tudi leta 1794. izlili iz gore, in ko so
 se privalili v morje, je začelo od silne vročine vreti ob bregu.

Zadnjič je Vezuv hujše razsajal leta 1872. Že meseca pro-
 sinca leta 1871. je začela iz neke stranske razpoke na severo-
 235 vzhodni strani gore teči lava, črez nekaj mesecev tudi še na
 drugi strani. Najhujše je bilo pa od 24. do 30. malega travna
 l. 1872. Takrat se je na vseh krajih lava razlila iz žrela; na
 jednem kraju tako naglo in mogočno, da je posula dvajset ljudij,

razpostavljenih za opazovanje. Ta urni potok lave se je valil proti severo-zahodu, cel kilometer na široko in šest metrov na 240 globoko. V dvanajstih urah se je potok pridrevil pet kilometrov daleč. Ob enem se je zgoraj iz žrela med strašnim bobnenjem vzdignilo visoko v zrak silno veliko razbeljenih kamenov, lave, pepela z gostim dimom vred; pravijo, da do 1300 metrov visoko. To zadnje bljuvanje je napravilo nad tri milijone lir škode. 245

To, ljubi čitatelji, je ognjena gora Vezuv, in tako je njeno strašno razsajanje. A če so tudi ljudje ob vznožju Vezuva noč in dan v smrtni nevarnosti, če jim je tudi gora že tolikokrat in tolikokrat vse pokončala: vendar svojih mest in vasij ne popusté, vedno se vnovič naselijo. Vleče jih nazaj rodovitnost in 250 krasota kraja, ker povem ti, da ni rekel preveč oni popotnik, ki si je ogledal Neapol in krasoto, pa zarés nebeško lego tega kraja in nató navdušeno zaklical: „Neapol si oglej, in potém umri!“

A. Zupančič.

137. „O bella Napoli — addio!“

1. Potaplja v morje že se Kapri,
Sorent za nami tam leži,
Hladeč med drevjem se zelenim ...
Domov naš parobrod hiti.	5. Oči pogrezam v globočino,
Pogrezam sam se že tja dol ...
V brezdanje plavam že prepade
Čim dalje niže, bolj in bolj ...
2. Ej, utva bela, ladja nagla,
Kaj pač mudi se ti takó?
Kje lepše je na svetu božjem
Za dušo mojo, za okó?	6. Ha! kaj je to? Kaj potegnilo
Iz sanj me je, iz globočin?
Razlega petje se veselo
In goslijsk vrisk in mandolin.
3. Vsak dan tu stal bi in bi gledal
V to morje višnjevo črez krov;
In to igranje, šepetanje
Poslušal tihih bi valov ...	7. „O bella Napoli — addio!“
Črez krov se ori glasni spev,
In sredi morske se planote
Izgublja v zrak njegov odmev ...
4. Skrivnostno morje, sveto morje,
Velika sfinga — kaj si ti?
Globoka večnost si? Vesoljnost?
Življenja vir, vir vseh stvari?	8. „O bella Napoli — addio!“
Saj že stojiš pred nami tam,
Ti Napoli, signora krasna,
In „dobro došli!“ kličeš nam.
9. „O bella Napoli — addio!“ ...
Ne pojte rajši pesmi te!
Že jutri moram se ločiti ...
Otožno moje je srcé ...	

A. Aškerc.

138. Odkod so naše kulturne rastline?

Lepa je naša domovina! Po ravninah in dolinah rodovitna polja, posejana z različnimi poljskimi rastlinami, vmes med njimi prijazna sela, skrita med sadonosnim drevjem; na holmih in gričih dozorevajo rumene in modre vinske jagode, in ako pride 5 demo više na goro, nas sprejme hladna senca krasnega gozda. Prav poje naš Vodnik:

„Sloven'c, tvoja zemlja je zdrava,
In pridnim nje lega najprava.
Polje, vinograd, gora, morjé,
Ruda, kupčija tebe redé.“

10

Pa ni bilo vselej tako. Ko so se v starodavnih časih naši pradedje preselili v našo sedanjo domovino, tedaj so pokrivala njena tla goste prašume. A pridni in delavni Slovenci, ki so takrat že gotovo znali polje obdelovati, so se lotili takoj težkega 15 dela, in kmalu se je zibalo zlato klasje tam, kjer je bila dotlej vse sama šuma.

Število rastlin, ki so jih sejali naši pradedje, je bilo sprva majhno. A čim dalje bolj so spoznavali ljudje koristne lastnosti različnih rastlin ter jih začeli sejati in gojiti, da bi jim dajale 20 živež, obleko, stanovanje, orodje, gorivo, zdravila in druge potrebe. V poznejših dobah so začeli ljudje potovati v najdaljše kraje po nove rastline in so jih zasadili v svoji domovini; ako pa v novi domovini ne rasto, ker jim ne prija podnebje, si priskrbujejo njih obrodke s pomočjo trgovine. Vsled tega, da so 25 se uvedle nove rastline in novi rastlinski obrodki, se je izpremenilo dostikrat življenje ne samo pojedincev, ampak tudi celih narodov v višji meri, negoli vsled dejanj mogočnih zmagačev. Tuje rastline so učinile ogromne prevrate v življenju narodov gledé na hrano in pijačo, na obleko in stanovanje, na trgovstvo 30 in obrtnijo. Zgodovina kulturnih rastlin je tedaj znamenito poglavje v zgodovini človeške izobraženosti.

Prvi korak k višji izobraženosti je storil človek še le tedaj, ko je pričel vzgajati rastline. Predno vzgojena rastlina dozori plod, mine vselej vsaj nekaj mesecev, in človek, obdelujoč rast- 35 line, se ne more seliti od kraja do kraja, kakor je delal poprej, ko se je bavil zgolj z živinorejo in z lovom. Pri tem si je moral človek graditi stalna stanovališča.

Prvi začetki izobraženosti segajo v najstarejše dobe, in kot najstarejše kulturne rastline nahajamo pri človeku žitovnice. Že najstarejši narodi so znali ceniti vrednost žitovnic za napredek 40 in blagostanje človeško. Malo ne vsi stari narodi pričajo, da so jih božanska bitja učila poljedelstva, in zatorej so te bogove slavili in poveličevali kot največje svoje dobrotnike. Te priče nam ob jednom kažejo, da je vzgajanje žitovnic tako staro, da se človek ne spominja, kdaj se je začelo. 45

Do najvišje stopinje je dospela do danes človeška izobraženost v Evropi, čeprav izmed rastlin, ki so vplivale na razvoj poljedelstva, sprva ni bila nobena v Evropi domača. Priroda je v tem oziru Evropo proti Aziji in Afriki prav po mačehno obdarila. Malo ne zaporedoma vse važnejše kulturne rastline so 50 doseljenke iz drugih krajev sveta. Kakor v Aziji in Afriki se pojavlja tudi v Evropi vzgajanje nekih žitovnic že v najdavnejši prošlosti. Nahajamo dokazov, da se je človek v tisti dobi, ko je bival po jezerih, bavil z vzgajanjem žitovnic; vendar se vidi, da je človek priselil žitovnice iz Azije. Kakor žitovnice so do- 55 bivali Evropci v stari dobi zaporedoma i druge kulturne rastline iz Azije in Afrike. Grška in Italija sta bili najglavnejši deželi, ki sta pričeli prijematı prirodne darove iz Azije in Afrike; odtod pa so se pozneje kulturne rastline selile dalje v srednjo Evropo. Tako sta postali Grška in Italija most, prek katerega 60 se je vselila v Evropo velika množina kulturnih rastlin, ter sta bili tako zibel našemu duševnemu napredku.

Čeprav so prastanovniki ^{grškega} in italskega polotoka gotovo poznali žitovnice, vendar ni tedaj pri njih cvetelo poljedelstvo, ker so se kot pastirji neprenehoma selili od kraja do 65 kraja. Stanovali so v zemeljskih jamah, hrano in obleko pa dobivali od živine in od drugih živalij, ki so jih lovili v gozdu. Orožje so si napravljali od kostij, rogov in kamenja, a mreže za lov so jim pletle ženske od rastlinskih vlaken. Nov razcvet v izobraženosti se je pričel v omenjenih deželah, ko so prišli njih 70 prastanovniki v dotiko s Feničani. Iz zgodovine nam je znano, da je prometno to pleme okoli leta 1400. pred Kr. zasedlo jugozapadni del Azije in severni del Afrike, in da se je nastanilo po otokih Egejskega morja in naposled doseglo obale grškega in rimskega sveta. S Feničani so se počele seliti kulturne rastline 75 v Evropo. Med njimi so bile posebne važnosti vinska trta, smokva in oljka.

Posebna znamenitost omenjenih rastlin obstoji v tem, da so to drevesa. Narod, ki koče gojiti drevesa, se ne sme seliti. 80 Predno drevo obrodi sad, mine mnogo let, in v tem času zahteva drevo veliko skrbi in posla. Za ta posel je potrebno, da se človek odpove selitvi, in da se nastani na jednom mestu. Vzgajanje dreves je tedaj priklenilo človeka na stalna sedišča. Izobraženost, ki se je dotlej polagoma razvijala v Aziji, je prešla z rastlinskimi 85 priseljenci na plodovita grška in italska tla. Sedaj se je pričelo v teh deželah novo gibanje, in zgodovina nas uči, do kako visoke stopinje sta dospela omenjena naroda.

Razen imenovanih dreves se je ob jednom ali nekaj pozneje priselila obilica drugih kulturnih rastlin na grška in italska 90 tla. Izmed njih omenimo bučo (tikvo), kumaro, kutino (njena domovina je blizu Kaspijskega morja, a na Grško je prišla z otoka Krete iz mesta Kydonije), črno murvo (iz Armenije), slivo (iz Male Azije), oreh in kostanj. Črešnjo, breskev in marelico so prinesli na Grško in v Italijo v zadnjem stoletju rimske ljudo- 95 vlade. Nadalje se je za grško-rimske dobe priselil lan, konoplja, lavorika in uresne rastline, kakor stolista roža, bela lilija, vzhodni žafran in šebój (Garten-Levkoje).

Ko so se tedaj vzgajale omenjene rastline, se je vzdignila v malo stoletjih izobraženost na Grškem do višine, do katere poprej noben narod ni došel. In vse svoje pridobitve je predala 100 grška dežela kot lastnino rimskemu narodu. Rimljani so postali kmalu vladarji sveta, in razširjajoč meje svojega vladarstva, so razširjali i kulturne rastline in človeško izobraženost. Glavne meri, v katere se je razširjala rimska oblast, so bile Galija, Germanija, Panonija in Norik. V poslednji dve deželi je spadala naša 105 sedanja domovina. Kar je bil nekdanj vzhod za Grško in Italijo, to je postal sedaj Rim evropskemu severu. Šume so se začele redčiti, poleg orne zemlje so se pojavljali vinogradi in sadovnjaki, vzdigala so se sela in mesta, in povsod si mogel spoznati znamenje rimskega življa. Tako je prišla v srednjo Evropo vinska 110 trta (žitovnice so tudi tukaj že poprej poznali) in z njo sadno drevje: oreh, kostanj, črešnja, breskev, marelica in dr.; smokva in oljka sta dospeli samo v južne kraje naše domovine, ker jima dalje proti severu nedostaje potrebne toplote. Tudi druge gori 115 omenjenih rastlin so prišle tem pôtem k nam.

Nova selitev rastlin v Evropo se je pričela, ko se je pojavilo tu novo pleme, osvojivši si na mah severno Afriko, špansko zemljo, Sicilijo, doljno Italijo in vso Levanto. Bili so to Arabci, ki so tako postali gospodarji Sredozemskega morja, s katerim so se poprej ponašali Rimljani. Arabci so prinesli prvi sladorovo 120 trstiko in bombaževac na obale Sredozemskega morja. Ako se tudi te rastlini nista v Evropi daleč razširili, vendar se je takrat svet z njima bolje upoznal. To je bilo povod, da sta se pozneje preselili v Ameriko, in tam sta še le zadobili svetovni pomen, kakor malokatera druga rastlina. Arabci so prinesli v Evropo 125 tudi riž, ki se je kmalu razširil po Španskem in na italiskem polotoku, tako da so morali pozneje sejanje riža v obližju večjih mest zakonito prepovedati, ker je močvirje, kjer je rastla ta rastlina, kužilo zrak.

Ni nam treba dalje naštevati rastlin, ki so jih Arabci prinesli v Evropo; zakaj kakor so bili Arabci otroci južnega neba, tako so bile tudi njih rastline južne vrste ter se niso mogle razširiti dalje v srednjo Evropo.

Ko je začela zvezda arabske moči temneti, so osvojila turška plemena iztok. Sedaj se je pričelo veliko mešanje narodov, 135 in pri tem je prišel zopet zapad v dotiko z iztokom. Križarske vojne so zbližale iztok z zapadom, in Italija se je zopet vzpela do velike svetovne trgovine. In tisti valovi, ki so sedaj pričeli zaganjati ljudi iz zapada proti vzhodu in naopak, so prinesli iz turških krajev mnogotero turško rastlino. Turki so bili ljubitelji 140 lepih dreves in osobito velikih, pisanih cvetlic. Lepe uresne rastline, ki so cvetele v prvi njihovi domovini, v vedrem Turkestanu, so se jim tako omilile, da se niso mogli ločiti od njih. Prišedši na Bospor, so posadili po vrtilih carigrajskih vse svoje stare ljubimce. Vse lepo cvetje in cvetno grmovje, ki je rastlo 145 po širokem turškem carstvu, so zbirali neumorno ter znašali v svoje bujne vrte. Tako je postal Carigrad in turško carstvo najvažnejši izvir krasnega uresnega cvetja za zapadno Evropo. Izmed uresnic omenimo tulipan in hiacinto ter stotine njunih pavrst, cesarski tulipan, lipovec ali španski bezgovec in dr. Izmed 150 uresnih dreves ne smemo pozabiti tukaj omeniti divjega kostanja, ki je prišel okoli leta 1550. iz Azije v Carigrad in kakih dvajset let pozneje na Dunaj. Danes spada k najlepšim uresnim drevesom naših šetališč.

155 V tej dotiki z vzhodom je dobila naposled Evropa še jedno
jako važno kulturno rastlino, ki jo moramo tukaj omeniti, in sicer
ajdo. Domovina ajde je v srednji Aziji okoli Himalaje. V Evropo
je došla prek Tatarske in Rusije. Leta 1436. se omenja prvokrat
na Nemškem, in v 16. stoletju se je že razširila po vsej srednji
160 Evropi in postala v mnogih krajih neprecenljive vrednosti za
blagostanje narodov. Največ je sejejo danes v severni in v
severno-vzhodni Evropi in poglavito v Rusiji. Na toplem jugu
ne uspeva dobro.

V istem času po priliki kakor ajda je dospela v Evropo
165 koruza, ki uspeva najbolj v južnih krajih. V njej so dobili južni
kraj takorekoč nadomestilo za ajdo, da niso bili prikrajšani na-
sproti severu. S koruso se pričinja za selitev rastlin nova doba,
ker se je sedaj rastlinskemu svetu odprla nova pot. Z odkritjem
Amerike, odkoder nam je prišla koruza, so se otvorila vrata novi
170 strugi, ki je začela na veliko izmenjavati rastline starega in
novega sveta. Rastline, ki so se čez toliko stoletij iz južne in
vzhodne Azije selile v Evropo, so odpotovale brzim pôtem v
Ameriko. Mnoge rastline so postale velike važnosti za svetovno
trgovino še le tedaj, ko so jih preselili v Ameriko, kakor riž,
175 sladorovec in bombaževce. Iz Amerike so pa zopet prišle razen
koruze še nebrojne druge rastline, ki so nam na veliko povzdignile
narodovo blagostanje in bogastvo. Sem spada podzemljica ali
krompir, ki so ga prinesli v Evropo l. 1565.; a moral je čakati
dve sto let, predno je prišel do zasluženega spoštovanja. V Evropi
180 namreč ni sprva ljudstvo maralo za krompir, in še le huda lakota
je prisilila Evropece k podzemljici. Laže so se ljudje privadili
duhanu, ki je v istem času dospel iz Amerike. Čudno, da vse
kazni niso mogle zabraniti duhana, dočim so morali darila ponu-
jati tistim, ki so sadili mnogo koristnejšo podzemljico.

185 Z odkritjem Amerike so se otvorila pota svetovnemu pro-
metu na vse strani naše zemlje. Vzhodna Azija, južna Afrika,
Avstralija in vsi otoki Velikega morja so stopili z Evropo in
Ameriko v jedno kolo, in težko bi bilo poimence navesti vse one
rastline, ki so se začele sedaj širiti po vsem svetu. Po naših
190 vrtilih in nasadih nahajamo rastline iz Japana, Indije, južne
Afrike in iz Amerike, in naše vrtno cvetje se je sešlo iz vseh
krajev svetá.

H. Schreiner.

139. Hrast in lipa.

Hrast je lipo ogovoril:	Hrastu lipa odgovarja:
„Mnogo let že tu stojiva	„Če dvigujem kvišku glavo,
Tiho, mirno, brez razpora;	Če razširjam krasno veje,
Ti sedaj pa preširoko	In če silim gor do neba,
5 Veje svoje razteguješ,	Ti nikdar ne boš branil. 25
Previsoko glavo svojo	Tudi mene solnce greje,
Proti jasnem' nebu dvigaš;	Tudi meni luna sije,
Še obnebje mi zakrivaš,	Tudi náme rosa pada,
Vejam mojim rasti braniš.	Z dijamanti me posiplje.
10 Tvoje korenike k mojim	Tudi moj život je krepek, 30
Pod skalovjem so prodrle,	Čelo krepko, srce krepko;
Bodo mojim pot zaprle,	Senca moja je pa večja
Morda jih celó zatlre.	In hladnejša je kot tvoja.
Velikansko deblo moje	Deblo moje dá podobe,
15 Se viharju ne pripogne,	Cvetje moje blago zdravje; 35
Gromu, tresku se upira,	Če pa veje moje v tvoje
Ti pa si le šibko drevce.	Silijo, ne bom branila.
Jaz sem trd kot večna stena,	Brani tí, če ti je dano!
Pod menój se morje stoka,	Ti po svoje! Jaz po svoje!
20 Z mano se ne meriš reva!“	Brez prepira, brez sovraštva! 40
	Svobodna sta zrak in zemlja.“

M. Vilhar.

140. Bog Dioniz in vinska trta.

Ko je bil grški Bog Dioniz še majhen, je potoval v mesto Naksos, kakor nam pripoveduje grška pravljica. Med potjo sede truden na kamen, da bi si malo odpočil. Ko pa tako sedeč gleda pred se na tla, zapazi, da mu pred nogami poganja rastlina iz tal, katera se mu toliko dopade, da pri tej priči sklene jo vzeti 5 s seboj in na pripraven kraj presaditi. Tedaj jo izkoplje in odnese varno s seboj. Ko je pa med potjo solnce močno pripekalo, se je bal, da se mu ne bi posušila, predno pride v Naksos. Ko torej zagleda ob poti votlo ptičjo kost, jo hitro pobere, vtakne vanjo rastlinico in gre urno naprej. Pa v njegovi čudodelni 10 roki je rastlinica tako naglo rastla, da je prikukala kmalu zgoraj in spodaj iz kosti. Zopet se boji, da mu ne bi usahnila, ter gleda, kako bi si pomagal. Zdaj najde levovo kost, ki je bila večja od ptičje, in vtakne ptičjo kost z rastlino vred v njo. Ko pa najde pozneje oslovsko kost, ki je bila še večja od levove, 15 vtakne vse skupaj v njo ter koraka urno naprej, da pride v Naksos.

Ko je hotel potem rastlino v pripravno zemljo posaditi, je zapazil, da so se njene koreninice ovile med tem okoli ptičje, levove in oslovske kosti in močno zarastle. Ko torej ni mogel
 20 rastline ven vzeti, da ne bi hudo poškodoval koreninic, jo je kar vsadil, kakoršna je bila, t. j. vse skupaj je vtaknil v zemljo, in glejte, prišla se je in kaj ljubeznivo in hitro rastla, pa tudi v kratkem času rodila obilen sad — zlato grozdje, iz katerega je
 25 Dioniz (ali Bakchos) naredil prvo vino in ga dal ljudem piti. Pa glejte čudo! Ko so pili ljudje to pijačo, so sprva lepo prepevali kakor ptički; če so več pili, so postali srčni in močni kakor levi; če so se ga pa še bolj napili, so bili podobni — oslu.

141. Vinska trta in oblaki.

Na gorici raste vinska trta,
 Nad gorico se podé oblaki.
 Vinska trta govori oblakom:
 „Oj nemili vi oblaki sivi!
 5 Veter goni vam peroti rosne,
 V črnem nedru nosite vodico,
 S hladnim dežjem močite planjave,
 Da rumena se zori pšenica,
 In do pasa sega sočna trava;
 10 Bistro vodo dajete potoku,
 Da na skale pljuska z belo peno
 In kolesa mlinska urno goni;
 Reki strugo polnite globoko,
 Da na hrbtu bele ladje nosi
 15 In leskoče ribe v nedru hrani.
 Jaz za sušo tu umiram reva,
 Rumení se velo moje perje,
 Suho deblo poka v vročem solncu,
 Trda prst mi korenine gloda,
 20 Sladki sad na črno zemljo pada;
 Vi pod nebom jadrate visokim,
 Gledate na mene iz višave,
 Pa le jedne kaplje mi ne daste,
 Da odžejam se sirota žejna,
 25 Oj nemili vi oblaki sivi!“

Besedujejo ji oblaki sivi:
 „O ti trta, vinorodna trta!
 Kako terjaš ti od nas le dežja,
 Ker si kriva hudih djanj brez mere:

Ti človeku motiš bistro glavo, 30
 Ti z života trgaš mu obleko
 In ogrinjaš ga z beraskim plaščem;
 Ga izganjaš iz domače hiše
 Ter odpiráš mu prezgodnjo jamo.
 Kolne v solzah te nesrečna žena, 35
 Kolne v bridkem zlu te vdova mlada,
 Kolnejo te sirotíce nage,
 Sirotíce nage in brez kruha.
 V tvoji kaplji, vinorodna trta,
 40 Marsiktero se vtopi poštenje,
 Marsiktera pogubi se duša,
 Pekel polni, in nebó se joka.
 Zóri sladko grozdje v greunki solzi,
 Ki se toči zarad tvoje zlobe;
 Naj škropi ti velo tvoje perje, 45
 Naj obliva ti razpoklo deblo,
 Naj namaka ti zemljico suho,
 Pa ne prosi dežja iz oblakov,
 O ti trta, vinorodna trta!“

Odgovarja oblakom vinska trta: 50
 „Oj oblaki, vi oblaki sivi!
 Ne tožite, ne dolžite mene;
 Nisem kriva hudih djanj brez mere,
 Kriv jih človek je, ki v zlo me rabi,
 Ki brez uma in brez Boga dela, 55
 Ki darove lepe moje skruni.
 Kdor me vestno vživa, ta me ceni;
 Krepim žile mu in trudne ude,

Skrb preganjam s temnega mu čela, Nisem kriva hudih djanj brez mere, 70
 60 Napolnjujem srce mu z veseljem, Kriv jih človek je, ki v zlo me rabi,
 Vnemam dušo mu za vsako dobro; Ki brez uma in brez Boga dela,
 Mladim bistrim lice, oko starcu, Ki darove lepe moje skruni.
 Pevcu v srcu vzbujam zlato pesem, Pred sodnika v srdu bom stopila,
 Da ponaša z njo se pozni zarod. Pred sodnikom ga tožila bodem, 75
 65 Sin nebeški je izvolil mene, Ko bo prišel dan vesoljne sodbe.“
 Da pričujem o ljubezni božji, In obmolkne na gorici trta;
 V belih cerkvah po širokem svetu. Nad gorico se zgosté oblaki,
 Oj oblaki, vi oblaki sivi! Pa odprejo črno svoje nedro,
 Ne tožite, ne dolžite mene; S hladno roso porosijo trto. 80

Fr. Cegnar.

142. Vinska trta.

Najboljši pevci med ptiči imajo preprosto obleko. Nikakoršna pisana suknja ne naznanja, da jo zna slavček najbolje drobiti; jednako skriva vinska trta svojo moč med krevljastimi vejami in se zaničuje v zelenkastih majhnih cvetkah. Pa listje je lepo in vredno, da venča čelo bogu, ki daruje veselje. In kdor vé, kako 5
 lepo diše njene cvetke, ta se ne čudi, da rodé tako rajske jagode. Trta se openja in pleza po drevju in po kolih, kakor bi hotela prositi človeka, da jo sadi in podpira. Sadil jo je pa tudi, odkar se je zavedel, in ne bode je opustil. Kakor pripoveduje sveto pismo, jo je zasadil Noe takoj, ko je naznanjala mavrica, da se 10
 bo odslej začelo veselo in prijazno življenje in rastje brez ovire.

Gotovo so trto že sadili ob časih Homerja in njegovih vrstnikov na Grškem in v Mali Aziji. Z Grškega in iz Egipta so zanesli trto na Laško. Romul je daroval bogovom še mleko, Numa Pompilij je že prepovedal, da se ne sme mrličem na grmade 15
 polivati vino. Najpoprej so sadili trto okrog Rima, kamor je prišla okoli leta 180. pr. Kr. z Grškega. Prve rimske postave so prepovedale, da se ne sme piti vino pred 25. letom, Grki pa niso bili tako natančni.

Na južno Francosko so zanesli Feničanje trto 600 let pred 20
 Kr. iz Azije. Severnim ljudstvom se je bilo vnelo poželenje do ognjenega laškega vina; prilomastili so zató večkrat čez planine, da bi se ga napili. Domicijan je bil trto prepovedal; pod dobrim vladarjem Probom (276—282 po Kr.) pa se je razširilo vinstvo do reke Rena in v Panonijo. Takrat tedaj so jo zasadili po Slo- 25
 venskem, po Hrvatskem in tudi po Srbiji. Po zgodovinski poti je težko zaslediti domovino vinski trti; mnoge povesti kažejo na

mnogo krajev. Mogoče tudi ni drugače, ker skoro vsako ljudstvo je dobilo vinsko trto iz drugega kraja. Najbrž je trta domá v 30 Aziji v gozdih Mingrelije in Imercije, kjer še divja raste. Noetova povest dokazuje tudi že zgodnje vinstvo med Kavkazom in Araratom.

Reja je trto jako izpremenila, kaplja pa na dobroti toliko pridobila, da je kaj. Izkušnje in vednosti so učile človeka, kako 35 naj pripravlja vino, da bo najbolje. Dosegel je človek tudi toliko, da se sme imenovati vinska kapljica najblažja pijača v dolini grenkih solz. Kakoršnega vina poželi grlo, sladkega ali močnega, z vsakim vé postreči umni gornik.

Trta raste po vsej zemlji; pa čez 50° širokosti in med 40 krogi solnčne vrnitve se ne dá saditi. V vročih krajih raste trta le na hribih, kjer je bolj hladno. Trta ne strpi ne mraza, ne vročine, če sta prehuda. Že v severni Afriki se trta v osojah najbolj obnaša. V nekaterih krajih perzijskih izkopljejo dva do tri metre globoke jame, v katere sadé trto, da ji ni prevroče. V 45 takih vročih krajih ne delajo povsod vina, ampak uživajo le grozdje; tudi bi bilo vino škodljivo pri taki vročini.

Evropei niso nikjer mogli biti brez vina. Zanesli so torej trto na vse kraje, kjerkoli so se naselili, in kjer je bil kraj za njo. Izkušali so jo tudi zarediti v Ameriki, pa ni hotela rasti. 50 Sedaj so pa začeli saditi domačo trto, ki tam divja raste, in obnaša se jim prav dobro, posebno v dolini reke Ohio. Najimennitnejša izmed vseh je trta, ki se zove „katawba“, in ta še najbolj pretrpi mraz. Jagode ima sicer drobne, pa sladke, ki dobro dišé.

Na severni meji vinstva rastejo skoro najboljša vina. Ne- 55 katero je pa tudi, da vleče usta navzkriž, da je joj! Pri nas sadé trto na južnih bregovih, v bolj vročih krajih tudi po ravnem. Trta ljubi dobro zagnojeno, peščeno prst, ne pa mokre ilovnate. Kako ji ugajajo vulkanska tla, kaže vino, ki raste okrog ognje- 60 bljuvne gore Vezuva. Ne imenujemo tega vina zastonj „solze Kristusove“.

Če se ne obrezuje, vzraste trta zeló velika. Pripoveduje se o jedni na Francoskem, ki je bila debela kakor mož čez pas, in ki je na leto dajala po 350 steklenic vina. Na južnem Francoskem 65 se še zdaj dobivajo grozdi po 3 do 5 kg težki. Ko je bil poslal Mojzes Jozuo in druge može, da bi si ogledali deželo, ki se meda in mleka cedi, so dobili grozd, ki sta ga morala dva možaka

nesti na drogu. Neki popotnik pravi, da se še zdaj dobivajo tam grozdi po 8 *kg* težki. Iz svetega pisma vemo, da je bilo v Palestini nekdanje vinstvo glava poljedelstvu, in da je bila trta naj- 70 večji blagoslov obljubljenega dežele.

I. Tušek.

143. Bitva na Vipavskem.

(L. 394. po Kr.)

- Oj leži, leži pogorje
 Od Triglava blizu v morje;
 Črez pogorje pelje cesta
 V laško zemljo, v lepa mesta;
 5 Zid za zidom pot preprega,
 Stolp za stolpom jo obsega;
 Tam na stražah so vojaki,
 Vsi so drzni korenjaki.
 Onstran hribov pa globoko
 10 Kaže se polje široko;
 Oj to ni polje široko,
 Vojske množstvo je visoko.
 Vojsko zbral je knez Evgenij,
 Carstva ropar nepošteni;
 15 Djal vrh gor malike bele,
 V roke dal jim zlate strele.
- Glas že pride od zahoda
 V Carigrad tja do izhoda:
 „Vojsko zbral je knez Evgenij,
 20 Carstva ropar nepošteni.“
 Kaj stori na glas nadložni
 Teodozij, car pobožni?
 Skliče vojsko, v boj se bliža,
 Gre pred njim znamenje križa.
 25 Prej še moli car pobožni:
 „Ti pomagaj, Bog vsemožni!
 Rod neverni naj ne vpraša:
 Č'mu njih Bog pomoč odlaša?“
- Čudno naglo z vojsko celo
 30 Pride car v Emono belo;
 Brž hiti z vojaki v gore,
 Vrhnje straže kmal' premore.
- Vojska v ravno iti jame,
 Boj srdit pa tu se vname;
 Sredi dne se noč napravi, 35
 Silna bitev carja vstavi.
 V noči moli car pobožni:
 „Ti pomagaj, Bog vsemožni!
 Rod neverni naj ne vpraša:
 Č'mu njih Bog pomoč odlaša?“ 40
 Truden car vtopi se v spanji,
 Glas dveh mož mu pride v sanji:
 „Nič ne boj se, car ves verni,
 Bog pomaga ti neizmerni.“
- Z dnem se car srénó vzdiguje, 45
 Up vojake navdušuje;
 Čvrsto stopajo z višave,
 Gre jim vid že do ravnave.
 V ravni vojske vse se bliska,
 Truma druga vzad' pritiska. 50
 Zopet moli car pobožni:
 „Ti pomagaj, Bog vsemožni!“
 Pot rešitve se odgrne:
 Sprotni trop se k carju vrne;
 Vojsko vso nov up navdahne, 55
 Kar v sovražne trume mahne;
 Spet pomoč z nebes prisvita:
 Burja vstane grozovita,
 V sprotno vojsko silno brije,
 Vse orožje 'z rok ji vije. 60
 Zmagan, vbit je knez Evgenij,
 Carstva ropar nepošteni;
 Svet spoznal je vero pravo,
 Car Bogu dajal je slavo.

P. Hicinger.

144. Resnice.

Ni dražje reči, kakor je čas. Treba je pa, pa ga rabiš prav, ker najhujše te bo kdaj tožil — izgubljeni čas. Tit je bil najblažji vladar, kar jih je carovalo na Rimskem. Ko je nekoč večerjal s svojimi prijatelji, mu pride na misel, da isti dan ni storil nikomur nič dobrega. Otožen zakliče: „Oh, prijatelji, izgubil sem dan!“

Navada je železna srajca. Gorjé mu, kdor se vdá slabi navadi, ki je najemnica hudobij. Grški modrijan Platon je videl mladega človeka pri igri ter ga zaraditega prav živo okaral. Mladenič se je izgovarjal, rekoč: „Saj igravam prav nedolžno igro.“ Ali Platon ga ustavi: „Tega pa ne pomisliš, da si nakopavaš s tem navado k igri.“

Nehvaležnež užije dobroto samo enkrat, hvaležni človek pa jo uživa zmeraj. Kolikorkrat se je spominja, tolikokrat ga navdaja prvo veselje.

Nevednost je sama na sebi prav huda reč in zapleta v neskončne zadrege. Kdor nič ne vé, se mora vedno uklanjati drugim in je za podlago zvitemu svetu.

Mirna vest je krilatec nezmagljivega mirú. Dokler se sučejo tvoja dela okrog tega solnca, tedaj si kos vesoljnemu svetu; ako pa ti ugasne ta luč v središču, te strahuje najmanjša senca.

A. Umek.

145. Mlatiči.

1. Le zasučimo betice
In začnimo v vrsto bit',
Vse, kar so nažele žnjice,
Mora nam pod cepe prit'.

2. Pokaj cepec in razbijaj,
Da vse zrnje odleti,
Hitro, urno se mi zvijaj,
To me v srce veseli.

3. Kdor le pika in pa stoka,
Služil si bo jedva krop;
Pravi mlatič tak' naj poka,
Da od pōda skače snop.

4. Kamor urni cepec pada,
Se razsiplje klasovje,
In spod težkega nasada
Božji dar, pšenica vre.

5. Pokaj cepec in razbijaj,
Da vse križem poleti,
Pot in prah obraz pokrivaj,
To me v srce veseli.

Bl. Potočnik.

146. Zdravilno jabolko.

Svoje dni je živel kralj, ki je imel tri sine. Doživel je šestdeset let, in moči so ga jele zapuščati. Nekega dne naglo zbolí. Poklicali so najboljše zdravnike vsega kraljestva, da bi vrnili kralju zdravje, vendar zaman. Odkritosrčno so mu rekli, da se mu bliža konec življenja. 5

Kralj se je vdal v voljo božjo in se pripravljaj na daljno zadnjo pot.

Ko ravno nikogar ni bilo v sobi, se odpró duri, in v sobo stopi prosjak. Nevolja se je pokazala kralju na lice.

Prosjak, to opazivši, reče: „Kralj, nikar ne bodi nevoljen! 10 Nisem prišel k tebi prosjačit, nego povedal bi ti rad nekaj važnega, če mi boš le verjel.“

„Hitro mi povej! Saj vidiš, da se mi bliža zadnja ura,“ odgovori kralj s slabotnim glasom.

„Ni še prišla smrtna ura, o kralj! Jedno zdravilo je še na 15 svetu, katero ti more vrniti ljubo zdravje.“

„Tega skoro ne morem verjeti,“ pravi bridko kralj. „Povej pa vendar!“

„Predobro vem, da boš neverjetno majal z glavo; toda kar ti povém, to je gola resnica tako gotovo, kakor sedaj stojim pred 20 teboj. Tebe ozdravi samo zdravilno jabolko. Ko ga boš použil, boš zdrav kakor riba v vodi. Pošlji tedaj svoje tri sine po svetu, da ti prinesó zdravilno jabolko. Jednemu se bo gotovo posrečilo. Ako ne storiš po mojih besedah, ti je odbila zadnja ura. Z Bogom, kralj!“ 25

S temi besedami zapusti prosjak sobo. Kralj ga kliče nazaj, ker bi rad vedel, kje je tisti vrt, na katerem raste zdravilno jabolko. Na njegov klic pride služabnik, in temu reče, naj takoj pokliče prosjaka, ki je ravnokar odšel. Začuden pravi služabnik, da ni videl nikogar iti iz sobe, akoravno je stal blizu 30 kraljevih durij.

Kralj se zamisli. Črez nekoliko časa pokliče svoje sine in jim reče: „Sinovi, moje življenje še ni končano. Ozdraviti pa me more samo zdravilno jabolko. Odpravite se torej na pot po svetu. Kateri izmed vas mi ga prinese, bo naslednik mojemu 35 kraljestvu.“

Starejšima sinoma to ni bilo po volji, kajti potovanja nista bila vajena; rajši sta se zabavljala brez dela na pustih in praznih

veselicalah. Najmlajši sin pa se je razveselil, začuvši, da mu še ne
40 bo umrl preljubi oče.

Vsi se istega dne odpravijo na pot, vsak na drugo stran. Minilo je več tednov, ko je najstarejši sin prišel v deželo, kjer ni videl niti jedne človeške duše. Gledal je s hriba okrog, pa nobene hiše, nobene vasi ni zazrl. Ko hodi tako, čudeč se
45 vsemu temu, po beli cesti, vidi, da mu kruljav človek prihaja naproti. Bil je prosjak. Kraljev sin hoče prevzetno mimo njega, a ta ga lepo poprosi: „Ponižno prosim, milostljivi gospod, malega darú.“ Nato mu vrže desetico; hromec pa še prosi: „Kosček kruha, milostljivi gospod; lačen sem, da ginem.“ Napuh kralje-
50 viču ni dopuščal, da bi še dalje stal pri revnem možu. Ničesar mu ne odgovori, nego stopa ponosno dalje. Zdajci se ustavi ter se ozre, rekoč: „No, ti prosjak, desetico si dobil od mene. Ali mi znaš povedati, na katerem vrtu je zdravilno jabolko?“

„Le idite po tej cesti, skoro bode te dospeli do istega čudnega
55 vrta. Urno utrgajte jabolko in odidite z vrta!“

„Že prav, že prav!“ reče kraljevič in se smeje nasvetu, ki mu ga je dal prosjak. Cesta je bila zeló dolga. Naposled pride vendar do velikih vrat, katera odpre, in stopi na vrt. Dreves ni bilo videti nobenih, samo sredi vrta je zelenela samcata jablan.
60 Gredica je stala pri gredici, in na njih je rastlo na tisoče najmilejših cvetličic. Čarobna vonjava se je razširjala po vrtu. Počasi je stopal kraljev sin po poti, ki je vodila k drevesu. Ondi na zeleni tratici je stala jablan. Sadja ni bilo na njej, samo na jedni daleč k tlom pripognjeni veji je viselo lepo rdeče jabolko.
65 Hitrim korakom gre kraljevič tja in utrگا prečudno jabolko. Radoveden ga ogleduje od vseh strani, a bilo je kakor navadno jabolko. Jedva stoji nekoliko trenutkov pod drevesom, že ga obda težka utrujenost. Ni dolgo premišljal, nego legel je pod drevo na zeleno trato.

Ni dolgo ležal, ko se mu približa človek. Kraljeviču se je
70 zdelo, da gleda skoz gosto mrežo. Sedaj ga spozna; bil je prosjak. Pripognil se je k ležečemu in mu vzel iz roke jabolko. Dotaknil se je z njim veje, na kateri je poprej viselo, in jabolko je bilo zopet na drevesu. Utrgal je majhno vejo ter se z njo dotaknil
75 kraljeviča, šepetajóč: „Ti nisi vreden, da bi očetu prinesel zdravilno jabolko. Zakaj me nisi ubogal? Tako dolgo bodi vran, črn vran, dokler ne pride rešilni dan!“

In res, pretvorjen je bil v črnega vrana, ki je zletel kvišku.

Tri dni pozneje je šel po isti cesti drugi sin, in temu se je ravno to pripetilo, kar prvemu. 80

Zopet tri dni pozneje vidimo na isti cesti najmlajšega sina. Naproti mu pride prosjak, ki ga pa ni utegnil poprositi miloščine, kajti kraljevič mu je že bil vrgel rumen zlat v klobuk, rekoč: „Gotovo si lačen, reven mož. Ná ta kos kruha!“ Nato hoče iti dalje, a prosjak se mu lepo zahvali in mu dé: „Kraljevič, 85 jaz vem, kam ti greš. Ta pot je prava pot. Urno odtrgaj jabolko in odidi z vrta! Danes je zadnji dan. Predno bo mesec vzhajal, mora imeti tvoj oče zdravilno jabolko, sicer je prepozno. Gorjé tebi in bratoma, ako ne ubogaš!“

Te besede so dale kraljeviču novo moč. Kmalu dospje do 90 vrta in se napoti vanj. Cvetlice so mu mamljivo dehtele naproti. Pogumno je hitel k jablani. Ko utrga rdeče jabolko, hoče takoj oditi, kakor mu je zapovedal prosjak. A glava mu je težka in noge utrujene. Leči hoče že pod drevo, ko zdajci nekaj nad njim zašumi. Ozre se kvišku in vidi dva vrana. Grozna slutnja se ga 95 polasti. „Kaj, ko bi bila to moja brata?“ mu šine v glavo. Telo se mu strese, in mine ga vsa utrujenost.

„Moj oče!“ vzklikne glasno ter hiti z jabolkom z vrta; zunaj pa mu pride naproti prosjak, rekoč:

„Blagor ti, kraljevič! Trepetal sem že záte. Sedi semkaj 100 na zeleno trato ter si odpočij!“ Nekoliko trenutkov je molčal prosjak, potem pa izpregovoril: „Ná to vejico, vzemi jo s seboj! V tistem hipu, ko vstane oče zdrav iz postelje, idi iz grada na plano. Priletela bosta dva vrana in sedla pred tebe na zemljo. Hitro se njiju dotakni s to vejico!“ 105

In zopet se je kraljeviča polotila utrujenost. Ni se ji mogel ubraniti. Zaprl je trudne oči. Zdelo se mu pa je, da ga je prosjak prijel okrog pasú in zletel z njim kvišku.

Siv mrak je ležal po zemlji, ko se prebudi kraljevič. Pred seboj zagleda grad svojega očeta. Sprva je mislil, da je samo 110 sanjal o zdravilnem jabolku, a ko ga zazre v svoji roki, spozna, da je bila resnica. Spomni se tudi, da mora pred mesečnim vzhodom biti pri očetu. Kakor srna je hitel kraljevič v grad.

Ko je kralj zaužil jabolko, je bil zdrav. Čvrst in krepek je skočil iz postelje, v kateri je ležal že tako dolgo. Kraljevič pa 115 je hitel iz sobe. Prišedši na plano, mu priletita naproti dva vrana in sedeta predenj na zemljo. Glej čudo! Jedva se je njiju

dotaknil z vejico, katero mu je dal prosjak, že sta pred njim stala brata njegova.

Mislite si veselje, ki je bilo v gradu. Samo starejša kralje-
120 viča sta bila nekako pobita, kajti njiju mlajši brat je postal naslednik očetov, če tudi sta mislila, da se to ne more zgoditi nikdar.

Nár. prip. — *J. Freuensfeld.*

147. Hrepenenje po domovini.

1. Tudi tukaj solnce sije
Kakor v domovini mili,
Vendar duh domov mi sili,
Le za dom mi srce bije.

3. Tudi tu se potok vije
Skoz zelene mi livade,
A vse to mi ne dopade,
Le za dom mi srce bije.

2. Tudi tukaj trav'ca klije,
Cvetka nežna se razcveta,
A za dom je duša vneta,
Le za dom mi srce bije.

4. Razen moje domačije
Ni mi dragega bolj kraja,
Niti vrta, niti gaja,
Le za dom mi srce bije.

5. Če me tudi grob pokrije
In ne dojdem v kraje svoje,
Zvon mrtvaški naj zapoje,
Da za dom mi srce bije!

A. Bezenšek.

148. Kar je pošteno, najdalje veljá.

Bil je neki siromak, pa se pritakne k bogatinu ter ga služi brez pogodbe. Tako je služil leto dnij. Ko mine leto, pride h gospodarju in ga zaprosi, naj mu plača, kolikor se mu zdi, da je zaslužil. Gospodar izvleče nekak denarček, pa mu reče: „Ná,
5 to ti je zaslužek.“ Hlapec vzame denarček in zahvali gospodarja, pa gre do nekega potoka, kjer je voda jako drla. Ko pride do potoka, reče sam s seboj: „Milostljivi Bog! Kaj je to, da sem zaslužil en sam denarček za vse leto? Ali Bog ve, sem li zaslužil res toliko. Čakaj, zdaj bom videl. Vrgel bom ta denarček
10 v vodo, pa ako ne potone, ondaj sem ga zaslužil; ako pa potone, ga nisem zaslužil.“ Potem se prekriža, govoreč: „Milostljivi Bog! Ako sem zaslužil ta denarček, naj plava povrh vode; ako ga pa nisem, naj potone.“ Izgovorivši to, vrže denar v potok, denar pa potone pri tej priči. Ondaj se zgane, potegne denar iz vode,

pa ga odnese gospodarju nazaj. „Nisem ga še zaslužil; služiti 15 vas hočem še leto dni.“ In tako začne služiti na novo.

Ko leto zopet doteče, pride h gospodarju in ga zaprosi, naj mu plača, kolikor misli, da je zaslužil. Gospodar izvleče zopet denarček, pa mu reče: „Ná, to ti je zaslužek.“ On vzame denar, zahvali gospodarja, pa gre zopet k tistemu potoku, se prekriža 20 in vrže denar v potok, govoreč: „Milostljivi Bog! Ako sem ga res zaslužil, naj plava povrh vode; ako ga pa nisem, naj potone.“ Ko ga vrže v vodo, pade mahoma denar na dno. On pa se zgane, ga pobere in odnese zopet gospodarju, rekoč: „Náte vam, gospodar, denar nazaj, nisem ga še zaslužil; še jedno leto vas hočem slu- 25 žiti.“ Tako počne zopet služiti.

Preteče pa tudi tretje leto, on gre h gospodarju in ga prosi, naj mu plača, kolikor se mu zdi, da je zaslužil. Gospodar mu dá zopet denar; on ga vzame in zahvali gospodarja, pa gre zopet k potoku in stori kakor poprej. Zdaj je pa denar plaval povrh 30 vode. Zatorej vzame vesel iz vode denar in ga spravi v žep, gre v hosto, si napravi kočico in počne ondi živeti.

Ne davno potém zve, da se odpravlja njegov nekdanji gospo- dar z ladjo prek morja noter do drugega kraljestva, pa gre s svojim denarjem k njemu in ga začne prositi, da bi mu kupil 35 kaj v drugem kraljestvu za njegov denarček. Gospodar mu obljubi, vzame njegov denar, pa se odpravi na pot. Tako potujoč, najde kraj morja nekoliko otrok, ki so prinesli mačka, da bi ga ubili in vrgli v morje. Ko mož to vidi, priteče k njim, pa jih popraša: „Kaj je to, deca?“ Odgovoré mu: „Škodo dela, pa ga 40 hočemo ubiti.“ Ondaj vzame denar svojega nekdanjega hlapca ter jim ga ponudi za mačka. Otroci tega jedva dočakajo, vzamejo denar, trgovcu pa dadó mačka. Ta odnese žival na ladjo in od- rine dalje. In ko tako potuje, potegne kar močen veter, pa od- nese ladjo Bog ve kam, da ni mogla tri mesece priti na svoj 45 pravi pot. Ko veter prestane, ni gospodar ladje vedel, kje je, in ko stopi malo dalje, pride do nekega mesta.

Ko se zve v mestu, da je priplavala ladja iz neznanih krajev, privre veliko ljudij, da bi jo videli, in neki bogatin izmed njih povabi gospodarja na večerjo. Ko pride tja, kaj vidi tam! Miši 50 in podgane lazijo na vse strani; hlapci s palicami stojé in branijo, da ne bi lazile na mizo. Ondaj reče mož hišnemu gospodarju: „Za Boga, prijatelj, kaj je to?“ — „Tako je, prijatelj, vedno pri nas, da ne moremo od te živadi na miru niti obedovati, niti ve-

55 čerjati. Še kadar spimo, ima vsak svojo skrinjo, pa se zapiramo, da bi nam ne pogrizle ušes.“ Tedaj se trgovec spomni svojega mačka, za hlapčev denar kupljenega, pa reče hišnemu gospodarju: „Imam na ladji tako zver, ki bi vse to zatrla v dveh, treh dneh.“ Hišni gospodar odgovori nato: „Prijatelj, ako imaš tako zver,
60 daj mi jo, pa ti napolnim ladjo samega srebra in zlata, samo ako je res, kar praviš.“ Po večerji gre trgovec na ladjo ter prinese mačka in reče hišnemu očetu, naj ležejo brez skrinje. Ali ne upajo si nikakor, on sam ostane takó in se spravi spat.

 Ondaj izpusti mačka. Maček pa, ko ugleda toliko mišij in
65 podgan, jih počne grabiti, daviti ter vlačiti vse na kup, a podgane in miši, spoznavši, kdo je v hiši, počno bežati, kamor katera more. Ko v jutro razsvita dan in oni vstanejo, vidijo sredi izbe veliko gomilo mrtve živadi; po izbi je tekala malokatera, le lukale so iz lukenj. Za tri dni pa ni bilo videti nobene več. Ondaj
70 napolni hišni gospodar trgovcu ladjo s srebrom in zlatom.

 Potém odrine naš trgovec z ladjo. Ko pride domov, prihiti nekdanji njegov hlapec vprašat, kaj mu je prinesel za tisti denar. Gospodar prinese marogast kamen, lepo rezan na štiri ogle, pa mu ga dá, rekoč: „Ná, to sem ti kupil za tvoj denar.“ Hlapec
75 se močno oveseli, vzame kamen, ga odnese v svojo kočó ter napravi iz njega mizo. Drugi dan gre hlapec v gozd, a ko se vrne domov, glej, bil se je tisti kamen izpremenil v zlato ter sije kakor solnce: vsa kočá se sveti od njega. Ko to ugleda, se preplaši, pa teče k svojemu nekdanjemu gospodarju in mu veli:
80 „Gospodar, kaj ste mi isto dali? To ni moje, pojdite gledat!“ Gospodar gre, in ko vidi, kako čudo je Bog storil, ondaj mu reče: „Ni to šala, moj sinko! Komur Bog, temu tudi vsi svetniki. Hodi sem, ná, to je tvoje blago.“ Pa mu dá vse, kolikor je pripeljal na ladji, in mu dá tudi svojo hčer, da se oženi z njo.

Srbska nár.

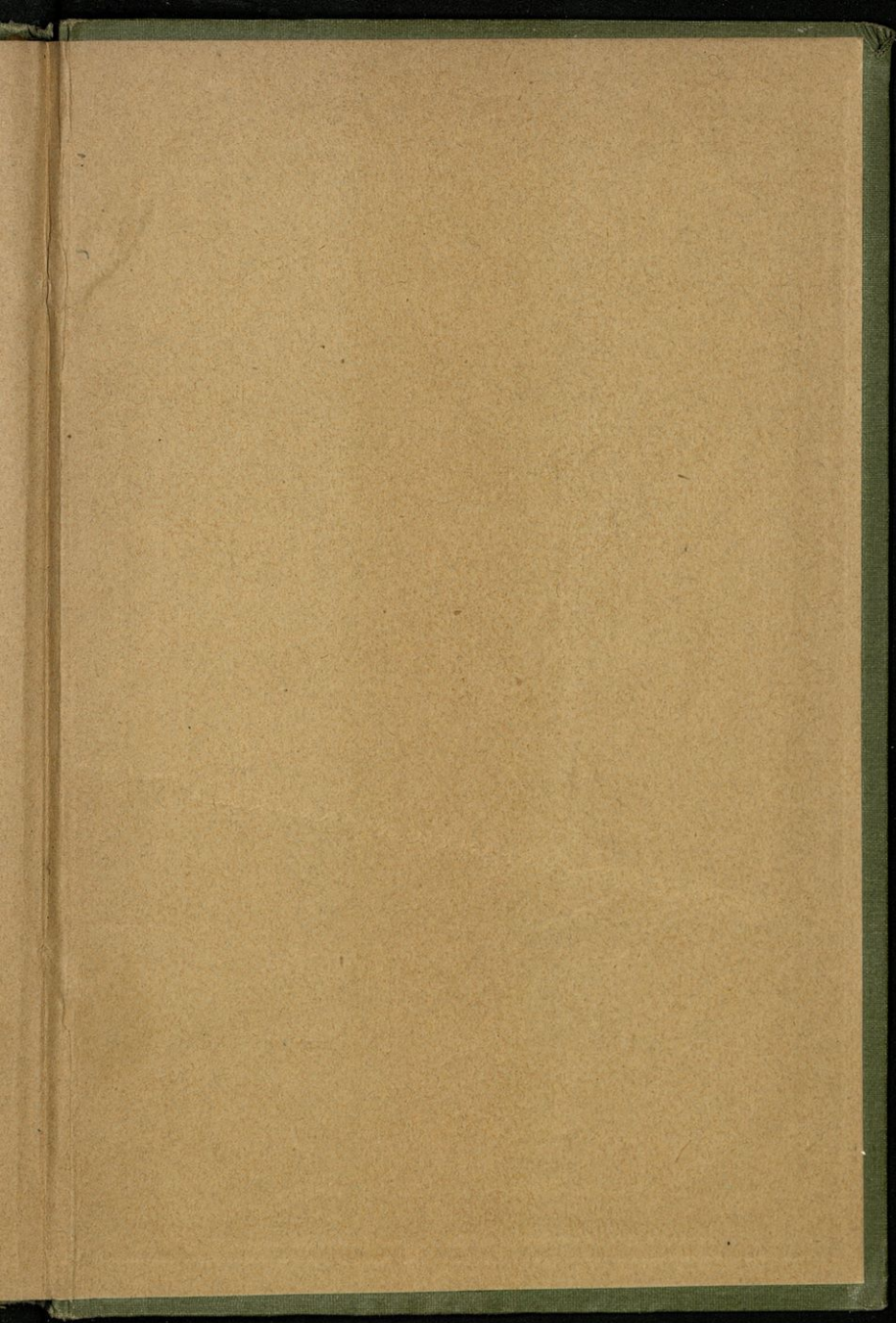
Kazalo.

	Stran
1. Vesela pridnost. A. Slomšek	3
2. Junaška žena. Fr. Hubad	3
3. Hrepenenje. J. Gomilšak	4
4. Deček in živali	4
5. Slovenska cesarska pesem. Filodemos	5
6. Ako Bog dá. Nár. pričica. — Novice	5
7. Janko. M. Vilhar	6
8. Ptice človeške prijateljice in dobrotnice. Fr. Erjavec	7
9. Zlata ptička. O. Zupančič	11
10. Kaj si pripoveduje naše ljudstvo o Indiji? Besednik	12
11. Slovenski svet. J. Freuensfeld	13
12. Palček in orel. Fr. Erjavec	13
13. Cerkvica. Fr. Levec	14
14. Orel. Fr. Erjavec	14
15. Živopisec in Marija. Fr. Levstik	18
16. Sraka in pavovo perje. Fr. Metelko	19
17. Ljubo domá, kdor ga pozna. V. Kurnik	19
18. Odisej. J. Starè	20
19. Najlepša imena. Fr. Malavašič	27
20. Imenitnost rek za razvitek človeške omike. J. Jesenko	27
21. Skopulja. L. Jeran	30
22. Čudovito ponižanje. I. Skuhala	31
23. Ošabnežu. Fr. Cegnar	32
24. Lastovka. Fr. Marn	32
25. Ptice v pregovoru	35
26. Golob. M. Vilhar	35
27. Modrijan Biant	35
28. Tožeče drevó. L. Svetec	36
29. Mladost perzijskega kralja Cira. J. Starè	37
30. Tolažba po zimi. Fr. Svetličič	40
31. Kako se je škorec rešil smrti. A. Umek	40
32. Deseti brat. A. Hribar	41
33. Krez in Solon. M. Vrtovec	42
34. Uganka. E. Lacheiner	43
35. Gavran ali krokar. I. Tušek	43
36. Drvár. J. Leban	47
37. Kleob in Biton	48
38. Zimska noč. J. Gomilšak	49
39. Sami nezadovoljni hlapci. I. Skuhala	49

	Stran
40. Luna in zvezde. Fr. Cegnar	52
41. Miško in vrabci. Vrtec	52
42. Golob. Po češkem — J. Božič	53
43. Sirota Jerica. Nár. pes. — zap. M. Valjavec	54
44. Slavec. J. Gomilšak	55
45. Prepelica in nje prepeličice. Vrtec	56
46. Zlata čaša. M. Vilhar	57
47. Leonida s Špartanci pri Termopilah. A. Umek	58
48. Pedenj-človek in laket-brada, kakó sta se metala. Fr. Levstik	60
49. Petelin. J. Ogrinec	61
50. Rada. J. Pagliaruzzi	63
51. Petelin in gosak. Fr. Meško	64
52. Sinoči in danes. Fr. Cimperman	76
53. Lisček. I. Tomšič	76
54. Kdo je to? L. Pesjakova	77
55. Dihur kralj. Češka nár. — Fr. Hubad	77
56. Zlate resnice. A. Slomšek	78
57. Olimpijske igre. M. Pleteršnik	79
58. Dioniz in Filoksén. A. Hribar	82
59. Damoklejev meč. J. Kobe	83
60. Siromak črevljar in njegova goska. I. Navratil	83
61. Rabeljsko jezero. S. Gregorčič	86
62. Kapitolske gosi. Fr. Erjavec	89
63. Sneženi kralj. Fr. Krek	89
64. Periklej. M. Pleteršnik	90
65. Kdo je naučil? A. Slomšek	95
66. Bedak. Novice	96
67. Stari vojak. J. Stritar	96
68. Modras. M. Tonejec	96
69. Pevec. J. Hašnik	103
70. Gad in belouška. Fr. Metelko	103
71. Turki na Slevici. J. Stritar	103
72. Grške šege in navade. M. Vrtovec	105
73. Mavrica. A. Umek	107
74. Mladost v pregovoru	107
75. Svečan in cvetlica. L. Svetec	107
76. Car Trojan ima kozja ušesa. Srbska nár.	109
77. Zvonček. L. Pesjakova	111
78. O beli kači. Nár. prip. — J. Novak	112
79. Jablan in smreka. Fr. Cimperman	112
80. Demosten. A. Zupančič	113
81. Zvonček in vijolica. J. Bilec	114
82. Škratelj. Nár. prip. — Fr. Peterlin	115
83. Pomlad. J. Virk	115
84. Žaba. Fr. Erjavec	116
85. Lastovkam. S. Gregorčič	120
86. Veverici in opica. A. Slomšek	120

	Stran
87. Jagodov cvet in solnčni žarki. L. Pesjakova	121
88. Skrb in smrt. Hrv. nár. — J. Božič	122
89. Drevo v cvetu. M. Valjavec	124
90. Modrec in seljak. Po V. Vrčevícu	124
91. Zarja. O. Zupančič	125
92. Pomlad. A. Umek	125
93. Majniku. I. Zarnik	126
94. Kako se je seznanila babica s cesarjem Jožefom. Po češkem — Fr. Cegnar	126
95. Jezušček v gozdu. M. Stanislava	130
96. Življenje v gozdu. Fr. Marn	132
97. Gozdno svetišče. A. Funtek	133
98. Prorokovanje o kralju Matjažu. J. Jurčič	133
99. Hvala dreves. A. Oliban	136
100. Ajdovo zrno. Nár. prip. — J. Bohinc	137
101. Ščinkovec. M. Vilhar	137
102. Korporal France Gornik iz Slovenskih goric. Fr. Hubad	137
103. V boj! J. Stritar	139
104. Mark Koriolan. J. Starè	140
105. Izpremembra. J. Hašnik	141
106. Mačeha in pastorka. Nár. prip. — L. Gorenjec	141
107. Pastir. M. Vilhar	144
108. Vijolica in trn. A. Slomšek	144
109. Rožici. A. Umek	145
110. Plemenito delo uboge sužnje. I. Tomšič	145
111. Mladenič in vrba. Fr. Levec	147
112. Vrba. J. Stefan	148
113. Na izprehodu. Fr. Cimperman	149
114. Oves, osat, vražji stric. Nár. prip. — J. Pajek	149
115. Ovsenják. M. Valjavec	149
116. Vrbsko jezero pri Celovcu. Nár. prip. — A. Oliban	151
117. Prisega v naravi. I. Tomšič	153
118. Trnolica in vinska trta. A. Slomšek	153
119. Moje želje. V. Orožen	154
120. Lesena skleda. M. Valjavec	154
121. O nebeški gloriiji. M. Valjavec	156
122. Zakaj je vsak dren kriv? Nár. prip. — Fr. Marn	156
123. Večerno solnce. A. Slomšek	157
124. Steblo in klas. Po češkem — Fr. Marn	158
125. Topol. M. Vilhar	162
126. Rastline v pogovoru	162
127. Na planini. M. Valjavec	163
128. Praprotovo seme. Nár. prip. — A. Benignar	164
129. Pesem o zvonu. J. Bilec	165
130. Hojka in kostanj. A. Slomšek	166
131. Ptica pivka. M. Valjavec	166
132. Rimska država pod prvim cesarjem. Fr. Wiesthaler	167
133. Ilirska tragedija. A. Aškerc	171

UNIVERZITETNA KNJIŽNICA MARIBOR

20966/2.1901

CORTISS *

000509762

ZA ČITALNICO